

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

สารนิพนธ์
ของ
นุชลี คล้ายวันเพ็ญ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2553

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

สารนิพนธ์
ของ
นุชลี คล้ายวันเพ็ญ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

บทคัดย่อ
ของ
นุชลี คล้ายวันเพ็ญ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2553

นุชลี คล้ายวันเพ็ญ. (2553). การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ใน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ จำแนกตามสถานภาพของครูผู้สอนได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำนวน 248 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล แบบเลือกรายการ (Check List) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) t-test และ One-Way ANOVA

ผลการศึกษาพบว่า

1. การนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร มีการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 2 ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมามากเป็นอันดับแรก รองลงมาคือประเภทกลุ่ม 1 คติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

3. การเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครจำแนกตาม ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานและกลุ่มสาระการเรียนรู้ พบว่าครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

THE APPICATION OF LOCAL WISDOM PHILOSOPHY IN THE INSTRUCTIONAL
PROCESS OF SECONDARY SCHOOL TEACHERS
IN PHRA NAKHON DISTRICT, BANGKOK

AN ABSTRACT
BY
NUCHALEE KLAYWANPEN

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University

May 2010

Nuchalee Klaywanpen. (2010). *The Applications of Local Wisdoms in the Instructional Process of Secondary School Teachers in Phra Nakhon District, Bangkok*. Master's project, M.Ed. (Educational Administration). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Asst. Prof. Dr.Puongrat Kesonpat.

The purposes of this research were to study and compare the applications of local wisdoms in the instructional process of secondary school teachers in Phra Nakorn District, Bangkok in 2 aspects: learning activity management and learning evaluation. The teachers' applications were compared by education level, working experience, and learning substance group. The samples of this research consisted of 248 secondary school teachers in Phra Nakhon District. The tool for data collection was a check list and a 5-point rating scale questionnaire. The statistics used in data analyses were percentage, mean (\bar{X}) and standard deviation (S.D.) t-test and One-Way ANOVA.

The results were as follow.

1. The applications of local wisdoms in the instructional process of secondary school teachers in Phra Nakorn District, Bangkok. It revealed that group 2 of the local wisdoms, art and culture inheriting the way of living were applied at the most, and group 1 of motto, belief, holistic of knowledge were applied more.

2. The applications of local wisdoms in the instructional process of secondary school teachers, as a whole and individual aspects, were at the moderate level.

3. The comparisons of the applications of local wisdoms in the instructional process of the secondary school teachers revealed as follow. The teachers with different education level or different learning substance group applied the local wisdoms, as a whole and individual aspects, in the instructional process differently at .05 level of significance. The teachers with different working experience applied the local wisdoms, as a whole and learning activity management, in the instructional process differently at .05 level of significance.

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้โดยได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พวงรัตน์ เกษรแพทย์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ที่ได้กรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษา พร้อมทั้งกรุณาเอาใจใส่ตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆมาโดยตลอด นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและตัวผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาที่ได้รับในครั้งนี้ ขอกราบขอบคุณกรรมกรการสอบปากเปล่าที่กรุณาให้คำแนะนำต่างๆที่มีประโยชน์ทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้นนอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้พร้อมทั้งให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระ สุภากิจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพบุลย์ อ่อนมั่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ อาจารย์ ดร. จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์ และอาจารย์ ดร. นิตย์ รัตนโรจน์วานิช ผู้อำนวยการสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษา ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณนางสาวเบญจวรรณ แป้นนอก นางสาวอิสริย์ เนียมเกาะเพชร ที่แนะนำและให้ความรู้ในการทำวิจัยนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งนางสาวญาตาวิ สุภากิจและเพื่อนๆ ร่วมรุ่นวิชาเอกการบริหารการศึกษาคณะพิเศษ รุ่นที่ 19 ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือเป็นกำลังใจในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จ

ขอขอบคุณนางสาวพจนา จัปจิตร์ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม เขตพระนครและว่าที่ร.ต.ทรัพย์ ศิริวิชิราภรณ์ นักพัฒนาชุมชน 7 ว ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมเขตพระนครที่อนุเคราะห์เอกสารรวมรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของสำนักงานเขตพระนคร รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ท้องถิ่น ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ ด้วยได้รับความเอาใจใส่ สนับสนุนให้ขวัญกำลังใจและช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก นายสุรพล คล้ายวันเพ็ญ นางสาวณัฐฐาภรณ์ คล้ายวันเพ็ญ และนางสาวกชพรรณ คล้ายวันเพ็ญ ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกอบอุ่น และเกิดความมุ่งมั่นที่จะศึกษาจนสำเร็จ

คุณค่าและประโยชน์ของสารนิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นสิ่งบูชาพระคุณบิดามารดา บุรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอน ซึ่งแนวทางอันเป็นประโยชน์และมีคุณค่าตลอดจนประสิทธิประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จในวันนี้

นุชลี คล้ายวันเพ็ญ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	5
กลุ่มตัวอย่าง.....	5
ตัวแปรที่ศึกษา.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิด.....	13
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
แนวคิดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน.....	15
หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	15
หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	19
จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	19
โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	20
ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	25
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	25
ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	27
ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	30
ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	34
การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน.....	49
ด้านการจัดการเรียนรู้.....	60
การนำมาเป็นสื่อการสอน.....	63
การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร.....	65
การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	71
ด้านการประเมินผลการเรียนรู้.....	73
การประเมินตามสภาพจริง.....	76
ลักษณะสำคัญของการการวัดประเมินผลตามสภาพจริง.....	78

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ขั้นตอนการประเมินตามสภาพจริง	78
วิธีการที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริง	79
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตพระนคร	87
โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร ในเขตพระนคร	89
แนวทางดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนโรงเรียนสตรีวิทยา	90
แนวทางดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนโรงเรียนวัดบวรนิเวศ	95
แนวทางดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนโรงเรียนเบญจมราชาลัย ในพระบรมราชินีนาถ	97
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต้น	100
ระดับการศึกษา	100
ประสบการณ์การทำงาน	100
กลุ่มสาระการเรียนรู้	101
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	101
งานวิจัยภายในประเทศ	102
งานวิจัยต่างประเทศ	108
3 วิธีดำเนินการวิจัย	111
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	111
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	112
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	113
การเก็บรวบรวมข้อมูล	113
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	114
การวิเคราะห์ข้อมูล	115
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	116

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	117
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	117
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	117
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	141
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	141
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	141
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	142
การวิเคราะห์ข้อมูล	142
สรุปผลการวิจัย	143
อภิปรายผล	144
ข้อเสนอแนะ	149
บรรณานุกรม	150
ภาคผนวก	161
ภาคผนวก ก	162
ภาคผนวก ข	218
ภาคผนวก ค	229
ภาคผนวก ง	231
ภาคผนวก จ	237
ภาคผนวก ฉ	240
ภาคผนวก ช	248
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์	254

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	21
2 บัญชีอัตราเงินค่าสอนพิเศษและค่าสอนเกินภาระงานสอน.....	70
3 รายชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร.....	89
4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร.....	112
5 จำนวนและร้อยละของข้อมูลสถานภาพของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร.....	118
6 ค่าร้อยละของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยรวมรายกลุ่ม.....	120
7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัด การเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครโดยรวมและ รายด้าน.....	121
8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัด การเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัด กิจกรรมการเรียนรู้จำแนกเป็นรายข้อ.....	122
9 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้.....	124
10 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครโดยรวม และรายด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา.....	125
11 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยรวม และรายด้าน จำแนกตาม ประสบการณ์การทำงาน.....	126
12 ค่าความแปรปรวนของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน.....	127
13 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยภาพรวมจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน.....	128

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
14 การเปรียบเทียบความแตกต่าง ค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีธรรมราช	129
15 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีธรรมราช โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้	130
16 ค่าความแปรปรวนของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีธรรมราช จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้	132
17 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีธรรมราช โดยภาพรวม จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้	133
18 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีธรรมราช ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้	135
19 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีธรรมราช ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้	137
20 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีธรรมราช ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	139
21 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีธรรมราช ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้	140
22 รายชื่อร้านอาหารอร่อยในเขตพระนครศรีธรรมราช	203
23 รายชื่อผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เขตพระนครศรีธรรมราช	206
24 ผลิตภัณฑ์ OTOP ในเขตพระนครศรีธรรมราช	208
25 ข้อมูลชุมชนเขตพระนครศรีธรรมราชที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น	209
26 คำร้อยละของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 1 คติ ความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีธรรมราช ด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้รายข้อ	249

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
27 คำร้อยละ ของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 2 คติ ความเชื่อหลักการ ที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนคร ด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้รายข้อ.....	250
28 คำร้อยละ ของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 3 การประกอบอาชีพ ในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกาลสมัย มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้.....	252
29 คำร้อยละ ของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 4 แนวคิดหลักปฏิบัติ เทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับ การเป็นอยู่ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา พระนครด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ รายข้อ.....	253

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	13
2 กระบวนการเกิดและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	31
3 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย.....	33
4 แสดงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้.....	54
5 แสดงกระบวนการเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	56
6 การประเมินตามสภาพจริง.....	75
7 แบบจำลองการประเมินตามสภาพจริง(Authentic Assessment Model : CROTTSS Model).....	86
8 ชุมชนดนตรีไทย ชาวบ้านที่เก่าแก่กว่าร้อยปี ณ บ้านบางลำพู การผลิตเครื่องดนตรีไทย ผลิตเครื่องดนตรีไทยโดยใช้ภูมิปัญญา.....	214
9 การใช้เทคโนโลยีในการผลิตขนมไทย.....	215
10 การใช้เครื่องจักรกลผลิตแป้งทอดกรอบ,แป้งสาลี,แป้งหอยทอด.....	215
11 ป้าเล็กช่างฝีมือทำเครื่องถมชุมชนบ้านพานถม.....	216
12 เทคนิคและเทคโนโลยีชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชน ตัวอย่างฝีมือเครื่องถมชุมชนบ้านพานถม.....	217

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ไว้ในมาตรา 80 ว่า “รัฐต้องดำเนินนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม โดยระบุไว้ในข้อ (3) รัฐต้องพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกระดับรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษา จัดให้มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย และระบุไว้ในข้อ (6) ให้ส่งเสริมสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 มาตราที่ 23 กำหนดไว้ว่าการจัดการศึกษา เน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และการบูรณาการตามความเหมาะสม ในแต่ละระดับการศึกษา มาตราที่ 24 การจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา และมาตราที่ 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การ ดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการศึกษาต่อ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2544 ได้ กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้จัดทำสาระของหลักสูตรเองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพ ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่น จึงเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2544 มุ่งเน้นการปฏิรูปหลักสูตร ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรอย่าง เต็มที่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 33)

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 ในมาตราที่ 17,48 ได้ระบุให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกัน คุณภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน และเพื่อรองรับ การประกันคุณภาพภายนอก (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 32) การติดตามตรวจสอบ และประเมินผลสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษามาตรฐาน

ที่ 13 และมาตรฐานที่ 14 ด้านผู้บริหาร ตัวบ่งชี้ที่ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบุว่าสถานศึกษาต้องมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นสอดคล้องหลักสูตรแกนกลาง มีการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานด้านที่ 2 ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ที่ระบุว่าสถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียนและมีการนำแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ความสำคัญและปัญหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่รัฐบาลทุกสมัยได้ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และแสดงเจตนาที่ว่าจะพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งรัฐบาลปัจจุบัน นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2557) โดยปรับปรุงส่วนนโยบายและเป้าหมายการดำเนินงานที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ ให้พัฒนาคนอย่างรอบด้าน สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเป็นฐานในการพัฒนาสังคม คุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (แผนการศึกษาแห่งชาติ. 2552: 3)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) (ประเวศ วะสี. 2536: 10) คือองค์ความรู้ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านระบอบการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทย ให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทยเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญสำหรับสังคมไทย จึงจำเป็นต้องมีการนำไปใช้และถ่ายทอดสืบต่อกันไป เพื่อไม่ให้สูญหายจากวิถีชีวิตคนไทย กระบวนการที่จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นฟื้นคืนชีพมามีชีวิตชีวาอีกครั้งคือกระบวนการศึกษา (รุ่ง แก้วแดง. 2543: 230) เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณภาพและสามารถพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ครอบครัว และบ้านเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ และการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมถึงสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540: 12) นอกจากนี้การศึกษายังเป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ที่จะผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต การจัดการศึกษาในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ จึงควรมีความหลากหลายเพื่อให้ทุกคนสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง ของครอบครัว และของชุมชนได้ (ทัศนีย์ ทองไชย. 2542: 1)

ดังนั้นเพื่อสนองเจตนารมณ์ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ รัฐธรรมนูญ แผนการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติการศึกษา และการประกันคุณภาพสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยอาศัยอำนาจตามตรา 27 และบทเฉพาะกาลมาตรา 71 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงเห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 โดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ (กรมวิชาการ. 2544: 3) คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่ง มีหน้าที่จัดทำหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (กรมวิชาการ. 2540) ตามนโยบายแผนการศึกษาชาติ ได้มีการปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษารวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษาเพื่อเอื้อต่อการแก้ปัญหาและชุมชนมากขึ้นทั้งนี้โดยตั้งอยู่ในพื้นฐานแนวคิดให้ท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนให้มาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539) โดยนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้รู้จัก เข้าใจท้องถิ่น เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน และมุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงกับชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม จนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรอย่างแท้จริง (กรมวิชาการ. 2542: 2)

เขตพระนคร เป็น 1 ใน 50 เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร อยู่ในกลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร เป็นเขตที่มีชุมชนเก่าแก่มากมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชัดเจนตั้งแต่สมัยเริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมโบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งเกาะรัตนโกสินทร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านเก่าแก่มากมาย ดังเช่นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดชนะสงคราม วัดบวรนิเวศ วัดราชบพิธสถิตยมหาสัาราม วัดอรุณราชวราราม พระบรมหาราชวัง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสรณ์สถานวีรชน 14 ตุลา ที่มีประวัติศาสตร์ด้านการปกครองไทย ป้อมพระสุเมรุ ป้อมมหากาฬ เสาชิงช้า สวนสันติไมตรี ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ โลหะปราสาท ประเพณีวัฒนธรรมโบราณ เช่น พิธีโล้ชิงช้า ประเพณีสงกรานต์ถนนข้าวสาร ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การทำเครื่องสังฆภัณฑ์การหล่อพระพุทธรูป การทำธง การทำเครื่องทองเครื่องถม การผลิตทองคำเปลวบริเวณถนนตีทองช่างทอง การเจียรนัยพลอย รวมทั้งอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ อาหารไทย น้ำพริกนิตยา ปาท่องโก๋เสวย ด้านขนมต่าง ๆ ขนมไทยชูถิ่น ขนมไทยแม่อุดม ข้าวเหนียว ก.พานิช อีกทั้งดอกไม้สด ดอกไม้ประดิษฐ์ปากคลองตลาด และ ด้านศิลปดนตรีไทย บ้านดุริยประณีต บ้านดอกไม้ไฟ ซึ่งรัฐบาลและกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญยกย่องเขตพระนครเป็นถนนสายวัฒนธรรม ที่ล้วนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ท่ามกลางกรุงเทพมหานครจนเป็นเมืองหลวงที่เจริญรุ่งเรือง และทันสมัย ซึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1 ในเขตพระนคร จะต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยจัดการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ที่ระบุไว้

ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาชาติ ฉบับปรับปรุง (2552-2559) พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545

สำนักงานเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เขต 1 มีโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จัดการศึกษาภาคบังคับโดยเปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 รวมทั้งสิ้น 7 โรงเรียน คือ โรงเรียนมัธยมวัดมกุฎกษัตริย์ โรงเรียนเบญจมราชาลัย โรงเรียนวัดราชบพิธ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ โรงเรียนวัดสังเวช โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และโรงเรียนสตรีวิทยาได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะพึงประสงค์ตามหลักสูตร โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีบทบาทในการวางแผนกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาชาวบ้านหรือชุมชนต่าง ๆ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาและให้สถานศึกษามีระบบการประกันคุณภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 32) มาตรฐานที่ 13 และมาตรฐานที่ 14 ด้านผู้บริหาร ให้สถานศึกษามีหลักสูตรท้องถิ่นสอดคล้องหลักสูตรแกนกลาง และมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานด้าน ที่ 2 ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ให้สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความถนัดและความสามารถของผู้เรียนและมีการนำแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา นโยบายดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสอดคล้องหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งนโยบายดังกล่าวจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแรงขับเคลื่อนที่สำคัญคือ ครูผู้สอนและการจัดการเรียนการสอนโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ (รุ่ง แก้วแดง. 2543: 230) หากมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบก็จะส่งผลให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาชาติ ฉบับปรับปรุง (2552-2559) พระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 อย่างแท้จริง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 1 ในเขตพระนคร มีการนำประเภทและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใดเพื่อนำผลการวิจัยใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร
2. เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการประเมินผล การเรียนรู้
3. เพื่อเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครจำแนกตามสถานภาพของครูผู้สอน ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงานและกลุ่มสาระการเรียนรู้

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร มีความสำคัญได้ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ในเขตพระนคร และสามารถใช้เป็นข้อมูลไปพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับหลักสูตรแม่บทในสถานศึกษา และงานวิจัยมีประโยชน์ ผู้วิจัยสามารถรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพระนคร โดยแยกเป็น 4 กลุ่ม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครโดยมีขอบเขตการทำวิจัยดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร จำนวน 7 โรงเรียน จำนวน 673 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร จำนวน 7 โรงเรียน โดยมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้ตารางของเคร์จซี่และมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. n.d.) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 คน (จากประชากร 673 ในตารางไม่มี 673 จึงใช้ที่ประชากร จำนวน 700 แทน) จากนั้นจึงทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยการเทียบสัดส่วน จากนั้นจึงสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) (พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2549: 119)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย

1. **ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)** ได้แก่สถานภาพครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร โดยจำแนกตาม

1.1 ระดับการศึกษา

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

1.2 ประสบการณ์การทำงาน

น้อยกว่า 10 ปี

ตั้งแต่ 10- 20 ปี

มากกว่า 20 ปี

1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม

สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

ภาษาไทย

วิทยาศาสตร์

การงานอาชีพและเทคโนโลยี

ภาษาต่างประเทศ

คณิตศาสตร์

ศิลปศึกษา

สุขศึกษาและพลศึกษา

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน 2 ด้าน

2.1 ด้านการจัดการเรียนรู้

2.2 ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้ทำวิจัยจึงได้กำหนดนิยามหรือความหมายของศัพท์เฉพาะต่างๆ ไว้ดังนี้

1. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น** หมายถึง ความรู้ ที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นขึ้นเอง และมีกระบวนการถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1.1 กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้หมายถึง คติความเชื่อแบบพุทธศาสนา คติความเชื่อแบบคริสต์ศาสนา คติความเชื่อแบบศาสนาพราหมณ์คติ ความเชื่อแบบศาสนาอิสลาม และความเชื่อส่วนบุคคล

1.2 กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึงผลงานหรือกิจกรรมที่เกิด จากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เช่นประเพณีครอบครัว ประเพณีชุมชน ศิลปกรรมพื้นบ้าน เพลง พื้นบ้าน กาลเล่นพื้นบ้าน งานถัก งานทอ เครื่องปั้นดินเผา การแกะสลัก งานโลหะ งานก่อสร้าง ภาพเขียนต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพท้องถิ่นหมายถึง การจักสานการแกะสลัก การทำเกษตร แบบดั้งเดิมโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีหรือวิทยาศาสตร์ สมุนไพร เป็นต้น

1.4 กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านคิดขึ้นเอง หรือนำมาประยุกต์ใช้เช่นการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม เทคนิคการทอดน้ำเข้านา การนำพลังงาน จากธรรมชาติมาใช้ เคล็ดลับการหล่อ การบัดกรี หรือการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ให้โตเร็ว เป็นต้น

2. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน หมายถึงการนำประเภท ของภูมิปัญญาท้องถิ่นองค์ความรู้ของชาวบ้านใน 4 กลุ่มและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัด การเรียนการสอนของครู 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการประเมินผล การเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึงการดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดย ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วพิจารณาเนื้อหาสาระใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้ ออกแบบเก็บข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสำรวจและบันทึก ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา ในกลุ่มสาระฯและจัดทำกำหนดการสอน การเขียนแผนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำมาเป็นสื่อ การสอน การนำมาเป็นวิทยากร การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการตัดสินความรู้ความสามารถ และทักษะต่างๆ ของผู้เรียนโดยครูผู้สอน ด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) ดังนี้ การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจงาน การรายงานตนเองของนักเรียน การตรวจบันทึกจาก ผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

3. ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือกเสรี โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร

4. ระดับการศึกษา หมายถึงวุฒิการศึกษาสูงสุดของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร แบ่งเป็น 2 ระดับดังนี้ ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

4.1 ปริญญาตรี หมายถึง วุฒิการศึกษาของครูผู้สอนที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีทางด้านวิชาชีพครู ได้แก่ ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) ศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศษ.บ.) การศึกษาศาสตรบัณฑิต (กศ.บ.)

4.2 สูงกว่าปริญญาตรี หมายถึง ครูผู้สอนที่มีวุฒิทางการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีทางด้านวิชาชีพครู ได้แก่ ระดับปริญญาโท ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) และระดับปริญญาเอก ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ค.ด.) ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศษ.ด.) การศึกษาดุษฎีบัณฑิต (กศ.ด.)

5. ประสบการณ์การทำงาน หมายถึง ระยะเวลาในการรับราชการของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานครเขต 1 ในเขตพระนครแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ น้อยกว่า 10 ปี 10 – 20 ปี และมากกว่า 20 ปี

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้ หมายถึงครูปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้แบ่งออกเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ มีความแตกต่างกัน 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มที่ 2 เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544) ดังนี้

6.1 ภาษาไทย หมายถึง กลุ่มสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ ของชาติ เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด การวิเคราะห์ วิจาร์ณ ผ่านทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียน และเป็นสื่อที่แสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี วรรณคดี และวรรณกรรมอันล้ำค่า เพื่ออนุรักษ์สืบสานให้คงอยู่คู่ไทยตลอดไป

6.2 คณิตศาสตร์ หมายถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่วัดด้วยโครงสร้างที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ประกอบด้วย คำอธิบาย บทนิยาม สัจพจน์ ที่เป็นข้อตกลงเบื้องต้น โดยใช้ทฤษฎีบทต่างๆ นำไปใช้อย่างเป็นระบบ มีความเป็นระเบียบแบบแผน และเป็นภาษาสากลที่ทุกคนเข้าใจตรงกัน ในการสื่อสารถ่ายทอดความรู้ระหว่างศาสตร์ต่างๆ

6.3 สุขศึกษาและพลศึกษา หมายถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน โดยมุ่งพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านสุขภาพ และสร้างเจตคติและค่านิยมที่ดี คุณธรรม จริยธรรม สาธารณสุขของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมในชุมชนและท้องถิ่น การเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

6.4 ศิลปะ หมายถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ การจรรโลงศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ให้ผู้เรียนชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพและพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข

6.5 วิทยาศาสตร์ หมายถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ทำให้คนพัฒนาวิคิด ความเป็นเหตุเป็นผล คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์วิจารณ์ มีทักษะในการค้นคว้าความรู้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยใช้ข้อมูลหลากหลายตรวจสอบได้ และเป็นวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดความรู้โลกธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้น

6.6 ภาษาต่างประเทศ หมายถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารความรู้สึกรู้สึกนึกคิดให้เกิดความเข้าใจตรงกันและการถ่ายทอดวิทยาการต่างๆ แก่กัน การเจรจาต่อรองด้านการค้าและการประกอบอาชีพที่มีประสิทธิภาพและยังช่วยสร้างสัมพันธภาพระหว่างชนชาติไทย และชนชาติอื่นในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมไทยไปสู่สังคมโลกอย่างสร้างสรรค์

6.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี หมายถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ เน้นกระบวนการทำงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้อง มีคุณธรรมจริยธรรมสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการใหม่ๆ เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสามารถดำรงชีวิตให้สังคมอย่างมีความสุข ร่วมมือแข่งขันในระดับสากลในบริบทของสังคมไทย

6.8 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึงกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา โดยการนำวิทยาการแขนงต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมกันเป็น 5 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตัวเอง กับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม ภูมิใจในความเป็นไทย โดยที่ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงาม

7. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนครจำนวน 7 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมัธยมวัดมกุฎกษัตริย์ โรงเรียนเบญจมราชาลัยในพระราชินูปถัมภ์ โรงเรียนวัดราชบพิธ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ โรงเรียนวัดสังเวช โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และ โรงเรียนสตรีวิทยา

8. เขตพระนคร หมายถึง พื้นที่เขตการศึกษาที่จัดแบ่งโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจัดระบบและกระจายอำนาจการจัดการศึกษา ให้ครอบคลุมมากขึ้น โดยจัดแบ่งเขตพระนครเป็น 1 ใน 12 เขต ที่อยู่ในการปกครองและการจัดการศึกษาโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

กรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ที่ตั้งอยู่ในเขตพระนคร ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดทฤษฎีจาก อังกุล สมคะเนย์ (อังกุล สมคะเนย์. 2543: 24-26) ได้สรุปประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติการ เทคโนโลยีใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ และจากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ทิศนา แคมมณี (ทิศนา แคมมณี. 2542: 2-25) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนการสอนประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งในแต่ละด้านผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีจากนักการศึกษา ดังนี้

1) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ. 2542: 21-22) กล่าวว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีการดำเนินการดังนี้ ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร กำหนดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่น วิเคราะห์เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้แล้วพิจารณาเนื้อหาสาระใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้ ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำแฟ้มข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชา ในกลุ่มสาระฯ และจัดทำกำหนดการสอน เขียนแผนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น รัตนะ บัวสนธ์ (รัตนะ บัวสนธ์. 2535: 92-93) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 2 วิธีดังนี้ 1. ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชิญปราชญ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นวิทยากร สอดคล้องกับ ภัทรวดี อุดมมณฑล (2546: 75) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้อีกว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน คือ ครูเป็นผู้นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาสอนในโรงเรียน การให้ผู้เรียนออกไปเรียนรู้ชุมชน ผู้วิจัยจึงนำหลักแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ (2542: 21-22) รัตนะ บัวสนธ์ (2535: 92-93) และ ภัทรวดี อุดมมณฑล (2546: 75) มาบูรณาการ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนด้านกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้ ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ เพื่อกำหนดการสอน การเขียนแผนการสอน, กำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่สอน นำมาจัดทำสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อกิจกรรม การนำมาเป็นวิทยากรและ การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ วัฒนาพร ระบุทฤษฏี (2541: 663) และ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542: 184-193) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริงควรที่หลากหลายประกอบกัน ดังนี้ การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจงาน การรายงานตนเองของนักเรียน การบันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวสถานภาพของครูผู้สอนดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546: 51) ได้กล่าวว่า ครูมีบทบาทร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานประกันคุณภาพทุกชั้นตอนที่มีการวางแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน สอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษา และจุดมุ่งหมาย หลักการ หรือมาตรฐานการศึกษา จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า สถานภาพของครูผู้สอน ในด้านระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีผลต่อการปฏิบัติงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระดับการศึกษา ครูผู้สอนทุกคนจำเป็นต้องมีความรู้ ความคิด มีปัญญาและมีความรอบรู้ความสามารถ ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ. 2536: 135) เพราะครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนการสอน โดยคิดค้นนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการเตรียมการสอน การจัดการเรียนรู้และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้การวัดประเมินผลการเรียนรู้ต่างกัน (สุวิมล ว่องวานิช. 2542: 96)

ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะประสบการณ์การทำงานจะเพิ่มความสุขรอบคอบในการตัดสินใจ บุคลากรในสถานศึกษาที่มีประสบการณ์การทำงานมากมีความรอบรู้ในงานมากช่วยให้เข้าใจปัญหาและสามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ คำว่า “ประสบการณ์” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525-2539 (2539: 510) หมายถึง ความชัดเจนที่เกิดจากการกระทำหรือได้พบเห็นเพราะประสบการณ์ในการสอนจะช่วยเพิ่มความ สุขุมรอบคอบในการสอนของครู อีกทั้งครูที่มีประสบการณ์มากจะสามารถนำประสบการณ์มาช่วยดำเนินการสอนให้เกิดผลดีต่อสถานศึกษามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประยูรท์ ศรีชัย (2544: 61) กล่าวว่าประสบการณ์การทำงานเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะช่วยเพิ่มความรอบคอบ รอบรู้ และช่วยให้เข้าใจปัญหา สามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับแนวคิดของเสาวภาคย์ แผลมเพชร (2545: 83) กล่าวว่าประสบการณ์ทำงานช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคล่องแคล่วในการตัดสินใจ มองเห็นรูปงาน สามารถที่จะวางแผนการจัดการและอื่นๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มาปฏิบัติหน้าที่ใหม่และประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกันทำให้ศักยภาพของบุคคลแตกต่างกัน

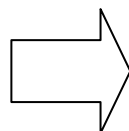
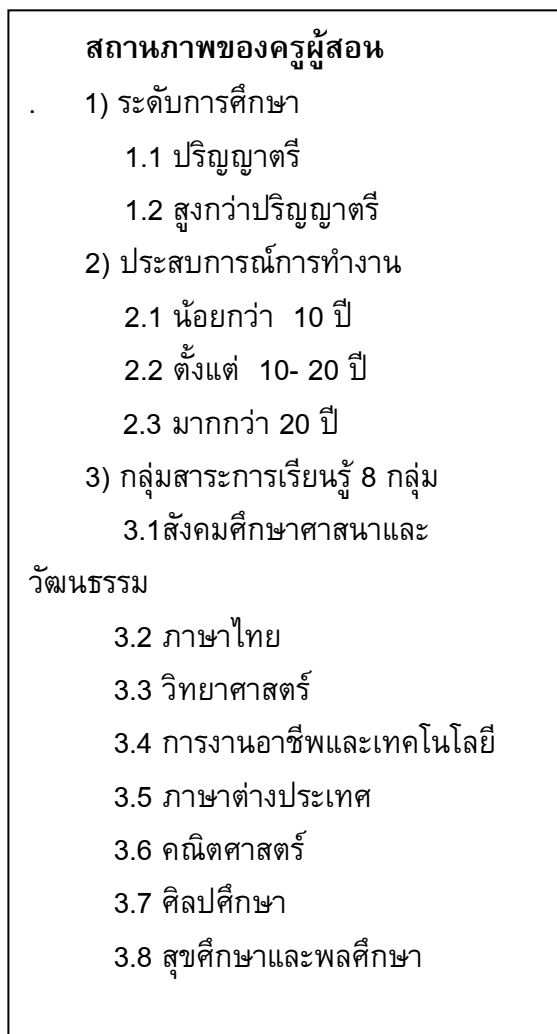
กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้แบ่งออกเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ มีความแตกต่างกัน 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มที่ 2 เป็นสาระการ

เรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ซึ่งอังกุล สมคะเนย์ (2535: 134-136) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการนำ ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าครู กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา หลักสูตร พัฒนาสื่อการสอน แตกต่างกัน เช่นเดียวกับภัทรวดี อุดมมลกุล (2545: บทคัดย่อ) ได้ ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนแก่นนำร่วม พัฒนาหลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่าครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ แตกต่างกัน

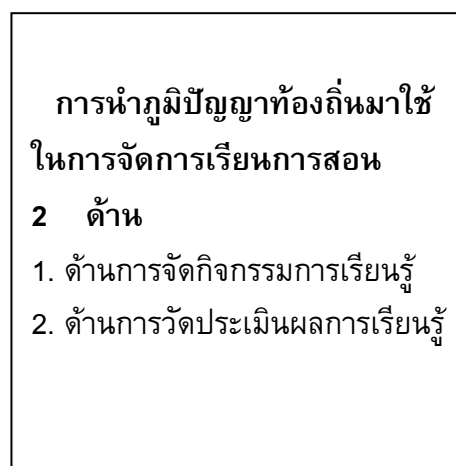
จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

กรอบแนวคิด

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

1.1.1 หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1.1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1.1.3 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.3 ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.4 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.5 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1.2.5.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2.5.2 ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้

1.3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตพระนคร

2. โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร

2.1 แนวทางดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนสตรีวิทยา

2.2 แนวทางดำเนินงานนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนวัดบวรนิเวศ

2.3 แนวทางดำเนินงานนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนเบญจมราชาลัย ในพระบรมราชินูปถัมภ์

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต้น

3.1 ระดับการศึกษา

3.2 ประสบการณ์การทำงาน

3.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยภายในประเทศ

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมการให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง หลักของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นกระบวนการที่จะทำให้อุบัติภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยพื้นถิ่นซึ่งก็คือกระบวนการศึกษา เราจะต้องนำวิธีการสอนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดคล้องกับหลักการสอนแบบใหม่ด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการสอนแบบตัวต่อตัว การสอนด้วยความรัก การสอนโดยปฏิบัติ และเป็นการสอนจากของจริง (รุ่ง แก้วแดง. 2543: 230) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 กำหนดให้โรงเรียนต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีการจัดการศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งนำหลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม หลักการบริหารตนเองและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนชุมชนและท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา (กรมวิชาการ. 2544: 6-7) โดยมีนักการศึกษากล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนดังนี้

1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ความนำ

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่างๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขัน และร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก

หลักสูตรการศึกษาของประเทศที่ใช้อยู่ คือ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2544 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการโดยกรมวิชาการได้ติดตามผลและดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรตลอดมา ผลการศึกษาพบว่าหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนานกว่า 10 ปี มีข้อจำกัดอยู่หลายประการไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ในเรื่องที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและท้องถิ่น

2. การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ยังไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี ในภูมิภาคจึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้คนไทยมีทักษะกระบวนการและเจตคติที่ดีทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์

3. การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการคิด สร้างวิธีการเรียนรู้ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถเผชิญปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศยังไม่สามารถที่จะทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารและการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายในยุคนวัตกรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคล มีสิทธิเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและชุมชน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 9 ปี

ด้วยวิสัยทัศน์ของรัฐที่เชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาในการสร้างคนสร้างงานเพื่อช่วยกอบกู้วิกฤตเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นการสร้างชาติให้มั่นคงได้อย่างยั่งยืน เชื่อมมั่นในนโยบายการศึกษาในการสร้างชาติ ปรับโครงสร้างและระบบการศึกษา ยึดหลักการบริหารจัดการที่เน้นคุณภาพ ประสิทธิภาพและความเสมอภาค ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้าง

คน บุรณาการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในการปฏิรูปการเรียนรู้ และเชื่อมั่นในนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างงาน สร้างเยาวชนให้มีความรู้คู่กับการทำงาน กระทรวงศึกษาธิการโดยอาศัยอำนาจตามความในบทเฉพาะกาลมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเห็นสมควรกำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ กล่าวคือเป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างหลักสูตรยืดหยุ่น กำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ แต่ละกลุ่มมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นเป็นช่วงชั้นละ 3 ปี จัดเฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อให้สถานศึกษาจัดทำสาระในรายละเอียดเป็นรายปี หรือรายภาคให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณสมบัติอันถึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ รวมถึงจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายด้วย

การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลกรวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้ทุกกระบวนการศึกษา

อนึ่งเพื่อให้การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานบรรลุดุประสงค์ที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์ และร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังจำเป็นต้องสนับสนุนส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาให้ครอบคลุมหลักสูตรและกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากลทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการจะได้จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา คู่มือครู เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มสาระต่าง ๆ แนวทางการวัดและประเมินผลการจัดระบบแนะแนวในสถานศึกษาการวิจัยในสถานศึกษาและการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ ตลอดจนเอกสารประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครอง และนักเรียน มีความเข้าใจและรับทราบบทบาทของตนเองในการพัฒนาตนเองและสังคม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้นสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและเป็นสากล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล หลักสูตรแกนกลางของประเทศจึงเป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และความสามารถนำไปใช้จัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยรวมทั้งสำหรับการจัดการศึกษาทุกกลุ่ม เช่น การศึกษาพิเศษ การศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศชาติและพลโลก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544: คำนำ)

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ เป็นการสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคมไทย ผู้เรียนมีศักยภาพในการแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในสังคมโลกเป็นไปตามเจตนาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงอาศัยอำนาจตามความมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 25534 และมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กระทรวงศึกษาธิการจึงใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544ก: คำสั่ง)

ปีการศึกษา 2546 ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 4

ปีการศึกษา 2547 ให้ใช้หลักสูตรขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5

ปีการศึกษา 2548 ให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ทุกชั้นเรียนโดยกำหนด รายละเอียดประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ

1.1.1 หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นไปตามแผนนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศไทยได้ กำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544: 4)

1.1.1.1 เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

1.1.1.2 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคน จะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

1.1.1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

1.1.1.4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลาและการจัดการเรียนรู้

1.1.1.5 เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย

1.1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข ความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพได้จึงกำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2544: 4)

1.1.2.1 เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์

1.1.2.2 มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า

1.1.2.3 มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและเทคโนโลยี ปรับวิธีการคิดวิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์

1.1.2.4 มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด สร้างปัญญาและทักษะในการดำเนินชีวิต

1.1.2.5 รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีคุณภาพและบุคลิกที่ดี

1.1.2.6 มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภคมีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

1.1.2.7 เข้าใจในประวัติศาสตร์ชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.1.2.8 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ภาษาไทย ภูมิปัญญาไทย กีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

1.1.2.9 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

1.1.3 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจึงได้กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งชาติ. 2544: 5)

ตาราง 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3)	ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6)	ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3)	ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-6)
	←———— การศึกษาภาคบังคับ —————→			
	←———— การศึกษาขั้นพื้นฐาน —————→			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม				
ภาษาไทย	☐	☐	☐	☐
คณิตศาสตร์	☐	☐	☐	☐
วิทยาศาสตร์	☐	☐	☐	☐
สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม	☐	☐	☐	☐
สุขศึกษาและพลศึกษา	☐	☐	☐	☐
ศิลปะ	☐	☐	☐	☐
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	☐	☐	☐	☐
ภาษาต่างประเทศ	☐	☐	☐	☐
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	☐	☐	☐	☐
เวลาเรียน	ประมาณปีละ 800-1000 ช.ม.	ประมาณปีละ 800-1000 ช.ม.	ประมาณปีละ 1000-1200ช.ม.	ไม่น้อยกว่าปีละ 1200 ช.ม.

หมายเหตุ

- สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหา
- สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิด และการทำงาน

1.1.3.1 ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

1.1.3.2 สารการเรียรู้

กำหนดสารการเรียรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียรู้และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรีย 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

สารการเรียรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียต้องเรียรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มแรกประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสารการเรียรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้หลักในการจัดการเรียการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา และวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วยสุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาร การเรียรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ในสารการเรียรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มภาษาต่างประเทศกำหนดให้ผู้เรียภาษาอังกฤษในทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกการจัดการเรียรู้ได้ตามความเหมาะสม การกำหนดสารการเรียรู้ในแต่ละกลุ่มสำหรับผู้เรียนั้น แต่ละกลุ่มกำหนดเฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียแต่ละคนนั้นสถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพผู้เรียแต่ละคน

1.1.3.3 กิจกรรมพัฒนาผู้เรีย

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียรู้ตามกลุ่มสารการเรียรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและครบทุกด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมโดยอาจเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยและคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความ

เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมายมีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญาและการสร้างสัมพันธภาพ ที่ดีซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนว ให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

2) กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินผลและปรับปรุงการทำงานโดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด การบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

1.1.3.4 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่มเพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์กำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรศึกษากำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการสอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

1.1.3.5 การจัดเวลาเรียน

ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นได้ ตามความเหมาะสมแต่ละชั้นปีทั้งการจัดเวลาเรียนในสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และรายวิชาที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มเติมรวมทั้งต้องจัดให้มีเวลาสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนตามความเหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปีโดยมีเวลาเรียนเป็นรายปีวันละประมาณ 4-5 ชั่วโมง ช่วงชั้นนี้เป็นช่วงแรกของการศึกษาขั้นพื้นฐาน เด็กจำเป็นต้องพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อช่วยให้สามารถเรียนสาระการเรียนรู้กลุ่มอื่นๆ ได้รวดเร็วขึ้นทักษะเหล่านี้ ได้แก่ ภาษาไทยด้านการอ่านและการเขียน และทักษะคณิตศาสตร์

ดังนั้นการฝึกทักษะด้านการอ่านการเขียนและการคิดคำนวณจึงควรใช้เวลาประมาณร้อยละ 50 ของเวลาเรียนทั้งหมดในแต่ละสัปดาห์ส่วนเวลาที่เหลือก็ใช้สอนให้ครบทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปีโดยมีเวลาเรียนวันละประมาณ 4-5 ชั่วโมง การจัดเวลาเรียนในกลุ่มภาษาไทย และคณิตศาสตร์อาจใช้เวลาลดเหลือประมาณร้อยละ 40 ของเวลาเรียนในแต่ละสัปดาห์โดยให้เวลากับกลุ่มวิทยาศาสตร์มากขึ้นสำหรับการเรียนภาษาไทยและคณิตศาสตร์แม้เวลาเรียนจะลดลงยังคงต้องฝึกฝนทบทวนอยู่เป็นประจำเพื่อพัฒนาทักษะขั้นพื้นฐานในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้นสถานศึกษาจะมีเวลาอย่างเพียงพอให้เด็กมีโอกาสเล่น ทำกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและปฏิบัติงานต่างๆ โดยต้องจัดเวลาเรียนในแต่ละกลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประมาณร้อยละ 20 ส่วนเวลาที่เหลือสถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมอื่นๆ ได้ตามความเหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ให้จัดเวลาเป็นรายปีมีเวลาเรียนประมาณวันละ 5-6 ชั่วโมง การกำหนดเวลาเรียนสำหรับ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ควรให้สัดส่วนใกล้เคียงกันแต่อย่างไรก็ตามกลุ่มภาษาไทย คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ยังคงมีความสำคัญควรจัดเวลาเรียนให้มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ สำหรับผู้เรียนที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อและจัดรายวิชาอาชีพหรือโครงการอาชีพสำหรับผู้เรียนที่จะออกไปสู่โลกอาชีพ

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาคโดยให้คณาจารย์ของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา 1 หน่วยกิต และมีเวลาเรียนประมาณวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง การจัดเวลาและสาระการเรียนรู้ในช่วงชั้นนี้ เป็นการเริ่มเข้าสู่การเรียนเฉพาะสาขา จึงให้มีการเลือกเรียนในรายวิชาของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้และจัดทำ “รายวิชาเพิ่มเติมใหม่” บางรายวิชาที่น่าสนใจหรือที่มีความสามารถยากในระดับสูงขึ้นไป เช่น แคลคูลัสในคณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ชั้นสูง สำหรับผู้เรียนกลุ่มสาระนี้ได้ดีเป็นพิเศษ

นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถปรับรูปแบบการจัดหลักสูตรให้เหมาะสมยิ่งขึ้นได้ในบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยีซึ่งยังจำเป็นต้องเรียนอยู่อาจจัดเป็นรายวิชาสั้นๆ หรือรายวิชาเดี่ยวหรือรวมกันในลักษณะบูรณาการ เมื่อสถานศึกษาจัดการเรียนรู้ได้ตามมาตรฐานการเรียนช่วงชั้นที่ระบุไว้แล้วก็อาจพัฒนาเป็นวิชาเลือกเฉพาะทางในระดับสูงขึ้นไปได้เช่น การจัดเวลาเรียนดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางสำหรับการจัดการศึกษาในระบบสถานศึกษา ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ให้พิจารณายืดหยุ่นเวลาเรียนตามสถานการณ์และโอกาสที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะในส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาผู้เรียนเท่านั้น ส่วนที่ตอบสนอง ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

1.2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) (ประเวศ วะสี. 2536: 10) คือองค์ความรู้ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทย (รุ่ง แก้วแดง. 2543: 238) เป็นความผูกพันระหว่างความรู้กับธรรมชาติที่พัฒนาขึ้นในกระบวนการที่คนและชุมชนปรับตัวเข้าหาธรรมชาติจนกลายเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ เกิดเป็นภูมิปัญญาเฉพาะท้องถิ่นที่ถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษา สำหรับงานวิจัยนี้มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

1.2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (wisdom) เป็นคำเรียกสำหรับความรู้ ความสามารถและทักษะแห่งการดำรงชีวิต จากประสบการณ์ที่มนุษย์เข้าใจจริง และเคยผ่านกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์หรือการใช้แก้ปัญหาให้เกิดผลสำเร็จมาแล้วมีความสลับซับซ้อนหลายมิติที่เราจะต้องคำนึงถึง หรือนำมาใช้งานในระดับต่างๆ ภูมิปัญญาเป็นนามธรรมคือไม่มีตัวตนที่จะสามารถจับต้องได้ เป็นความสำนึก ความคิด ความจำ เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเราหรือในทุกคนที่อยู่รอบตัวเรา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกสร้างสมไว้มากมายและเป็นระยะเวลาช้านาน แต่สามารถมองเห็นได้จากการแสดงออก จากการประพฤติปฏิบัติและผลผลิตที่เกิดขึ้น โดยมีคำที่ใช้เรียกภูมิปัญญาอย่างแพร่หลายเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย หรือบางครั้งเรียกว่า ผู้สืบทอดความรู้ ซึ่งในความหมายเหล่านั้นได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้แตกต่างกันดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535: 208) ได้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัยวัฒนธรรม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2535: 6) อธิบายว่า เรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวาง ลึกซึ้ง เกี่ยวกับคตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าทันธรรมชาติ ของสรรพสิ่งรอบตัว การเลือกเฟ้นความคิด วิธีการ มาใช้ในวิถีชีวิตประจำวันอย่างได้ผล เป็นเรื่องของการสั่งสมประสบการณ์มาหลายชั่วคน

รัตนะ บัวสนธิ์ (2535) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคล ที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานคำสอนจากพระพุทธศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับการสั่งสอน ถ่ายทอดและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรนให้เข้ากับบริบท ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม
2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

การผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

ประเวศ วะสี (2536: 21-22) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ชีวิต สังคม และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมโดยมีลักษณะสำคัญ คือ 1) มีวัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์ 2) บูรณาการสูง 3) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง และ 4) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่า

รัตนะ บัวสนธ์ (2537: 176) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาว่าเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิตการทำมาหากิน และพิธีกรรมต่างๆ ทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสงบสุข ทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกชนของชาวบ้าน

ธวัช ปุณโณธก (2537: 40-42) ได้กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาว่าเป็นประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ การเล่าเรียน เช่น การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีทำนา การไถนา การใช้ควายในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยการใช้ควาย รู้จักสานกระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักเอาดินขี้กระทามาแช่น้ำให้เหือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น

ปรีชา อุตระกุล (2539: 9) ได้ให้ความหมายว่าภูมิปัญญา (local wisdom) เป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ อดีตและเป็นเรื่องราวของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับคน คนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีการทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่าง เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างเหล่านี้เป้าหมายถึงก็คือ เพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกชน ในเรื่องเดียวกัน

ล้อม เฟิงแก้ว (ทัศนาศาสตร์, 2549: 118; อ้างอิงจาก ล้อม เฟิงแก้ว, 2544: 57) กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความหมายสองอย่างอย่างแรกหมายถึงองค์ความรู้ที่ลงตัวเรียบร้อยแล้วและสืบทอดกันมาเป็นความสามารถในการจัดการดูแลทรัพยากรของท้องถิ่นให้เกิดผลสูงสุดอีกความหมายหนึ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังสะท้อนให้เห็นความสามารถในการจัดการทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ของชาวบ้าน

อินธิรา หิรัญสาย (2545: 57) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ ความรู้ ความสามารถ และทักษะแห่งการดำรงชีวิตจากประสบการณ์ที่มนุษย์เข้าใจจริงผ่านกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์หรือการใช้แก้ปัญหาได้ผลสำเร็จมาแล้ว มีความสลบซับซ้อนหลายมิติที่จะต้องคำนึงถึง และสร้างสมเป็นระยะเวลานาน

สาร ทัศนานันท์ (2543 - 2544: 15) ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงความรู้ความสามารถของประชาชนที่อยู่ตามตำบลหมู่บ้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถที่สืบทอดเป็นมรดกจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงมวลความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นเอง และมีกระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือได้รับจากการศึกษาและอบรมในสถาบันทุกสถาบันภายในท้องถิ่นอันได้แก่วัด ครอบครัว สถานประกอบการและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข ความหมาย ความสำคัญ ลักษณะสำคัญของประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระบบการศึกษาแบบยั่งยืน

1.2.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีคุณค่าในการพัฒนาประเทศในระยะย้อนหลังไปเมื่อหลายปีก่อนจนถึงประมาณ 5 ปีที่ผ่านมาส่งผลให้ประเทศไทยก้าวจากประเทศเกษตรกรรมมาเป็นประเทศกำลังพัฒนาทางอุตสาหกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตลอดมาแต่ยังพัฒนาก็พบว่าประเทศไทยต้องวิ่งตามและพึ่งพาภูมิปัญญาของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลาเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ มากมาย นับตั้งแต่การเสียดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์กับวัฒนธรรม ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ก็เพราะประเทศไทยได้พัฒนาประเทศและจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีประเทศเรามีอยู่คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาไทย (รุ่ง แก้วแดง. 2542: 204) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 80 ว่า “รัฐต้องดำเนินนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม โดยระบุไว้ในข้อ (3) รัฐต้องพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษา จัดให้มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย และระบุไว้ในข้อ (6) ให้ส่งเสริมสนับสนุนความรู้รักษาสมัครใจและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เพื่อให้มีการนำเอา “ภูมิปัญญาไทย” ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานปัจจัยหนึ่งของการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน ไปสู่ระบบการปฏิบัติอย่างจริงจังและในระบบการศึกษา จึงได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเขียนระบุไว้ในหลายมาตรา ได้แก่

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อความเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

การจัดการศึกษาในสังคมยุคโลกาภิวัตน์จึงควรมีความหลากหลายเพื่อให้ทุกคนสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตน ของครอบครัวและชุมชนได้ การศึกษาจึงไม่จำเป็นต้องเรียนเฉพาะในระบบโรงเรียนเท่านั้นการจัดการศึกษาแผนการศึกษาชาติฉบับพุทธศักราช 2535 ได้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นโดยสนับสนุนการศึกษาชุมชน เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและ จัดการศึกษาร่วมกับชุมชน (กรมวิชาการ. 2540) สาระสำคัญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาอย่างยั่งยืน รัฐบาลปัจจุบัน นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้มี

การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552-2557) แม้ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ แต่เนื่องจากแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับเดิม (พ.ศ.2545-2559) นั้นเป็นแผนระยะยาวที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จึงเห็นควรให้คงปรัชญาหลักเจตนารมณ์ และวัตถุประสงค์ของแผนฉบับเดิมไว้แล้วปรับปรุงในส่วนของนโยบายเป้าหมายและกรอบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีวัตถุประสงค์

1. พัฒนาคอนยารอบด้านและสมดุลเพื่อเป็นฐานของการพัฒนา
2. เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้
3. เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (2552-2559) มีเจตนารมณ์เพื่อมุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือเป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์ที่เอื้ออาทรต่อกัน (แผนการศึกษาชาติฉบับปรับปรุง 2552-2559) จากแนวนโยบายการพัฒนาการศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาติ ในช่วงปีพ.ศ.พ.ศ.2545-2559 จะเห็นว่าการปฏิรูประบบการบริหารและจัดการศึกษาโดยการให้ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539) ดังนั้นชุมชนจึงมีความสำคัญจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอนเพราะชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญยิ่งและในปัจจุบันแหล่งความรู้ในชุมชนปราชญ์ท้องถิ่นเป็นสื่อการสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน

จากงานวิจัยที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังเช่น รัตนะ บัวสนธ์ (2535) อังกุล สมคะเนย์ (2535) มาลินี สวการคำ (2538) ทศนีย์ ทองไทย (2542) และภัทรวดีอุดมมกุล (2546) พบว่าสถานศึกษาได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้จากชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งทำให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งใกล้ตัวที่มีข้อเท็จจริง มีหลักฐานประจักษ์พยานให้เห็นชัดเจนเน้นการปลูกฝังความรัก ความเข้าใจ ความรู้ อันเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมและท้องถิ่นของตนการเรียนรู้ที่เกิดจากขั้นตอนกระบวนการ ตกผลึกทางปัญญา มีการถ่ายทอดการพัฒนาย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมในแต่ที่เปลี่ยนไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานองค์ความรู้สมัยใหม่ที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาการเรียนให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (กรมวิชาการ. 2540)

จึงสรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญในการจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันและมีความสำคัญในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ระบุไว้ในมาตรา 7 มาตรา 23 และมาตรา 27 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุจุดหมายการศึกษา

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาเพื่อความเป็นไทยกำหนดนโยบายให้ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกของสังคมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เหมาะสมกับยุคสมัยต่อไป

1.2.3 ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านเอง (สามารถ บุญจันทร์สุรย์. 2534: 48) เป็นวิถีชีวิตในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น อย่างไรก็ตามสังคมไทยเดิม นับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักจึงมีภาพรวมของลักษณะทางภูมิปัญญาหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีผู้ถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

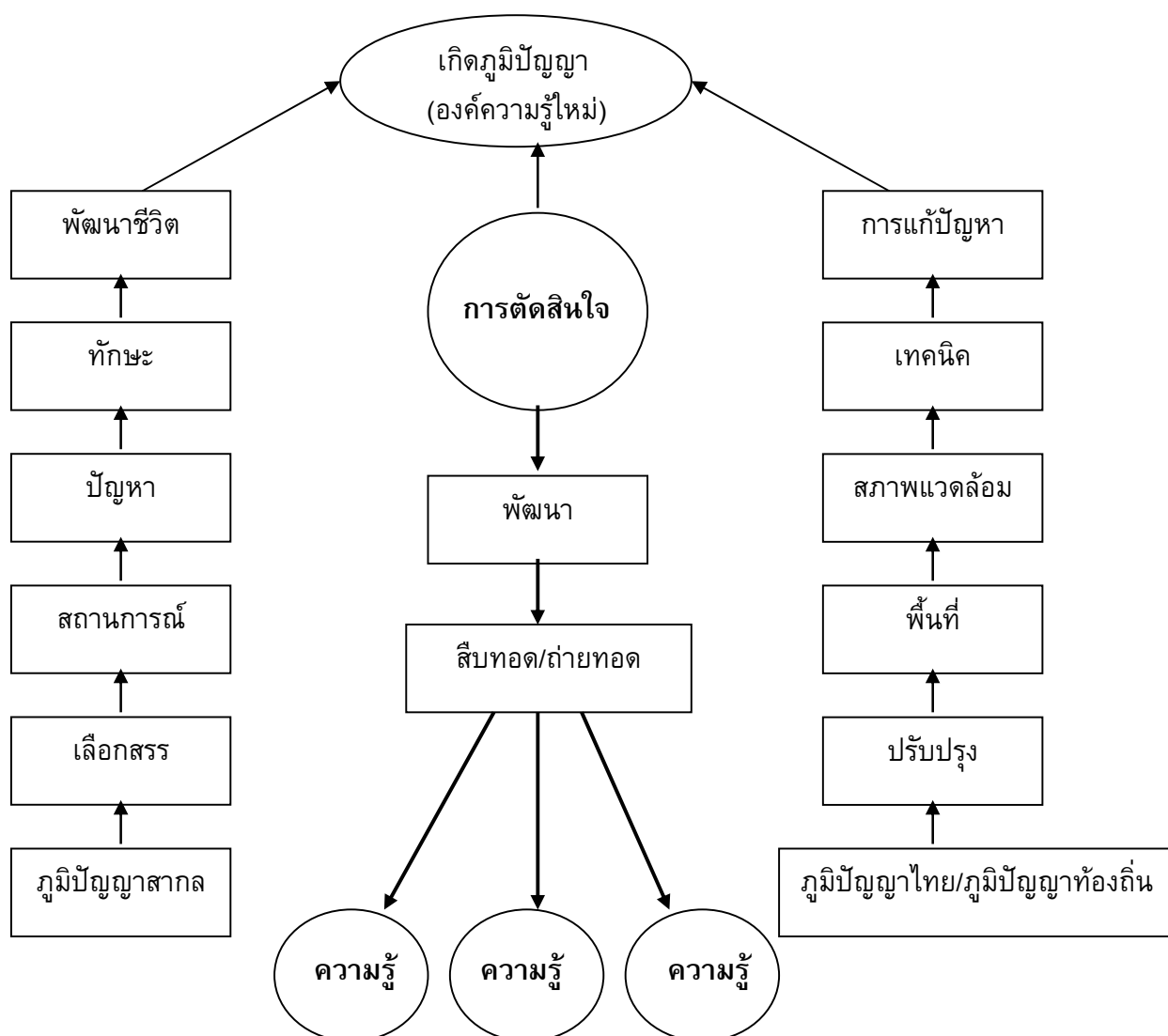
เสรี พงศ์พิศ (2533: 147) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตรกรรม หัตถกรรม ศิลปะดนตรี

ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์พืช ธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์กันอื่นๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 16-17) ได้สรุปว่า ลักษณะสำคัญกระบวนการเกิดและปัจจัยที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ 1) ความรู้เดิมและประสบการณ์ความรู้ใหม่ 2) การสั่งสมสืบทอด 3) ประสบการณ์ 4) รากฐานทางพุทธศาสนาและความเชื่อ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 กระบวนการเกิดและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541: 16).

ประเวศ วะสี (2536: 82-83) กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ 3 ประการดังนี้

1. มีความจำเพาะท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น สะสมขึ้นมาประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นนั้นๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก แต่อาจจะนำไปใช้ในท้องถิ่นอื่นที่แตกต่างกันไม่ได้ หรือไม่ดี

2. มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็นบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกายใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความคิดเรื่องแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ รุกขเทวดา เป็นตัวอย่างของการนำเอาธรรมชาติมาเป็นนามธรรม ที่สื่อไปถึงส่วนลึกของจิตใจ ที่เชื่อมโยงไปสู่อัตถประโยชน์โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องให้คนเคารพธรรมชาติ ซึ่งคนเราถ้าได้เคารพอะไรย่อมไม่ทำลายสิ่งนั้นการรู้อะไรถ้าสัมผัสได้เพียงวัตถุธรรมแต่ไปไม่ถึงนามธรรมย่อมสัมผัสได้เพียงตื้นๆ หยาบๆ เป็นส่วนเป็นเสี้ยวขาดสัมผัสทางใจที่ลึกซึ้ง และการมุ่งอัตถประโยชน์ เช่นว่า ดินก็ดี แม่น้ำก็ดี ข้าวก็ดี ต้นไม้ก็ดี ก็เป็นแค่วัตถุซึ่งมีส่วนประกอบอย่างนี้ตามหลักวิทยาศาสตร์ไม่มีความเคารพ จะทำอะไรกับสิ่งเหล่านี้ก็ได้ ความคิดและทำที่อย่างนี้จึงนำไปสู่การทำลายสูง

3. มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ ผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์มากกว่า จึงให้ความเคารพผู้อาวุโส

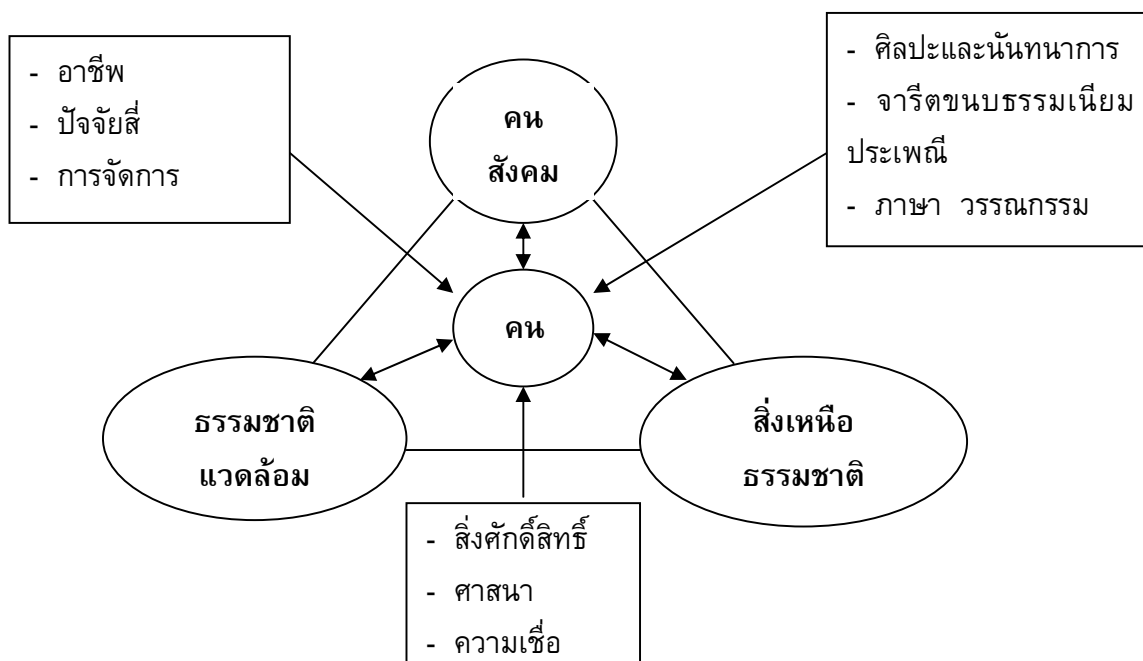
4. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

5. ลักษณะที่เป็นรูปธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร ทัศนกรรม ศิลป ดนตรี และอื่นๆ

นันทสาร สีสลับ (2541: 21) ได้กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม จะสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

จากทั้ง 3 ลักษณะที่กล่าวมานี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน ซึ่งหมายถึง ชีวิตชุมชนสะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นดังภาพประกอบ ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย

ที่มา: นันทสาร สีสลับ. (2541: 21).

จากภาพประกอบ 3 จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่งภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาในลักษณะจารีตขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะนันทนาการ ภาษา วรรณกรรม ตลอดจนการสื่อสารต่างๆ และภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติจะแสดงออกมา ในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่างๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่สำคัญที่มีความแตกต่างกันไปในหลายรูปแบบ ซึ่งในแต่ละรูปแบบก็มีลักษณะเด่นเฉพาะของตนเองเป็นเอกลักษณ์อยู่ในตัวเอง แต่ก็เชื่อมโยงสัมพันธ์กับสภาพธรรมชาติแวดล้อมภายนอกอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากภูมิปัญญาเกิดจากสภาพแวดล้อม คือเป็นความรู้ ความนิยม หรือความเชื่อ ที่เป็นมรดกทางสังคมที่สืบทอดกันมา มีความสอดคล้องกับสภาพของความเป็นอยู่ในสังคมนั้นๆ มีลักษณะที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม

1.2.4 ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่สะสมมาขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม (ประเวศ วะสี. 2532: 21) ของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนักเนื่องจากมีพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือ ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่นจึงจำแนกสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ดังนี้

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540: 34) จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามอัตถประโยชน์ได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพมีขึ้นเพื่อการอยู่รอดอยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัตถภาพเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพของสังคมปฐมฐาน ยุคที่มนุษย์เสาะหาปัจจัยด้วยวิธีเก็บเกี่ยวและการใช้แรงงาน ได้แก่ วิธีการทำมาหากิน วิธีการเสาะหาและจัดการเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยๆ เพิ่มพูนและงอกงามขึ้นจนดูเหมือนเป็นสิ่งสามัญ เช่น

1.1 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เริ่มแต่ภูมิปัญญาการเก็บเกี่ยว เช่น ภูมิปัญญาการหาของป่า ล่าสัตว์ ตีผึ้ง การทำเครื่องใช้เครื่องจับสัตว์น้ำ เช่น นก ปลา เสือ ช้าง เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยพัฒนาขึ้นมาเป็นอาชีพ มีรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัวเฉพาะถิ่นขึ้น เช่น หน้าไม้ ภูมิปัญญาในการเลือกพันธุ์ข้าวทำนา การไถ คราดหว่าน ต่ำ เป็นต้น

1.2 ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับอาศัย เช่น การสร้างบ้านเรือนแบบเครื่องผูก ภูมิปัญญาการเลือกใช้วัสดุ วิธีเย็บ ผุกริม ถักริม ผูกเงื่อน

1.3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการเลือกสรรอาหาร วิธีปรุง และวิธีถนอมอาหาร

1.4 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ภูมิปัญญาในการนำเอาสิ่งต่างๆ มาปกปิดร่างกายให้อบอุ่น เช่น ภูมิปัญญาในการทำหีนเป็นเครื่องมือเครื่องทอเบือกไม้ ทำเป็นผ้า การทำและใช้ดินเผาเพื่อปั้นฝ้าย การคิดทำพื้มและกึ่งสำหรับงานทอ ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิด มาใช้เป็นตัวยา การผสมยา การใช้ยา เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนทุกหมู่เหล่าต่างๆ พยายามจะให้ตนมีชีวิตที่มั่นคง จึงทุ่มเทใช้สติปัญญาและสิ่งเอื้ออำนวยต่างๆ เพื่อให้บรรลุความต้องการ

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้าง พิทักษ์ฐานะ และอำนาจ ผู้คนทุกหมู่เหล่าย่อมอาศัยฐานะและอำนาจ เพื่อช่วยในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามโครงสร้างของสังคม ชีตจำกัดของการศึกษาขีดความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและยุคสมัย โดยภูมิปัญญาของกลุ่มนี้มีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และตำแหน่งหน้าที่

ยศ สันตสมบัติ (ทัศนาศาสตร์. 2549: 122; อ้างอิงจาก ยศ สันตสมบัติ. 2542: 54-58) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็น 4 เรื่อง ซึ่งทั้ง 4 เรื่องเกี่ยวข้งกันเป็นองค์รวมดังนี้

1. องค์ความรู้เรื่องอาหารและยา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนที่เป็นพื้นฐานที่สุดเช่น พืชชนิดใดกินได้ พืชชนิดใดกินไม่ได้ พืชสัตว์แต่ละชนิดมีคุณและโทษอย่างไร พืชที่กินได้นั้นควรกินส่วนไหน กินอย่างไร และพืชชนิดใดเป็นยารักษาโรคหรือแก้โรคอะไร ความรู้พื้นฐานในเรื่องอาหารและยาได้รับ สืบทอดต่อๆ กันมา

2. องค์ความรู้เรื่องระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร องค์ความรู้ในเรื่องนี้มีลักษณะ ชับซ้อนและพัฒนาขึ้นมาจากความรู้เชิงเทคนิคในด้านอาหารและยาเช่น องค์ความรู้เกี่ยวกับเทคนิค ในการจัดการระบบการผลิต วิธีการคัดเลือกผืนป่าเพื่อตัดโค่นเผา การพัฒนาคุณสมบัติของดิน การคัดเลือก การเก็บรักษาสายพันธุ์พืชสำคัญๆ เช่น ข้าว ข้าวโพด และพืชอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต องค์ความรู้ เกี่ยวกับการสร้างระบบการจัดการน้ำเช่นเทคนิคการทำเหมืองฝายการทดน้ำและการควบคุมน้ำเป็นต้น

3. องค์ความรู้เรื่องความเชื่อ พิธีกรรม และจารีตประเพณี การสร้างระบบการผลิตและ การจัดการทรัพยากรชุมชนทำให้เกิดความจำเป็นในการออกกฎระเบียบเพื่อให้เป็นแบบแผนและบรรทัด ฐานร่วมกันของชุมชน ปกติแล้วการแสดงอำนาจของชุมชนในการตรากฎ ระเบียบต่างๆ จะออกมา ในรูปของความเชื่อ พิธีกรรมและจารีตประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อจัดระเบียบให้กับการผลิตและการจัดการทรัพยากร โดยการเสริมสร้างความผูกพันทาง ศีลธรรมและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จะมีกฎระเบียบ จารีต ประเพณี วิธีการปฏิบัติตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร ในลักษณะที่แตกต่าง และหลากหลายกันออกไป

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งพัฒนาขึ้นมาต่อเนื่องหลาย ชั่วอายุคน ยังผลให้วิถีชีวิตซึ่งพัฒนาขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนและชุมชนกับธรรมชาติเป็นวิถีคิด ที่มีระบบ มีหลักเหตุผล ผ่านการตรวจสอบและการพิสูจน์ในชีวิตจริงเป็นเวลาช้านาน ดังนั้นเมื่อพูดถึง ความคิดของชุมชนจึงไม่ใช่เป็นเพียงการกล่าวอ้างอย่างเลื่อนลอย หากแต่เป็นวิถีคิดที่พัฒนาขึ้นจากการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับคน คนกับสังคม การมองภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่เป็น วิถีคิด เป็นมุมมองทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งมีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีระบบ การผลิตและการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกันไป

ยุพา ทรัพย์อุไร (2537: 17-20) ได้กล่าวถึงประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าสามารถ แบ่งออกได้เป็น 9 ประเภท ดังนี้

1. ด้านคติ ความเชื่อ คติและความเชื่อ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนทุกคน โดยแบ่งออกเป็น ส่วน ของนามธรรมและรูปธรรมเป็นผลทำให้เกิดคำสอนสำหรับเป็นข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติของคนในแต่ละ ท้องถิ่น ซึ่งอาจมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันตามสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และความเกี่ยวข้องกับ ชนต่างกลุ่ม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด การตาย ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เวทมนตร์ และไสยศาสตร์ ความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และผีสิงนางไม้ เป็นต้น

2. ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออกของภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละชุมชน หรือท้องถิ่น เนื่องจากความรู้ในเรื่องดังกล่าว เป็นวิถีการดำเนินชีวิตหรือแบบแผนที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานานและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มนั้นๆ โดยสามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

2.1 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบพุทธ เช่น ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา ประเพณีวันตรุษสงกรานต์ เป็นต้น

2.2 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อแบบพราหมณ์ คือ การบวชนาค การแต่งงาน และงานโกนจุก

2.3 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผี เช่น ประเพณีเมาบาคาคุม ประเพณีกินดอง

2.4 ประเพณีเบ็ดเตล็ดอื่นๆ เช่น ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีวิ่งควาย

3. ด้านเกษตรพื้นฐานวิถีชีวิตคนไทยในอดีตมีความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตโดยอาศัยธรรมชาติ การประกอบอาชีพนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการทำเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นการทำเพื่อให้มีอยู่มีกินมากกว่าทำเพื่อขาย แต่ปัจจุบันการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป ตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่มีประชากรเพิ่มมากขึ้น ความสมดุลของธรรมชาติเริ่มถูกทำลายลงเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการผลิตให้มีจำนวนเพียงพอกับความต้องการของตลาดเป็นเหตุให้ชาวบ้านอยู่ในชุมชนของตนไม่ได้ สืบเนื่องมาจากความล้มเหลวในการจัดระบบการผลิต การทำเพื่อให้มีอยู่มีกิน มาเป็นการทำเพื่อขาย ทำให้คนกลุ่มหนึ่งเอาความล้มเหลวที่ผ่านมา มาเป็นบทเรียน นำไปสู่แนวความคิดของการพึ่งพาตนเอง มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเริ่มฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นที่สูญเสียไปนั้นปรับให้มีสภาพความอุดมสมบูรณ์ ปรับการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรบกวนจากสภาพสังคมที่มีพ่อค้าคนกลาง ระบบธุรกิจ และระบบโรงงานกลับเข้าสู่การเกษตรที่อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติซึ่งกันและกัน บุคคลเหล่านี้สามารถยืนหยัดและต่อสู้กับความล้มเหลวมาได้ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา และการสั่งสมประสบการณ์ จากการผสมผสานแนวความคิดระหว่างเกษตรแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่ จนมีความผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างเหมาะสมสามารถอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเอง ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สมควรได้รับการยกย่องนำแนวความคิด ความรู้ และประสบการณ์ที่ได้ไปถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อไป การเกษตรกรรมในรูปแบบของการพึ่งพาตนเองประกอบด้วย เกษตรวนเกษตร การทำไร่นาสวนผสม

4. ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่องนี้กำลังเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนสื่อมวลชน ต่างให้ความสนใจที่จะร่วมกันรณรงค์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ เช่นการอนุรักษ์ป่าไม้ การอนุรักษ์แหล่งน้ำ รวมทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้สามารถใช้การได้ดี ซึ่งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะสะท้อนออกมาในแนวของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติ ความเชื่อ แล้วประยุกต์ออกมาสู่การพัฒนาชีวิตและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในด้านนี้ให้เห็นไม่เด่นชัดนัก นอกจากเป็นการแฝงอยู่ในรูปแบบของการเกษตร

5. ด้านสวัสดิการชุมชน การพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาชนบทที่ยากจน และถูกทอดทิ้ง ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาผลของการพัฒนาที่ได้รับ คือ ราคาของที่สูงขึ้นผู้คนมีฐานะยากจนมากขึ้น และมีหน้าที่เพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากที่ประชาชนถูกบีบเข้าระบบทุนนิยมจากสภาพการณ์นี้ได้มีประชาชนพยายามที่จะหาทางช่วยเหลือตนเอง โดยการรวมประชาชนในหมู่บ้านของตนเอง ก่อตั้งเป็นกลุ่มต่างๆ ขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มธนาคารวัว-ควาย กลุ่มสัจจะหรือกลุ่ม ออมทรัพย์ ร้านค้าสาธิต กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มพัฒนาอาชีพหัตถกรรม กลุ่มขายผลผลิตของตนเอง เป็นต้น

6. ด้านการรักษาพื้นบ้าน ถึงแม้ว่าการแพทย์สมัยใหม่จะมีความเจริญก้าวหน้า และทันสมัยมาก สามารถที่จะรักษาโรคได้เกือบทุกชนิดให้หายได้ก็ตาม แต่โดยแท้จริงแล้วสภาพของสังคมไทยเรานั้นถึงแม้จะมีการรักษาแบบแพทย์สมัยปัจจุบันแล้ว การรักษาแบบดั้งเดิมหรือแบบพื้นบ้านก็ยังคงมีความสำคัญอยู่มาก เนื่องมาจากสภาพของวัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยเรานั้นเอง ถึงแม้ว่าผู้ที่มีการศึกษาทั้งหลายจะเห็นว่าการรักษาแบบพื้นบ้านจะเป็นการรักษาที่ล้าสมัย แต่ในความเป็นจริงแล้วการรักษาแบบพื้นบ้านยังมีความสำคัญสำหรับชนบทที่ห่างไกลเนื่องจากการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจให้กับชาวบ้านเพราะสิ่งเหล่านี้จะอยู่ใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากที่สุด เป็นวิธีการที่สามารถรักษาคนที่ป่วยไข้ให้หายจากโรคได้โดยไม่มีผลแทรกซ้อนตามมาทีหลัง อีกทั้งในปัจจุบันนี้วงการแพทย์สมัยใหม่ได้ให้ความสนใจที่จะนำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรคให้หายได้เช่นเดียวกับยาทางการแพทย์สมัยใหม่ การรักษาพื้นบ้านจะมีหลายลักษณะ เช่น วิธีการทางไสยศาสตร์ การรักษาแบบแผนโบราณ การรักษาด้วยสมุนไพร เป็นต้น

7. ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน(Indigenous Technology) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชาวบ้านหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) เริ่มมาจากประเทศที่กำลังพัฒนาได้รับวิธีการและเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเพิ่มผลผลิตและชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น แต่เมื่อเริ่มพัฒนาไปได้ระยะหนึ่งก็พบปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับคนและกรรมวิธีการใช้ ดังนั้นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ทั้งหมดคงเป็นไปได้ จึงมีการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีพื้นบ้านกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมออกมาใช้ในการพัฒนาประเทศและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นรวมทั้งยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงมรดกของชาติที่อยู่ทั้งในด้านบุคคล ฝีมือ และทรัพยากร ชีตความสามารถของคนไทยเราที่สามารถผลิตคิดค้น และผลิตสร้างขึ้นมา

8. ด้านศิลปะพื้นบ้าน เป็นศิลปะที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างขึ้นมา และจะมีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงชีวิตจิตใจและภูมิปัญญาของประชาชนในท้องถิ่นของแต่ละประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่าศิลปะพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความเรียบง่าย และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นทำให้สามารถสื่อความหมายกับชาวบ้านได้ดี ศิลปะเหล่านี้จะสะท้อนออกมาในรูปแบบหลายประการและศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้ก็ได้กลายเป็นศิลปะ วัฒนธรรมประจำชาติของเรา ซึ่งควรได้มีการอนุรักษ์ไว้ เพราะในปัจจุบันศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้กำลังสูญหายไปทั้งนี้เนื่องจากคติ ความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมมีการ

เปลี่ยนแปลงไปและได้มีศิลปะเพื่อความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้จะสูญหายไปจากสังคมไทยแน่นอนหากไม่มีการอนุรักษ์และรักษาไว้ เช่น การละเล่นเนื่องมาจากการนับถือผี การละเล่นแสดงพื้นบ้าน หรือดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

9. ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นสิ่งที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีการพัฒนารูปแบบขึ้น เพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอยได้สมบูรณ์เท่าที่จะทำได้ ซึ่งหัตถกรรมบางชนิดต้องใช้เวลาในการพัฒนาสืบทอดต่อกันมานานหลายชั่วชีวิต อาจเป็นเวลานับร้อยปีหรือพันปีวัตถุประสงค์ในการสร้างงานหัตถกรรมขึ้นมานั้นมักจะสอดคล้องกับคตินิยม ขนบธรรมเนียมของชุมชน มีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้ผลิตและผู้ใช้หัตถกรรมพื้นบ้าน ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาใช้สอยในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วหัตถกรรมพื้นบ้านสามารถที่จะสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมที่ฝังงอกของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความศรัทธา เลื่อมใสในศาสนาหรือความเชื่อในการดำรงชีวิต และเป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของมนุษย์สืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จะมีอยู่หลายลักษณะ เช่น หัตถกรรมพื้นบ้านประเภทจักสาน และทอ เช่น กระบุง กระจาด กระดังงู ชะลอม เข่ง ลอบ ไช เสื่อกก ผ้าขาวม้า ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีหัตถกรรมประเภทอื่นๆ อีกมากมาย เช่น การจัดและประดิษฐ์ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง งานใบตอง งานแกะสลักผลไม้ เครื่องไม้ การร้อยมาลัย การทำเครื่องดนตรี (อังกะลุง) การผูกผ้า การนำทองเหลืองมาสานเป็นรูปต่างๆ ซึ่งเป็นงานจักสานที่ประยุกต์ขึ้น

รุ่ง แก้วแดง (2541: 208 - 209) ได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 11 ประเภท ตามสาขาต่างๆ ดังนี้

1. สาขาเกษตร หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยพัฒนาบนพื้นฐานดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในภาวะต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด แก้ปัญหาด้านการผลิต การแก้ไขโรคและแมลง และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม

3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านสุขภาพและอนามัย

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งการอนุรักษ์การพัฒนาการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

6. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการด้านผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ เป็นต้น

7. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กร ชุมชนนั้นๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กร เช่น การจัดการกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

8. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดด้านวรรณกรรมทุกประเภท

9. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึงความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าเหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติที่บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนาต่างๆ การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีประเพณีประเพณี เป็นต้น

10. สาขากองทุนและสวัสดิการ หมายถึง การจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

11. สาขาการศึกษา หมายถึง ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ การอบรมเลี้ยงดู การสอนสั่ง การสร้างสื่ออุปกรณ์การวัดผลสำเร็จ

ทัศนีย์ ทองไชย (2542: 29) ได้จัดแบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ไม่อาจอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นสังคมในชุมชน ดังนั้น จึงมีการพบปะสังสรรค์ร่วมกัน และเพื่อให้ชุมชนแต่ละชุมชนอยู่อย่างสันติและสงบสุข จึงจำเป็นต้องมีการจัดระบบในการอยู่ร่วมกัน เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เช่น คติ ความเชื่อ ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามหรือห้ามไม่ให้กระทำเพราะเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม ไม่ดีไม่ควรกระทำ ถ้าทำไปจะเป็นบาป เป็นคนชั่ว การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ฮีตสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติทั้ง 12 เดือนในแต่ละปี คำสอนของศาสนา อันได้แก่ ข้อปฏิบัติที่คนในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา หรือขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่คนไทยในท้องถิ่นปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นประจำ

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์อยู่กับธรรมชาติในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ มนุษย์จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในการดำรงชีวิต ตลอดจนการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และสามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เช่น การประกอบอาชีพภายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการทำมาหากินของคนในท้องถิ่นเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี การรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อ ได้แก่ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บของคนในท้องถิ่นด้วยความเชื่อตามพิธีกรรมต่างๆ หรือการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร การเสียดเคราะห์

เสียเชียว เสียกลาง การสวดอุบาทว์ การแต่งแก้ การสืบชะตา รำผีฟ้า เป็นต้น อาหารการกิน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการกินอยู่ต่างๆ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์ เป็นสิ่งที่คนในชุมชนได้พบเห็นจากประสบการณ์ของชาวบ้านเอง หรือจากประสบการณ์ที่พบเห็นจากสังคมภายนอกชุมชน ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานแล้วนำมาถ่ายทอดโดยการบอกเล่าบันทึก แสดงปลูกสร้าง ให้ผสมกลมกลืนให้เข้ากับท้องถิ่นของตนเองในลักษณะ ดังนี้

3.1 การบันทึกประวัติศาสตร์ หมายถึง การบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งจะออกมาในรูปการบอกเล่า การบันทึก เช่น ตำนานเมืองอุบล ภาพเขียนสีที่แสดงถึงสังคมการล่าสัตว์ สังคมเกษตรกรรม จารึกปากแม่น้ำมูล เป็นต้น

3.2 โบราณสถานโบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งของที่มีอายุเก่าแก่ และมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ และคนในท้องถิ่นที่พบเห็น เช่น ปราสาทหิน ชาติ หอไตร วัด ที่พักอาศัย พระพุทธรูป ภาพสลักนารายณ์บรรทมสินธุ์ เป็นต้น

3.3 วรรณกรรมและนิทานพื้นบ้าน หมายถึง การบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ โดยมีการผูกเรื่องหรือเล่าเรื่องเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น เชียงเมียง ผาแดงนางไอ่ นางผมหอม การเกิดผญา หมอลำ เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น

กรมวิชาการ (2542ก: 26) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านค้นพบ และนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่ คติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ เช่น คำสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร การไหว้ครู การบวงสรวง เป็นต้น

2. ความรู้ ความคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติต่อกันมา หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้หรือความคิดลงในวรรณกรรมต่างๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก สุภาซัดสอนใจ การละเล่นต่างๆ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมต่างๆ และโบราณอายุ ฯลฯ

3. การประกอบอาชีพที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพโดยอาศัยหลักธรรมชาติ การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับแนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ในการแก้ปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เทคโนโลยีการหล่อโลหะทองเหลือง การนวดข้าว การก่อสร้าง

อังกูล สมคะเนย์ (2543: 24-26) ได้สรุปประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา ได้แก่ความเชื่อทางพุทธศาสนาเช่นพิธีสวดมนต์ไหว้พระ พิธีพืงเทศน์ในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ความเชื่อแบบพราหมณ์ เช่นพิธีบายศรีสู่ขวัญ ความเชื่อแบบผี เช่นพระภูมิเจ้าที่ การบวงสรวงต่างๆ ความเชื่อเรื่องบุคคล เช่นการเคารพบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น

2. กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่การเล่นพื้นบ้านเช่น หมอลำกลอน หมอรำหมู่ ลำตัด ลิเก ลำตัด การรำเซิ้งเป็นต้นดนตรีพื้นฐาน แคน พิณ โปงลาง ศิลปกรรมไทย ประเพณีต่างๆ เช่น บุญบั้งไฟ บุญกฐิน

3. กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น อาหารไทย เครื่องปั้นดินเผา การทอผ้า การจักสาน การเกษตร ทัศนกรรมในครอบครัว

4. กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติการ เทคโนโลยีใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่

จากการแบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันออกไป ทั้งทางด้านจุดหมายและหลักการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้จัดประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยยึดเกณฑ์จาก อังกุล สมคะเนย์ (2543: 24-26) ที่แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

คติ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า คติหมายถึง ความเป็นไป แบบอย่าง วิธี แนวทาง

คติชาวบ้าน คือ เรื่องราวของชาวบ้านที่เป็นของเก่าเล่าต่อปากและประพาสืบต่อกันมา หลายชั่วอายุคนในรูปคติความเชื่อ ประเพณี นิยาย นิทาน เพลง ภาษิต ปรีศนา บทกวี ศิลปะ สถาปัตยกรรม ตลอดจนการเล่นเด็ก

คติธรรม คือธรรมที่เป็นแบบอย่าง

คตินิยม คือแบบอย่างความคิดเห็น ความเชื่อ หรือวิธีการคิดรวมกันที่เป็นลักษณะของกลุ่มชน เช่น กลุ่มวิชาชีพ นิกายศาสนา พรรคการเมือง

คติพจน์ คือถ้อยคำที่เป็นแบบอย่าง

เดียน คำดี (2543: 71-72) กล่าวถึง ความเชื่อว่า หมายถึง ความไว้วางใจ ความมั่นใจ หรือความเห็นชอบ เห็นตามต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วพร้อมที่จะปฏิบัติตามความเชื่อนั้นและยังมีคำอีกคำหนึ่งที่มีความหมายคล้ายคลึงและสัมพันธ์กับความเชื่อ คือ ค่านิยม

ความเชื่อในสังคมไทย การที่ประชากรส่วนใหญ่ของไทยนับถือศาสนาพุทธ ความเชื่อทั้งทางด้านพิธีกรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวไทยจึงมีพื้นฐานสำคัญมาจากพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออีกอย่างหนึ่งซึ่งถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ที่เรียกว่าความเชื่อพื้นบ้าน จึงพอจำแนกลักษณะความเชื่อในสังคมไทยได้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น จันทรคติ เชื่อว่าเกิดจากราหุอมจันทร์ ฟ้าผ่า เชื่อว่าเกิดจากรามสุรย์ขวางขวาน ดาวตก เชื่อว่ามีวิญญาณลงมาเข้าท้องแม่เพื่อเกิดใหม่

2. ความเชื่อเรื่องเกิด ได้แก่ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ลูกที่เกิดใหม่ เช่น ขณะตั้งครรภ์ หากมารดาอยากรับประทานของสดคาวพิสดาร เช่น เนื้อเต่า ตะพาบน้ำแสดงว่าทารกมาจากภูมิที่ไม่ดี หากอยากรับประทานอาหารปกติแสดงว่าทารกมาจากภูมิปกติ

3. ความเชื่อเรื่องการตาย เรายังหาคำตอบไม่ได้ว่าทำไมมนุษย์จึงต้องตาย และตายแล้วไปอยู่ที่ไหนจึงได้มีความเชื่อต่าง ๆ กันเช่น เชื่อว่าความเจ็บป่วยของคนเกิดจากการละเมิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีเรือนให้โทษ เชื่อว่าเมื่อตายแล้ว จะต้องถูกยมบาลนำไปพิจารณาความดีความชั่วเพื่อส่งไปขึ้นสวรรค์หรือตกนรก และเชื่อว่าวิญญาณผู้ตายยังเวียนว่ายอยู่ ซึ่งสามารถติดต่อกันได้โดยการเข้าทรง เป็นต้น

4. ความเชื่อเรื่องการรักษาโรคมะเร็งที่การแพทย์ยุคใหม่ยังไม่ก้าวหน้าการรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วยจึงทำกันโดยหมอและยาในท้องถิ่นซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับโรคและการรักษาต่างๆ กัน เช่น เชื่อว่าอาการป่วยเกิดขึ้นได้เพราะโชคไม่ดี ถูกผีกระทำ ถูกคุณไสย หรือหมดอายุ และรักษาโรคต่างๆ ด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ เรียกผี เรียกเจ้าเข้าทรง ใช้คาถาเวทมนตร์ หรือปลุกเสกยาหม้อ ยาสมุนไพร

5. ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ มักมีผู้ยากรู้อะไรเรื่องราว และเคราะห์กรรมของคนในอนาคต จึงได้มีผู้คนตั้งตนเป็นพยากรณ์ คอยทำนายอนาคตให้โดยเชื่อตามตำราที่เก็บรวบรวมข้อมูลทางสถิติไว้เป็นแนวทาง เช่น ผู้มีจมูกโตงปลายงุ้มเป็นคนเห็นแก่ตัวไม่ควรคบ ผู้มีเล็บมนขาวผ่อง อมเลือดผาดเชื่อว่าเป็นผู้มีสติปัญญาดีและสุขภาพดี ผู้เดินก้มหน้าเป็นคนมี ปมด้อยและมองโลกในแง่ร้าย ถ้าฝันว่าฟันหัก ญาติสนิทจะเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ถ้าเขม่นตาขวา เชื่อว่าจะโชคร้าย ถ้าเขม่นตาซ้าย เชื่อว่าจะโชคดีได้ลาภ

6. ความเชื่อเรื่องอาชีพ ในการประกอบอาชีพบางอย่างยังทำตามความเชื่อดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่นเชื่อว่าแม่โพสพ เป็นผู้คอยดูแลพืชพันธ์ธัญญาหาร จึงต้องตั้งบ้านแม่โพสพและทำขวัญแม่โพสพในท้องนา เชื่อว่ามีแม่ย่านางเรือ ดังนั้น ก่อนออกเรือหาปลาจึงต้องทำพิธี เช่น ไหว้แม่ย่านางเรือ หรือไหว้ครูลีเก ไหว้ครูละครทุกปี เพราะเชื่อว่ามีครูสิงสถิตอยู่ประจำอาชีพนี้

7. ความเชื่อเรื่องบ้านเรือน บุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของครอบครัว จะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องเพื่อให้เกิดความสุขร่วมกัน โดยมีความเชื่อในการปฏิบัติตนหลายประการ เช่น เชื่อว่าในบ้านมีผีเรือนมีผีบรรพบุรุษ ดังนั้นสมาชิกในครอบครัวทุกคนจะต้องไม่ประพฤติตนให้ผิดผี เชื่อว่าพระภูมิเป็นผู้คอยดูแลรักษาบ้านเรือน จึงต้องเช่นไหว้เชื่อว่าการทำสิ่งของแตกหักในวันแต่งงานแสดงถึงความแตกร้างในชีวิตสมรสจึงต้องระมัดระวัง เชื่อว่าเด็กกินของจุกจิกจะเป็นตาลขโมย

8. ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรม การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ย่อมต้องการความเป็นสิริมงคล โดยมีความเชื่อหลายประการ เช่น พิธีไหว้ครูต้องมีหญ้าแพรก ข้าวตอก ดอกมะเขือ และดอกเข็ม ซึ่งของแต่ละอย่างก็มีความหมายในทางเป็นสิริมงคล คือ หญ้าแพรกข้าวตอก หมายถึง สติปัญญาที่แตกฉาน ดอกมะเขือ หมายถึง การประสบความสำเร็จ ดอกเข็ม หมายถึง ความหลักแหลม พิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา จะต้องเอาอาวุธชุบน้ำในหม้อเงิน และสาบานว่าตนจะซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน พิธีตัดไม้ข่มนาม โดยการใช้ดาบฟันต้นไม้จะทำให้ชนะศึกสงคราม

คติความคิดและความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นได้ ในปัจจุบัน ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของแต่ละท้องถิ่น บ่อเกิดแห่งความเชื่อต่างๆ สืบเนื่องมาจากความเป็นอยู่ในอดีตนั้นดำรงชีวิตด้วยการปลูกพืชกินเอง เลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งานและใช้เป็นอาหารผสมผสานกับการหาผลผลิตต่างที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพความรู้สึกผูกพันกับธรรมชาติ ประกอบกับลัทธิทางศาสนา คือ ศาสนาพุทธ พราหมณ์ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยจึงก่อให้เกิดความเชื่อแบบผี – พราหมณ์-พุทธ ขึ้นมา ซึ่งการผสมผสานความเชื่อเหล่านี้จะมีส่วนไหนมากกว่ากัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐานและพัฒนาการของชุมชนแต่ละแห่งแต่ละบุคคล ประกอบกับระบบครอบครัวไทยในชนบทเป็นครอบครัวขยาย จึงทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้สืบสานต่อกันมาความเชื่อดั้งเดิมที่เกิดขึ้น สืบทอดและมีพัฒนาการมานานอันเป็นผลจากการพึ่งพาธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่ง (สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. 2533: 14) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน
2. ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน อันประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชน และความสัมพันธ์กันระหว่างชุมชน

3. ระบบความเชื่อ อันประกอบด้วย ศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม

คติ ความเชื่อ เหล่านี้เป็นการให้คุณค่าแก่ธรรมชาติ และการให้ความเคารพแก่บรรพบุรุษ ในสิ่งที่บรรพบุรุษในสิ่งที่บรรพชนได้ถ่ายทอดไว้ให้ดังจะพบได้ในชุมชนชนบทของไทยในทุกๆ ภาค เช่น ภาษีต คำพิงเพย สำนวน คำคม เพลงชาวบ้านหรือพิธีกรรมอันสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชน ดังที่พบเห็นในภูเขา จะมีความเชื่อในเรื่องผีป่า เจ้าป่า เทพารักษ์ ผู้คนที่อยู่ตามพื้นที่ราบก็มีความเชื่อในเรื่องของพระภูมิเจ้าที่ พระภูมิที่นา การสู้ขวัญ แม่โพสพ พระแม่คงคา เช่น ความเชื่อของชาวประมง เมื่อออกหาปลาในทะเลไปเจอศพ ต้องรีบนำศพนั้นกลับเข้าฝั่งเพื่อทำพิธีทางศาสนา การกระทำเช่นนี้ จะทำให้โชคดี ครั้งต่อไปจะหาปลาได้มาก นอกจากนั้นได้แก่การไหว้ครุ, การครอบครุ, การบูชาครุ, บนบานศาลกล่าว, การตั้งศาลประกอบพิธีบวงสรวงต่างๆ

ความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเห็นได้จากการทำบุญทุกรูปแบบ นับแต่การตักบาตร การช่วยกันลงทุลงแรงสร้างปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม งานบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การไปวัด ฟังเทศน์ รักษาศีล การบวชเป็นสามเณรหรือภิกษุสงฆ์ ตลอดจนพิธีมงคลต่างๆ จะต้องมีพิธีสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ความเชื่อตามแบบคติพราหมณ์แบบชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านจะมุ่งให้เกิดความเป็นสิริมงคลในโอกาสต่างๆ เช่น การแต่งงาน การบวช การสู้ขวัญผู้ที่เจ็บจากบ้านหรือกลับเข้าบ้าน การรับขวัญ ผู้เจ็บป่วยหรือ การรับขวัญผู้มาเยือน (ปราณี ทองประพันธ์. 2546: 18-22)

จะเห็นได้ว่าความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เชื่อมโยงความเชื่อทางศาสนาอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวันในท้องถิ่น ทำให้เกิดความรู้ที่แตกต่างกันออกไปแต่ละท้องถิ่นและ สืบต่อกันมา ความเชื่อบางอย่างก็ยังคงเหลืออยู่ บางอย่างก็เลือนหายไปเมื่อลักษณะการประกอบอาชีพ เปลี่ยนไป แต่ก็ยังมีความเชื่อใหม่ๆ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและลัทธิทางศาสนาโดยแท้จริง

คติความเชื่อก็หมายถึงคติความเชื่อแบบพุทธศาสนา คติความเชื่อแบบคริสต์ศาสนา คติความเชื่อแบบพราหมณ์และคติความเชื่อส่วนบุคคล เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อการเกิด ความเชื่อเรื่องการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ ความเชื่อเรื่องอาชีพ ความเชื่อเรื่องบ้านเรือน ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็นของแต่ละท้องถิ่นและถ่ายทอดสืบสานต่อๆ กันมา

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นมรดกสืบทอดที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของความเป็นมาของชาติ และเป็นตัวบ่งชี้ต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของชุมชนต่อการดำเนินชีวิตซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

กฤษณา วงษาสันต์ (2542: 82) ได้ให้ความหมายไว้ว่าวัฒนธรรมคือรูปแบบหรือแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั่นเองเป็นเรื่องของความดีความงามในการสืบทอดต่อๆ กันมา มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อความมั่นคงในชีวิตของส่วนรวม

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (เอกวิทย์ ณ ถกลาง. 2535: 136; อ้างอิงจาก พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตโต. 2532: 9) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมเป็นผลรวมของการ สังคมสร้างสรรค์ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาของสังคมนั้นๆ หรือกล่าวสั้นๆ ไว้ว่า วัฒนธรรมคือประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ที่สังคมนั้นมีอยู่หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั่นเอง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์ได้คิดสร้างขึ้นมาจากที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมและผ่านการกลั่นกรองจนสมาชิกในสังคมยอมรับยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีกระบวนการถ่ายทอด ปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง

กฤษณา วงษาสันต์ (2542: 88-89) ได้กล่าวถึง ขนบ คือระเบียบแบบอย่าง ธรรมเนียม คือที่นิยมใช้กันมา ประเพณี คือ สิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานเป็นที่ยอมรับและเป็นระเบียบแบบเป็นเดียวกัน

ขนบประเพณี จึงหมายถึงประเพณีที่สังคมได้วางไว้เป็นระเบียบแบบแผนทั้งทางตรงคือมีระเบียบวางไว้อย่างชัดเจน หรือ โดยปริยายคือเป็นที่รู้ๆ กันอยู่ในหมู่สมาชิกของสังคมว่าควรปฏิบัติอย่างไร เช่นการทำบุญเลี้ยงพระ การแต่งงาน

ธรรมเนียมประเพณี อาจสรุปได้ว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาเท่านั้น ไม่มีแบบแผนไม่มีถูก-ผิด ดี-ชั่ว หากไม่ปฏิบัติก็เพียงถูกตำหนิว่าไม่ถูกกาลเทศะ หรือไม่มีมารยาท เช่น การแต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ

ประเพณี จึงหมายถึงความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศิลปกรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำ หรือประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่างๆ ซึ่งเชื่อถือและปฏิบัติ สืบทอดกันมานานจนกลายเป็นแบบอย่างของความคิด ความเชื่อ และการกระทำนั้นๆ

พระยาอนุমানราชชน (ศิริพงษ์ นวลแก้ว. 2540: 47; อ้างอิงจาก พระยาอนุমানราชชน. 2531) บางประเพณียังมีอิทธิพลอยู่ถึงปัจจุบัน บางประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงไป บางประเพณีก็สูญหายไป แต่ละสังคมจะมีประเพณีของตนซึ่งมีทั้งแตกต่างและสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับสังคมอื่นๆ ที่ถือเป็นแบบแผนปฏิบัติสืบต่อกันมานานและเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มนั้นๆ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของประเพณีได้ดังนี้

1. จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม เป็นประเพณีที่เกิดจากการนำกฎหมายทางศีลธรรมตามความเชื่อของสังคม เช่น การเลี้ยงดูบิดามารดา ในยามที่ท่านแก่ชรา

2. ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้โดยตรง และโดยปริยาย กำหนดไว้โดยตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น การไหว้ครู ส่วนขนบประเพณีที่ไม่ได้กำหนดไว้โดยตรง แต่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และปฏิบัติกันไปโดยปริยาย ได้แก่ การทำบุญบ้าน การบวช การทอดกฐิน การจุดบั้งไฟเป็นต้น

3. ธรรมเนียมประเพณี เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาๆ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันจนเกิดความเคยชิน เช่น กิริยามารยาทในโอกาสต่างๆ การแต่งกาย การเข้าสังคม เป็นต้น

4. ประเพณีไทยจำแนกตามกลุ่มที่ยึดถือและปฏิบัติได้ 3 ประเภท คือ

4.1 ประเพณีครอบครัว ได้แก่ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัวโดยเฉพาะ เช่น การเกิด การตาย การบวช การแต่งงาน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่

4.2 ประเพณีเกี่ยวกับมีส่วนร่วมเนื่องด้วยเทศกาล ได้แก่ประเพณีที่ประชาชนแต่ละสังคมนิยมปฏิบัติร่วมกัน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา

5. รัฐพิธีและราชพิธี คือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์เช่นพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีพืชมงคล

ศิลปะ ศิลปกรรมพื้นบ้าน คือสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของชาติ ในลักษณะการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วรรณคดี จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ศิลปกรรมพื้นบ้านจะบ่งบอกถึงความเจริญฉลาดของช่วงระดับพื้นบ้านที่สามารถแก้ปัญหา มีลักษณะสมบูรณ์สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

ศิลปกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ออกมา เพื่อให้เกิดความสวยงาม คนไทยเป็นชนชาติที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์งานทางศิลปกรรมที่สูงส่ง และยังผนวกความสวยงามร่วมกันกับสิ่งที่เป็นเครื่องใช้ไม่สอยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถจำแนกประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. งานถัก-สาน-ทอ เช่น งานถักปลอกรัดคอวัว-ควาย ใช้เส้นไหมมะพร้าว กระเป๋าย่านลิเภา ภาคใต้ กระเป๋าผูกบรูชราชธานี ปลอกมีดภาคเหนือ ใช้เส้นตาลมาถักเป็นอุปกรณ์ล้างใหม่ในงานทอผ้า งานสาน เช่นกระเป๋าทอใบตาล (ศรีสะเกษ) เสื้อกระจูด (นราธิวาส) หมวกใบตาล (บุรีรัมย์) เสื้อต้นเตย ป่า (กระบี่) งานทอ เช่น ทอผ้า ก็ไม่มีโครง ก็ขนาดเล็ก ก็ธรรมดา ทอเสื่อ พิมพ์แบบธรรมดา พิมพ์นปลา วัสดุที่ใช้ทอเสื่อ ได้แก่ กก จันทบูร (จันทบุรี)

2. งานจักสาน แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1 อุปกรณ์จับสัตว์ ได้แก่ ข้อง ไช ลอบ สุ่ม ลัน กระชัง

2.2 อุปกรณ์บริโภค ได้แก่ กระติบข้าว ชั้นโตก ตะกร้า กระชู่ กระบุง กระด้ง กระเชอ กระจาด เปลเด็ก

2.3 ส่วนประกอบสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ผานและฝาอก ยุงข้าว ภาชนะสารกบเกี่ยว

3. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ หม้อดิน ไห เต่าไฟ ตามชุมชนต่าง ๆ

3.1 บ้านด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมาบ้านชุมช้าง อำเภอโพธิ์พิสัย จังหวัดหนองคาย

3.2 บ้านสทิงหม้อ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

3.3 บ้านเหมืองกุง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

3.4 โรงเครื่องปั้น ซอยเจริญปล่อง อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่

3.5 บ้านท่าซ้อง-เหล็ก อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

3.6 โรงหม้อไห บ้านโรงอ่าง จังหวัดปัตตานี

3.7 บ้านชุมช้าง อำเภอโพธิ์พิสัย จังหวัดหนองคาย

4. งานประเภทแกะสลักได้แก่

4.1 งานกระดาษ

4.2 งานผ้าและวัสดุอ่อนนุ่ม เช่นแกะสลักเทียน

4.3 งานไม้ เช่น ด้ามกระบวย กระดิ่งที่ห้อยคอวัว-ควาย การแกะสลักประกอบ ยานพาหนะ แกะสลักไม้ประกอบงานสถาปัตยกรรม แกะสลักไม้ในงานของพระพุทธศาสนา

4.4 งานสลักอิฐหรือหิน

5. งานโลหะ ได้แก่ การปั้นรูปด้วยการตี การหล่อ

6. การก่อสร้าง ได้แก่ บ้าน ที่อยู่อาศัย อาคารทางศาสนา เช่น โบสถ์ หรือวิหาร อาคาร สาธารณะ

7. ภาพเขียน ได้แก่ ที่วัดภูมินทร์ (น่าน) วัดสิงห์วิหาร วัดบวรศรีหลวง (เชียงใหม่) วัดหน้าพระธาตุอำเภอปรางค์ชัย (นครราชสีมา) และภาพเขียนผนังก่ออิฐหรือปูนไม้ในที่ต่าง ๆ

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องศิลปวัฒนธรรมและประเพณีหมายถึงผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึง คุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีครอบครัว ประเพณีชุมชน ศิลปกรรมพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน งานถัก งานสาน งานทอ งานจักสานไม้ไผ่หุ้มเซรามิก เครื่องปั้นดินเผา การแกะสลัก งานโลหะ งานก่อสร้าง ภาพเขียนต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มหรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มท้องถิ่น

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

ในอดีตวิถีชีวิตของคนไทยมีความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตโดยอาศัยพึ่งพาธรรมชาติ เป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชสมุนไพร ในการประกอบอาชีพนั้นเป็นการทำเพื่ออยู่เพื่อกินมากกว่าทำเพื่อความรวยนอกเหนือ จากนั้นจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวพุทธศาสนา เข้าวัด ฟังเทศน์ หรือร่วมกันก่อสร้างสถานที่ อาคารเกี่ยวกับศาสนา อุโบสถ วิหารต่าง ๆ

แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมโลก การปรับเปลี่ยนทิศทางการค้า นิยม ความคิด จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ความสมดุลของธรรมชาติ ถูกคุกคาม การเร่งผลผลิตเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด เนื่องจากรัฐมีแผนพัฒนาประเทศจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีการจัดระบบการผลิตที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น มีการปลูกพืชเดี่ยวๆ เป็นจำนวนมากเพื่อโรงงานอุตสาหกรรมการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาฆ่าแมลง เครื่องใช้ เครื่องมือจักสาน เครื่องมือจักรกลต่างๆ โดยหวังเพื่อให้ได้ผลผลิตตามความต้องการให้มากที่สุด นอกจากนั้นสินค้าอุปโภคบริโภคความสะดวกต่างๆ ได้เข้ามาบทบาทในวิถีชีวิตของคนไทยมากขึ้น ผลผลิตต่างๆ ผูกขาดกับระบบธุรกิจต้นทุนสูงขายได้ในราคาต่ำจึงเกิดสินค้าระบบเงินผ่อน มีหนี้สินล้นพ้นตัว จึงทำให้เกิดการล้มละลายทางเศรษฐกิจในชนบทขึ้นเป็นเหตุให้ชาวบ้านอยู่ไม่ได้ ส่วนหนึ่งต้องเข้ามาทำงานในเมืองเป็นกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรมในชนบทจึงเหลือไว้เพียงเด็ก และคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งหมดความหวังในการพึ่งตนเอง ในขณะที่พ่อค้า นักอุตสาหกรรม และชนชั้นกลางที่ร่ำรวยขึ้น ซึ่งในประเด็นนี้ นายแพทย์ประเวศ วะสี และ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติเห็นพ้องต้องกันว่า นอกจากชนบทไทยจะล้มละลายทางเศรษฐกิจและยังเกิดการล้มละลายทางสังคมและวัฒนธรรมไปพร้อมกันด้วย

และสืบเนื่องความล้มเหลวจากระบบเศรษฐกิจที่ผ่านมายังมีกลุ่มคนหนึ่งที่เอาความล้มเหลวเป็นบทเรียนและนำไปสู่นวัตกรรมในการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชนบท จึงเริ่มฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นที่สูญเสียไป บุคคลกลุ่มนี้สามารถยืนหยัดและต่อสู้กับความล้มเหลวได้อย่างภาคภูมิใจด้วยกำลังกายกำลังสติปัญญา จากการผสมผสานแนวความคิดระหว่างระบบเกษตรแบบดั้งเดิมกับแบบใหม่ ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สมควรได้รับการยกย่อง และความคิด ความรู้ และประสบการณ์ไปถ่ายทอดเผยแพร่ต่อไป

สรุปภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตัวเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัยก็คือองค์ความรู้ที่เกิดจากสภาพการดำเนินชีวิต และเพื่อความอยู่รอดนำมาพัฒนาและคิดค้นให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับวิถีชีวิตในท้องถิ่นของตนเองเช่น การเกษตร ผสมผสาน การตัดตา การตอน การทาบกิ่ง การปลูกพืชหมุนเวียน การทำยาสมุนไพร การแพทย์แผนโบราณ เป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริงของชาวบ้าน

กลุ่มที่ 4 แนวคิดหลักปฏิบัติ เทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมเกษตรอุตสาหกรรมใหม่ ทำให้การดำเนินชีวิตต้องปรับเปลี่ยนจากสภาพพหุมีพอกิน ไปสู่การประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นสามารถอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข จึงได้เกิดการนำแนวความรู้ และหลักการที่เคยได้ปฏิบัติกันมานำมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตหรือประกอบกิจกรรมในครอบครัวและชุมชนซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตนเองและช่วยเหลือสังคม

กรณีตัวอย่าง

วิเชียร อินทร์สีบ (กฤษณา วงศ์ษาสันต์. 2542: 267; อ้างอิงจาก วิเชียร อินทร์สีบ. ม.ป.ป.) เกษตรกร นักคิดชาวบ้านกุ่ม อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ได้พยายามคิดวิธีการกรองน้ำให้ใสเพื่อเพาะพันธุ์ลูกปลาให้รอดตาย โดยขุดบ่อพักน้ำขนาดกว้างยาวใกล้เคียงกับสระน้ำใช้ตามบ้านในชนบททั่วไป ให้ขยายพันธุ์จนแน่นบ่อ ซึ่งบ่อกรองแบบนี้ใช้ดีหากสูบน้ำขึ้นมาจากแม่น้ำปราจีนบุรี ชุ่นแบบปกติไม่ใช่ชุ่นแบบน้ำหลาก ต่อมาได้คิดสร้างเครื่องกรองน้ำราคาถูกลงซึ่งสามารถให้น้ำใสสามารถเพาะพันธุ์ปลาได้ทั้งปี

สมบัติ เมืองนิล (อมรวิรัช นาคกรทรรพ. 2540: 8; อ้างอิงจาก สมบัติ เมืองนิล. ม.ป.ป.) บ้านหาดอาสา อำเภอมือง จังหวัดชัยนาท ผลงานคือ การเลี้ยงปลาตู้บักอยู่ในบ่อซีเมนต์ โดยเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ที่มีความสูง 2 ท่อ ใช้น้ำที่สะอาดจัดระบบการถ่ายเทน้ำและให้อาหารปลาที่คิดสูตรขึ้นมาเองเพื่อความประหยัด ให้น้ำละ 2 ครั้ง และเลี้ยงกลางแดดจะทำให้ปลาเจริญเติบโตมากขึ้น

จากสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เคลื่อนไหวในช่วงที่ผ่านมา พอสรุปได้ว่าศักยภาพของสถาบันต่างๆ พระ วัด ผู้นำอาวุโส เครือข่ายต่างๆ ที่ยังมีบทบาทอยู่บุคคลและสถาบันเหล่านี้ทำให้สังคมชนบทยังไม่แตกสลายทางด้านจิตใจ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมที่พระ วัด ผู้นำของชุมชน ระบบความเชื่อของศาสนาที่เป็นองค์รวมของหมู่บ้านนับเป็นคำมหาศาลที่เป็นหลักประกันของการพัฒนาทางด้ายจิตวิญญาณ ความเป็นคนของชุมชน เป็นประเพณีที่ศักดิ์ศรีมีอิสรภาพ มีอธิปไตยตามวิถีชีวิตของคนไทยเอง

แนวคิด หลักปฏิบัติ เทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่จึงได้แก่ ความรู้ที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ในการประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิต เช่น การสร้างเครื่องกรองน้ำราคาถูก การเลี้ยงปลาตู้บีก ในบ่อซีเมนต์ การคิดค้นเครื่องนวดข้าวโดยใช้เท้าเหยียบ ตลอดจนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นไวน์ชนิดต่างๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตมีรายได้สูง

1.2.5 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และหลักสูตรสถานศึกษามุ่งส่งเสริมการให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง หลักของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แท้จริง ชัชวาล ทองดีเลิศ (2547: 19) กล่าวว่าต้องนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งกระบวนการสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติและเป็นการเรียนรู้มากกว่ารูปแบบ คือต้องพยายามไปให้ลึกถึงจิตวิญญาณหรือตัวคุณค่า โดยหลักสูตรสถานศึกษามีจุดมุ่งหมายจัดการศึกษาเพื่อชีวิตมุ่งส่งเสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในศิลปวิทยาการ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความรักความผูกพันในท้องถิ่นประกอบกับมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การนำคตินิยม ความเชื่อหรือหลักการพื้นฐานที่เกิดจากการสั่งสมและสืบต่อกันมาแต่บรรพกาล หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และจริยธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญ ความงดงาม และความเป็นระเบียบแบบแผนที่ เคยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา หรือวิธีการ การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่บรรพบุรุษเคยทำกันมาก่อนอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับยุคสมัยที่ชาวบ้านเกิดขึ้นเอง ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของหลักสูตรมาให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งมีนักวิชาการและผู้รู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ต่างกัันดังนี้

ประเวศ วะสี (2536: 16) ได้เสนอแนะแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่ระบบการศึกษาดังนี้

1. รัฐบาลประกาศนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมด ศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ และทะนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดทำหนังสือพิมพ์และสื่อในรูปแบบอื่นๆ ที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีจำนวนมากและคุณภาพเหมาะสม และให้นำมาใช้ในการจัดการศึกษาทุกระดับ
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบการศึกษาทุกระดับทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัยทำการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งจะทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาเต็มไปหมด ซึ่งจะทำให้การรับรู้ของระบบการศึกษามบูรณขึ้น อันจะมีผลกระทบต่อความรู้สึกและพฤติกรรมของธรรมชาติอย่างสำคัญ

4. ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น ทุกวันนี้โรงเรียนใช้ตำราที่แต่งไปจากส่วนกลางเป็นใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้ครูที่อยู่ในท้องถิ่นสร้างตำราจากความรู้ท้องถิ่นดังกล่าวในตอนต้นๆ แล้ว ก็จะได้ชัดเจนว่าระบบการศึกษาของชาติต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น และทำให้ชาติมีพลังความรู้จากของจริงขึ้นทั่วประเทศ

5. ปรับโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนอย่างน้อยส่วนหนึ่งให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยทำหน้าที 3 อย่าง คือ

5.1 ศึกษาให้เข้าใจชุมชนตามที่กล่าวมาในข้อ 3

5.2 เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน

5.3 ให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชน จากหน่วยงานราชการอื่นๆ จากภาคธุรกิจ และจากองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นทั่วประเทศ

6. ปรับระบบการศึกษาทั่วไปรวมทั้งมหาวิทยาลัยด้วยให้เป็นการศึกษาที่สร้างรากฐานของความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม สิ่งแวดล้อมอย่างมีบูรณาการ และโดยเรียนจากประสบการณ์ ความเป็นจริงในสังคมไทย การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้าไปในการศึกษาที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์

7. การกระทำดังกล่าวข้างต้นต้องการความคล่องตัว รัฐบาลควรจัดงบประมาณอุดหนุนทั่วไป ให้หน่วยงานต่างๆ ตัดสินใจการใช้เอง ส่วนรัฐประเมินผลงานและตรวจสอบความถูกต้อง

8. ส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการและสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน สิ่งที่ต้องกล่าวข้างต้นหลายอย่างทำให้ยาก ด้วยโครงสร้างการบริหารอย่างเป็นทางการ ให้ทุกระดับ ควรส่งเสริมให้ใช้กลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ (Nonformula Mechanism) คืออยู่ปฏิบัติงาน ต่างสังกัดรวมกันในรูปแบบกลุ่ม หรือชมรมหรือรูปอื่นที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งจะให้มีอิสระ คล่องตัว มีความต่อเนื่อง และมีพลังมากกว่ารัฐบาลควรจัดบุดหนุนองค์กรพัฒนาเอกชนให้ทำการส่งเสริมการศึกษา กับภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยเชื่อมต่อบริเวณชุมชนกับหน่วยงานของรัฐให้ดีขึ้น และช่วยสานให้เกิดความต่อเนื่องในหน่วยงานของรัฐเอง ภาคธุรกิจควรใช้ทุนทรัพย์สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน หรือจัดตั้งมูลนิธิหรือสถาบันในรูปแบบเอกชนเพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า ให้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย

9. การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยประสานกับจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอทุกแห่ง ขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่มากมายหลากหลายตามหมู่บ้านทั่วประเทศอย่างจริงจัง โดยการเดินทางไปสืบค้น

10. สอบถามข้อความร่วมมือจากชาวบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลมา และวิเคราะห์จัดระบบแล้ว จัดพิมพ์ในรูปแบบของสื่อเอกสารหรือเผยแพร่อื่นๆ สำหรับการศึกษา ส่งเสริมเผยแพร่ ค้นคว้าและวิจัยในระดับลึกต่อไป

11. การศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในเชิงพื้นที่ของภูมิปัญญาในแต่ละด้าน ในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้โดยการเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นพิเศษ

12. ส่งเสริมเผยแพร่ โดยการรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วเลือกสรรอย่างพิถีพิถัน ระมัดระวังที่เหมาะสมในแต่ละประเด็น แต่ลักษณะนำมาจัดทำสื่อเพื่อทำการเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทุกสาขาตามโอกาสอันเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเผยแพร่ในประเทศเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านั้นไปสืบทอดปรับปรุงให้สมสมัย ส่วนการเผยแพร่ไปสู่ต่างประเทศเพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีอันดีงามของปราชญ์ชาวบ้านไทย และเกียรติภูมิของชาวบ้านไทย และเกียรติภูมิของชาติไทยเป็นสำคัญ

13. การสนับสนุนคตินภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในควมมีภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลนว่าเขาโง่เง่า ยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านให้เป็นตัวอย่างของตัวเองให้มีอิสระสามารถตัดสินใจได้เองอย่างมีศักดิ์ศรี เลิกบงการ เลิกครอบงำชาวบ้าน โดยการยกย่องชาวบ้านให้กำลังใจในผลงานที่เค้าคิดเค้าทำ เป็นการส่งเสริมแรงให้เค้ามีความเชื่อมั่นว่าเค้ามีความสามารถในการช่วยตนเองได้อย่างเหมือนอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนต้องเดินทางไปฟังชาวบ้านพูด ไปศึกษาความรู้กับชาวบ้าน ไปร่วมทำงานกับชาวบ้าน ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้านคิด ชาวบ้านทำด้วยความเคารพ

14. การประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน โดยการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้มีการร่วมมือกันไปศึกษาข้อมูล หาความรู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์ชาวบ้านแล้วสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยน ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของชาวบ้านแล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยง สืบทอด ปรับปรุง ร่วมผนึกกำลังแบ่งงานกันทำ ตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้าน โดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ปรีชา ทูตยาภรณ์. 2548: 29; อ้างอิงจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547: 42 - 43) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สถานศึกษาควรมี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1 ให้นักเรียนเสนอชื่อ บุคคล อาชีพหรือสถานประกอบการภายในท้องถิ่นที่นักเรียนมีความสนใจอยากเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งที่นำเสนอ

1.2 แสดงเหตุผลในการเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้

1.3 บันทึกรายชื่อสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ไว้

1.4 ร่วมกันคิดวิธีการในการเรียนรู้

2. วางแผนการเรียนรู้

2.1 ให้นักเรียนที่สนใจเรื่องเดียวกันเข้ากลุ่มด้วยกัน และช่วยกันวางแผนการเรียนรู้ กำหนดวิธีการเรียนรู้เช่น การร่วมสังเกตการณ์ การดูการสาธิต การทดลอง ปฏิบัติ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม ฯลฯ

2.2 วางแผนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ โดยกำหนดงานที่ต้องทำ กำหนดคนรับผิดชอบ และกำหนดเวลา

2.3 นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ

3. ปฏิบัติการเรียนรู้ตามแผน

3.1 ปฏิบัติกิจกรรมตามที่กำหนด

3.2 บันทึกผลการเรียนรู้ไว้

4. นำเสนอผลการเรียนรู้หรือแสดงผลงาน

4.1 นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ เสนอต่อครูและแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อน

4.2 แสดงผลการเรียนรู้ไว้ที่ป้ายนิเทศประจำห้อง

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถของภูมิปัญญา โดยนำมาใช้ให้เหมาะสมกับพื้นความรู้และงานของภูมิปัญญา จากการสัมมนานิสิตภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534) เรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยพัฒนาการประถมได้อย่างไร” ได้สรุปวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และแผนปฏิบัติงานของโรงเรียนที่มีต่อการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เช่น การทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดเวลา กำหนดงบประมาณ บุคลากรและสถานที่ที่จะดำเนินงาน

2. การปรับปรุงหลักสูตรให้สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ได้ รวมทั้งมีแนวทางการประเมินผลที่ชัดเจนและต้องคำนึงถึงการนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. การจัดเวลาสำหรับวิทยากรที่จะมาให้ความรู้และเวลาของโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกัน

4. การนำภูมิปัญญามาใช้ต้องคำนึงถึงสภาพท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

5. การสำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อจะนำภูมิปัญญามาใช้ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และจะได้จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยและระดับความสามารถของผู้เรียน

6. การสำรวจแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นตัววิทยากรและสื่อ/อุปกรณ์ที่จะนำมาใช้

7. การสำรวจถึงความพร้อมของสถานที่ที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นโรงเรียนหรือสถานที่ในการประกอบอาชีพในชุมชนก็ได้

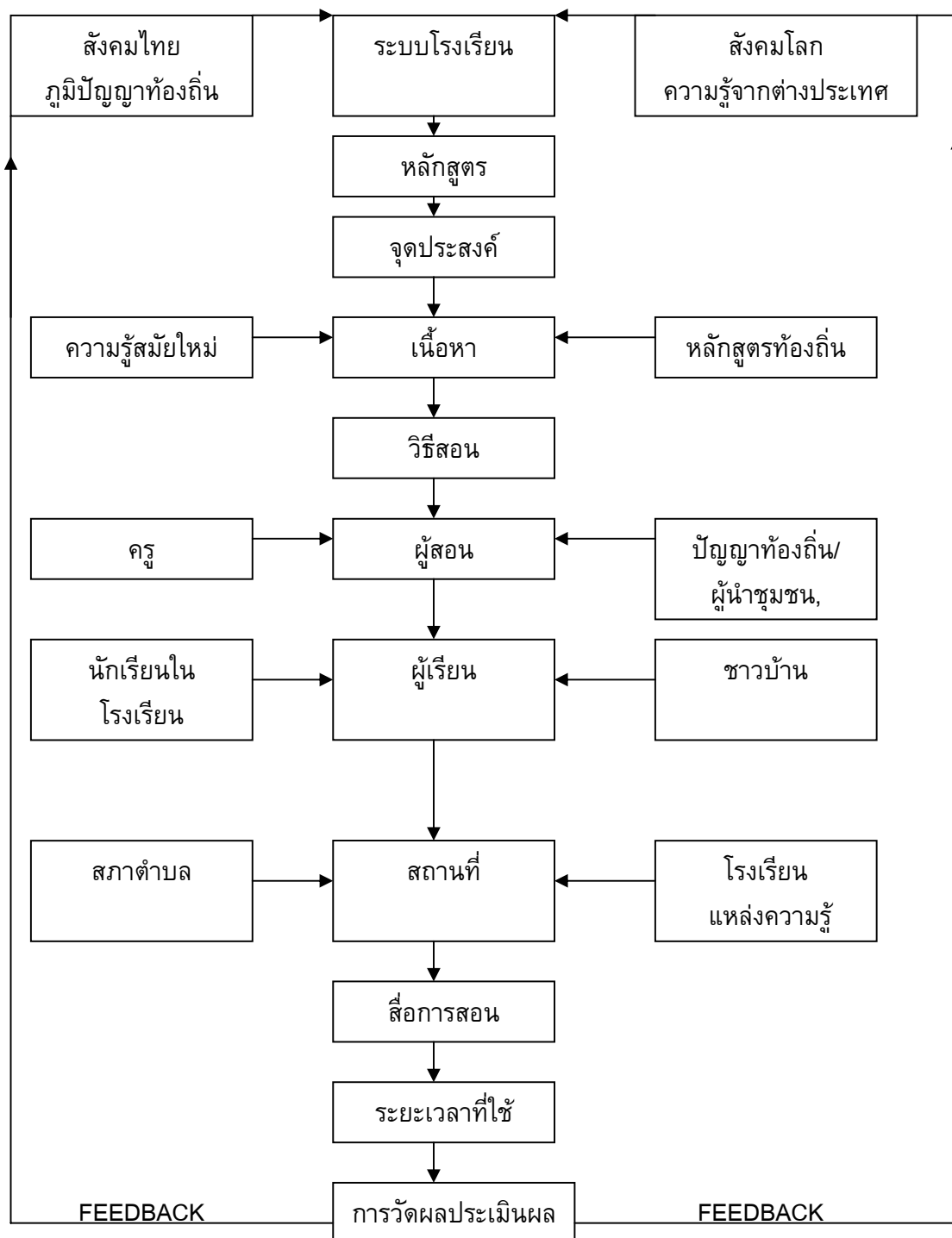
รัตน์ บัณฑิต (2535: 7) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่าแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1. ครูเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในกรณีนี้บทบาทการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนอยู่ภายใต้การกระทำของครูซึ่งเป็นตามลักษณะของกิจกรรมที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นนั้นคือ ครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่ถ่ายทอด

2. ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนที่โรงเรียนจะให้ครูดำเนิน กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา ก็เปลี่ยนเป็นปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้สอนหรือ ครูแทน รวมทั้งให้ปราชญ์ท้องถิ่นทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนของนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้ดูแล สนับสนุนอยู่วงนอกเท่านั้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขความเหมาะสมในเรื่องของเวลาและความสะดวก ของปราชญ์ชาวบ้านด้วย

สรุปแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการจัดเรียนการสอน สามารถกระทำได้ 2 รูปแบบคือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่ผู้เรียนในโรงเรียน และการนำผู้เรียนออกไปหา แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้วางแผนการบูรณาการความรู้ในท้องถิ่นให้เข้ากับการ เรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (ศึกษา พลศรี. 2550: 30; อ้างอิงจาก สำเนียง สร้อยนาคพงษ์. 2535: 28) กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้ การเรียนการสอนในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ควรมองที่บุคคลหรือ กิจกรรม แต่ควรมองที่ระบบความคิดของชาวบ้าน การสั่งสมความรู้ศึกษาสภาพของชาวบ้าน การสั่งสม ความรู้ศึกษาสภาพของสังคม สภาพแวดล้อมว่ามีปัจจัย มีเหตุผล มีเกณฑ์อย่างไร ที่จะทำให้เกิด ความคิดนั้นพยายามวิเคราะห์หาปัจจัยร่วมของประเด็นต่าง ๆ และที่สำคัญมีการถ่ายทอดและมีการ เรียนรู้อย่างไร ซึ่งการศึกษาควรจะไปจัดระบบการถ่ายทอดของชาวบ้านโดยเฉพาะเนื้อหาข้อมูลที่ มีอยู่แล้วตามศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นต่างๆ ให้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบค้นว่ามี เรื่องใดอยู่บ้างต้องหาข้อมูลอะไรเพิ่มเติมบ้างรวมถึงการตรวจสอบข้อมูลว่ามีความเชื่อถือเพียงใดแล้ว ประมวลข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์เป็นการสานต่อ ช่วยสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยพยายามให้เกิด ความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ที่ทำงานพัฒนาและทำงานในหมู่บ้าน ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าร่วม ในการศึกษาปัญหาท้องถิ่นทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดกระบวนการประสานงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง หรือระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาแล้วกลั่นกรอง วิเคราะห์วิจัย พัฒนาให้เครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Networks) เพื่อนำมาใช้ในการบวนการเรียน การสอนได้แก่ กำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีสอน ผู้เรียน สถานที่เรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเผยแพร่ เวลาเรียนการวัดประเมินผล ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 4 แสดงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้

ที่มา: สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (ศึกษา พลศรี . 2550: 30; อ้างอิงจาก สำเนียง สร้อยนาคพงษ์. 2535: 29).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542: 23) ได้ให้ความสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการเรียนการสอน โดยระบุไว้ในมาตรา 23(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา และมาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540: 13) ได้สรุปแนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

1. โรงเรียนเป็นผู้นำกิจกรรม หรือเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไปจัดการเรียนการสอน หรือพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาในโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้โดยคัดเลือกเนื้อหาหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

2. โรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญาได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ช่างเทคนิค ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542: 184-185) กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้คือ จัดให้มีระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา โดยให้หลักสูตรมีสถานภาพเท่าเทียมกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกน เช่น การจัดแบ่งกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มวิถีและกลุ่มภูมิปัญญาไทย

รุ่ง แก้วแดง (2543: 230) ได้เสนอแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อีกว่า เพื่อไม่ให้ภูมิปัญญาไทยสูญหายไปจากวิถีชีวิตของคนไทย กระบวนการที่จะทำให้อาณาภูมิปัญญาไทยฟื้นคืนชีพกลับมาใช้ชีวิตชีววิถีอีกครั้งก็คือ กระบวนการศึกษาสิ่งที่เราต้องช่วยกันคิดก็คือ จะนำภูมิปัญญาไทย กลับสู่ระบบการศึกษาไทย โดยนำเอาวิธีการสอนที่มีลักษณะเหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน คือวิธีสอนเป็นการสอนแบบตัวต่อตัวหรือเป็นรายบุคคล วิธีสอนที่เป็นการสอนด้วยความรัก เป็นการสอนโดยปฏิบัติและเป็นการสอนจากของจริง

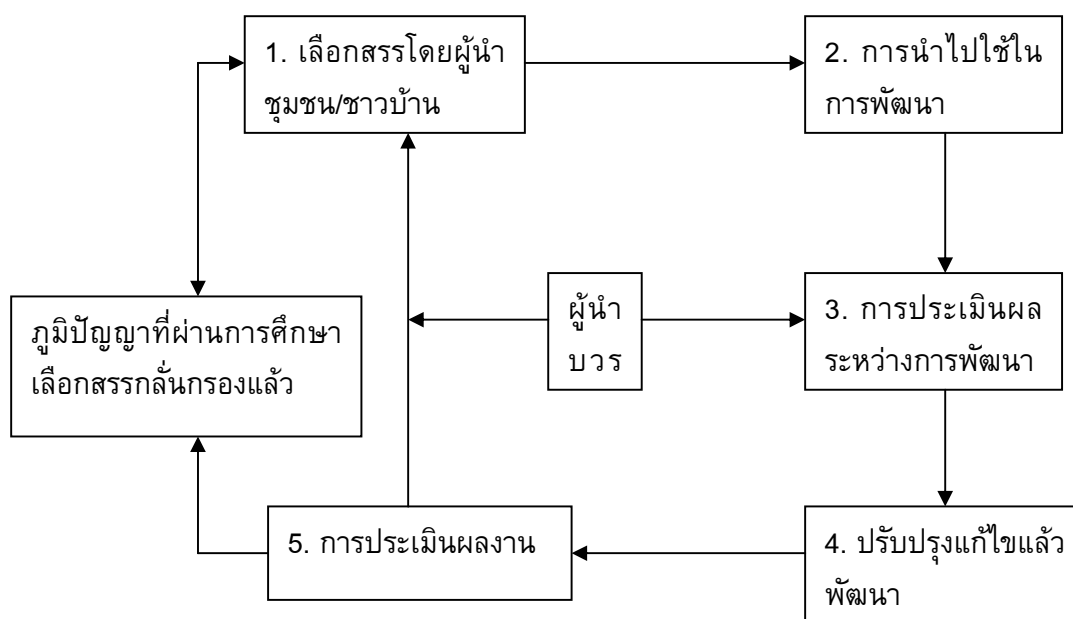
ประจักษ์ บุญอารีย์ (2543: 107) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า

1. ศึกษาค้นคว้า สืบค้นและรวบรวมภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่สำคัญและจำเป็นที่จะนำมาใช้จัดการเรียนการสอนจากแหล่งทั้งสี่ ให้ครอบคลุมและชัดเจนทั้งโดยนักวิชาการสาขาต่างๆ โดยการเลือกสรรจากกรณีตัวอย่างความสำเร็จที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในท้องถิ่น

2. วิเคราะห์ ได้แก่ การนำภูมิปัญญาที่ได้ตามข้อ 1 มาวิเคราะห์แยกแยะให้เห็นความแตกต่าง ความเหมือน ตลอดจนความเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้

3. สังเคราะห์ ได้แก่การนำภูมิปัญญาเหมาะสมมาผสมผสานและสรุปเป็นหมวดหมู่ พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไขความเป็นไปได้ ที่จะเลือกไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4. การวิจัยและพัฒนา เป็นวิธีการที่จะได้ภูมิปัญญาที่มีประสิทธิภาพที่สุด โดยเฉพาะวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม การวิจัยอาจจะทำได้ทั้งในรูปของการแสวงหาองค์ความรู้หรือแนวทางพัฒนาวิจัย เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการเลือกภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วไปใช้ ซึ่งจะเลือกผ่านโดยกระบวนการใด ย่อมแล้วแต่สถานที่ กลุ่มประชากร เวลา นโยบาย ศักยภาพของชาวบ้าน และภาวะแวดล้อมอื่น ๆ ดังแสดงในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 5 แสดงกระบวนการเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น

ที่มา: ประจักษ์ บุญอารีย์. (2543: 107).

บันเทิง ทานะพันธ์ (2544: 48) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. สืบหาข้อมูลครูภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ตลอดจน สถานที่ แหล่งความรู้ แหล่งวิชาการในชุมชนในท้องถิ่นแล้วจัดเป็นทำเนียบไว้โดยจำแนกเป็นสาขาของคความรู
2. นำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในระดับชั้นเรียน ระดับโรงเรียน หรือระดับท้องถิ่น โดยกำหนดเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดคาบเวลา แนวการจัดกิจกรรมการเรียน สื่อวิธีการวัดประเมินผล แลเครื่องมือให้ชัดเจน
3. นำหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้ในข้อ 2 นำมาจัดทำเป็นแผนการสอนรายคาบ โดยระบุจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม เพื่อให้การวัดผลมีความชัดเจนตามไปด้วย
4. สำหรับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น โดยเน้นให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ในการเรียนให้มากที่สุด ให้ผู้เรียนสร้างความตระหนัก และเกิดความภูมิใจในภูมิปัญญาไทย รู้จักคิดวิเคราะห์ ตลอดจนการนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้เป็นอย่างดี

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนสรุปได้ดังนี้

1. สำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. การจัดทำแฟ้มรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการวิเคราะห์จากหลักสูตรสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น วางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำแฟ้มข้อมูล
3. ศึกษาคำอธิบายรายวิชา กลุ่มสาระการเรียนรู้และจัดทำหน่วยการเรียนรู้
4. เขียนแผนการจัดการเรียนรู้
5. เขียนแผนการเรียนรู้
6. สอนตามแผนการเรียนรู้
7. วัดผลและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการเรียนรู้
8. บันทึกผลการประเมินผลสะสมไว้ เพื่อสรุปผลการประเมิน จัดระดับคุณภาพปลายภาคเรียน พรชัย ภาพันท์ (2545: 10) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้

ดังนี้

1. ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน มีการมอบหมายงาน/กิจกรรมให้นักเรียนไปทำที่บ้าน ครูและชาวบ้านจะเป็นผู้ติดตามและประเมินผล
 2. ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน โดยนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งความรู้ในชุมชน
 3. โรงเรียนและชุมชนประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน
- กรมวิชาการได้เสนอวิธีจัดการเรียนการสอนดังนี้
1. ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและปราชญ์ท้องถิ่น
 2. เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจวิธีคิดและความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 3. นำกระบวนการหรือความคิดแนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน
 4. เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบเป็นวิทยาศาสตร์
 5. ฝึกให้นักเรียนคิดหลายด้านหลายมุม คิดอย่างอิสระ แล้วสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต
 6. ผสมผสานระหว่างความรู้ที่เป็นสากลกับความรู้ท้องถิ่น
 7. เน้นกระบวนการมากกว่าการผลิต
 8. ครูผู้สอนหรือปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4 แนวทาง คือ

- 8.1 ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณาการนำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ตามในหลักสูตรแม่บท โดยใช้ระยะเวลาจำนวนคาบตามที่กำหนดในแผนการสอนของกลุ่มประสบการณ์นั้นๆ

8.2 เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง

8.3 นำบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับผู้เรียน

8.4 สอดแทรกคุณธรรม ค่านิยมต่างๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของหลักสูตร

ภัทรวดี อุดมมณฑล (2546: 75) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า การนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการเรียนการสอน คือ การสร้างคุณภาพของครูในสถานศึกษา การเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาสอนในโรงเรียน การให้ผู้เรียนออกไปเรียนรู้ชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่โรงเรียนมัธยมศึกษาน่าจะนำไปใช้เช่นกัน

สมหมาย สว่างวัฒนาภิรักษ์ (2546: 54) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. โรงเรียนเป็นผู้นำกิจกรรมเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรขึ้นในโรงเรียน โดยคัดเลือกเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2. การนำสิ่งที่เป็นองค์ความรู้ในท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนออกไปสำรวจข้อมูลแล้วนำมาจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาและจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

3. การจัดกิจกรรมเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถดำเนินกิจกรรมเพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ได้ดังนี้

3.1 พัฒนาหลักสูตรร่วมกับผู้รู้ในท้องถิ่น

3.2 การให้นักเรียนไปฝึกงานที่บ้านของผู้รู้หรือสถานประกอบการในท้องถิ่น

3.3 การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียน

3.4 การนำสิ่งที่เป็นความรู้เฉพาะเรื่องมาสอดแทรกในเนื้อหาที่สอน แล้วจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ และวิธีการวัดผล ประเมินผล ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

3.5 ครูและนักเรียนสำรวจข้อมูลในท้องถิ่น แล้วนำมากำหนดจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

3.6 การจัดพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นขึ้นเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษา ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมจัดทำ แล้วครูจัดกระบวนการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นองค์ความรู้ของท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่

3.7 ครูเขียนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง

กรมวิชาการ (2544: 6-7) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 กำหนดให้โรงเรียนต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีการจัดการศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นพื้นฐาน ซึ่งนำหลักการกระจายอำนาจ หลักการมีส่วนร่วม หลักการบริหารตนเองและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนจึงจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จึงเป็นเรื่องที่ครูต้องจัดทำให้ทันปีการศึกษา 2546

สำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ (2542: 21-22) กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนการสอน มีกิจกรรมการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ศึกษาวิเคราะห์หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการ และการวัดผล การประเมินผลและการติดตามผล ว่ามีส่วนใดบ้างที่กำหนดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่น

2. ศึกษาคำอธิบายงานต่างๆ ในกลุ่มงานอาชีพ วิเคราะห์เนื้อหาสาระที่จะต้องจัดให้นักเรียนได้รู้ กิจกรรมการเรียนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละงาน แล้วพิจารณาเนื้อหาสาระใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้

3. ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4. การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. จัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกิจกรรมที่ควรดำเนินการดังนี้ คือ

5.1 พิจารณาว่าถ้าจะเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตามที่วิเคราะห์ได้จากการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร มีข้อมูลสำคัญๆ อะไรบ้างที่ควรให้นักเรียนศึกษา

5.2 สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.3 วางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.4 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำแฟ้มข้อมูล

6. ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายทุกงาน ในกลุ่มสาระฯและจัดทำกำหนดการสอน

7. เตรียมการสอน โดยการเขียนแผนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีสาระสำคัญ การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร

8. สอนตามแผนการสอนที่เตรียมไว้

9. วัดและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ตามแผนการสอน และบันทึกผลการประเมินสะสมไว้ เพื่อสรุปผลการประเมินจัดระดับคุณภาพปลายภาคเรียน

สรุปได้ว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยผู้วิจัยนำแนวคิดจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ (2542: 21-22) มีดังนี้

สำรวจค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วคัดเลือกส่วนที่สามารถนำมาเป็นเนื้อหาจัดการเรียนรู้ติดต่อประสานงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร จัดงบประมาณสนับสนุน ด้านวัสดุ อุปกรณ์ ร่วมกันจัดทำหลักสูตร กำหนดแผนงาน และปฏิทินการปฏิบัติงานดำเนินการเรียนการสอนในโรงเรียน หรือสถานนอกสถานที่ การจัดทำแผนการจัดการจัดการเรียนรู้ ผลิตสื่อการสอน ปฏิบัติการสอน การวัดประเมินผลการปฏิบัติงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดหลักการจากนักวิชาการ ทิศนา แคมมณี (2542: 24-25) กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีองค์ประกอบ 2 ด้านคือ ด้านการจัดกิจกรรมการ

เรียนรู้และด้านการประเมินผลการเรียนรู้ และสุวิมล ว่องวาณิช (2545: 4) วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย การวางแผนเตรียมการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนด้วยสื่อและวิธีการที่หลากหลาย การวัดประเมินผล จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครในเขตพระนคร ประกอบด้วยการดำเนินงาน 2 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.5.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ว่า ผู้เรียนทุกคนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ครูผู้สอนเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีนักวิชาการให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

ชาญชัย อาจินสมอาจารย์ (2537: 25-26) ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ดังนี้ กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การจัดเตรียมเครื่องช่วยสอน การตั้งคำถาม การอธิบาย การสังเกต การเตรียมการใช้เครื่องมือเครื่องมือ แม่แบบ ชาร์ท การอ่าน การเขียน การวาดรูป เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ การฟังครู การฟังเพื่อนนักเรียน การพูด การคิด การสังเกต การคิดย้อนหลัง ล้วนแต่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งสิ้น

รุ่ง แก้วแดง (2541: 53) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเสนอรูปแบบการสอน แบบต่างๆ ของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดังนี้

1. การสอนมีหลายวิธีดังนี้
 - 1.1 การเล่าเรื่องราว
 - 1.2 การต่อบทกลอน การต่อเพลง
 - 1.3 การพาดู พาทำ
 - 1.4 การบอก การเทศน์
 - 1.5 การให้เลียนแบบ
 - 1.6 การลองผิดลองถูก
 - 1.7 การอ่านจากตำรา ไบลาน คัมภีร์โบราณ
 - 1.8 การทำการทดลอง
 - 1.9 การเข้าสู่วิถีชีวิต
 - 1.10 การสังเกต
2. การเรียนมี 2 วิธีดังนี้

2.1 การเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนพื้นฐานของการชุมชนหมายถึง การเรียนที่นำเอาเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีสอนแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนให้นักเรียนและใช้กิจกรรมของชุมชนเป็นสื่อการเรียนการสอนในรูปแบบนี้จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายโรงเรียน จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนตลอดถึงการติดตามประเมินผล ทั้งนี้กิจกรรมทางการศึกษาต่างๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานของชุมชน ซึ่งหมายถึงชุมชนจะต้องมีสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนเอง สถาบันการเรียนรู้ของชุมชนเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาความรู้ สร้างความรู้ใหม่ให้กับชุมชนโดยมีการบริหารจัดการโดยชุมชน และสร้างกระบวนการเรียนรู้จากการกำหนดกิจกรรมของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนกับโรงเรียนในความหมายของการเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาไทย บนพื้นฐานของชุมชนนั้น โรงเรียนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในโรงเรียนและการเรียนในชุมชนถือเป็นกระบวนการเดียวกัน

2.2 การเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบนพื้นฐานของโรงเรียน หมายถึงการเรียนที่เอาเนื้อหา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิธีสอนแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนให้นักเรียน โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดแทรกเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับ ซึ่งทั้งเนื้อหาวิธีสอน จำนวนคาบ และเวลาเรียน ขึ้นอยู่กับการกำหนดร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนการเรียนรู้แบบนี้ โรงเรียนต้องสำรวจความต้องการและศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งด้านเนื้อหา ผู้สอนและผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมการเมืองและสิ่งแวดล้อม จัดทำเป็นเนื้อหาวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลักดันให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

จากแนวคิดดังกล่าวการจัดการเรียนการสอนสามารถทำได้ไม่ยาก ควรจัดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ประยุกต์การเรียนรู้ให้เข้ากับเนื้อหาวิชาที่ต้องการ เสริมสร้างทักษะชีวิต อีกทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้เป็นอย่างดี

รัตนะ บัวสนธ์ (2535: 5-7) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเป็น 2 วิธีดังนี้

1. ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน บทบาทการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ภายใต้การกระทำของครู ซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยครูเป็นตัวแทนปราชญ์ท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และทำหน้าที่ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยภัทรวดี อุดมมลกุล (2546: 75) ได้กล่าวว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 3 ประเภท คือ

1. ครูไปแสวงหาความรู้จากชาวบ้าน สืบค้นค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำมาดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

2. ครูเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านมาสอนที่โรงเรียน

3. ครูนำนักเรียนไปเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ้านของปราชญ์ชาวบ้านหรือชุมชน

สรุป ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ. 2542: 21-22) กล่าวว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดกิจกรรมการเรียนรู้มีการดำเนินการดังนี้ ศึกษาวเคราะห์หลักสูตร กำหนดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชุมชน หรือท้องถิ่น วิเคราะห์เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้แล้วพิจารณา เนื้อหาสาระใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้ ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะ นำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพิจารณาว่าถ้าจะเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตามที่ วิเคราะห์ได้จากการศึกษาวเคราะห์หลักสูตร มีข้อมูลสำคัญๆ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำแฟ้มข้อมูล ศึกษาวเคราะห์คำอธิบายรายวิชา ในกลุ่มสาระฯและจัดทำกำหนดการสอน เขียนแผนการสอนภูมิปัญญา ท้องถิ่น รัตนะ บัวสนธ์ (2535: 92-93) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 2 วิธี ดังนี้ 1. ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชิญปราชญ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นวิทยากร สอดคล้องกับ ภัทรวดี อุดมมณฑล (2546: 75) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการ เรียนการสอนไว้ว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน คือ ครูเป็นผู้นำมาจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ การเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาสอนในโรงเรียน การให้ผู้เรียนออกไปเรียนรู้ชุมชน ผู้วิจัยจึงนำหลัก แนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ (2542: 21-22) รัตนะ บัวสนธ์ (2535: 92-93) และ ภัทรวดี อุดมมณฑล (2546: 75) มาบูรณาการ การนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้ ศึกษาวเคราะห์หลักสูตร ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น วางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำแฟ้มข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาวเคราะห์คำอธิบายรายวิชาจัดทำกำหนดการสอน การเขียนแผนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำมาเป็นสื่อการสอน การนำมาเป็นวิทยากร การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีรายละเอียดดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมแห่งชาติ (2542: 21-22) กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาวเคราะห์หลักสูตร ศึกษาวเคราะห์หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เวลาเรียน แนวดำเนินการ และการวัดผล การประเมินผลและการติดตามผล ว่ามีส่วนใดบ้างที่กำหนดเนื้อหาสาระเกี่ยวกับชุมชน หรือท้องถิ่น
2. ศึกษาคำอธิบายงานต่างๆ ในกลุ่มงานอาชีพ วิเคราะห์เนื้อหาสาระที่จะต้องจัดให้นักเรียน ได้รู้ กิจกรรมการเรียนการสอนและจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละงาน แล้วพิจารณาเนื้อหา สาระใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้จัดทำกำหนดการสอน
3. ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียน การสอน
4. การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. จัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกิจกรรมที่ควรดำเนินการดังนี้ คือ

- 5.1 พิจารณาว่าถ้าจะเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตามที่วิเคราะห์ได้จากการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร มีข้อมูลสำคัญๆ อะไรบ้างที่ควรให้นักเรียนศึกษา
- 5.2 สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5.3 วางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5.4 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดทำแฟ้มข้อมูล
6. เตรียมการสอน โดยการเขียนแผนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีสาระสำคัญ การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร
7. สอนตามแผนการสอนที่เตรียมไว้
8. วัดและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ตามแผนการสอน และบันทึกผลการประเมินสะสมไว้ เพื่อสรุปผลการประเมินจัดระดับคุณภาพปลายภาคเรียน

การนำมาเป็นสื่อการสอน

นักวิชาการและนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของสื่อการศึกษาและสื่อการสอนไว้หลายท่าน ดังนี้

ความหมายของสื่อการสอน

กรมวิชาการ (2545) สื่อการสอนหมายถึงสื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้เนื้อหาหรือสาระนั้นๆ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526: 80) ได้ให้ความหมายสื่อการสอนหมายถึงวัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ เจตคติ ทักษะไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตานันท์ มะลิทอง (2535: 76) สื่อการสอนหมายถึง ตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากครูผู้สอนหรือจากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียนเป็นสิ่งช่วยอธิบายและขยายเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้นเพื่อบรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนที่ตั้งไว้

วาสนา ชาวหาช (ประกอบ ใจมัน. 2539: 35; อ้างอิงจาก วาสนา ชาวหาช. 2533: 52) ได้ให้ความหมายสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนหมายถึง ตัวกลางที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ครูและนักเรียนเข้าใจสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้ผลดีตามจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน หรือเป็นพาหะหรือพาหะนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี

สรุปจากความหมายสื่อการสอนดังกล่าวข้างต้น สื่อการสอนหมายถึงสิ่งต่างๆ ที่ผู้สอนหรือผู้เรียนนำมาใช้เป็นตัวกลางกระบวนการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทสื่อการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526: 112) ได้แบ่งประเภทสื่อการสอนไว้ 3 ประเภทดังนี้

1. วัสดุ หมายถึง สิ่งช่วยสอนที่มีการผูกพันสิ่งเปลี่ยน เช่น ซอล์ก फिल्म ภาพถ่าย ภาพยนตร์ สไลด์ ฯลฯ
2. อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งช่วยสอนที่เป็นเครื่องมือ เช่น กระดานดำ กล้องถ่ายรูป เครื่องฉาย ภาพยนตร์ เครื่องรับโทรทัศน์ ฯลฯ
3. กระบวนการและวิธีการ ได้แก่ การจัดระบบ การสาธิต การทดลองและกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ครูจัดขึ้นและมุ่งให้นักเรียนปฏิบัติ

โดนัล อีไล (Donald Ely. 1972) ได้แบ่งสื่อการสอนตามทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources) เป็น 5 รูปแบบโดยแบ่งได้เป็นสื่อที่ออกแบบขึ้น เพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษา และสื่อที่มีอยู่ทั่วไปแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่

1. วัสดุ (Materials) หมายถึง สื่อที่มีการบรรจุเนื้อหาการเรียนการสอนไว้ในสื่อเหล่านั้นแล้ว เช่น ภาพ หุ่นจำลอง แผนที่ แผนภูมิ โบราณ โบราณวัตถุ หนังสือ เอกสารประกอบการสอน แผนภาพซึ่งสามารถใช้งานได้ในตัวของมันเอง สื่อประเภทนี้ บางชนิดต้องใช้ร่วมกับสื่อประเภทเครื่องมือ และอุปกรณ์ จึงจะสามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ เช่น फिल्मภาพยนตร์ फिल्मสไลด์ แผนภาพโปร่งใส เทปบันทึกเสียง เป็นต้น สื่อประเภทนี้ครูอาจจะผลิตเอง หรือผลิตโดยองค์กรอื่นๆ ครูผู้สอนอาจนำสื่อซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ เช่น สื่อประเภทของจริง เป็นต้น

2. เครื่องมือและอุปกรณ์ (Tool and Equipment) หมายถึง สิ่งที่น่านำมาใช้ร่วมกับวัสดุหรือกิจกรรมการเรียนการสอน โดยที่ตัวของมันเองไม่มีเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอน ใช้เป็นสื่อที่ช่วยเสริมสื่ออื่น เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เครื่องฉายสไลด์ เป็นต้น

3. กิจกรรม (Activities) หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียน ได้แก่ การเล่นเกม บทบาทสมมุติ การแสดงละคร เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่จัดนอกโรงเรียน ได้แก่ ทัศนศึกษา การฝึกหัดปฏิบัติตามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เป็นต้น ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนไม่มีความแตกต่างกันมากนักระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบท เพราะต่างใช้ชีวิตเดียวกัน นอกจากบางกิจกรรมที่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนประกอบด้วย เช่น การใช้เครื่องบันทึกเทปโทรทัศน์ศึกษา การใช้ห้องปฏิบัติการทางภาษา แต่บางกิจกรรมก็สามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทดแทนกันได้ เช่น การใช้เครื่องดนตรีประกอบการแสดง แทนที่จะใช้เปียโนเหมือนโรงเรียนในเมือง โรงเรียนในชนบทอาจใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

4. บุคคล (People) หมายถึง บุคคลที่จัดขึ้นเพื่อการศึกษาโดยตรง ได้แก่ บุคลากรต่างๆ ในโรงเรียน ตั้งแต่ครูใหญ่ ครูประจำชั้น แม้กระทั่งนักเรียนก็ถือว่าเป็นสื่อประเภทบุคคล ซึ่งมีหน้าที่หลักหรือจุดประสงค์เพื่อการเรียนการสอนโดยเฉพาะ หรืออาจเป็นบุคคลที่อยู่ภายนอกโรงเรียน เราก็อาจจะนำมาเป็นแหล่งวิทยากร หรือบางทีเรามักจะเรียกว่า วิทยากรหัวข้อเฉพาะเรื่อง เช่น พนักงานไปรษณีย์ ก็เป็นสื่อบุคคลที่จะสอนเรื่องการรับจดหมาย ชาวบ้านที่มีอาชีพปลูกผักเป็นสื่อบุคคลในเรื่องการเพาะปลูก พระจากวัดในชุมชนมาสอนศีลธรรม หรือจะเป็นบุคคลใดๆ ก็ตามในชุมชนหรือนอกชุมชนที่มีความชำนาญเฉพาะเรื่องก็จะเป็นสื่อบุคคลเรื่องอื่นๆ เป็นต้น

5. สถานที่หรือสิ่งแวดล้อม (Setting) หมายถึง ห้องปฏิบัติการ ห้องเรียน ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้รายบุคคลเป็นสภาพแวดล้อมที่อยู่ภายในโรงเรียนหรือจัดขึ้นเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะสถานที่ต่างๆ ในชุมชน เช่น โรงงาน ที่ทำการและร้านค้า สวน ไร่นา ก็เป็นสภาพแวดล้อม ที่ครูจะพานักเรียนไปศึกษาของจริงได้ โรงเรียนในชนบทมีโอกาสได้เปรียบว่าโรงเรียนในเมืองในการใช้สื่อประเภทนี้เพราะโรงเรียนอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ หลายๆ เนื้อหาวิชาสามารถเรียนจากของจริงที่อยู่รอบๆ ตัว ได้มากโดยเฉพาะสถานที่ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ แล้ว เช่น โรงเรียน วัด ศาลาริมทาง สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2545: 11-12) สื่อการเรียนรู้ที่นำมาใช้ควรมีหลากหลายตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้และกลุ่มเป้าหมายดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่สื่อที่จัดขึ้นเพื่อสนองการเรียนรู้ตามหลักสูตรเช่น หนังสือเรียน ชุดวิชา คู่มือครู หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านเพิ่มเติม แผนการสอน แบบฝึกกิจกรรม ใบงาน ใบความรู้ และสื่อสิ่งพิมพ์ทั่วไปเช่น หนังสือพิมพ์ จุลสาร วารสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ แผ่นภาพ เป็นต้น

2. สื่อบุคคล หมายถึงบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ทักษะต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น ครูในระบบโรงเรียน หรือบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ เช่น แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ฯลฯ

3. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ วัสดุทัศน สไลด์ เทปบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ฯลฯ

4. สื่อกิจกรรม เป็นประเภทวิธีที่ใช้ในการฝึกทักษะ ฝึกปฏิบัติซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติและการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น เกม สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมุติ การทัศนศึกษา การทำโครงการ การจัดนิทรรศการ การสาธิต

5. สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในรูปของปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์รอบตัว เช่น แผ่นดินไหว การจัดงานประเพณีเนื่องในโอกาสต่างๆ หรือพืชผัก ผลไม้ อาคาร สถานที่ แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ห้องสมุดประชาชน อุทยานประวัติศาสตร์ สิ่งก่อสร้าง สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถาน โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ

สรุปจากแนวคิดนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น การจำแนกประเภทสื่อการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์การจำแนกซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้ 1.ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ 2.ประเภทสื่อบุคคล 3.ประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 4.ประเภทสื่อกิจกรรม 5.ประเภทธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร

วิทยากรเป็นคำค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย เริ่มใช้เมื่อประเทศไทยตื่นตัวในการสัมมนา และฝึกอบรมโดยใช้เรียกผู้บรรยายว่า “วิทยากร” โดยเป็นการให้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศมีการแลกเปลี่ยนบุคลากร ส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานและศึกษาต่อต่างประเทศ ในระยะนี้ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศได้นำคำว่า resource person เข้ามาใช้ในตอนต้นๆ ได้เรียกเป็นชื่อภาษาไทยว่า ผู้บรรยายบ้าง

ผู้ให้การอบรมบ้าง ในตอนหลังจึงได้เรียกตามคำภาษาอังกฤษว่า วิทยากร และได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในทุกวงการที่มีการฝึกอบรม ต่อมาการอบรมสัมมนาได้ขยายตัวไปยังองค์กรต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชนมากขึ้น ได้มีผู้จัดกลุ่มวิทยากรไว้ทำการฝึกอบรมทั้งเป็นอาชีพและสมัครเล่นเป็นจำนวนมาก และแม้ในปัจจุบัน คำว่า วิทยากรก็ยังคงเป็นคำที่ทันสมัยอยู่ในทุกวงการ

ความหมายของคำว่าวิทยากร

บุญเลิศ ไพรินทร์ (2534: 52) ได้ให้ความหมายของวิทยากร ไว้ว่า หมายถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นบุคคลนั้น ก็เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ และเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ทำให้สามารถเข้าใจสภาพแวดล้อมได้ และรู้จักกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี

อรพิน สันติธีระกุล (2545: 15) กล่าวว่า วิทยากรคือ ครูผู้สอน ผู้ทำให้เกิดความรู้ ผู้ฝึก พี่เลี้ยง ผู้บรรยาย ผู้มีความสามารถทำให้ผู้อื่นมีความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะ เกิดทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องที่อบรม จนกระทั่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ และสามารถจุดประกายความคิดเกิดการเปลี่ยนแปลง และทัศนคติหรือพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องหรือวิชานั้นๆ

ประเวศ วะสี (ประกอบ ใจมั่น. 2539: 110; อ้างอิงจาก ประเวศ วะสี. 2530: 48) ได้เสนอรูปแบบของการจัดการศึกษาอบรมชาวบ้านไว้ว่าควรมีหลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งคือ เชิญชาวบ้านที่เก่งในเรื่องต่างๆ มาเป็นวิทยากร ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านบางคนเป็นวิทยากรทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ บางคนขึ้นไปสู่ระดับระหว่างประเทศ ฉะนั้นหากเรามุ่งการศึกษาอบรมที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อไปจะมีวิทยากรเป็นแสนคน เพราะ 60,000 หมู่บ้านคงจะได้วิทยากรเป็นแสน ซึ่งชุมชนพลังปัญญาในระดับประเทศสังคมเองก็มองเห็นความสำคัญและยกย่องชาวบ้าน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมเนื้อหาหลายประเภทและจัดในหลายรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพของท้องถิ่นให้มากที่สุด เพราะฉะนั้นถ้าเรามีผู้เชี่ยวชาญอยู่ในท้องถิ่น เราจะสามารถเชิญบุคคลเหล่านี้มาเป็นผู้สอนหรือวิทยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนวิชาชีพ จะทำให้ผู้เรียนได้พบกับของจริงและการปฏิบัติจริงและถ้าเป็นวิทยากรในท้องถิ่นเป็นผู้สอนจะรู้สภาพปัญหาของคนในท้องถิ่นดี สามารถให้ความรู้ในส่วนที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น (สุมาลี สังข์ศรี. 2533: 12)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ได้มีนโยบายการสนับสนุนการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในโรงเรียน โดยการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 จัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่จะสนับสนุนให้บุคคลเหล่านี้มีความพร้อมในการที่จะเป็นวิทยากรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากร จากแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534: 55) กล่าวถึงการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร ดังนี้

1. สำรวจ ค้นคว้า แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วเลือกส่วนที่สามารถนำมาใช้เป็นเนื้อหาการจัดการเรียนการสอน หรือตัวบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรภายนอก

2. ติดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อขอความสนับสนุน
3. กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินการปฏิบัติงาน ค่าตอบแทนที่จะให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำข้อตกลงหรือระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้ผู้สอนทั้งในรูปแบบการสอนในชั้นเรียน หรือส่งนักเรียนไปปฏิบัติที่ชัดเจนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. กำหนดแนวทางติดตามผล สนับสนุนการดำเนินงาน และประเมินผลการปฏิบัติงาน

คุณสมบัติวิทยากร

ประกอบ ไจมัน (2539: 111) กล่าวถึงการที่ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนจะพิจารณาเชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรหรือช่วยในการจัดการเรียนการสอนควรจะได้พิจารณาคุณสมบัติของผู้ที่จะเชิญว่ามีความสามารถเหมาะสมกับเรื่องที่ต้องการจะให้สอนมากน้อยเพียงใด เพื่อที่นักเรียนจะได้รับประโยชน์จากการเชิญบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ สูงสุด

หลักการพิจารณาเชิญวิทยากร ควรพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. เชิญผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะสอนจริงๆ
2. เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่รู้จักกันในสังคม
3. ไม่มีชื่อเสียงเป็นที่เสื่อมเสีย หรือนำรังเกียจในวงสังคม
4. เป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางและเห็นประโยชน์ของการศึกษา
5. เป็นผู้ที่ครูสามารถจะเชิญมาได้โดยสะดวก

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนในปัจจุบันมาก เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทำให้ได้รับความรู้ในแง่มุมที่กว้าง ได้เปลี่ยนบรรยากาศจากครูที่สอนประจำได้รับประสบการณ์ตรง ได้รับความรู้ที่ละเอียดทำให้สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่ตนเองได้อ่านมาแล้วมากขึ้น รวมทั้งได้พัฒนาทักษะทางสังคมซึ่งจะทำให้ได้พัฒนาทักษะการเรียนด้านต่างๆ ที่ตนเองได้อ่านมาแล้วมากยิ่งขึ้นรวมทั้งได้พัฒนาทักษะทางสังคม ซึ่งจะทำให้ได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้อื่นๆ ที่ตนเองได้อ่านมาแล้วมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งานโดยกำหนดให้ผู้เรียนได้เสนอโครงการที่ตนเองหรือกลุ่มสนใจได้ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีส่วนสำคัญในการเสริมการสอนของครูให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามจุดมุ่งหมายและแนวดำเนินการของหลักสูตรมากยิ่งขึ้น

วิทยากรกับการเรียนการสอน

การเชิญวิทยากรมาช่วยสอนนั้นสามารถกระทำได้ 2 วิธีคือ เชิญมาพูดหรือสอนนักเรียนในชั้นเรียน และให้นักเรียนออกไปสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ที่บ้าน หรือที่ทำงาน ซึ่งครูหรือผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรจะได้มีการดำเนินการต่างๆ ทั้งก่อนเชิญวิทยากรขณะที่วิทยากรกำลังดำเนินการสอน และภายหลังจากที่วิทยากรได้สอนแล้ว ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจหารายละเอียดเกี่ยวกับวิทยากรเป็นงานที่ครูหรือผู้เกี่ยวข้องต้องจัดทำเป็นลำดับแรก โดยการสำรวจให้ทราบว่าในท้องถิ่นมีใครบ้างที่มีอาชีพ การงาน ความรู้ และความสามารถเหมาะสมที่จะเชิญมาช่วยสอนในวิชาต่างๆ ได้ จากนั้นครูจัดทำแบบสำรวจ จดชื่อ ที่อยู่ เนื้อหาวิชาที่ต้องการให้สอน วัน เวลาที่จะเชิญมาสอน เพื่อที่จะได้นำมาเก็บไว้เป็นข้อมูลในการวางแผนเชิญวิทยากรไว้แต่เนิ่นๆ

2. การติดต่อวิทยากรเมื่อจะเชิญวิทยากรมาช่วยสอนในเนื้อหาวิชาที่ต้องการเป็นที่แน่นอนแล้ว ควรต้องดำเนินการติดต่อเพื่อเชิญวิทยากร ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีดังนี้

2.1 ติดต่อเชิญวิทยากรเป็นการส่วนตัวโดยครูหรือตัวแทนนักเรียนเพื่อให้ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ แก่วิทยากรพร้อมทั้งสอบถามความสมัครใจของวิทยากร ตลอดจนวางแผนร่วมอย่างคร่าวๆ

2.2 ติดต่อเชิญวิทยากรอย่างเป็นทางการโดยมีหนังสือจากโรงเรียนเชิญไปเป็นลายลักษณ์อักษร

3. การเตรียมตัวของครู ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมากที่สุดใน การดำเนินการเชิญวิทยากรมาช่วยสอน สิ่งที่คุณต้องจัดดำเนินการในการเชิญวิทยากรมีดังนี้

3.1 ครูต้องสำรวจแผนการสอนว่า เรื่องที่จะช่วยสอนนั้นมีทั้งหมดที่คาบ เพื่อจะวางแผนใช้เวลาได้อย่างเหมาะสม เป็นการปรับแผนการสอนให้ยืดหยุ่น ไม่กินเวลาของกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ

3.2 กำหนดรายละเอียดการเชิญวิทยากรไว้ล่วงหน้าอย่างมีระบบ เช่นเชิญใคร เชิญมาสอนเรื่องอะไร ช่วงเวลาใดและจะต้องปฏิบัติอย่างไร การกำหนดรายละเอียดดังกล่าวนี้จะช่วยให้ได้รับประโยชน์ในการเชิญวิทยากรเต็มที่ การกำหนดการเชิญวิทยากรดังกล่าว จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ เช่น ความเหมาะสมระหว่างวิทยากรกับเนื้อหา วิทยของนักเรียน ช่วงเวลา สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

3.3 ติดต่อเชิญวิทยากร โดยครูติดต่อวิทยากรเป็นการส่วนตัวก่อน แล้วจึงเชิญเป็นทางการ โดยครูผู้เชิญจะต้องตกลงรายละเอียดกับวิทยากรในเนื้อหาสาระ วัน เวลา สถานที่ และวัตถุประสงค์ของการเชิญ ตลอดจนวิธีเสนอข้อความรู้ของวิทยากร

3.4 ศึกษาเนื้อหา และจุดประสงค์ของเรื่องที่ต้องการให้วิทยากรสอนอย่างละเอียด เพื่อประโยชน์ในการซักถามและสรุป เพราะบางวิทยากรอาจไม่สามารถอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้ ครูจึงต้องเป็นผู้ช่วยตั้งคำถามและสรุป

3.5 ศึกษารูปแบบของการจัดการบรรยายหรือสาธิต

3.6 จัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ให้พร้อม เช่น เตรียมสถานที่รับรองเมื่อวิทยากรมาถึงโรงเรียน จัดเตรียมสถานที่บรรยายหรือสาธิตให้เหมาะสม จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนที่ จะต้องใช้ประกอบการบรรยายหรือสาธิต ตลอดจนจัดเตรียมนักเรียนให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเรียน เป็นต้น

3.7 ในกรณีที่พานักเรียนไปพบวิทยากรที่บ้าน หรือที่ทำงานของวิทยากร ครูจะต้องศึกษา และเตรียมวางแผนล่วงหน้าไว้ให้พร้อม ได้แก่ การซักซ้อมนักเรียนเกี่ยวกับการเดินทาง การแบ่งกลุ่ม การซักถาม การจดบันทึก และการรายงานผลงาน

3.8 ในขณะที่วิทยากรกำลังบรรยายหรือสาธิตนั้น ครูคอยช่วยอำนวยความสะดวกแก่ วิทยากร เช่น ช่วยจัดเตรียมอุปกรณ์ ช่วยตั้งคำถาม ช่วยสรุปในเนื้อหาที่วิทยากรบรรยาย (ในกรณีที่ วิทยากรไม่ได้สรุปหรืออาจสรุปได้ไม่ชัดเจน)

3.9 สรุปและประเมินผลความรู้ที่ได้รับจากวิทยากร โดยใช้วิธีการประเมินผลการเรียน การสอนโดยทั่วไปซึ่งจะต้องใช้วิธีการประเมินหลายๆ วิธีเพื่อตรวจสอบคุณภาพของนักเรียนโดยดูจาก จุดประสงค์ที่กำหนดไว้ สิ่งที่จะต้องประเมิน ได้แก่ เนื้อหาความรู้ เจตคติ คุณสมบัติที่ต้องการเน้น การนำไปใช้และกระบวนการดำเนินการ

3.10 กิจกรรมติดตาม ครูควรเขียนเรื่องย่อเกี่ยวกับเรื่องที่วิทยากรมาบรรยายส่งในวารสาร ของโรงเรียน อ่านออกเสียงตามสาย และมีจดหมายของคุณวิทยากรตามไปอีกที่หนึ่ง ประการสุดท้าย คือ ควรให้นักเรียนจัดแสดงผลงานอันเป็นผลจากการเชิญวิทยากร และเก็บไว้ในแฟ้ม เพื่อเป็นแหล่ง ศึกษาค้นคว้าต่อไป

4. การเตรียมตัวของนักเรียน เพื่อให้การใช้วิทยากรในการเรียนการสอนเกิดประโยชน์แก่นักเรียนทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ครูควรต้องมีการเตรียมตัวนักเรียนดังนี้

4.1 มอบหมายให้นักเรียนรับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ กันตามความเหมาะสม เช่น หน้าที่ในการจัดเตรียม และเก็บสถานที่ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ หน้าที่ต้อนรับ และส่งวิทยากร หน้าที่บริการวิทยากร และผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมด การกล่าวขอบคุณวิทยากร และการจัดเตรียมของที่ระลึก เป็นต้น นักเรียนทุกคนควรมีหน้าที่รับผิดชอบตามความสมัครใจหรือความเหมาะสมซึ่งครูควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของนักเรียนแต่ละคนให้ดี

4.2 ให้นักเรียนทราบวัตถุประสงค์ของการเชิญวิทยากร และศึกษาเนื้อเรื่องไว้ล่วงหน้าตลอดจนเตรียมตั้งปัญหาซักถาม

4.3 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับมารยาทในการฟัง การซักถาม และวิธีการจดบันทึก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542)

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การสอนของวิทยากรนักเรียนจะได้รับความรู้ หรือผลสำเร็จ มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น การพิจารณาคัดเลือกวิทยากร การเตรียมการ ความสามารถของวิทยากร การประสานงานระหว่างครูกับวิทยากร กิจกรรมการสอน การวางแผน เตรียมการต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการเชิญวิทยากรมาสอนจะได้รับประโยชน์สูงสุด หากทุกฝ่ายเห็นความสำคัญ และร่วมมือกันดำเนินการตามบทบาท หน้าที่ของตนเองอย่างเต็มกำลังความสามารถ

การเบิกจ่ายค่าตอบแทนให้วิทยากรบุคคลภายนอก

การเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอก วิทยากรบุคคลภายนอกหมายถึง บุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์เฉพาะด้าน ที่ได้รับเชิญจากสถานศึกษาเพื่อช่วยทำการสอน โดยการบรรยายทางด้านวิชาการหรือวิธีการปฏิบัติจริงให้แก่นักเรียนในโรงเรียน เช่น นักเรียนระดับประถมศึกษาจะทำการสอนในกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ เป็นต้น

วิธีปฏิบัติ

การเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอกของสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอกที่สอนระดับประถมศึกษา และค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอกที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การเบิกจ่ายดังกล่าวทั้ง 2 ประเภท มีความแตกต่างกันตรงที่แนวปฏิบัติของระเบียบกฎหมาย กล่าวคือ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอกในระดับประถมศึกษา จะเบิกจ่ายตามข้อตกลงของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (เดิม) กับกระทรวงการคลัง สำหรับการเบิกจ่ายค่าตอบแทนวิทยากรบุคคลภายนอกในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะเบิกจ่ายตามระเบียบวาระกระทรวงการคลังว่าด้วยการสอนพิเศษในสถานศึกษาของทางราชการ พ.ศ. 2533 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

เกณฑ์พิจารณาในการจัดสรรงบประมาณ

1. สถานศึกษาขาดครูผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้าน
2. มีโครงการสอนหรือตารางสอนที่ชัดเจน
3. มีความพร้อมเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ สื่อประกอบการสอน
4. มีวิทยากรบุคคลภายนอก

ตาราง 2 บัญชีอัตราเงินค่าสอนพิเศษและค่าสอนเกินภาระงานสอน

อัตราเงินค่าสอนพิเศษและค่าสอนเกินภาระงานสอนในสถานศึกษา

ลำดับที่	รายการ	อัตราชั่วโมงละ
1.	การสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า	200 บาท
2.	การสอนระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	270 บาท

ที่มา: กลุ่มบริหารการเงินและสินทรัพย์ สพท.นฐ.เขต 2. (2551: 3).

การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น มีระเบียบการดำเนินการดังนี้
ระเบียบการนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาศัยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียนและนักศึกษาไปนอกสถานศึกษา พ.ศ. 2548 ประกาศ ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2548 มีความว่า

โดยที่เห็นสมควรปรับปรุงระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียน และนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียน และนักศึกษาไปนอกสถานศึกษา พ.ศ. 2548”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพานักเรียน และนักศึกษาไปนอกสถานศึกษา พ.ศ. 2529

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“นักเรียนและนักศึกษา” หมายความว่า บุคคลซึ่งกำลังรับการศึกษาในสถานศึกษารวมถึงสถานศึกษาที่อยู่ในกำกับดูแลหรืออยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

“สถานศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และให้หมายความรวมถึงสถานศึกษาที่อยู่ในกำกับดูแล หรืออยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

“หัวหน้าสถานศึกษา” หมายความว่า ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ อธิการบดี หรือหัวหน้าสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นทั้งของรัฐและเอกชนที่มีอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

“การพานักเรียนและนักศึกษาไปนอกสถานที่” หมายความว่า การที่ครู อาจารย์ หรือหัวหน้าสถานศึกษาพานักเรียนและนักศึกษาไปทำกิจกรรมการเรียนการสอนนอกสถานศึกษาตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งอาจไปเวลาเปิดทำการสอนหรือไม่ก็ได้ แต่ไม่รวมถึงการเดินทางไกลและการเข้าค่ายพักแรมของลูกเสือ ยุวกาชาด และเนตรนารี และการไปนอกสถานที่ตามคำสั่งในทางราชการ

ข้อ 5 การพานักเรียนและนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การพาไปนอกสถานศึกษาไม่ค้างคืน
2. การพาไปนอกสถานศึกษาค้างคืน
3. การพาไปนอกราชอาณาจักร

- ข้อ 6 การพานักเรียนและนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาทุกประเภทให้ปฏิบัติดังนี้
1. ต้องได้รับอนุญาตก่อน โดยขออนุญาตตามแบบที่กำหนดท้ายระเบียบนี้
 2. ให้หัวหน้าสถานศึกษาหรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นผู้ควบคุม และจะต้องมีครูเป็นผู้ช่วย ผู้ควบคุมในการเดินทาง โดยครูหนึ่งคนต่อนักเรียนหรือนักศึกษาไม่เกิน 30 คน
 3. ผู้ควบคุมและผู้ช่วยควบคุม ต้องดำเนินการให้นักเรียนและนักศึกษายู่ในระเบียบวินัยเพื่อให้เกิดการเดินทางเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและปลอดภัย
 4. ห้ามผู้ควบคุม ผู้ช่วยผู้ควบคุมเสพหรือชักชวนให้พนักงานขับรถหรือผู้ขับเรือ เสพสุรา หรือของมีนเมาขณะเดินทาง
 5. ให้หัวหน้าสถานศึกษาพิจารณาเลือกเส้นทางที่จะเดินทาง เลือกยานพาหนะที่อยู่ในสภาพมั่นคงแข็งแรงในการเดินทาง รวมถึงให้พิจารณาเลือกพนักงานขับรถหรือผู้ขับเรือที่มีความรู้ ความชำนาญด้วย
 6. ในการเดินทางให้พิจารณาขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอคำแนะนำหรือขอความร่วมมืออื่นๆ เท่าที่จำเป็น รวมถึงจัดให้มีป้ายข้อความแสดงให้เห็นว่ายานพาหนะนั้นบรรทุกนักเรียนและนักศึกษา
 7. ให้หัวหน้าสถานศึกษาเป็นผู้พิจารณาและอนุญาตให้พานักเรียนและนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาตามข้อ 5(1) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือผู้ได้รับมอบหมายหรือผู้มีอำนาจเหนือสถานศึกษาขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งแล้วแต่กรณีเป็นผู้พิจารณาและอนุญาตตามข้อ 5(2) และหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณาและอนุญาตตามข้อ 5(3)
 8. ให้ส่งคำขออนุญาตพร้อมโครงการที่จะไปนอกสถานศึกษาไปให้ผู้มีอำนาจพิจารณาก่อนวันออกเดินทาง เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงออกเดินทางได้
 9. การพานักเรียนและนักศึกษาไปนอกสถานศึกษาให้เป็นความสมัครใจเพื่อไปทำกิจกรรมการเรียนการสอน หรือทัศนศึกษา มิใช่พาไปเพื่อทดสอบสมรรถภาพหรือจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อเป็นการวัดผลให้คะแนน
 10. เมื่อพานักเรียนและนักศึกษากลับจากการพาไปนอกสถานศึกษาแล้วให้รายงานให้ผู้ส่งอนุญาตทราบ
 11. ให้ถือว่าครู อาจารย์ หรือผู้ควบคุมนักเรียนและนักศึกษา ไปปฏิบัติหน้าที่ราชการ และให้เบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางได้
 12. ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามระเบียบนี้

1.2.5.2 ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้

การวัดประเมินผลการเรียนรู้เป็นภารกิจที่สำคัญของผู้สอนให้ตีมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการพัฒนาการเรียนการสอนต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ข้อสำคัญประการหนึ่งก็คือการประเมินผลการเรียนข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลอีกทั้งการประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญยิ่งในกระบวนการเรียนการสอน ที่ให้ผู้สอนใช้ตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความรู้ และบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้เพียงใด โดยมีนักวิชาการให้ความหมายของการประเมินผลการเรียนรู้ ดังนี้

ลำพอง บุญช่วย (2530: 214) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินผลการเรียนรู้ คือ การตัดสินเชิงคุณภาพของสิ่งต่างๆ ที่ได้จากการทดสอบและวัดผลว่า มีระดับคุณภาพมากน้อยเพียงใด ซึ่งต้องอาศัยวิจารณ์ญาณและกฎเกณฑ์บางอย่างประกอบการตัดสิน

สมาน อิศวภูมิ (2541: 126-127) ได้กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนรู้ไว้ว่าการประเมินผลควรดำเนินการใน 3 ลักษณะดังนี้คือ

1. ประเมินระหว่างเรียน (Immediate) เป็นการประเมินผลประจำวันเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคน เป็นการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการและดำเนินการโดยครูประจำวิชาและคณะทำงาน

2. ประเมินผลระยะสั้น (Short-term) เป็นการประเมินที่ต้องดำเนินการค่อนข้างจะเป็นทางการมีวิธีการและโครงสร้างในการดำเนินงานเพื่อความมั่นใจว่านักเรียนพัฒนาไปในทางที่พึงประสงค์ จุดหมายเพื่อตรวจสอบว่าสิ่งที่เราต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับนักเรียนนั้นเดินทางไปถึงถูกต้องไหม ในการประเมินผลอาจใช้วิธีทางสถิติและผลงานสะสมของนักเรียนประกอบการดำเนินการโดยคณะทำงานหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาฯ

3. การประเมินผลระยะยาว (Long-term) เป็นการประเมินภาพรวมของความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ เป็นการประเมินผลระดับองค์กร

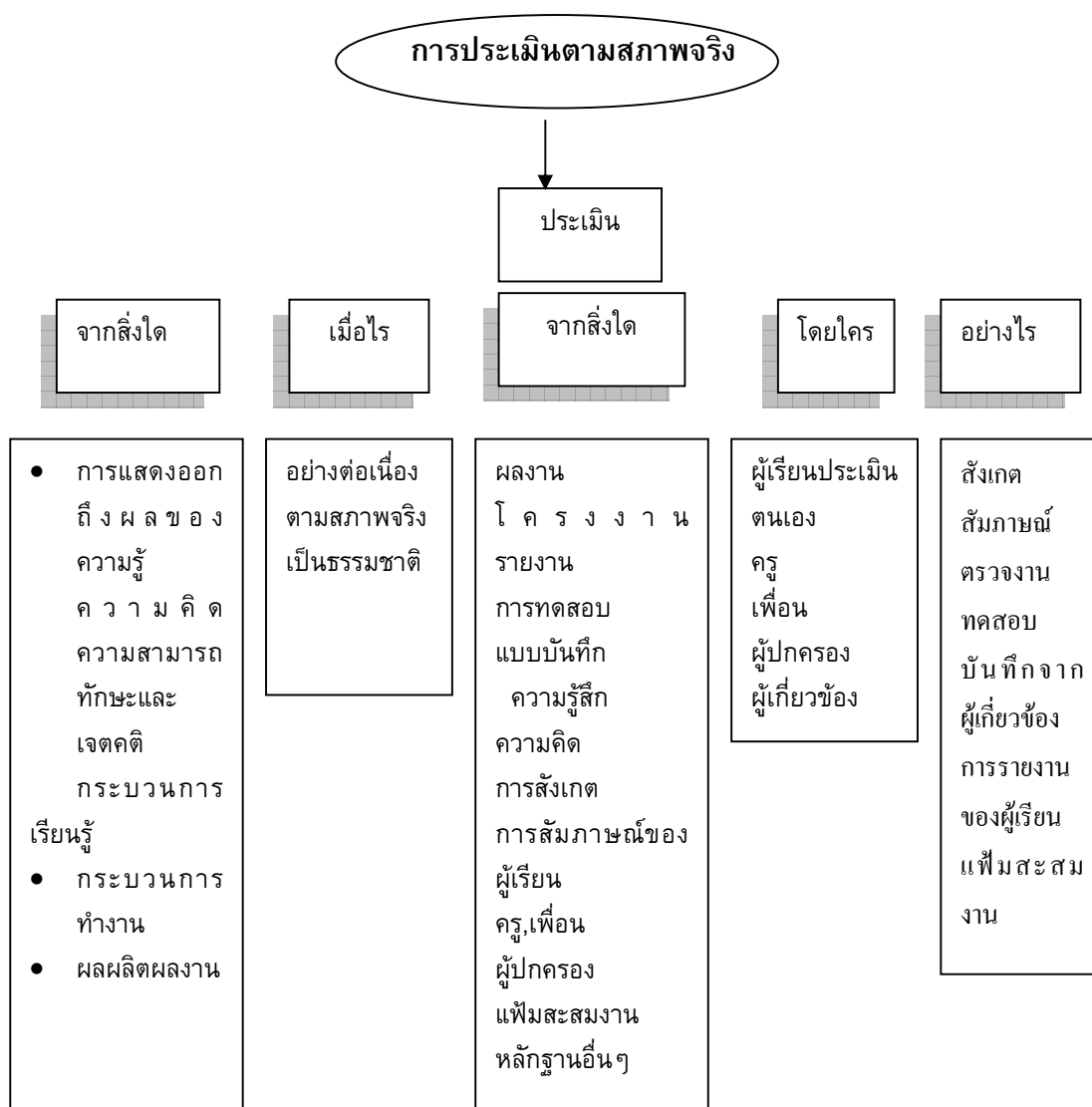
กรมวิชาการ (2544: 24 -25) ได้กล่าวถึงการประเมินผลไว้ว่า การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ข้อมูลข้างสารที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนรวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพและยังให้ทัศนะไว้ว่าการประเมินผลการเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กันไป การบูรณาการ การวัดผลและประเมินผลกับการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนหลายประการ (กรมวิชาการ. 2544: 234)

วิฒนาพร ระงับทุกข์ (2541: 663) กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนรู้ไว้ว่า การประเมินผลแนวใหม่ซึ่งเชื่อกันว่า สามารถที่จะวัดประเมินความสามารถของผู้เรียนได้เหมาะสมและสอดคล้องกับวิธีการเดิมๆ มีหลายแนวทาง เช่น การประเมินจากสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งมุ่งเน้นการประเมินภาคปฏิบัติ (Performance Assessment) ของผู้เรียน ตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจนและยอมรับกันแพร่หลายในขณะนี้คือ การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) การประเมินที่กล่าวถึง

นี่ถือว่าเป็นวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะเป็นวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน และยังเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีด้วย ลักษณะสำคัญของการประเมินผลจากสภาพจริงเป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติของผู้เรียนจึงมีประสิทธิภาพเนื่องจากการประเมิน การปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพจริง วิธีที่ใช้ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แบบทดสอบ วัดผลความสามารถจริง การรายงานตนเองและแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ลักษณะสำคัญของการประเมินจากสภาพจริงมีดังนี้

1. เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลาในทุกสถานการณ์ ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน
2. เป็นการประเมินที่เน้นพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้เรียนที่แสดงออกมาจริงๆ
3. เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเด่นชัด และให้ความสำคัญกับการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน
4. เน้นการประเมินตนเองของผู้เรียน
5. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นชีวิตจริง
6. ใช้ข้อมูลที่หลากหลาย มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติในทุกด้าน ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง
7. เน้นคุณภาพผลงานที่ผู้เรียนสร้างขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้ในการเรียนรู้ของผู้เรียน และผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข
8. ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน และผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข
9. เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง

แนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบ 6 การประเมินตามสภาพจริง

ที่มา: วัฒนาพร ระเบียบทุกข์. (2541: 54).

จากนิยามคำอธิบายเกี่ยวกับการประเมินจากสภาพจริง จะเห็นได้ว่าเป็นการประเมินที่เน้นการประเมินภาคปฏิบัติ (Performance Assessment โดยมีแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นนวัตกรรมประเมินที่สำคัญและส่งเสริมสอดคล้องกับการจัดการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

สรุปได้ว่าการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ให้ครูผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพของนักเรียนและทราบความก้าวหน้า ความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียนเพื่อปรับปรุงการสอนรวมทั้งสอนซ่อมเสริมให้แก่นักเรียนเพื่อปรับปรุงการสอนรวมถึงการสอนซ่อมเสริมให้แก่นักเรียนเพื่อตัดสินผลการเรียน กระบวนการวัดผลประเมินผลที่เกิดภายหลังจากกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้สร้างความรู้แล้ว หรืออาจประเมินในระหว่างการเรียนรู้การสอนที่ผู้เรียนกำลังสร้างความรู้ให้กับตัวเองก็ได้โดยครูบันทึกผลการประเมินผลสะสมไว้ เพื่อสรุปผลการประเมิน จัดระดับคุณภาพปลายภาคเรียน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของนักการศึกษา วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541: 663) กล่าวว่า การประเมินผลตามสภาพจริงเป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้วิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ดังนี้คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง แบบทดสอบ การรายงานตนเองและการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน เป็นขอบเขตการวิจัยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนคร ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ได้มีผู้ให้ความหมายการประเมินตามสภาพจริงไว้ดังนี้

สุวิมล ว่องวานิช (2546: 13) กล่าวว่า การประเมินตามสภาพจริง เป็นกระบวนการตัดสินความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้เรียนในสภาพที่สอดคล้องกับชีวิตจริง โดยใช้เรื่องราว เหตุการณ์ สภาพจริงหรือคล้ายจริงที่ประสบในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนตอบสนองโดยการแสดงออก ลงมือกระทำ หรือผลิต จากกระบวนการทำงานตามที่คาดหวังและผลผลิตที่มีคุณภาพ จะเป็นการสะท้อนภาพเพื่อลงข้อสรุปถึงความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ ของผู้เรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด น่าพอใจหรือไม่ อยู่ในระดับความสำเร็จใด

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545: 20) ได้กล่าวว่า การประเมินสภาพจริงเป็นการประเมินจากการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยงานหรือกิจกรรม ที่มอบหมายให้ผู้ปฏิบัติจะเป็นงานหรือสถานการณ์ที่เป็นจริง (Real Life) หรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง จึงเป็นงานที่มีสถานการณ์ซับซ้อน (Complexity) และเป็นองค์รวม (Holistic) มากกว่างานปฏิบัติในกิจกรรมการเรียนทั่วไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2540: 175) กล่าวว่า การประเมินสภาพจริง เป็นการประเมินการกระทำ การแสดงออกหลายๆ ด้าน ของนักเรียนตามสภาพความเป็นจริงทั้งในและนอกห้องเรียน มีลักษณะเป็นการประเมินแบบไม่เป็นทางการ การทำงานของผู้เรียน ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและการแสดงออก โดยเน้นผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบและเป็นผู้ผลิตความรู้ ได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติจริงหรือคล้ายจริง ได้แสดงออกอย่างเต็มความสามารถ

สรุป การประเมินสภาพจริง เป็นการประเมินจากการวัดโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริงแนวคิดและหลักการของการประเมินผลตามสภาพจริง

ผู้เชี่ยวชาญในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ กล่าวถึงแนวคิดและหลักการประเมินตามสภาพที่แท้จริงไว้หลายท่าน ที่สำคัญมีดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542: 183) กล่าวไว้ว่า

1. การประเมินตามสภาพจริง ไม่เน้นการประเมินทักษะพื้นฐาน (Skill Assessment) แต่เน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อน (Complex Thinking Skill) ในการทำงาน ความร่วมมือ ในการแก้ปัญหา และการประเมินตนเองทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

2. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการวัดและประเมินความก้าวหน้าของนักเรียน

3. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการสะท้อนให้เห็นการสังเกตสภาพงานปัจจุบัน (Current Work) ของนักเรียน และสิ่งที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริง

4. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการผูกติดนักเรียนกับงานที่เป็นจริง โดยพิจารณาจากงานหลายๆ ชิ้น

5. ผู้ประเมินควรมีหลายๆ คน โดยมีการประชุมระหว่างกลุ่มผู้ประเมินเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน

6. การประเมินต้องดำเนินการไปพร้อมกับการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

7. นำการประเมินตนเองมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินตามสภาพที่แท้จริง

8. การประเมินตามสภาพจริง ควรมีการประเมินทั้ง 2 ลักษณะ คือ การประเมินที่เน้นการปฏิบัติจริง และการประเมินจากแฟ้มสะสมงาน

อนวัติ คุณแก้ว (2548: 113) กล่าวถึงหลักการของการประเมินผลจากสภาพจริงไว้ดังนี้

1. เป็นการประเมินความก้าวหน้า และการแสดงออกของนักเรียนแต่ละคนบนรากฐานของทฤษฎีทางพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ โดยใช้เครื่องมือการประเมินที่หลากหลาย

2. การประเมินตามสภาพจริง จะต้องมียุทธศาสตร์บนพัฒนาการและการเรียนรู้ทางสติปัญญาที่หลากหลาย

3. หลักสูตรสถานศึกษา ต้องให้ความสำคัญต่อการประเมินตามสภาพจริง คือ หลักสูตรต้องพัฒนามาจากบริบทที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่นักเรียนอาศัยอยู่ และที่ต้องเรียนรู้ให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

4. การเรียน การสอน การประเมินผล จะต้องหลอมรวมกันและการประเมินต้องประเมินต่อเนื่องตลอดเวลาที่ทำการเรียนการสอน โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม

5. การเรียน การสอน การประเมิน เน้นสภาพที่สอดคล้อง หรือ ใกล้เคียงกับธรรมชาติความเป็นจริงของการดำเนินชีวิต และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดงานด้วยตนเอง

6. การเรียนการสอนจะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพให้เต็มที่สูงสุด ตามสภาพที่เป็นจริงของแต่ละบุคคล เติบโตตามศักยภาพของตนเอง การเรียน การสอน และการประเมินต้องเกี่ยวเนื่องกันและเน้นการปฏิบัติจริงในสภาพที่ใกล้เคียงหรือสภาพที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

ลักษณะสำคัญของการวัดและการประเมินผลจากสภาพจริง

ลักษณะสำคัญของการวัดและการประเมินผลจากสภาพจริงมีดังนี้ (กรมวิชาการ. 2545: 159)

1. การวัดและการประเมินผลจากสภาพจริงมีลักษณะสำคัญคือ ใช้วิธีการประเมินกระบวนการคิดที่ซับซ้อนความสามารถในการปฏิบัติงาน ศักยภาพของผู้เรียนในด้านของผู้ผลิตและกระบวนการที่ได้ผลผลิตมากกว่าที่จะประเมินว่าผู้เรียนสามารถจดจำความรู้อะไรได้บ้าง

2. เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียน เพื่อวินิจฉัยผู้เรียนในส่วนที่ควรส่งเสริมและส่วนที่ควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถ ความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล

3. เป็นการประเมินที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมประเมินผลงานของทั้งตนเองและของเพื่อนร่วมห้อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง เชื่อมั่นตนเอง สามารถพัฒนาข้อมูลได้

4. ข้อมูลที่ประเมินได้จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนการสอนและการวางแผนการสอนของผู้สอนว่าสามารถตอบสนองความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลได้หรือไม่

5. ประเมินความสามารถของผู้เรียนในการถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริงได้

6. ประเมินด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีที่หลากหลายในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริงมีการดำเนินงานตามขั้นตอนต่อไปนี้ (อนุวัติ คุณแก้ว. 2548: 115; อ้างอิงจาก ส.วาสนา ประมวลพจนานุกรม. 2544: 1)

1. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน ต้องสอดคล้องกับสาระ มาตรฐาน จุดประสงค์การเรียนรู้และสะท้อนการพัฒนาการ

2. กำหนดขอบเขตในการประเมิน ต้องพิจารณาเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เช่น ความรู้ ทักษะและกระบวนการ ความรู้สึก คุณลักษณะ เป็นต้น

3. กำหนดผู้ประเมิน โดยพิจารณาผู้ประเมินว่าจะมีใครบ้าง เช่น นักเรียนประเมินตนเอง เพื่อนนักเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. เลือกใช้เทคนิคและเครื่องมือในการประเมิน ควรมีความหลากหลายและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ วิธีการประเมิน เช่น การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง แฟ้มสะสมงาน ฯลฯ

5. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน เช่น ประเมินระหว่างนักเรียนทำกิจกรรม ระหว่างทำงานกลุ่ม / โครงการ วันใดวันหนึ่งของสัปดาห์ เวลาว่าง / พักกลางวัน ฯลฯ

6. วิเคราะห์ผลและวิธีการจัดการข้อมูลการประเมิน เป็นการนำข้อมูลจากการประเมินมาวิเคราะห์โดยระบุสิ่งที่วิเคราะห์ เช่น กระบวนการทำงาน เอกสารจากแฟ้มสะสมงาน ฯลฯ รวมทั้งระบุวิธีการบันทึกข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

7. กำหนดเกณฑ์ในการประเมิน เป็นการกำหนดรายละเอียดในการให้คะแนนผลงานว่า ผู้เรียนทำอะไร ได้สำเร็จหรือว่ามีระดับความสำเร็จในระดับใด คือ มีผลงานเป็นอย่างไร การให้คะแนนอาจจะให้ในภาพรวมหรือแยกเป็นรายให้สอดคล้องกับงานและจุดประสงค์การเรียนรู้

อาจกล่าวสรุปได้ว่าการประเมินตามสภาพจริงเป็นขั้นตอนที่ครูและนักเรียนร่วมกันกำหนดผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการโดยวิเคราะห์จากหลักสูตรกลาง หลักสูตรท้องถิ่นและความต้องการของนักเรียน มีแนวทางของงานที่ปฏิบัติ กำหนดกรอบและวิธีการประเมินร่วมกันระหว่างผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน ซึ่งวิธีการประเมินตามสภาพจริงจะกล่าวต่อไป

วิธีการที่ใช้ในการประเมินตามสภาพจริง

การประเมินตามสภาพจริงเป็นการกระทำ การแสดงออกหลาย ๆ ด้าน ของนักเรียนตามสภาพความเป็นจริงทั้งในและนอกห้องเรียน มีวิธีการประเมินโดยสังเขปดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542: 184-193)

1. การสังเกต เป็นวิธีการที่ดีมากวิธีหนึ่งในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านการใช้ความคิด การปฏิบัติงาน และโดยเฉพาะด้านอารมณ์ ความรู้สึก และลักษณะนิสัยสามารถทำได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน หรือในสถานการณ์อื่นนอกโรงเรียน

วิธีการสังเกตทำได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ การสังเกตโดยตั้งใจหรือมีโครงการสร้างหมายถึงครูกำหนดพฤติกรรมที่ต้องสังเกต ช่วงเวลาสังเกตและวิธีการสังเกต (เช่น สังเกตคนละ 3-5 นาทีเวียนไปเรื่อย ๆ) อีกวิธีหนึ่ง คือ การสังเกตแบบไม่ตั้งใจ หรือไม่มีโครงสร้าง ซึ่งหมายถึงไม่มีการกำหนดรายการสังเกตไว้ล่วงหน้า ครูอาจมีกระดาษแผ่นเล็ก ๆ ติดตัวไว้ตลอดเวลาเพื่อบันทึกเมื่อพบพฤติกรรมการแสดงออกที่มีความหมาย หรือสะดุดความสนใจของครู การบันทึกอาจทำได้โดยย่อก่อน แล้วขยายความสมบูรณ์ภายหลังวิธีการสังเกตที่ดีควรใช้ทั้งสองวิธี เพราะการสังเกตโดยตั้งใจ อาจทำให้ละเลยมองข้ามพฤติกรรมที่น่าสนใจแต่ไม่มีในรายการที่กำหนด ส่วนการสังเกตโดยไม่ตั้งใจอาจทำให้ครูขาดความชัดเจนว่าพฤติกรรมใด การแสดงออกใด ที่ควรแก่การสนใจและบันทึกไว้ เป็นต้น ข้อเตือนใจสำหรับการใช้วิธี

สังเกต คือ ต้องสังเกตหลายๆ ครั้งในหลายๆ สถานการณ์ (การเรียน การทำงานตามลำพัง การทำงานกลุ่ม การเล่น การเข้าสังคมกับเพื่อน การวางตัว ฯลฯ) เมื่อมีเวลาผ่านไประยะหนึ่งๆ (2-3 สัปดาห์) จึงนำข้อมูลเหล่านี้มาเพื่อพิจารณาสักครั้งหนึ่ง

เครื่องมืออื่นๆ ที่ใช้ประกอบการสังเกตได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ แบบมาตราส่วนประมาณค่า แบบบันทึกระเบียบสะสม เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้เก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านต่างได้ดี เช่น ความคิด (สติปัญญา) ความรู้สึก กระบวนการขั้นตอนในการทำงาน วิธีแก้ปัญหา ฯลฯ อาจใช้ประกอบการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มั่นใจมากยิ่งขึ้น

ข้อแนะนำบางประการเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

(1) ก่อนสัมภาษณ์ควรหาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของนักเรียนก่อนเพื่อทำให้การสัมภาษณ์เจาะตรงประเด็นและได้ข้อมูลยิ่งขึ้น

(2) เตรียมชุดคำถามล่วงหน้าและจัดลำดับคำถามช่วยให้การตอบไม่วกวน

(3) ขณะสัมภาษณ์ครูใช้วาจา ท่าทาง น้ำเสียงที่อบอุ่นเป็นกันเอง ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกปลอดภัย และแนวโน้มให้นักเรียนอยากพูด / เล่า

(4) ใช้คำถามที่นักเรียนเข้าใจง่าย

(5) อาจใช้วิธีสัมภาษณ์ทางอ้อมคือ สัมภาษณ์จากบุคคลที่ใกล้ชิดนักเรียน เช่น เพื่อนสนิท ผู้ปกครอง เป็นต้น

3. การตรวจงาน เป็นการวัดและประเมินผลที่เน้นการนำผลการประเมินไปใช้ทันที ใน 2 ลักษณะ คือ เพื่อการช่วยเหลือนักเรียนและเพื่อปรับปรุงการสอนของครู จึงเป็นการประเมินที่ควรดำเนินการตลอดเวลา เช่น การตรวจแบบฝึกหัด ผลงานภาคปฏิบัติ โครงการ/โครงการต่างๆ เป็นต้น งานเหล่านี้ควรมีลักษณะที่ครูสามารถประเมินพฤติกรรมระดับสูงของนักเรียนได้ เช่น แบบฝึกหัดที่เน้นการเขียนตอบ เรียบเรียง สร้างสรรค์ (ไม่ใช่แบบฝึกหัดที่เลียนแบบข้อสอบเลือกตอบซึ่งมักประเมินได้เพียงความรู้ความจำ) งาน โครงการ โครงการงาน ที่เน้นความคิดขั้นสูงในการวางแผนจัดการ ดำเนินการและแก้ปัญหา สิ่งที่ควรประเมินควบคู่ไปด้วยเสมอในการตรวจงาน (ทั้งงานเขียนตอบและปฏิบัติ) คือ ลักษณะนิสัยและคุณลักษณะที่ดีในการทำงาน

ข้อแนะนำบางประการเกี่ยวกับการตรวจงาน

โดยปกติครูมักประเมินนักเรียนทุกคนจากงานที่ครูกำหนดขึ้นเดียวกัน ครูควรมีความยืดหยุ่นการประเมิน จากการตรวจงานมากขึ้น ดังนี้

(1) ไม่จำเป็นต้องนำชิ้นงานทุกชิ้นมาประเมิน อาจเลือกเฉพาะชิ้นงานที่นักเรียนทำได้ดีและบอกความหมาย / ความสามารถของนักเรียนตามลักษณะที่ครูต้องการประเมินได้ วิธีนี้เป็นการเน้น “จุดแข็ง” ของนักเรียน นับเป็นการเสริมแรง สร้างแรงกระตุ้นให้นักเรียนพยายามผลิตงานที่ดีๆ ออกมามากขึ้น

(2) จากแนวคิดตามข้อ 1 ชิ้นงานที่หยิบมาประเมินของแต่ละคน จึงไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องเดียวกัน เช่น นักเรียนคนที่ 1 งานที่ (ทำได้ดี) ควรหยิบมาประเมินอาจเป็นงานชิ้นที่ 2, 3, 5 ส่วนนักเรียนคนที่ 2 งานที่ควรหยิบมาประเมินอาจเป็นงานชิ้นที่ 1, 2, 4 เป็นต้น

(3) อาจประเมินชิ้นงานที่นักเรียนทำนอกเหนือจากที่ครูกำหนดให้ก็ได้ แต่ต้องมั่นใจว่าเป็นสิ่งที่นักเรียนทำเองจริงๆ เช่น สิ่งประดิษฐ์ที่นักเรียนทำเองที่บ้าน และนำมาใช้ที่โรงเรียนหรืองานเลือกต่างๆ ที่นักเรียนทำขึ้นเองตามความสนใจ เป็นต้น การใช้ข้อมูล / หลักฐานผลงานอย่างกว้างขวาง จะทำให้ครูรู้จักนักเรียนมากขึ้น และประเมินความสามารถของนักเรียนตามสภาพที่แท้จริงของเขาได้แม่นยำยิ่งขึ้น

(4) ผลการประเมิน ไม่ควรบอกเป็นคะแนนหรือระดับคุณภาพ ที่เป็นเฉพาะตัวเลขอย่างเดียว แต่ควรบอกความหมายของผลคะแนนนั้นด้วย

4. การรายงานตนเอง เป็นการให้นักเรียนเขียนบรรยายหรือตอบคำถามสั้นๆ หรือตอบแบบสอบถามที่ครูสร้างขึ้น เพื่อสะท้อนถึงการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งความรู้ ความเข้าใจ วิธีคิด วิธีทำงานความพอใจในผลงาน ความต้องการพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น

ตัวอย่างคำถามให้นักเรียนเขียนตอบสั้นๆ เพื่อสะท้อนความคิด วิธีการทำงานหรือบุคลิกภาพของนักเรียน

ตัวอย่างงานเขียน

ให้นักเรียนเลือกงานเขียนชิ้นที่นักเรียนต้องการให้ครูประเมินแล้วตอบคำถามต่อไปนี้

(1) ทำไมเธอจึงเลือกงานชิ้นนี้ (มีอะไรเด่นกว่างานชิ้นอื่น)

.....

(2) จุดเด่นของงานชิ้นนี้คืออะไร

.....

(3) มีอะไรสำคัญเป็นพิเศษหรือไม่ ขณะที่เธอสร้างหรือเขียนงานชิ้นนี้อยู่

.....

(4) จากงานชิ้นนี้ เธอได้เรียนรู้อะไรบ้างที่เกี่ยวกับเรื่องการเขียน

.....

(5) ถ้าได้ทำงานชิ้นนี้ต่อ เธอจะทำอะไร

.....

(6) งานประเภทใดที่เธออยากเขียนเป็นชิ้นต่อไป

.....

(7) มีเทคนิคพิเศษหรือความสนใจอะไรบ้างที่อยากทดลองทำเกี่ยวกับงานเขียนชิ้นต่อไป

.....

(8) จะให้ระดับคะแนนผลงานนี้เท่าไรพร้อมทั้งบอกเหตุผลด้วย

.....

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542: 187-188)

5. การใช้บันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน ผลงานนักเรียน โดยเฉพาะความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียนจากแหล่งต่างๆ เช่น จากเพื่อนครู — โดยประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียน (ประเมินเดือนละครั้ง)

จากเพื่อนนักเรียน — โดยจัดชั่วโมงสนทนา วิพากษ์ผลงาน (นักเรียนต้องได้รับคำแนะนำมาก่อนเกี่ยวกับหลักการ วิธีวิจารณ์เพื่อการสร้างสรรค์)

จากผู้ปกครอง — โดยจดหมาย / สารสัมพันธ์ที่ครู หรือโรงเรียนกับผู้ปกครองมีถึงกันโดยตลอดเวลา โดยการประชุมผู้ปกครองที่โรงเรียนจัดขึ้น หรือโดยการตอบแบบสอบถามสั้นๆ

ตัวอย่างคำถามสำหรับผู้ปกครองเพื่อสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน

ให้นักเรียนอ่านงานเขียนทุกชิ้นจากแฟ้มสะสมงานของนักเรียนที่เป็นเด็กในปกครองโดยดูทั้งโครงสร้างต้นฉบับจริงตลอดจนความคิดเห็นของนักเรียนและครูที่ปรากฏอยู่บนชิ้นงาน ให้ผู้ปกครองสนทนากับนักเรียนก่อนแล้วตอบคำถามต่อไปนี้

- (1) งานชิ้นใดในแฟ้มงานที่ให้ข้อมูลเรื่องการเขียนของลูกท่านมากที่สุด
.....
- (2) งานชิ้นนั้นบอกอะไร
.....
- (3) “จุดเด่น” ในงานเขียนของลูกท่าน คืออะไร
.....
- (4) ท่านเห็นว่าลูกของท่านควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษในเรื่องอะไรบ้าง หากจะพัฒนาให้เขาเป็นนักเขียนต่อไป
.....
- (5) ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กคนอื่น ๆ ในชั้นเรียนได้พัฒนาความเป็นนักเขียน
.....
- (6) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ
.....

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542: 187-188)

6. การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง ในกรณีที่ครูต้องการใช้แบบทดสอบ ข้อเสนอแนะให้ใช้แบบทดสอบภาคปฏิบัติที่เน้นการปฏิบัติจริง ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 6.1 ปัญหาต้องมีความหมายต่อผู้เรียน และมีความสำคัญเพียงพอที่จะแสดงถึงภูมิความรู้ของนักเรียนในระดับชั้นนั้น ๆ
- 6.2 เป็นปัญหาที่เลียนแบบสภาพจริงในชีวิตของนักเรียน
- 6.3 แบบสอบต้องครอบคลุมทั้งความสามารถและเนื้อหาตามหลักสูตร
- 6.4 นักเรียนต้องใช้ความรู้ความสามารถ ความคิดหลาย ๆ ด้านมาผสมผสาน และแสดงวิธีคิดได้เป็นขั้นตอนที่ชัดเจน
- 6.5 ควรมีคำตอบถูกต้องหลายคำตอบ และมีวิธีการหาคำตอบได้หลายวิธี
- 6.6 มีเกณฑ์การให้คะแนนตามความสมบูรณ์ของคำตอบอย่างชัดเจน

7. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน แฟ้มสะสมงานหมายถึง สิ่งที่ใช้สะสมงานของนักเรียน อย่างมีจุดประสงค์ อาจเป็นแฟ้ม กล่อง แผ่นดิสก์ อัลบั้ม ฯลฯ ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายาม ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ในเรื่องนั้นๆ หรือหลาย ๆ เรื่อง การสะสมนั้นนักเรียนมีส่วนร่วมในการ เลือกรื้อหา เกณฑ์การเลือก เกณฑ์การตัดสิน ความสามารถ / คุณสมบัติ หลักฐานการสะท้อนตนเอง

การประเมินผลโดยใช้แฟ้มสะสมงานเป็นวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงที่ได้รับ ความนิยมนักเรียนอย่างแพร่หลายวิธีหนึ่ง เพราะใช้การประเมินให้ผูกติดอยู่กับการสอนและมีนักเรียนเป็น ศูนย์กลางของการเรียนการสอนที่ชัดเจน

วิธีการประเมินตามสภาพจริงที่ได้กล่าวแล้วนั้น การที่จะได้มาซึ่งผลการเรียนรู้ที่แท้จริง ของนักเรียน ครูควรใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายๆ วิธีผสมผสานกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย ครอบคลุมพฤติกรรมทุกด้านและมีจำนวนมากเพียงพอที่จะประเมินผลที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียนอย่างมั่นใจ หลักเกณฑ์ วิธีการให้คะแนนตามแนวทางการประเมินตามสภาพจริง

การให้คะแนน

หลักเกณฑ์และวิธีการให้คะแนนตามแนวทางของการประเมินตามสภาพจริงของนักเรียน ทำได้ใน 2 แนวทาง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540: 12-14) ดังนี้

แนวทางที่ 1

ให้คะแนนในลักษณะภาพรวม เป็นการให้คะแนนในความหมายว่า คะแนนนั้นเป็นตัวแทน ความประทับใจในผลงานทั้งหมดรวมทุกด้านแล้ว มักใช้กับเครื่องมือวัดประเมินผลที่เป็น Authentic Test

ตัวอย่างการให้คะแนนในลักษณะภาพรวม

ตัวอย่างที่ 1 กำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนคิด แล้วให้ตอบพร้อมอธิบายวิธีการคิด

เกณฑ์การให้คะแนน

0	=	ไม่ตอบหรือตอบไม่ถูกและอธิบายวิธีคิดไม่ได้
1	=	ไม่ตอบ แต่แสดงวิธีคิดเล็กน้อย วิธีคิดมีแนวทางจะนำไปสู่คำตอบได้
2	=	ตอบผิดแต่มีเหตุผลหรือเกิดจากการคำนวณผิดพลาด แต่มีแนวทางไปสู่ คำตอบที่ชัดเจน
3	=	คำตอบถูก เหตุผลถูกต้อง อาจมีข้อผิดพลาดบ้าง
4	=	คำตอบถูก แสดงเหตุผลถูกต้อง แนวคิดชัดเจน

ตัวอย่างที่ 2 ใช้แนวความคิดถ่ายการประเมินแบบอิงกลุ่ม คือ แบ่งงานนักเรียนออกเป็น 3 กอง
 กองที่ 1 งานที่มีคุณภาพพิเศษ
 กองที่ 2 งานที่ได้รับการยอมรับ
 กองที่ 3 งานที่ไม่ได้รับการยอมรับ
 แบ่งงานแต่ละกองออกเป็น 2 ระดับ แต่ละกองจะได้ระดับคะแนนเป็น 5-6, 3-4, และ 1-2 ตามลำดับ พร้อมทั้งอธิบายลักษณะงานแต่ละกอง สำหรับงานที่แสดงว่าไม่ได้ใช้ความพยายามเลยให้ “0” คะแนน

แนวทางที่ 2

ให้คะแนนในลักษณะวิเคราะห์งานเป็นส่วนย่อย เป็นการแตกย่อยผลสัมฤทธิ์ของงานหนึ่งๆ ออกเป็นหลายๆ ด้าน เพื่อวิเคราะห์ระดับความสำเร็จแต่ละด้านในงานนั้นๆ ของนักเรียนข้อมูล มีประโยชน์มากต่อการพัฒนาการเรียนการสอน มักใช้ประเมินแฟ้มสะสม กล่าวโดยสรุป วิธีการให้คะแนนตามแนวประเมินตามสภาพจริง เน้นที่การให้ข้อมูลที่สามารถบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความรอบรู้ของนักเรียนว่ามีลักษณะอย่างไรและความสำเร็จหรือความรอบรู้ ในระดับที่แตกต่างกันนั้น มีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร ไม่ใช่ให้ความหมายเพียงแค่การได้ / ตก หรือ ผ่าน / ไม่ผ่าน หรือระดับของการผ่านเท่านั้น นอกจากนี้การนำผลประเมินไปใช้ประโยชน์ด้านการตัดสินผลการเรียนก็มีความสำคัญเป็นอันดับรองจากการนำไปใช้เพื่อพัฒนานักเรียนและตัวครู

**แบบจำลองการประเมินตามสภาพจริง
(Authentic Assessment Model : CROTTSS Model)**

ภาพประกอบ 7 แบบจำลองการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment Model : CROTTSS Model)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542: 193).

สรุปการประเมินสภาพจริง เป็นการประเมินที่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติ ถ้าสามารถปฏิบัติได้ในสถานการณ์จริงจะดีมาก แต่ถ้าไม่ได้ อาจใช้สถานการณ์จำลองที่พยายามให้เหมือนจริงมากที่สุด หรืออาจให้ผู้เรียนไปปฏิบัตินอกห้องเรียน หรือที่บ้าน แล้วเก็บผลงานไว้ โดยอาจจะเก็บไว้ในแฟ้มสะสมงาน แล้วครูเรียกมาประเมินภายหลัง สถานการณ์ที่ประเมินควรเป็นสถานการณ์ที่ประเมินผู้เรียนได้หลายมิติ เช่น ทักษะ ความรู้ ความสามารถ การคิด และคุณลักษณะต่างๆ วิธีการที่ใช้ประกอบการประเมินตามสภาพจริงควรมีหลากหลายประกอบกัน สรุปได้ดังนี้ 1. การสังเกต 2. การสัมภาษณ์ 3. การตรวจงาน 4. การรายงานตนเองของนักเรียน 5. การบันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง 6. การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริง 7. การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

การวัดประเมินผลการเรียนรู้โดยการให้คะแนนการประเมินตามสภาพจริง มี 2 แนวทาง คือ การประเมินในลักษณะภาพรวม และการประเมินในลักษณะการวิเคราะห์ส่วนย่อยหัวใจสำคัญของ การประเมินตามสภาพจริง คือ ต้องสอน และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริง

1.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพระนคร

การปกครองของกรุงเทพมหานครแบ่งเป็น 50 เขต ซึ่งเขตพระนคร เป็น 1 ใน 50 เขต โดยอยู่ในกลุ่มเขตกรุงเทพมหานครกลาง ที่กรุงเทพมหานครถือเป็นเขตอนุรักษเมืองเก่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมทางฝั่งพระนคร เนื่องจากมีสถานที่สำคัญทั้งทางด้านวัฒนธรรมและด้านการเมืองการปกครองตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่บนเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นบริเวณตะวันตกสุดของฝั่งพระนคร มีอาณาบริเวณติดต่อกับเขตข้างเคียง ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตดุสิต มีคลองผดุงกรุงเกษมเป็นเส้นแบ่งเขต
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์ มีถนนราชดำเนินนอกและคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) เป็นเส้นแบ่งเขต
- ทิศใต้ ติดต่อกับเขตคลองสานและเขตธนบุรี มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบางกอกใหญ่ เขตบางกอกน้อย และเขตบางพลัด มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

ประวัติ

เขตพระนคร เดิมมีฐานะเป็น อำเภอชนะสงคราม ขึ้นกับกรมนครบาล มีที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ที่ถนนจักรพงษ์ ติดกับวัดชนะสงครามด้านเหนือในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2458 ได้มีประกาศยกเลิกอำเภอชั้นในแต่เดิมและตั้งอำเภอชั้นในขึ้นใหม่ 25 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพระราชวัง อำเภอชนะสงคราม อำเภอสำราญราษฎร์ อำเภอพาหุรัด อำเภอจักรวรรดิ อำเภอสัมพันธวงศ์ อำเภอสามแยก อำเภอ

ป้อมปราบศัตรูพ่าย อำเภอสามยอด อำเภอนางเลิ้ง อำเภอบางขุนพรหม อำเภอสามเสน อำเภอดุสิต อำเภอพญาไท อำเภอประแจจีน อำเภอประทุมวัน อำเภอบางรัก อำเภอสาทร อำเภอบ้านท้าว อำเภอ บางพลัด อำเภออมรินทร์ อำเภอหงสาวรม อำเภอราชคฤห์ อำเภอบุปผาราม และอำเภอบุคคโล ต่อมา ในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2471 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการรวมพื้นที่อำเภอ พายุรัด อำเภอสำราญราษฎร์ อำเภอพระราชวัง และอำเภอชนะสงครามเป็นอำเภอเดียวกัน เรียกว่า อำเภอพระนคร ตามประกาศยุบรวมอำเภอและกิ่งอำเภอในจังหวัดพระนครและธนบุรี (ภายหลังได้ยุบ อำเภอสามยอดและอำเภอบางขุนพรหมเข้ามารวมด้วย) และในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติ จัดระเบียบการปกครองในเขตนครหลวงใหม่ อำเภอพระนครจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น เขต พระนคร กรุงเทพมหานคร (wapedia.mobi/th.เขตพระนคร สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ส.ค. 52)

จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพระนคร สามารถ จำแนกได้เป็น 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ

สภาพของภูมิปัญญานี้ได้แก่ แนวความคิด ความเชื่อต่างๆ ที่ปฏิบัติและยึดถือสืบทอดกันมา เพื่อการดำเนินชีวิตสงบสุขในแต่ละท้องถิ่น เช่น

- ความเชื่อแบบศาสนา เช่น ความเชื่อแบบศาสนาพุทธ ความเชื่อแบบพราหมณ์ ฮินดู ความเชื่อแบบศาสนาคริสต์ ความเชื่อแบบศาสนาอิสลาม เป็นต้น
- ความเชื่อแบบผี เช่น พระภูมิเจ้าที่ และการบวงสรวงต่างๆ เป็นต้น
- ความเชื่อส่วนบุคคล เช่น การเคารถบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนาต่างๆ พระสงฆ์ เป็นต้น

บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญากลุ่มนี้ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนาต่างๆ ซึ่งมีใน แต่ละท้องถิ่นในเขตพระนคร

กลุ่มที่ 2 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มนี้ได้แก่

- ด้านศิลปะ เช่น ศิลปะการเล่นดนตรีไทย ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ ศิลปะด้านจิตรกรรม/ ภาพวาด ศิลปะด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
- ด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เช่นการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีทอดผ้าป่า ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น

บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำในท้องถิ่น เป็นต้น และ ภูมิปัญญาเหล่านี้มีการปฏิบัติกันอยู่เกือบทั่วไป

กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่น

สภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ จากการสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่จะปรากฏให้เห็นในลักษณะ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งชาวบ้านได้นำมาประกอบเป็นอาชีพท้องถิ่น สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. การเกษตรแบบดั้งเดิม การทำไร่ การทำนา การทำสวน โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีหรือยาปราบศัตรูพืช การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
2. การโลหะ เช่น การทำชิ้นลงหิน การหล่อพระ การทำทอง การทำบาตร การทำธง เป็นต้น
3. การแกะสลัก เช่น เครื่องไม้แกะสลักต่างๆ เป็นต้น
4. การอุตสาหกรรม เช่นสถานประกอบการโรงงานต่างๆ เป็นต้น
5. การพาณิชย์และการบริการ เช่น การค้าขาย การขนส่ง และการบริการต่างๆ เป็นต้น

บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ ได้แก่ ช่างชาวบ้าน ช่างเทคนิค ช่างฝีมือ ชาวบ้านผู้นำในชุมชน/ท้องถิ่น และพบว่า มีการกระจายไปตามแหล่งภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น

กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน

สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มนี้ พบว่า เป็นการประยุกต์เทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาเอกสารและสอบถามเท่าที่พบ เช่น การทำการเกษตรและปลูกพืชแบบผสมผสาน การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา การปลูกไม้ดอกไปประดับ งานประดิษฐ์ต่างๆ เป็นต้น

บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ ได้แก่ ชาวบ้าน ช่างเทคนิค ช่างฝีมือชาวบ้าน ผู้นำในชุมชน/ท้องถิ่น และพบว่า มีการกระจายไปตามแหล่งภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น

หมายเหตุ รายละเอียดภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตพระนครศรีอยุธยาสำรวจรวบรวมไว้ในภาคผนวก ก.

2. โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร มีจำนวน 7 โรงเรียนดังนี้

ตาราง 3 รายชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร

ชื่อโรงเรียน	ที่ตั้ง
1. ร.ร.มัธยมวัดมกุฎกษัตริย์	330/3 ถ.กรุงเกษม บางขุนพรหม เขตพระนคร กทม.
2. ร.ร.วัดบวรนิเวศ	250 ถ.พระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กทม. 10200
3. ร.ร.วัดราชบพิธ	3 ถ.สนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กทม. 10200
4. ร.ร.วัดสังเวช	108 ถ.ลำพู แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กทม. 10200
5. ร.ร.สตรีวิทยา	82 ถ.ดินสอ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กทม. 10200

ตาราง 3 (ต่อ)

ชื่อโรงเรียน	ที่ตั้ง
6. ร.ร.สวนกุหลาบวิทยาลัย	88 ถ.ตรีเพชร แขวงวังบูรพาภิรมณ์ เขตพระนคร กทม. 10200
7. ร.ร.เบญจมราชาลัยฯ	126 ถ.ศิริพงษ์ ถ.สำราญราษฎร์ เขตพระนคร กทม. 10200

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการขั้นพื้นฐาน. (2552).

แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร จากการศึกษาข้อมูลหลักสูตรการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร ผู้วิจัยนำตัวอย่างแนวทางการดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนครจำนวน 3 โรงเรียนดังต่อไปนี้

2.1 แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนสตรีวิทยา

โรงเรียนสตรีวิทยา ตั้งอยู่ที่ 82 ถ.ดินสอ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กทม. 10200

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสตรีวิทยา

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

วิสัยทัศน์ มีวินัย ใฝ่ความรู้ สู้อากล เป็นคนดี มีสัมมาคารวะ มีภาวะผู้นำ ก้าวล้ำเทคโนโลยี ด้วยวิถีความเป็นไทย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม พร้อมอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ปรัชญาโรงเรียน เรียนเด่น เล่นดี มีวินัย ใฝ่พัฒนา

เป้าหมาย ด้านนักเรียน เป็นคนดี คนเก่ง อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ด้านครู เป็นบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองสู่เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ

ชุมชน ชุมชนให้ความร่วมมือพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

โรงเรียน เป็นโรงเรียนสตรีชั้นนำของประเทศและผ่านเกณฑ์การประเมิน

ประกันคุณภาพการศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

- พันธกิจ 1. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**
2. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
 3. จัดสาระการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถ
 4. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารในการสืบค้นข้อมูลและ ศึกษาความรู้ด้วยตนเอง
 5. จัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นความเป็นไทย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันพึงประสงค์
 6. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำเพื่อนพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
 7. จัดกิจกรรมส่งเสริมจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันเพื่อสังคมประเทศชาติ
 8. เร่งรัดพัฒนาระบบบริหารจัดการและประสานความร่วมมือกับชุมชน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีระเบียบวินัย
2. มีความซื่อสัตย์สุจริต
3. รู้จักประหยัดและอดออม
4. การมีสัมมาคารวะ
5. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองและส่วนรวม

จากทำการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสตรีวิทยา ช่วงชั้นที่ 3-4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6) มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1.1 สาระพื้นฐาน

1.1.1 รายวิชา ส 31101 สังคมศึกษา 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แก่ การเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย การทำประโยชน์ในระดับชุมชนกับ ท้องถิ่นรู้และเข้าใจประเพณีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยยึดหลักคุณธรรมและการอยู่ร่วมกัน ตามหลักศาสนาที่นับถือ รู้และเข้าใจวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยตลอดจนความสำคัญของการ ปรับเปลี่ยน ภูมิปัญญาไทยให้เหมาะสมกับชีวิตปัจจุบันและการอนุรักษ์

1.1.2 รายวิชา ส 31104 พระพุทธศาสนา 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนื้อหาสาระได้มีการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านคติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสัง สมถายทอดกันมา โดยเนื้อหาสาระกล่าวถึงประวัติพระพุทธศาสนา การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ ความรู้เกี่ยวกับประเพณี วันสำคัญทางพุทธศาสนา ระเบียบประเพณีทางศาสนา พิธีเวียนเทียน การปฏิบัติตนในวันมาฆบูชา

วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา ประวัติและความสำคัญของธรรมสวณะและเทศกาลสำคัญคือวันเข้าพรรษา วันออกพรรษาและวันเทโวโรทาน การวิเคราะห์คุณค่าผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพระพุทธศาสนา มุ่งอนุรักษ์ศาสนาวัตถุและศาสนาในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

1.1.3 รายวิชา ส32102 สังคมศึกษา 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในสาระการเรียนรู้รายวิชานี้ เนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ ภูมิภาคต่างๆ ของทวีปเอเชีย สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจการเมืองสังคม วัฒนธรรม การเผยแผ่พุทธศาสนาขององค์กรต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย โดยมีเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่อง สภาพเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมกิจกรรมของชุมชนและบทบาทหน้าที่ตามวิถีประชาธิปไตยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลกระทบของปัจจัยทางภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานการดำรงชีวิตของคนในสมัยอยุธยาที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาและวิถีการดำรงชีวิต

1.1.4 รายวิชา ส 32105 พระพุทธศาสนา 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนาเข้าสู่เพื่อนบ้าน การส่งเสริมความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคือพุทธจริยาอันเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ประวัติพุทธสาวก ชาวพุทธ ตัวอย่าง ชาดก การปฏิบัติตามหลักธรรมพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต การฝึกปฏิบัติมารยาทชาวพุทธ ศาสนพิธี และวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น

1.1.5 รายวิชา ส 33106 สังคมศึกษา 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื้อหาวิชาเกี่ยวกับการศึกษาแผนที่ชนิดต่างๆ สิ่งแวดล้อมของโลก สภาพและวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในภูมิภาคต่างๆ ในโลก นโยบายการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมนานาชาติ มรดกทางวัฒนธรรม มรดกโลก บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ สิทธิมนุษยชน การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามรัฐธรรมนูญ โดยมีเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่อง การศึกษาวิถีชีวิตของสมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตชีวิตในปัจจุบันและอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยในท้องถิ่น แนวคิด ความเชื่อ จริยธรรมและภูมิปัญญาของคนไทยในประเทศ กฎหมายการคุ้มครองโบราณสถาน โบราณวัตถุของชาติ หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของศาสนาพุทธ อิสลาม ซิกข์ ฮินดูและคริสต์ศาสนา

1.1.6 รายวิชา ส 33106 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในสาระการเรียนรู้รายวิชานี้ ได้กล่าวถึงการศึกษาศาสนาพิธี พิธีกรรม พระไตรปิฎก และพุทธสุภาษิตวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

1.2 สารระเพิ่มเติม

รายวิชาสารระเพิ่มเติมที่มีเนื้อหาสาระวิชาเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ รายวิชา ส 30201 ท้องถิ่นของเรา (เกาะรัตนโกสินทร์) ในระดับชั้น ม.1-ม.3 ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการพัฒนาการตั้งถิ่นฐาน การดำรงชีวิตของคนในชุมชน การรักษาความภาคภูมิใจในโบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่น เช่น วัด วัง บ้าน สถานที่สำคัญ มรดกทางวัฒนธรรม ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาอาชีพของบรรพบุรุษบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ โดยเนื้อหาวิชามุ่งหวังเพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย จากการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสตรีวิทยานี้พบว่ามีรายวิชาที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 เปิดสอนสาระพื้นฐานและรายวิชาสารระเพิ่มเติม จึงมีรายวิชาปรากฏในหลักสูตรสถานศึกษาเพียงระดับชั้นละ 1 รายวิชา จำนวนหน่วยกิตวิชาละ 1.5 หน่วย จากการศึกษาทั้ง 3 รายวิชาดังกล่าวมีเนื้อหาสาระ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

2.1 รายวิชา ท 31101 ภาษาไทย 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในเรื่อง การใช้คำ สำนวนโวหาร กวีนิพนธ์ กลอน กาพย์ บทเพลง เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก

2.2 รายวิชา ท 32102 ภาษาไทย 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก็มีการนำเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการแต่งคำประพันธ์ ประเภทคำกลอน การร้องถ่ายทอดเพลงพื้นบ้าน บทกล่อมเด็ก วรรณคดีพื้นบ้าน กลอนสุภาพ และโคลงสี่สุภาพ

2.3 รายวิชา ท 33103 ภาษาไทย 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื้อหาวิชาเน้นการอ่านในใจ การอ่านออกเสียง ข่าว บทความ สารคดี บันทึกการเขียน การฟัง การพูด การจับใจความ บุคลิกภาพในการสนทนา รายงาน การอภิปราย การประชุม และการใช้ภาษาอย่างเหมาะสม โดยมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ วรรณกรรมร้อยแก้ว วรรณคดีกลอนบทละคร โคลงสี่สุภาพ

3.กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี จากการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสตรีวิทยานี้พบว่ามีรายวิชาที่เปิดสอนในช่วงชั้นที่ 3 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1- 3 เปิดสอนสาระพื้นฐานรายวิชาสารระเพิ่มเติม

3.1 สารพื้นฐาน

3.1.1 รายวิชา ง 31101 การงานอาชีพและเทคโนโลยี 1 ระดับชั้น ม. 1 เนื้อหาวิชา งานประดิษฐ์ การประกอบอาหาร มีการนำวิทยาการท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3.2 สารระเพิ่มเติม

3.2.1 รายวิชา ง 30027 ช่างแต่งหน้าเด็ก การนำนักเรียนศึกษาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2.2 รายวิชา ง 40027 ช่างอาหารอบ มีการนำวิทยากรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนสตรีวิทยา. 2550: ค)

4.กลุ่มสาระศิลปะ

4.1 รายวิชา ศ6402 ศิลปะ 4 การออกแบบพัฒนาศิลปะ

4.2 รายวิชา ศ6402 ศิลปะ 5 การออกแบบพัฒนาศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

4.3 รายวิชา ศ6301 นาฏศิลป์ การอนุรักษ์สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมไทย

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

โรงเรียนสตรีวิทยาได้จัดกิจกรรมที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้
กิจกรรมอบรมบริหารจัดการ

กิจกรรมชุมนุมกลองยาว

กิจกรรมชุมนุม นาฏศิลป์ไทยพื้นบ้าน

กิจกรรมเสริมหลักสูตร ทิวเข้มเสริมความรู้สู่มหาวิทยาลัย โดย เชิญนักการศึกษา ผู้ปกครอง
การจัดกิจกรรม คลินิก Admidision เชิญผู้เชี่ยวชาญ ศิษย์เก่าแนะแนวทางการศึกษา

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร

กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี โรงเรียนสตรีวิทยา ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เชิญวิทยากรด้านอาชีพ เช่น นางอุดม ปัทมสูตร ร้านขนมแม่อุดม นางสิรินันท์ แย้มอรุณ ขนมเป็๋งไทย บริษัทเส้นหมี่เห็รียงไทย สาธิตนวัตกรรมด้านอาหาร ผศ.ดร.นิศารัตน์ สุขเอม สาธิตการทำขนมลูกชุบ

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เชิญพระสงฆ์จากวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และ
วัดบวรนิเวศวิหาร สอนวิชาพระพุทธศาสนา

กิจกรรมแนะแนว เชิญภูมิปัญญาด้านความรู้สาขาวิทยากรต่างๆ เช่น แพทย์ นักกฎหมาย นักธุรกิจ
ในชุมชนแนะแนวอาชีพ

การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มสาระภาษาไทย จัดกิจกรรมศึกษาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมไทย วัดราชนั้ดดา โลหะปราสาท
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จัดกิจกรรมศึกษารอบเกาะรัตนโกสินทร์

กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี นำนักเรียนไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพ เช่น
ร้านขนมปังบางลำพู ร้านปาห้องโก้เสวย ร้านอาหารอาชีพชะฮั้ ร้านน้ำพริกนิตยา ร้านขนมไทยชู้ถิ่น ร้าน
ก้วยเต็ยวอ้อรอยเต็ด เป็นต้น (โรงเรียนสตรีวิทยา. 2545)

2.2 แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียน วัดบวรนิเวศ

โรงเรียนวัดบวรนิเวศ ตั้งอยู่ที่ 250 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ

วิสัยทัศน์ของโรงเรียน (Vision)

“โรงเรียนวัดบวรนิเวศมุ่งจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คู่คุณธรรม จริยธรรมเป็นผู้นำการใช้ ICT มีสุนทรียภาพและสุขภาพพลานามัยดี โดยมีชุมชนช่วยส่งเสริมเพิ่ม ศักยภาพ นำสู่มาตรฐานการศึกษา”

พันธกิจ (Mission)

1. จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เติมตามศักยภาพ ตามมาตรฐานการศึกษา
2. พัฒนาผู้เรียนเป็นผู้นำการใช้ ICT อย่างชาญฉลาด
3. พัฒนาผู้เรียนให้มี คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เน้นความเป็นไทย
4. ปลูกฝังผู้เรียนให้มีจิตสำนึกสาธารณะ อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. ปลูกฝังทักษะการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
6. ส่งเสริมผู้เรียน ครู บุคลากรของโรงเรียน ให้มีสุนทรียภาพและสุขภาพพลานามัยที่ดี
7. ส่งเสริมครูทุกคน ให้เรียนรู้ มุ่งสู่การเป็นครูมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง
8. ส่งเสริมครูให้ใช้นวัตกรรม ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย
9. พัฒนาและส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหลากหลาย
10. จัดระบบการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักธรรมาภิบาล

ยุทธศาสตร์

1. พัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ
 1. พัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ มีความสามารถในการคิด
 2. วิเคราะห์คิดสังเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์
 3. กำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาคอมพิวเตอร์ในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นผู้ นำการใช้ ICT
 4. ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีระเบียบ วินัย คุณธรรม จริยธรรม และค่า นิยมที่ดีงาม รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
5. ส่งเสริมผู้เรียนให้ปฏิบัติตามเอกลักษณ์ของโรงเรียน “สุภาพบุรุษ ยิ้มไหว้ทักทายกัน”
6. บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีจิตสำนึกสาธารณะและการอนุรักษ์ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม

7. สอดแทรกทักษะการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในกิจกรรมการเรียนรู้

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียน ครู บุคลากร มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
9. ส่งเสริมให้ผู้เรียน ครู บุคลากร มีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา
10. สนับสนุนให้ครูได้รับการเลื่อนวิทยฐานะ
11. ส่งเสริมให้การสร้างสรรค์ นวัตกรรมและองค์ความรู้ใหม่ในกิจกรรมการเรียนรู้
12. จัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นสนับสนุนให้ใช้แหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในกิจกรรมการเรียนรู้
13. จัดให้มีศูนย์การเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ พัฒนาห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต และมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในโรงเรียน
14. สร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งความเอื้ออาทร จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานโดยยึดโรงเรียนเป็นฐานตามหลักธรรมาภิบาล และใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน
15. นำผลการประเมินคุณภาพการศึกษา เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาโรงเรียน

ลักษณะของผู้เรียนอันพึงประสงค์

เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม
2. มีระเบียบ วินัย
3. รักสะอาด
4. ก้าวทันเทคโนโลยี

แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนวัดบวรนิเวศ ได้จัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ชุมชนบางลำพู โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. จัดทำสาระท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 6 เล่ม ดังนี้
 - 1.1 บวรนิเวศเย็นศิระเพราะพระบริบาล
 - 1.2 วัดบวรนิเวศวิหารและศิลปกรรม
 - 1.3 ลัดเลาะรอบรู้เที่ยวดูบางลำพู
 - 1.4 งานอาชีพย่านบางลำพู
 - 1.5 ถนนข้าวสาร สถานที่ท่องเที่ยวระดับโลก
 - 1.6 แหล่งเรียนรู้ เกาะรัตนโกสินทร์
2. คณะกรรมการวิชาการได้มอบหมายให้แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ นำสาระท้องถิ่นทั้ง 6 เล่ม ไปบูรณาการสอดแทรกในแผนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละรายวิชาในทุกระดับชั้นและนำแผนการจัดการเรียนรู้ส่งกลุ่มบริหารวิชาการเมื่อสิ้นภาคเรียน
3. กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยีได้เปิดสาระเพิ่มเติมรายวิชา

ง 40023 การหนดแผนไทย มีการเชิญวิทยากรท้องถิ่นการหนดแผนไทย จากวัด
ปริณายกและมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

ง 30023 การปิดทองพระเครื่อง ได้เชิญวิทยากรท้องถิ่น การปิดทองพระเครื่องจาก
สนามพระท่าพระจันทร์และวัดชนะสงคราม

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้จัดโครงการนำนักเรียนศึกษาแหล่ง
เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการนำนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ท่องเที่ยวเรียนรู้บูรณาการ
พระบรมมหาราชวัง และพิพิธภัณฑ์เครื่องราชอิสริยาภรณ์

5. คณะกรรมการวิชาการมอบหมายให้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดำเนินการดังนี้

5.1 สาระท้องถิ่นบวรนิเวศ เย็นศิระเพราะพระบริบาล ไปจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนักเรียน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

5.2 สาระท้องถิ่นวัดบวรนิเวศวิหารและศิลปกรรม และลัดเลาะรอบรู้ เทียวดูบางลำพู
จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

5.3 สาระท้องถิ่น งานอาชีพ ย่านบางลำพู และถนนข้าวสารสถานที่ท่องเที่ยวระดับโลก
จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (สรุปงานกลุ่มบริหารวิชาการโรงเรียน
วัดบวรนิเวศประจำปีการศึกษา. 2551: 11-13)

2.3 แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียน เบญจมราชาลัยในพระบรมราชินูปถัมภ์

โรงเรียนเบญจมราชาลัยในพระบรมราชินูปถัมภ์ 126 ถ.ศิริพงษ์ ถ.สำราญราษฎร์ เขตพระนคร กทม.
10200

วิสัยทัศน์

มุ่งสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาชาติ มีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบ วินัย
ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความภาคภูมิใจ ในเกียรติภูมิของโรงเรียนและความเป็นคนไทย

เป้าหมาย

เพื่อให้ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นกุลสตรีไทย มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม มีสุขภาพดี

พันธกิจ

พัฒนา นักเรียนให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาชาติ รู้จักใช้เทคโนโลยี เพื่อการ
เรียนรู้สู่ความเป็นสากล

สามารถใช้ภาษาในการสื่อสาร เป็นบุคคลที่ผู้รู้ ใฝ่เรียนและความเป็นเลิศทางวิชาการ เสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัยและมีกิริยามารยาทที่งดงาม ส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจ ในความเป็นนักเรียนเบญจมาชลาสัย ร่วมกัน รักษาชื่อเสียงเกียรติภูมิของโรงเรียน สร้างความตระหนักให้นักเรียนเห็นคุณค่าและสืบสานศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เกิด ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

จุดเห็น

โรงเรียนบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมเพื่อให้สามารถบริหารจัดการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม

โรงเรียนส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของครูให้สามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จัด กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ใช้สื่อนวัตกรรม วัดและประเมินผล สามารถสร้างงานวิจัย เพื่อประกันคุณภาพการศึกษา

โรงเรียนบริหารหลักสูตรสถานศึกษา โดยให้นักเรียนเลือกเรียนตามความแตกต่างของปัจเจก บุคคล ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ สถานศึกษา

โรงเรียนจัดสรรทรัพยากรและจัดการสาธารณูปโภคอย่างเหมาะสม เพื่อให้มีบรรยากาศและ สภาพแวดล้อมที่สะอาดสวยงาม ร่มรื่น ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้

โรงเรียนมีการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงาน มีการตรวจสอบถ่วงดุลและระบบควบคุม ภายในเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล

โรงเรียนมุ่งพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรม จิตสาธารณะ จิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและพลโลก มีทักษะการเรียนรู้ การปรับตัวและทักษะทางสังคม

โรงเรียนจัดบริการด้านอนามัยและโภชนาการ เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพที่ดีขึ้น

แนวทางการดำเนินงานการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน เบญจมาชลาสัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดดำเนินการโครงการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกษตรอินทรีย์ถิ่นของเรา โดยจัดทำสาระท้องถิ่น แบ่งเป็นระดับดังนี้

ระดับชั้น ม.1	วัดสุทัศนเทพวราราม
ระดับชั้น ม.2	เสาชิงช้างามสง่า นำศึกษา
ระดับชั้น ม.3	เครื่องสังฆภัณฑ์ รังสรรค์ชุมชนเสาชิงช้า
ระดับชั้น ม.4	สามแพร่งแห่งความทรงจำ
ระดับชั้น ม.5	ของดีที่พาหุรัด
ระดับชั้น ม.6	เกาะรัตนโกสินทร์ถิ่นท่องเที่ยว

วิธีดำเนินการ

โครงการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมเกาะรัตนโกสินทร์ถิ่นของเรา โรงเรียนเบญจมราชาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ประชุมครูผู้สอน เพื่อออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐานและเป้าหมายของการเรียนรู้แบบย้อนกลับ วางแผนการประเมิน เตรียมสื่อและออกข้อสอบ เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ
2. จัดอบรมเรื่องหลักสูตร และการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward design)
3. จัดประชุมครูผู้สอน เพื่อออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐานและเป้าหมายของการเรียนรู้แบบย้อนกลับ วางแผนการประเมิน เตรียมสื่อและออกข้อสอบ เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจ
4. นำแบบทดสอบไปหาคุณภาพโดยหาค่า IOC โดยให้ครูร่วมกันพิจารณาความสอดคล้องกับจุดประสงค์แล้วนำมาปรับปรุง คัดเลือกข้อสอบที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปจำนวน 40 ข้อ
5. ประชุมนักเรียน เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับนโยบายของโรงเรียนในการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมเกาะรัตนโกสินทร์ถิ่นท้องถิ่น และระดมความคิดเพื่อหาหัวข้อในการศึกษาและดำเนินงานเลือก สาระ/เนื้อหา/กิจกรรม หน่วยการเรียนรู้ที่จัด เป็นหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ 8 กลุ่ม สาระ การเรียนรู้
6. ทดสอบความรู้ก่อนเรียน (Pre - test)
7. ดำเนินการสอนความรู้พื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการวิจัย จำนวน 1 สัปดาห์
8. มอบหมายให้คณะนักเรียนจัดเป็นกลุ่มตามหน่วยการเรียนรู้ เลือกประธาน และกระทำงานของแต่ละกลุ่ม นักเรียนแต่ละกลุ่มประชุมเขียนโครงการ ดำเนินการในการศึกษาของแต่ละหน่วยการเรียนรู้
9. จัดประชุมนักเรียน เพื่อชี้แจงแนวปฏิบัติในการดำเนินการศึกษา โรงเรียนจัดทำหนังสือขอความร่วมมือจากชุมชนที่เกี่ยวข้อง และเตรียมความพร้อมด้านสื่อ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการใช้ศึกษาสำรวจถิ่นท้องถิ่นเกาะรัตนโกสินทร์ ตามที่ได้กำหนดหัวข้อไว้
10. นักเรียนดำเนินการศึกษา สำรวจ สังเกต ถิ่นท้องถิ่นเกาะรัตนโกสินทร์ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีครูที่ปรึกษาประจำหน่วยการเรียนรู้ดูแล
11. นักเรียนรวบรวมข้อมูล ประชุม นำเสนอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียน โดยมีครูกำกับดูแลให้คำปรึกษา แนะนำ
12. ประธานนักเรียนของแต่ละหน่วยการเรียนรู้จัดประชุม วางแผนดำเนินการ สรุปลองค์ความรู้ ในรูป Port Folio และการจัดนิทรรศการ
13. เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูล ในการจัดนิทรรศการ
14. ทดสอบวัดความรู้ด้วยแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ หลังเรียน (Post Test) จำนวน 40 ข้อ

15. จัดแสดงนิทรรศการ โดยมีครูประเมินผลการจัดนิทรรศการ ทั้งการรายงานด้วยวาจา และ Port Folio เพื่อตัดสินให้รางวัล

16. รวบรวมผลการดำเนินงานในรูปแบบงานวิจัยและจัดทำรูปเล่มแฟ้มสะสมงาน (Port Folio) (พัชรา ทิพย์ทัศน์; และคณะ. 2552: 41-44)

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนตัวแปรสถานภาพครูผู้สอน ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงาน ในสถานศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546: 51) ได้กล่าวว่า ครูมีบทบาทร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานทุกชั้นตอนที่มีการวางแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน สอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษา และจุดมุ่งหมาย หลักการ หรือมาตรฐานการศึกษา จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องพบว่า สถานภาพครูผู้สอนในด้าน ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ มีผลต่อการปฏิบัติงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ระดับการศึกษา

ครูผู้สอนทุกคนจำเป็นต้องมีความรู้ ความคิด มีปัญญาและมีความรอบรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ. 2536: 135) เพราะครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสามารถ ในการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนการสอน โดยคิดค้นนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการเตรียมการสอน การจัดการเรียนรู้และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้การวัดประเมินผลการเรียนรู้ ต่างกัน (สุวิมล ว่องวานิช. 2546: 96)

3.2 ประสบการณ์การทำงาน

ประสบการณ์การทำงานเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะประสบการณ์จะเพิ่มความสุขุมรอบคอบ ในการตัดสินใจ บุคลากรในสถานศึกษาที่มีประสบการณ์มากมีความรอบรู้ในงานมากช่วยให้เข้าใจ ปัญหาและสามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ คำว่า “ประสบการณ์” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525-2539 (2539: 510) หมายถึง ความชัดเจนที่เกิดจากการกระทำหรือ ได้พบเห็น จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนตัวแปร ประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษา สามารถอธิบายได้ดังนี้

ประยุทธ์ ศรีชัย (2544: 61) ประสบการณ์การทำงานเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะช่วยเพิ่มความรอบคอบ รอบรู้ และช่วยให้เข้าใจปัญหา สามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เสาวภาคย์ แผลมเพชร (2545: 83) ประสบการณ์ทำงานในหน้าที่ ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคล่องแคล่วในการตัดสินใจ มองเห็นรูปร่าง สามารถที่จะวางแผนการจัดการและอื่นๆ ได้ดีกว่า ผู้ที่มาปฏิบัติหน้าที่ใหม่และประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกันทำให้ศักยภาพของบุคคลแตกต่างกัน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2522: 131-132) ได้กล่าวไว้ว่าความสามารถของมนุษย์เป็นผลมาจากสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ ความสามารถทางสมอง ประสบการณ์ และการศึกษาอบรม ซึ่งการมีประสบการณ์ในงานใดก็ตามย่อมส่งผลให้บุคคลปฏิบัติงานนั้นได้ดี

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535: 67) กล่าวว่าประสบการณ์จากสิ่งที่พบเห็นที่แตกต่าง บางคนได้รับความกดดันจากประสบการณ์อย่างหนึ่งก็มีผลต่อการรับรู้ ความเชื่อของบุคคลนั้น และใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินเรื่องต่างๆ ต่อไป ประสบการณ์การทำงานย่อมทำให้คนเกิดความชำนาญ ทำให้เกิดความผูกพันกับอาชีพและองค์กรไปด้วย

3.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้แบ่งออกเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ มีความแตกต่างกัน 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มที่ 2 เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2544)

อังกุล สมคะเนย์ (2535: 134-136) ศึกษาสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกันเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาสื่อการสอนแตกต่างกัน

ภัทรวดี อุดมมลกุล (2545: 226) ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่าครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกันมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้แตกต่างกัน

จากเอกสารและงานวิจัยที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิง ในการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน สรุปได้ว่าประสบการณ์ในการรับราชการเป็นส่วนสำคัญ เพราะประสบการณ์จะช่วยเพิ่มความรอบรู้ มีความชำนาญในการทำงานและช่วยให้เข้าใจปัญหาที่จะทำให้ครูผู้สอนเรียนรู้ในการเตรียมการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งประสบการณ์ในการทำงานเป็นสาเหตุที่ทำให้การปฏิบัติงานต่างกัน ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาแตกต่างกัน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาโดยตรงนั้น มีผู้วิจัยไว้ไม่มากนัก แต่งานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือแหล่งวิชาในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาในระดับต่างๆ นั้น มีพอสมควร ดังนี้

4.1 งานวิจัยภายในประเทศ

รัตนะ บัวสนธิ์ (2535: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งในเขตภาคกลางตอนล่างพบว่า

1) ภายในชุมชน ที่ศึกษามีสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การอนุรักษ์และสร้างป่าของชุมชน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ (การใช้สมุนไพร) ที่เป็นกระบวนการคิดและการกระทำโดยเจ้าอาวาสในชุมชน โรงเรียนกับชุมชนไม่เคยมีการวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน 2) หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและจากสารสนเทศในกลุ่มสมาชิกผู้ร่วมสนทนาสมาชิกช่วยกันกำหนดเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของหลักสูตรไม่ประสบความสำเร็จ 4) ความไม่เชี่ยวชาญและไม่ใส่ใจงานวิชาการอย่างเพียงพอของผู้บริหารโรงเรียนมีแนวโน้มทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบความสำเร็จ 5) ความเอาใจใส่ทางวิชาการของครูที่แตกต่างกัน ทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบความสำเร็จแตกต่างกัน

อังกุล สมคะเนย์ (2535: 134-136) ได้ศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนครูวิชาการในโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม โดยวิธีการเชิญภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรซึ่งศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการมีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่ได้ได้รับการสนับสนุนในด้านนโยบายและด้านนิเทศติดตามผลตลอดจน ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

กิตติพิศ ศิริสูตร (2537: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรสุพรรณบุรี ซึ่งพบว่าศึกษานิเทศก์และผู้บริหารโรงเรียนได้รับนโยบายการสนับสนุนส่งเสริมให้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ได้มีการนำเรื่องวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ ครูส่วนใหญ่ศึกษาและนำภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเชิญเจ้าของภูมิปัญญา มาร่วมกิจกรรมและไปศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้านเหล่านั้น ในด้านการจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาขึ้นใหม่ ไม่มีการจัดทำ สาเหตุคือมีภารกิจมากเกินไปและไม่มีเวลาเพียงพอ ปัญหาในการนิเทศติดตามผลคือ ขาดงบประมาณ และไม่มีเวลาจะติดตามผลผู้บริหารยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

มาลินี สวยคำข้าว (2538: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูสังคมศึกษา จำนวน 26 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ พบว่าครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่ใช้ความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ความเชื่อ

วัฒนธรรมมาเป็นเนื้อหาในการสอน โดยมีการสอนโดยใช้วิทยากรในท้องถิ่น และจัดทำเอกสารประกอบการเรียน การให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในท้องถิ่น ปัญหาที่พบคือ ประชาชนชาวบ้านบางท่านขาดทักษะในการถ่ายทอดความรู้ และนักเรียนขาดทักษะในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น

ชุมพร วงศ์วัฒน์ (2538: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส101-ส102 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูผู้สอนจำนวน 57 คน ใช้แบบสอบถามแบบเลือกตอบ และแบบปลายเปิด เป็นเครื่องมือในการศึกษาแล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยค่าร้อยละ พบว่าครูผู้สอนได้มีการนำเอาแหล่งชุมชนประเภทต่างๆ มาใช้ทั้งในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่ราชการ สถานที่เอกชน สถานที่ทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี บุคคล ทรัพยากรธรรมชาติและสัตตภัณฑ์และสิ่งพิมพ์ โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนทั้งการเล่าเรื่องโดยครูผู้สอน การไปศึกษายังสถานที่จริง การนำเอกสารความรู้มาให้เด็กเรียนศึกษา รวมทั้งการเชิญบุคคลมาให้ความรู้แก่นักเรียน สำหรับปัญหาที่พบคือ การเดินทางไม่สะดวก ขั้นตอนปฏิบัติยุ่งยาก สิ่งเปลืองค่าใช้จ่ายสูง นักเรียนขาดระเบียบวินัย การมีเวลาจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรม และไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่หรือประชาชนชาวบ้าน

ประกอบ ไฉมัน (2539: 268-292) ได้ศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่าการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นควรคำนึงถึงผู้เรียน หลักสูตร เนื้อหาวิชาและคุณสมบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเตรียมครูผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนการสอนและเตรียมการเรียนการสอนล่วงหน้า ส่วนปัญหา ที่พบเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติงาน งบประมาณไม่เพียงพอ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนยุ่งยากล่าช้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ค่อยมีเวลาว่างและขาดทักษะตลอดจนประสบการณ์ ในการฝึกปฏิบัติและต้องการที่จะเข้ามารับการฝึกอบรมการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2540: รายงานการวิจัย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาโดยการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,129 คน ประกอบด้วย ศึกษานิเทศก์ 153 คน ผู้บริหารโรงเรียน 166 คน (ระดับประถมศึกษา 112 คน ระดับมัธยมศึกษา 54 คน) และครูผู้สอน 810 คน (สอนระดับประถมศึกษา 529 คน และระดับมัธยมศึกษา 281 คน) นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การคำนวณหาค่าความถี่ ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัยพบว่าในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีลักษณะเป็นองค์ความรู้ และเป็นประสบการณ์ที่มีส่วนคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกอยู่และเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคม อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการเรียนการสอน จะเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น เน้นการศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิธีคิด และคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นอิสระ และสรุปความรู้และประสบการณ์ของประชาชน

ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรืออาจให้นักปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนครู และทำหน้าที่ประเมินผลด้วย ในด้านปัญญาและอุปสรรคนั้น คือ ขาดการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์และงบประมาณ ครูผู้สอนมีความเข้าใจในการนำความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อยและวิทยากรท้องถิ่นบางคนมีความเข้าใจในการถ่ายทอดความรู้ค่อนข้างน้อย

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2540: 1) ได้ทำการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลในการศึกษาประกอบด้วยผู้บริหาร 21 คน ครูผู้สอน 21 คน นักเรียนระดับประถมศึกษา 371 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 266 คน และมัธยมศึกษาตอนปลาย 263 คน รวมทั้งสิ้น 900คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 13 โรงเรียน และสังกัดกรมสามัญศึกษา 8 โรงเรียน และผู้รู้ในท้องถิ่นจำนวน 50 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นการเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร การส่งนักเรียนไปฝึกงานที่บ้าน หรือสถานประกอบการกับผู้รู้ในท้องถิ่น การให้นักเรียนออกไปสำรวจความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและนำมาจัดการเรียนการสอน และการให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนับว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน เพราะเป็นการเชื่อมโยงสภาพชีวิตนับว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน เพราะเป็นการเชื่อมโยงสภาพชีวิตจริงกับการเรียนในโรงเรียนพบว่า 17 ใน 21 โรงเรียนดำเนินการมุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้ในอดีตที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น 2) การนำผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน 3) การจัดเวลาให้นักเรียนออกไปสำรวจ และรวบรวมความรู้ในชุมชนด้วยการปฏิบัติจริง เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง นับว่าเป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งการเรียนในลักษณะนี้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 93 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 85 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ร้อยละ 91 มีความเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ ข้อมูลที่ได้ไม่สามารถนำไปใช้ในการเรียนส่วนวิธีที่ใช้สามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ 4) พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรืออุทยานการศึกษาเป็นสิ่งมีความสำคัญยิ่งในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองข้อมูลที่ได้จากการสอบถามนักเรียนที่เคยไปศึกษาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 97.50 มัธยมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 91.30 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ร้อยละ 88.83 มีความเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้มาก 5) ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน หรือผู้รู้ในท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนทั้งในแง่ของแรงงาน ความคิด ภูมิปัญญา และวัสดุสิ่งของและจากความคิดเห็นของผู้รู้ในท้องถิ่นที่ได้ร่วมจัดการเรียนการสอนกับโรงเรียนนั้น ส่วนใหญ่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งที่หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเพื่อการจัดการเรียนการสอนจะได้หลายรูปแบบ และผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากผู้รู้ท้องถิ่นและเป็นการนำเอาวิถีชีวิตซึ่งเป็นวิถีชีวิตเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน

ณรงค์ ก่องแก้ว (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการพัฒนา ประถมศึกษา จังหวัดลำพูน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ปัญหาและอุปสรรคการนำไปใช้พบว่า 1) สภาพการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นคือทรัพยากรบุคคลและ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคม โดยลักษณะที่ดำเนินการมากได้แก่การปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อให้เหมาะสม ส่วนการจัดสร้างสื่อขึ้นใหม่มีการดำเนินการน้อย 2) การพัฒนาหลักสูตรที่มีการดำเนินการมากได้แก่หน่วยต่อไปนี้เป็นวันสำคัญ เหตุการณ์ ข่าว สิ่งแวดล้อมทางสังคม และการทำมาหากิน 3) ปัญหาการใช้แหล่งวิทยาการท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร คือขาดงบประมาณในการสนับสนุนการนำวิทยาการท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหลักสูตร

ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีจุดมุ่งหมายการวิจัยเพื่อเป็นการศึกษากลุ่มภูมิปัญญาและลักษณะภูมิปัญญาที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ศึกษาระดับการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นและประมวลความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ และปราชญ์ชาวบ้านในการพัฒนาหลักสูตรพบว่า 1) กลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุดคือ กลุ่มศิลปวัฒนธรรมและประเพณี รองลงมาคือ กลุ่มคติ ความเชื่อ กลุ่มประสบการณ์ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้มากที่สุดคือ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย รองลงมาคือ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการงานอาชีพ กลุ่มทักษะและกลุ่มประสบการณ์พิเศษ 2) การพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกเป็นรายละเอียดปฏิบัติพบว่าการจัดกิจกรรมเสริมอยู่ในระดับมาก ส่วนการปรับรายละเอียดเนื้อหา กาจจัดทำคำอธิบาย การจัดทำและเลือกใช้สื่ออยู่ในระดับปานกลาง 3) การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ส่วนใหญ่ใช้วิธีเชิญมาเป็นวิทยากร ปัญหาที่พบคือขาดงบประมาณในการดำเนินการ ผู้บริหารโรงเรียนและครูเห็นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้นควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น สมุนไพร จักสาน เกษตรกรแบบผสมผสาน ส่วนปราชญ์ชาวบ้านมีความเห็นว่า ควรนำ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้และควรสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อจากศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมในชุมชนมาสอนในโรงเรียน

ศรียรัตน์ บุญศรีและคณะ (2541: 69 - 73) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดน่าน พบว่า 1) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่นำความรู้มาใช้สอนในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยและกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ ครูผู้สอนนำมาใช้ในการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลางมีการปฏิบัติน้อย 2) การจัดการเรียนการสอนที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารมาก ส่วนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ได้รับการสนับสนุนในจำนวนน้อย

ทัศนีย์ ทองไชย (2542: 121-124) ได้วิจัยสภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

1. การสนับสนุนให้ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษานำเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
2. การนำแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการนำมาปฏิบัติในระดับปานกลาง
3. ปัญหาอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง
4. แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

อภิรดี บำรุงสุข (2544: 110-112) ได้ทำการศึกษาเรื่องการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาบูรณาการในการสอนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่าการบูรณาการภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการบูรณาการภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการเรียนการสอนด้านการพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาชาวบ้านและความรักความผูกพันกับท้องถิ่นระดับการบูรณาการอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเมื่อเทียบกับการบูรณาการภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีค่าเฉลี่ยรองลงมา สำหรับด้านการฝึกทักษะการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

นัทธี พงษ์ดนตรี (2544: 67-71) ได้ทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนคาทอลิกสังกัดมณฑลจันทบุรีและเปรียบเทียบกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละหมวดวิชาผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิกสังกัดมณฑลจันทบุรีมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด และครูผู้สอนมีปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย เมื่อทำการเปรียบเทียบรายคู่พบว่าครูผู้สอนแต่ละหมวดวิชาที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

สุดใจ อ่อนถาษา (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น:กรณีศึกษาสภวิทยาชตฤเวียง ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบัน และปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชาในด้านบทบาทหน้าที่ ไม่มีการจัดประชุมเกี่ยวกับกานำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านนโยบายมีการกำหนดแนวนโยบาย

เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ด้านแผนงาน โครงการมีการกำหนดแผนงานโครงการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรมีปัญหาคือ ครูผู้สอนไม่ให้ความสำคัญ บุคลากรไม่มีความสามารถ ชุมชนหรือผู้ปกครองนักเรียนไม่ให้ความสำคัญมีปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดการควบคุม ดูแล กำกับและนิเทศ

กฤษฎา ยศขันธ์ (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ โรงเรียน: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ด้านศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับโองม้งกร หนังกใหญ่วัดขนอน และผ้าจกไท - ฉวน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านคิดค้นเพื่อแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมโดยมีกระบวนการสั่งสม กลั่นกรองและสืบทอดต่อกันมายาวนาน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดในโรงเรียนระดับชั้นพื้นฐานเป็นกระบวนการมุ่งปลูกจิตสำนึกให้เกิดความภูมิใจในรากเหง้าของตน ทำให้เด็กที่จบการศึกษาออกไปมีส่วนรับผิดชอบและมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สังคมได้

สามารถ รอดสำราญ (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนมีการใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนทั้ง 8 กลุ่มโดยมีการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นการสื่อสารสารสนเทศมาใช้ในอันดับสูงสุด รองลงมาทุกกลุ่มอยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาบุคคล ศิลปวัฒนธรรมละขบธรรมเนียมประเพณีแนวคิดหลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้ที่เป็นวิทยากร การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ภูมิปัญญาเกี่ยวกับทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติตามลำดับ สำหรับปัญหาการใช้ แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหามากอันดับสูงสุด คือปัญหาด้านงบประมาณ รองลงมาคือปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านการจัดการและด้านบุคลากรตามลำดับ

บังอร ฝ่ายสัจจา (2546: 146 - 150) ศึกษาเรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดการเรียนการสอนนอกโรงเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา มีทั้งหมดแบ่งเป็น 9 ประเภท ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ ลักษณะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ส่วนใหญ่นำมาใช้ในด้านการเป็นวิทยากร ด้านการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมในด้านการปรับปรุงหลักสูตรและจัดกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้วหรือการสร้างหลักสูตรและจัดกิจกรรมใหม่ พบว่า ส่วนใหญ่นำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม ลักษณะการโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น พบว่า นำมาใช้มากในกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ส่วนปัญหาที่พบ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นบุคคลไม่มีความรู้พอที่จะมา มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและ

จัดกิจกรรม ด้านการนำมาเป็นวิทยากร ได้แก่ ไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ และด้านการนำมาเป็นสื่อเพื่อการศึกษา ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อการศึกษา

ประไพพรรณ ผ่องสวัสดิ์ (2549: 121-122) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและหัวหน้ากลุ่มสาระของโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ระดับช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 จำนวน 80 คน ผลการศึกษาพบว่าบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรีเขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านโดยมีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ ประเภทบุคคล ประเภทสถานที่ ประเภทประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีและประเภทอาชีพตามลำดับ, ผู้บริหารที่มีอายุ,ระดับการศึกษา,ประสบการณ์การทำงาน,ระยะการอาศัยอยู่ในชุมชนต่างกัน มีการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ไม่ต่างกัน ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาที่มีสถานที่ตั้งโรงเรียนต่างกัน มีการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนต่างกัน โดยผู้บริหารที่ที่สถานที่ตั้งโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริม การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมากกว่าผู้บริหารที่มีสถานที่ตั้งโรงเรียนในเขตอำเภอบางกรวย

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ยูเนสโก (ศึกษา พลศรี. 2550: 65; อ้างอิงจาก Unesco. 1994: 139) ได้ศึกษาวิจัยการดำเนินงานด้านการศึกษาและภูมิปัญญาในสาธารณรัฐเกาหลี ผลการวิจัยพบว่าประเทศสาธารณรัฐเกาหลีได้จัดระบบการอนุรักษ์และการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยออกกฎหมายคุ้มครองสมบัติทางวัฒนธรรมเชิงจิตวิญญาณอันเป็นวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งแสดงออกมาเชิงประวัติศาสตร์คุณค่าทางศิลปะ ได้แก่ การเล่นดนตรี การฟ้อนรำ การเล่นละคร พิธีกรรม ศิลปะการป้องกันตัว และศิลปหัตถกรรมต่างๆ สำหรับผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาได้รับการยกย่องว่า ผู้ทรงภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดโดยการฝึกอบรมเยาวชนอย่างน้อย 6 เดือน ถึง 5 ปี รัฐให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายและมีการแสดงผลงานของผู้ทรงคุณภูมิปัญญาปีละ 1 ครั้ง

ยงวาน (Yonghwan. 1995: 2125-A) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นอิสระจากส่วนกลางโดยให้อำนาจหน้าที่แก่คณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่นและโรงเรียนของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ พบว่าหลักสูตรแห่งชาติที่กำหนดมาจากส่วนกลางนั้นมีข้อจำกัดต่อความสำเร็จของการสอนไม่สามารถนำมาใช้ได้จริงในการที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนได้อิสระต่อนักเรียนในการเรียนรู้ แนวคิดใหม่ๆของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นมาจากพื้นเดิมของท้องถิ่นและปรัชญาของท้องถิ่นนั้นๆ โดยยึดหลักการที่ว่าทำให้ความรู้ทั้งหมดจะถูกกำหนดโดยผู้มีส่วนร่วมในท้องถิ่น โดยบทบาทของครูในชั้นเรียนควรที่จะกำหนดให้มีความแตกต่างจากการใช้หลักสูตรแห่งชาติ

แมคเคย์ (Mackey. 1995: 288) ศึกษาการแสดงดนตรีพื้นบ้านของเมืองโนวาสกอตตา ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านโนวาสกอตตามีความซาบซึ้งและภูมิใจในภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้านของตนเองและพยายามที่จะสืบทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกหลานโดยวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ปฏิบัติ

เฟอร์ กูสัน (Ferguson. 1997: 32) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษารองเท้าเด็กในชนบทของรัฐเนบราสกา ในการศึกษาดังกล่าวจะมีทั้งโปรแกรมการพัฒนาภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์โดยการนำเด็กออกไปหาประสบการณ์นอกสถานที่ พบกับผู้ประกอบอาชีพระดับท้องถิ่น พบกับวิทยากรที่ทรงคุณวุฒิของชุมชน เพื่อให้เด็กเกิดแนวคิดใหม่ๆ แปลกๆ และก้าวไกลด้านภูมิปัญญาหลังจากทำการทดลองดังกล่าวรวม 5 สัปดาห์แล้วทำการประเมินผลการศึกษาพบว่า เด็กสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานเข้ากับความคิดของตนเอง ได้ดีกว่าการศึกษาอยู่ภายในโรงเรียน

ลอเรย์ (Lawey. 1998: 17) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาสังคมในท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า การให้ความสำคัญกับท้องถิ่นโดยนำภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่นที่มีความรู้ในศาสตร์มาสู่โรงเรียนจะทำให้การเรียนการสอนมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชนและโรงเรียนได้ใน 3 วัน แนวทางที่ใช้ ในการศึกษา 1) การใช้พื้นที่ชุมชนเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า 2) องค์กรในระดับท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) ชุมชนผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการศึกษา

บันเนลล์ (Bunnell. 1999: 175) ได้ศึกษาผลของการวิเคราะห์และเลือกสรรนิทานพื้นบ้านที่มีคุณภาพเหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนให้เข้าใจในความงดงามคุณค่าและศิลปวัฒนธรรม โดยนิทานที่นำมาใช้เป็นสื่อพัฒนาการเรียนรู้ภาษา นั้น ได้ผ่านการพิจารณาคัดเลือกจากผู้เชี่ยวชาญอย่างน้อย 5 ประเทศว่าเป็นนิทานพื้นบ้านที่เหมาะสมสำหรับการนำมาพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งนิทานที่ได้รับการคัดเลือกมีทั้งหมด 7 เรื่อง ผลการศึกษารวบรวมได้ว่านิทานพื้นบ้านเหมาะสมที่จะนำมาประกอบการสอนเพราะนอกจากจะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ทักษะทางภาษา สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้วยังช่วยให้ครูมีสื่อการสอนที่ดีอีกด้วย

วิทเทอร์ (Wither. 2000: 2176) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการศึกษาพื้นฐานการศึกษาเพื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถาบันการศึกษา YVLEI พบว่าโรงเรียนมีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร ปรับปรุงหลักสูตรให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้เด็กเกิดความคิดใช้ประสาทสัมผัสทุกส่วนของเด็กกับสิ่งแวดล้อม ให้โอกาสนักเรียนแลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชนซึ่งหลักสูตรได้พัฒนาทุกระดับชั้นโดยเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เน้นในเรื่องระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด โดยร่วมมือกันระหว่าง ครู ชุมชน นักเรียน และผู้นำชุมชน จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามมาตรฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับ

รีริค (Relic. 2001: Abstract) ได้ศึกษารูปแบบในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคลที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นิยมกันในชั้นเรียนของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ การเชิญผู้ปกครองนักเรียนที่มีอาชีพแตกต่างกันมาถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับนักเรียนในชั้นเรียนและมีการเปิดโอกาสให้ซักถามกันอย่างกว้างขวาง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคือองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยการ ถ่ายทอดสืบต่อๆ กันมาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเหมาะสม กับยุคสมัย การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนหรือเข้าสู่โรงเรียนเป็นกระบวนการ ปฏิบัติจริงสำนึกให้ทุกคนเกิดความภาคภูมิใจและเกิดการเรียนรู้ในการอนุรักษ์และดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการพัฒนาท้องถิ่น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครโดยวิธีการดำเนินการดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานครเขต 1 ในเขตพระนคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 673 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ที่ตั้งอยู่ในเขตพระนคร จำนวน 7 โรงเรียน โดยมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้ตารางของเคริจซีและมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. n.d.) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 คน (จากประชากร 673 ในตารางไม่มี 673 จึงใช้ที่ประชากรจำนวน 700 แทน) จากนั้นจึงทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ซึ่งใช้โรงเรียนเป็นระดับชั้น(Strata) โดยการเทียบสัดส่วนจากนั้นจึงสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) (พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2549: 119) ปรากฏดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงจำนวนครูกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานครเขต 1 ในเขตพระนคร

โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1. โรงเรียนมัธยมวัดมกุฎกษัตริย์	70	26
2. โรงเรียนวัดบวรนิเวศ	56	21
3. โรงเรียนวัดราชบพิธ	105	38
4. โรงเรียนวัดสังเวช	43	16
5. โรงเรียนสตรีวิทยา	144	53
6. โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย	161	59
7. โรงเรียนเบญจมราชาลัยฯ	94	35
รวม	673	248

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ คือ

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพ แบบสอบถามประเภทเลือกรายการ (Check List) สอบถาม ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

ตอนที่ 2.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 กลุ่มมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร แบบสอบถามเป็นแบบประเภทเลือกรายการ (Check List)

ตอนที่ 2.2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) กำหนดระดับคะแนนออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

มีระดับการใช้	มากที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน
มีระดับการใช้	มาก	ให้คะแนน	4 คะแนน
มีระดับการใช้	ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
มีระดับการใช้	น้อย	ให้คะแนน	2 คะแนน
มีระดับการใช้	น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน

และในท้ายแต่ละด้าน เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนคร

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนใช้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามประเภทเลือกรายการ (Check List) และแบบสอบถามปลายเปิด

2. นำผลการศึกษาจากข้อ 1 มาสร้างแบบสอบถามแบบประเภทเลือกรายการ (Check List) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) และแบบปลายเปิด โดยกำหนดขอบเขตและเนื้อหาให้ครอบคลุมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร

3. นำร่างแบบสอบถามและที่ผู้วิจัยสร้างเสร็จแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบเนื้อหาและสำนวนภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม เพื่อปรับปรุงแบบสอบถามตามอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์และนำไปตรวจสอบความถูกต้อง

4. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ (Index of Item-objective congruence : IOC) ได้ข้อคำถามที่มีค่า IOC 0.8-1.0

5. นำร่างแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขครั้งสุดท้าย

6. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนคร 2 โรงเรียน ได้แก่โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริยารามและโรงเรียนวัดบวรนิเวศ จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.98 ทั้งฉบับ

7. จัดพิมพ์แบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จากนั้นนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากครูผู้สอน

2. ผู้วิจัยนำหนังสือพร้อมแบบสอบถามไปยังโรงเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ตอบแบบสอบถาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลโรงเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งทำการชี้แจงรายละเอียดในการกรอกแบบสอบถาม

4. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามและเก็บข้อมูล จากครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี และรับคืนด้วยตนเองนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบแบบสอบถามที่สมบูรณ์ทั้งฉบับ

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูล

หลังจากที่ได้รับคืนแบบสอบถาม เรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์ โดย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2. แบบสอบถามตอนที่ 2 ตรวจสอบให้คะแนนข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามดังนี้

2.1 ตอนที่ 2.1 ตรวจสอบให้คะแนนข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำประเภท ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 กลุ่มมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้าน การวัดประเมินผลการเรียนรู้ ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี วิเคราะห์โดยการแจกแจง ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2.2 ตอนที่ 2.2 ตรวจสอบให้คะแนนข้อมูล จากการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน 2 ด้าน คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้ ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี โดยมีน้ำหนักคะแนน ดังนี้

มีระดับการใช้	มากที่สุด	ให้คะแนน	5 คะแนน
มีระดับการใช้	มาก	ให้คะแนน	4 คะแนน
มีระดับการใช้	ปานกลาง	ให้คะแนน	3 คะแนน
มีระดับการใช้	น้อย	ให้คะแนน	2 คะแนน
มีระดับการใช้	น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน

วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

ส่วนท้ายแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามปลายเปิด สอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาจัดลำดับความถี่และค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์

2. นำผลคะแนนที่ได้ มาหาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

2.1 แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2.2 แบบสอบถามตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี

2.2.1 ตอนที่ 2.1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 กลุ่มมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดลำดับความถี่รายชื่อและหาค่าร้อยละนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2.2.2 ตอนที่ 2.2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) รายชื่อ รายด้าน และโดยรวมซึ่งจำแนกตามตัวแปร ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงานและกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์การแปลผลของ บุญชม ศรีสะอาด (2545: 103) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายถึง มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายถึง มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับน้อยที่สุด

ส่วนท้ายเป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาจัดลำดับความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียน มัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี จำแนกตามระดับการศึกษาโดยใช้สถิติทดสอบค่าที (t-test)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรี จำแนกตาม ประสบการณ์ทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้โดยใช้สถิติการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA)

สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 หาดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item-objective congruence)

1.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha

Coefficient)

2. สถิติพื้นฐาน ได้แก่

2.1 ร้อยละ (Percentage)

2.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)

2.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน

3.1 ค่าที (t-test)

3.2 ค่าความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอผลการวิจัย และการแปลความหมาย จากข้อมูล ผู้วิจัยขอเสนอสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t - distribution
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F - distribution
SS	แทน	ค่าผลรวมกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ยของผลรวมกำลังสองของคะแนน (Mean Square)
df	แทน	ขั้นของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
p	แทน	ค่าความน่าจะเป็นในการปฏิเสธสมมติฐาน
*	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบตาราง พร้อมคำอธิบาย และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของครูปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์การนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 3 ผลวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน การสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 4 ผลวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ใช้ในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์สถานภาพของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของข้อมูลสถานภาพของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

สถานภาพ	จำนวนครู (n = 248)	ร้อยละ
1.ครูผู้สอน		
1.1 โรงเรียนมัธยมวัดมกุฎกษัตริย์	26	10.5
1.2 โรงเรียนเบญจมราชาลัย	35	14.0
1.3 โรงเรียนวัดราชบพิธ	38	15.3
1.4 โรงเรียนวัดบวรนิเวศ	21	8.5
1.5 โรงเรียนวัดสังเวช	16	6.5
1.6 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย	59	23.8
1.7 โรงเรียนสตรีวิทยา	53	21.2
รวม	248	100
2. ระดับการศึกษา		
2.1 ปริญญาตรี	175	70.6
2.2 สูงกว่าปริญญาตรี	73	29.4
รวม	248	100.0
3. ประสบการณ์การทำงาน		
3.1 น้อยกว่า 10 ปี	36	14.5
3.2 ตั้งแต่ 10 – 20 ปี	41	16.5
3.3 มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	171	69.0
รวม	248	100
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้		
4.1 ภาษาไทย	38	15.3
4.2 ศิลปศึกษา	17	6.9
4.3 คณิตศาสตร์	31	12.5
4.4 วิทยาศาสตร์	36	14.5
4.5 ภาษาต่างประเทศ	23	13.3
4.6 สุขศึกษาและพลศึกษา	16	6.5
4.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี	34	13.7

ตาราง 5 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวนครู (n =248)	ร้อยละ
4.8 สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม	43	17.3
รวม	248	100.0

จากตาราง 5 แสดงว่า ครูปฏิบัติการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยคิดเป็นร้อยละ 23.8 ส่วนน้อยที่สุดปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน วัดสังเวช คิดเป็นร้อยละ 6.5 ด้านระดับการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรีมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.6 รองลงมาเป็นระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 29.4 ด้านประสบการณ์การทำงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.0 รองลงมาที่มีประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 10-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.5 และกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า 10 ปีน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 14.5 ด้านกลุ่มสาระการเรียนรู้พบว่าส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 17. ส่วนน้อยคือกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาคิดเป็นร้อยละ 6.5

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ปรากฏผลตามตาราง 6

ตาราง 6 คำร้อยละ ของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยรวมรายกลุ่มและรายด้าน

ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น	ด้านการจัด กิจกรรม การเรียนรู้ n = 248 (ร้อยละ)	ด้านการวัด ประเมินผล การเรียนรู้ n = 248 (ร้อยละ)	การ นำมาใช้ ในการ จัดการ เรียนการ สอน	อันดับ
1.กลุ่ม 1 คติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐาน องค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา	83.3	12.3	47.7	2
2.กลุ่ม 2 ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมา	88.6	57.2	72.9	1
3.กลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึด หลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้ เหมาะสมกาลสมัย	63.3	13.2	38.3	4
4.กลุ่ม 4 แนวคิด หลักปฏิบัติเทคโนโลยีใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชน อย่างเหมาะสมกับสภาพการเป็นอยู่	68.6	15.0	41.8	3
รวม	76.0	24.4	50.2	-

จากตาราง 6 แสดงว่าครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร มีการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่ม 2 ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากเป็นอันดับแรกคิดเป็นร้อยละ 72.9 รองลงมาคือประเภทกลุ่ม 1 คติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา คิดเป็นร้อยละ 47.7 ประเภทกลุ่ม 4 แนวคิด หลักปฏิบัติเทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านดัดแปลงใช้ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 41.8 และประเภทกลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย คิดเป็นร้อยละ 38.3 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ปรากฏผลตามตาราง 7

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน
การสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยรวมและรายด้าน

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	S.D.	ระดับการใช้
1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	3.09	0.76	ปานกลาง
2. ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้	2.77	0.74	ปานกลาง
รวม	2.98	0.71	ปานกลาง

จากตาราง 7 แสดงว่าระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนครโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.09$, S.D. = 0.76) และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ($\bar{X} = 2.77$, S.D. = 0.74)

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกเป็นรายข้อ

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	S.D.	ระดับการใช้
1.ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร	3.60	0.75	มาก
2.ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.23	0.86	ปานกลาง
3.การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.21	0.86	ปานกลาง
4.การจัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.18	0.83	ปานกลาง
5.ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาวิเคราะห์เนื้อหาสาระเพื่อกำหนดการสอน	3.16	0.83	ปานกลาง
6.การเขียนแผนการสอน,กำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่สอน	3.19	0.89	ปานกลาง
7.นำมาจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ใบงาน ใบความรู้	3.41	1.07	ปานกลาง
8.นำมาจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน Power point E-book	2.56	0.71	ปานกลาง
9.นำมาเป็นสื่อกิจกรรม เช่น การจัดทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ การสาธิต	3.34	0.87	ปานกลาง
10.นำสื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น แหล่งเรียนรู้ สิ่งก่อสร้าง อุทยานประวัติศาสตร์มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้	2.93	0.83	ปานกลาง
11.นำสื่อบุคคลเช่น พระสงฆ์ ข้าราชการพนักงานรัฐวิสาหกิจ ปราชญ์ชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้	2.86	0.79	ปานกลาง
12.ดำเนินการสำรวจรายละเอียดข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นวิทยากร /นำนักเรียนไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.88	0.82	ปานกลาง
13.การทำหนังสือราชการขออนุญาตหัวหน้าสถานศึกษา / การติดต่อวิทยากรท้องถิ่น/เบิกจ่ายค่าตอบแทนวิทยากร	2.66	0.96	ปานกลาง
14.การรายงานผู้บังคับบัญชาหลังจากการนำนักเรียนไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.12	0.89	ปานกลาง
รวม	3.09	0.76	ปานกลาง

จากตาราง 8 แสดงว่า ระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.09$, S.D. = 0.76) และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา มีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน โดยการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.75)

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ จำแนกเป็นรายข้อ

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	\bar{X}	S.D.	ระดับการใช้
1.การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนขณะร่วมกิจกรรม	3.11	0.87	ปานกลาง
2.การสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านความคิด ความรู้สึก กระบวนการขั้นตอนในการทำงาน	2.33	0.74	น้อย
3.การตรวจงานจากแบบฝึกหัด ผลงานภาคปฏิบัติ โครงการ/โครงการต่างๆ	3.30	0.72	ปานกลาง
4.การรายงานตนเองของนักเรียนโดยให้นักเรียนเขียน บรรยายหรือตอบคำถามที่ครูสร้างขึ้น	2.95	0.81	ปานกลาง
5.การประเมินตนเอง	2.44	0.83	น้อย
6.การประเมินจากบันทึกข้อมูลผู้ที่เกี่ยวข้องเช่น ครู เจ้าของภูมิปัญญา ผู้ปกครอง เพื่อน	2.41	0.85	น้อย
7.การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริงเพื่อวัด ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์	3.10	0.82	ปานกลาง
8.การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน	2.50	1.11	น้อย
รวม	2.77	0.74	ปานกลาง

จากตาราง 9 แสดงว่าระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.77$, S.D. = 0.74) และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลางและอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่าง ($\bar{X} = 3.30$, S.D. = 0.72 - $\bar{X} = 2.33$, S.D. = 0.74)

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครโดยรวม และรายด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา

ตาราง 10 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	
1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	3.00	0.76	3.32	0.72	3.07*
2. ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้	2.66	0.64	3.03	0.88	3.76*
รวม	2.88	0.68	3.22	0.73	3.51*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 10 แสดงว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมพบว่าครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับสูงกว่าปริญญาตรี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับสูงกว่าปริญญาตรี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครู ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประสบการณ์การทำงาน					
	น้อยกว่า10ปี (n = 33)		10-20 ปี (n = 40)		20 ปีขึ้นไป (n = 175)	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	2.99	0.79	2.80	0.79	3.18	0.73
2. ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้	2.71	0.65	2.54	0.57	2.83	0.78
รวม	2.89	0.68	2.71	0.67	3.06	0.71

จากตาราง 11 แสดงว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมพบว่า ครูมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ทุกช่วงประสบการณ์การทำงาน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ครูมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง ทุกช่วงประสบการณ์การทำงาน

ตาราง 12 ค่าความแปรปรวนของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	แหล่งของความ				
	แปรปรวน	df	SS	MS	F
1. ด้านการจัดกิจกรรม การเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	2	5.29	2.64	4.71*
	ภายในกลุ่ม	245	137.55	0.56	
	รวม	247	142.84		
2. ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	2	2.84	1.42	2.65
	ภายในกลุ่ม	245	131.52	0.54	
	รวม	247	134.36		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	4.30	2.15	4.36*
	ภายในกลุ่ม	245	120.83	0.49	
	รวม	247	125.13		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 12 แสดงว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน โดยภาพรวมพบว่า
ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้ ครูปฏิบัติการสอนที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน
การสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ย
เป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe') ผลปรากฏดังตาราง 13 -14

ตาราง 13 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยภาพรวม จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประสบการณ์การทำงาน	\bar{X}	น้อยกว่า 10 ปี	10-20 ปี	มากกว่า 20 ปี
			2.89	2.71	3.06
โดยภาพรวม	น้อยกว่า 10 ปี	2.89	-	0.18	0.17
	10 – 20 ปี	2.71		-	0.35*
	มากกว่า 20 ปี	3.06			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 13 แสดงว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10-20 ปี กับ มากกว่า 20 ปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 20 ปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10-20 ปี

ตาราง 14 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ประสบการณ์	\bar{X}	น้อยกว่า	10-20 ปี	มากกว่า
			10 ปี		20 ปี
			2.99	2.80	3.19
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	น้อยกว่า	2.99	-	0.18	0.19
	10 ปี				
	10 – 20 ปี	2.80		-	0.38*
	มากกว่า				
	20 ปี	3.19			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 14 แสดงว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10-20 ปี กับมากกว่า 20 ปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูที่มีประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 20 ปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงาน 10-20 ปี

ตาราง 15 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน					
	ด้านการจัดการเรียนรู้		ด้านการวัดประเมินผล		รวม	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	3.81	0.28	3.90	0.39	3.84	0.26
ภาษาไทย	3.45	0.34	2.72	0.35	3.19	0.29
วิทยาศาสตร์	2.71	0.65	2.37	0.25	2.59	0.46
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	3.54	0.33	3.26	0.25	3.50	0.23
ต่างประเทศ	3.23	0.29	2.58	0.35	2.99	0.25
คณิตศาสตร์	1.99	0.33	1.92	0.22	1.96	0.23
ศิลปะ	3.19	0.39	2.82	0.27	3.05	0.29
สุขศึกษาพลศึกษา	1.81	0.31	1.69	0.16	1.76	0.21

จากตาราง 15 แสดงว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ และศิลปะ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และสุขศึกษาพลศึกษา มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย

เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และการงานอาชีพและเทคโนโลยี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ และศิลปะ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และสุขศึกษาพลศึกษา มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย

ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ และศิลปะ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และสุขศึกษาพลศึกษา มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย

ตาราง 16 ค่าความแปรปรวนของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	แหล่งของความแปรปรวน				
	แปรปรวน	df	SS	MS	F
1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	7	107.39	15.34	103.87*
	ภายในกลุ่ม	240	35.45	0.15	
	รวม	247	142.84		
2. ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	7	111.93	15.99	171.09*
	ภายในกลุ่ม	240	22.43	0.09	
	รวม	247	134.36		
รวม	ระหว่างกลุ่ม	7	104.30	14.90	171.70*
	ภายในกลุ่ม	240	20.83	0.09	
	รวม	247	125.13		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 16 แสดงว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทั้งด้านจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นกัน จึงทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ้ (Scheffe') ผลปรากฏดังตาราง 17-19

ตาราง 17 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร โดยภาพรวม จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

การใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	กลุ่มสาระการเรียนรู้								
	สังคม	ไทย	วิทย์	การงานฯ	ต่าง ประ เทศ	คณิต	ศิลปะ	สุข ศึกษา	
\bar{X}	3.84	3.19	2.59	3.50	2.99	1.96	3.05	1.76	
โดยภาพรวม									
สังคม	3.84	-	0.65*	1.26*	0.34*	0.85*	1.88*	0.79*	2.08*
ไทย	3.19	-	-	0.60*	0.31*	0.19	1.23*	0.13	1.42*
วิทย์	2.59	-	-	-	0.91*	0.40*	0.63*	0.47*	0.82*
การงานฯ	3.50	-	-	-	-	0.51*	1.54*	0.45*	1.74*
ต่างประเทศ	2.99	-	-	-	-	-	1.03*	0.06	1.23*
คณิต	1.96	-	-	-	-	-	-	1.09*	0.19
ศิลปะ	3.05	-	-	-	-	-	-	-	1.29*
สุขศึกษา	1.76	-	-	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 17 แสดงว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยรวมพบว่า ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมฯกับภาษาไทยภาษาต่างประเทศ ศิลปะ คณิตศาสตร์และสุขศึกษา มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูกลุ่มสาระสังคมศึกษามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูผู้สอนกลุ่มสาระการงานอาชีพฯ ภาษาไทย ศิลปะศึกษา ภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสุขศึกษาตามลำดับ ส่วนครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพฯมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูผู้สอนภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ สุขศึกษาฯตามลำดับ สำหรับครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสุขศึกษาฯ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะศึกษามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ วิทยาศาสตร์

คณิตศาสตร์ และสุขศึกษา ตามลำดับ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสุขศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และสุขศึกษา

ตาราง 18 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	กลุ่มสาระการเรียนรู้								
	สังคม	ไทย	วิทย์	การงาน ฯ	ต่าง ประ เทศ	คณิต	ศิลปะ	สุข ศึกษา	
\bar{X}	3.81	3.46	2.71	3.64	3.23	1.99	3.19	1.81	
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้									
สังคม	3.81	-	0.35*	1.09*	0.17	0.58*	1.82*	0.62*	1.99*
ไทย	3.46	-	-	0.75*	0.18	0.23	1.47*	0.27	1.65*
วิทย์	2.71	-	-	-	0.93*	0.51*	0.72*	0.48*	0.90*
การงานฯ	3.64	-	-	-	-	0.41*	1.65*	0.45*	1.83*
ต่างประเทศ	3.23	-	-	-	-	-	1.24*	0.04	1.42*
คณิต	1.99	-	-	-	-	-	-	1.20*	0.18
ศิลปะ	3.19	-	-	-	-	-	-	-	1.38*
สุขศึกษา	1.81	-	-	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 18 แสดงว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้พบว่า

ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างจากครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ ศิลปศึกษา และครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าครูกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ศิลปศึกษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสุขศึกษาตามลำดับ

ตาราง 19 การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการจัดการเรียน การสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการวัดประเมินผล
การเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

การใช้ภูมิ ปัญญา ท้องถิ่น	กลุ่มสาระการเรียนรู้							
	สังคม	ไทย	วิทย์	การงานฯ	ต่าง ประ เทศ	คณิต	ศิลปะ	สุข ศึกษา
\bar{X}	3.90	2.72	2.37	3.26	2.58	1.92	2.82	1.69
ด้านการวัด ประเมินผล การเรียนรู้								
สังคม	3.90	-	1.19*	1.54*	0.65*	1.32*	1.99*	2.22*
ไทย	2.72	-	-	0.35*	0.54*	0.14	0.80*	1.03*
วิทย์	2.37	-	-	-	0.89*	0.21	0.45*	0.68*
การงานฯ	3.26	-	-	-	-	0.68*	1.34*	1.57*
ต่างประเทศ	2.58	-	-	-	-	-	0.66*	0.89*
คณิต	1.92	-	-	-	-	-	-	0.90*
ศิลปะ	2.82	-	-	-	-	-	-	-
สุขศึกษา	1.69	-	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 19 แสดงว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้
พบว่า

ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างจากครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ การ
งานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ ศิลปะศึกษา แลครูผู้สอนกลุ่มสาระการ
เรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม
ศึกษามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้
มากกว่าครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพฯ ศิลปะศึกษา ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ
วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสุขศึกษาฯ ตามลำดับ

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในด้านต่างๆ ตามลำดับดังนี้

ตาราง 20 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ n = 248

ข้อเสนอแนะ	n=248	
	ความถี่	ร้อยละ
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้		
1. โรงเรียนควรมีการกำหนดนโยบายและการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทำโครงการแผนปฏิบัติการ จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	14	5.7
2. โรงเรียนควรจัดการนิเทศอบรมสัมมนาพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สื่อการสอน การจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น	12	4.8
3. โรงเรียนควรมีการสำรวจแหล่งเรียนรู้ชุมชนในทุกด้านบันทึกรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นครุมีปัญหาด้านไม่รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่น	8	3.2
4. โรงเรียนควรมีวางแผนการนำนักเรียนไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	8	3.2

จากตาราง 20 แสดงว่าครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ในเขตพระนคร มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนคิดเป็นร้อยละเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ โรงเรียนควรมีการกำหนดนโยบายและดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทำโครงการแผนปฏิบัติการจัดสรรงบประมาณ สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 5.7 โรงเรียนควรจัดการนิเทศอบรมสัมมนาพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สื่อการสอน การจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นคิดเป็นร้อยละ 4.8 โรงเรียนควรมีการสำรวจแหล่งเรียนรู้ชุมชนในทุกด้านบันทึกรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นครุมีปัญหาด้านไม่รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่น และโรงเรียนควรมีวางแผนการนำนักเรียนไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 3.2

ตาราง 21 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ	n=248	
	ความถี่	ร้อยละ
ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้		
1. โรงเรียนควรมีการส่งเสริมด้านการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินตามสภาพจริง	12	4.8
2. ควรมีการประชุมออกแบบใบงาน และการวัดประเมินผลแบบบูรณาการโดยหลอมชิ้นงานทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในการพานักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น	10	4.0

จากตาราง 21 แสดงให้เห็นว่าครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้คิดเป็นค่าร้อยละตามลำดับดังนี้ โรงเรียนควรมีการส่งเสริมด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลตามสภาพจริง คิดเป็นร้อยละ 4.8 การพานักเรียนไปสำรวจแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีการประชุมหลอมชิ้นงาน ออกแบบใบงานและดำเนินการวัดประเมินผลแบบบูรณาการหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้คิดเป็นร้อยละ 4.0

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย เรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผล
6. อภิปรายผล
7. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา 2 ด้าน ได้แก่ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการประเมินผล การเรียนรู้

2. เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา 2 ด้าน ได้แก่ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการประเมินผลการเรียนรู้

3. เพื่อเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยาจำแนกตามสถานภาพของครู ได้แก่ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา จำนวน 7 โรงเรียน จำนวน 673 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา จำนวน 7 โรงเรียน โดยมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้ตารางของเคร็จซี่และมอร์แกน (Krejcie; & Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 คน (จากประชากร 673 ในตารางไม่มี 673 จึงใช้ที่ประชากร จำนวน 700 แทน) ทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ซึ่งใช้โรงเรียนเป็นระดับชั้น (Strata) โดยการเทียบสัดส่วนจากนั้นจึงสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) (พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2549: 119)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยการจำแนกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ โรงเรียน ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 2 ตอน

2.1 แบบสอบถามการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้

2.2 แบบสอบถามระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคอร์ท (Likert) 5 ระดับ โดยกำหนดน้ำหนักคะแนนการประมาณค่า และทำแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามปลายเปิดข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้

1. วิเคราะห์แบบสอบถามตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. วิเคราะห์การนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ (Percentage)

3. วิเคราะห์ข้อมูลการใช้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน จำแนกตามระดับการศึกษา โดยใช้การทดสอบค่าที (Independent Samples Group)

5. วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยใช้ One Way Analysis of Variance

สรุปผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ปรากฏผลโดยสรุป ดังนี้

1. สถานภาพครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ปฏิบัติหน้าที่สอนโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยมากที่สุด กลุ่มสาระสังคมศึกษาและวัฒนธรรมมากที่สุด มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ประสบการณ์ทำงานมากกว่า 20 ปี

2. การนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร พบว่ามีการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่ม 2 ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากเป็นอันดับแรกคิดเป็นร้อยละ 72.9 รองลงมาคือประเภทกลุ่ม 1 คติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมถ่ายทอดกันมา คิดเป็นร้อยละ 47.7 ประเภทกลุ่ม 4 แนวคิด หลักปฏิบัติเทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านดัดแปลงใช้ในชุมชนคิดเป็นร้อยละ 41.8 และประเภทกลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย คิดเป็นร้อยละ 38.3 ตามลำดับ

3. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$, S.D. = 0.71) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.09$, S.D. = 0.76) และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.77$, S.D. = 0.74)

4. ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครจำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีดังนี้

4.1 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามระดับการศึกษาโดยภาพรวม พบว่าครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับสูงกว่าปริญญาตรี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับสูงกว่าปริญญาตรี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมพบว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูปฏิบัติการสอนที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.3 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียน การสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผล ดังนี้

1. การนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร มีการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่ม 2 ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากเป็นอันดับแรก อาจเนื่องมาจากเขตพระนครเป็นเขตที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเภทศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมจำนวนมาก มีชุมชนเก่าแก่ที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชัดเจน ตั้งแต่สมัยเริ่มสร้างกรุงรัตนโกสินทร์มีแหล่งเรียนรู้ชุมชนทางด้านศิลปวัฒนธรรม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ทั้งในและนอกเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งกรุงเทพมหานครได้ยกย่องให้เขตพระนครเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรม จึงทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครได้เปรียบด้านแหล่งเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้มาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัทรวดี อุดมมลกุล (2546: บทคัดย่อ) พบว่าสถานศึกษามีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้จากชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยนำกลุ่มศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีมาใช้มากและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ (2537: บทคัดย่อ) พบว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมที่นำมาใช้มากที่สุด คือด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เช่นเดียวกับการศึกษาของศิริพงศ์ นวลแก้ว (2540: บทคัดย่อ) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โรงเรียนประถมสังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นมากที่สุดคือกลุ่มศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี

สำหรับการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภท คติ ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา มาใช้มากเป็นอันดับรองอาจเป็นเพราะภูมิปัญญา กลุ่ม 2 เป็นเรื่องเกี่ยวกับ คติ ความเชื่อ พิธีกรรมทางศาสนา เช่นการไหว้ครู การหล่อเทียน การทำบุญในวันสำคัญต่างๆทางศาสนาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตคนไทย โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครทุกแห่งมีการจัดกิจกรรมพิธีทางศาสนาต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน

ตามลักษณะพึงประสงค์ของหลักสูตร (กรมวิชาการ. 2544: 11) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตมีทองบุตร (2542: บทคัดย่อ) พบว่าครูนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติ ความเชื่อมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมาก และงานวิจัยของประยูรศรี เจียวก๊ก (2546: 86 - 88) ได้ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดกระบี่ พบว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มคติชาวบ้าน ความเชื่อ ความคิด ภาษาและหลักการที่เป็นพื้นฐานของความรู้มาใช้มากที่สุด

ส่วนผลการวิจัยพบว่าการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่ม 4 แนวคิด หลักปฏิบัติ เทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านดัดแปลงใช้ในชุมชนมีการนำมาใช้เป็นอันดับ 3 เนื่องจากในเขตพระนครศรีอยุธยาประเภทภูมิปัญญากลุ่ม 4 มีน้อยและบางอย่างได้สูญหายไป เช่นการทำเครื่องทอง (อังคาร. 2545: 29) และการนำประเภทภูมิปัญญากลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัยมาใช้เป็นอันดับสุดท้าย คงเป็นเพราะเขตพระนครศรีอยุธยาภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาชีพ ช่างทำเครื่องทอง เครื่องถม การทำเครื่องสังฆภัณฑ์ การทำดอกไม้ไฟ การหล่อพระ อาชีพทำธง ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่สามารถนำมาสาธิตได้เนื่องจากต้องใช้เครื่องมือต่างๆ มากมาย ประกอบกับภูมิปัญญาบางอย่างไม่มีผู้สืบทอดหรืออนุรักษ์ปัจจุบันได้สูญหายไป เช่นการสานใบลาน การทำเครื่องถม การทำเครื่องเงินเครื่องทอง การทำสายประคด (อังคาร. 2545: 43-45) อีกทั้งประเภทภูมิปัญญากลุ่ม 3 มีเนื้อหาโดยมากสอดคล้องกับกลุ่มสาระการงานอาชีพฯ เท่านั้น จึงทำให้ผลการวิจัยมีการนำมาใช้น้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิตยา บุตรศรี (2542: บทคัดย่อ) พบว่าครูใหญ่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพของท้องถิ่น นำมาใช้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และประกอบ ใจมั่น (2539: 268-265) พบว่าครูกลุ่มสาระการงานอาชีพฯ นำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัยมาใช้มาก โดยนำมาเป็นสื่อการสอนและเป็นวิทยากรเช่นเดียวกับประยูรศรี เจียวก๊ก (2546: 86 - 88) ได้ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา ประถมศึกษา จังหวัดกระบี่ พบว่า ครูมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองมาใช้มากที่สุด

2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา เช่นโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนสตรีวิทยา โรงเรียนเบญจมราชาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ โรงเรียนวัดราชบพิธ เป็นโรงเรียนเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงด้านผู้สำเร็จการศึกษาที่มุ่งศึกษาต่อมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงทำให้มีการแข่งขันด้านวิชาการ จากรายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยาผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสามารถสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของรัฐอยู่ในระดับมาก (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1. 2551) แต่อย่างไรก็ตามโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา ยังมีการดำเนินการ

กำหนดนโยบายและการส่งเสริมด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนด้วยเช่น โรงเรียนสตรีวิทยา มีการเชิญวิทยากรท้องถิ่นและการนำนักเรียนศึกษาแหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น (โรงเรียนสตรีวิทยา. 2545) โรงเรียนวัดบวรนิเวศจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่น (โรงเรียนวัดบวรนิเวศ.2551: 12) โรงเรียนเบญจมราชาลัยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้จัดทำแผนการโครงการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกาะรัตนโกสินทร์ถิ่นของเรา โดยจัดทำสาระท้องถิ่น(พัชราทิพย์ทัศน์ และคณะ. 2552: 41-44) และจากรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก รอบ 2 ของสถานศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ผลการประเมินโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครส่วนใหญ่ผ่านการประกันคุณภาพในมาตรฐานที่ 13 และมาตรฐานที่ 14 ด้านผู้บริหาร การบริหารและการจัดการศึกษาให้สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นมีสื่อการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ต้องส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัดและความสามารถของผู้เรียนและมีการนำแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับดี (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2551: 32) ผลการวิจัยจึงพบว่าครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย สุทธิใจ อ่อนฤชา (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นผลการวิจัยพบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง สภาพปัญหาด้านหัวหน้าหมวดวิชาไม่มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศรีรัตน์ บุญศรีและคนอื่นๆ (2542: 69-73) ศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่านพบว่ามีการดำเนินงานด้านการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ เวกวรพันธ์ นำสนเทียะ (2541: บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องศึกษากิจการการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ: กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว พบว่าการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการเปรียบเทียบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครจำแนกตามระดับการศึกษา ประสพการณ์การทำงานและกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีดังนี้

3.1 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร จำแนกตามระดับการศึกษาโดยภาพรวม พบว่าครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับสูงกว่าปริญญาตรี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับสูงกว่าปริญญาตรี มีการใช้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน สอดคล้องกับกมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536: 135) กล่าวว่าครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนการสอน โดยคิดค้นนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการเตรียมการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และการวัดประเมินผลการเรียนรู้ต่างกัน เช่นเดียวกับสุวิมล ว่องวานิช (2544: 96) ที่กล่าวว่าระดับการศึกษาต่างกันทำให้ครูผู้สอนมีประสบการณ์และการนำความรู้ ความคิด ปัญญาและความรอบรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ต่างกัน

3.2 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนครศรีอยุธยาตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมพบว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูปฏิบัติการสอนที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะครูที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่ามีขีดความสามารถในการวิเคราะห์ มีความชำนาญในการจัดการเรียนการสอน การคิดค้นนวัตกรรมและการออกแบบการเรียนรู้ ตลอดจนเข้าใจปัญหา สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่เสาวภาคย์ แผลมเพชร (2545: 83) กล่าวว่าประสบการณ์ทำงานเป็นสิ่งสำคัญเพราะช่วยให้ครูเข้าใจปัญหา สามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535: 67) กล่าวว่าประสบการณ์ทำงานย่อมทำให้ครูผู้สอนเกิดความชำนาญ และทำให้เกิดความผูกพันในอาชีพและองค์กรไปด้วยเช่นเดียวกับกมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536: 136) ที่กล่าวว่าครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันย่อมมีขีดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การจัดการเรียนการสอน โดยคิดค้นนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การออกแบบการเรียนรู้ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยจำลอง ทุ่นทอง (2549: 54) ได้ทำการศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ช่วงชั้นที่ 4 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 พบว่า บุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ช่วงชั้นที่ 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานโดยรวมและรายด้านทุกด้านแตกต่างกัน

3.3 ผลการเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่าครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต่างกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต่างกันมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ ลักษณะของเนื้อหาวิชาตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของแต่ละ

กลุ่มสาระฯมีความแตกต่างกัน โดยพบว่ากลุ่มสาระฯสังคมศึกษามีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีโดยตรง จึงทำให้ครูผู้สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษามีการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มนี้มาใช้ในการเรียนการสอนมาก แต่เมื่อพิจารณาแยกตามลักษณะของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ จะพบว่า ถ้าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับกลุ่มคดี ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่สั่งสมมาถ่ายทอดกันมา เช่น คติ คำคม สุภาษิต คำพังเพย นั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีการนำมาใช้มากที่สุดคือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และภูมิปัญญา ท้องถิ่นกลุ่มที่มีการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยี เช่น การประดิษฐ์สิ่งของต่างๆนั้น จะพบว่ากลุ่ม สาระการเรียนรู้ที่มีการนำมาใช้มากที่สุด คือกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากจุดประสงค์ของรายวิชาต่างๆในระดับมัธยมศึกษาจะแตกต่างกันไป เช่นวิชาภาษาไทย มี จุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถทั้งในด้านการพูด ฟัง อ่าน และเขียน รวมทั้งเห็นคุณค่าของ งานประพันธ์เป็นต้น (กรมวิชาการ. 2544: 9) และกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ก็เน้นเกี่ยวกับการ ใช้เทคโนโลยี และการใช้วิธีการและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา จึงทำให้การ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูใน แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้แตกต่างกันออกไปตามลักษณะ ของเนื้อหาวิชาดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย รัตมี ทองบุตร (2542: บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษา เรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา พบว่าประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุดคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนาและสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ นัทธี พงษ์ดนตรี (2544: 81-86) ได้ทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี พบว่าครูในแต่ละกลุ่มสาระการ เรียนรู้ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ อังกุล สมคะเนย์ (2535: 134-135) ศึกษาสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนา หลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างก็มีความ คิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาสื่อการสอนแตกต่างกัน และ ภัทรวดี อุดมมลกุล (2545: 226) ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษากรุงเทพมหานคร พบว่า ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างก็มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ผลจากการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน
2. ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญในบทบาทด้านการกำหนดนโยบายวางแผนการจัดการศึกษา การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม การวางแผนการสอนและการวัดประเมินผล
3. ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมสนับสนุนในด้านการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ผู้บริหารโรงเรียนควรพิจารณาเกี่ยวกับการจัดทำแผนบูรณาการกิจกรรม และการบูรณาการด้านการออกแบบใบงาน ใบความรู้ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและสามารถวัดประเมินผลได้หลากหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรที่สัมพันธ์กับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน
2. ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการ
3. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน
4. การวิจัยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนครศรีอยุธยา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *สรุปผลการสัมมนา เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ. (2536). *ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน
เอกชน*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กรประภา แยมอรุณ. (2551, 22 ธันวาคม). *สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านขนมเบื้อง
หน้าสตรีวิทยา*
- กรมวิชาการ. (2533). *หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)*.
กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2540). *การพัฒนารายวิชาสังคมศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นในหลักสูตรระดับ
มัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- (2542 ก.). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2545). *หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการวัดผลประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา*.
กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- (2546). *หลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน
ในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ.
- (2546). *พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546
และกฎกระทรวงแห่งส่วนราชการ*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์
(ร.ส.พ.).
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *การพัฒนารายวิชาสังคมศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น
ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- (2542 ก). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2545). *แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2546). *แนวทางการประเมินผลด้วยทางเลือกใหม่ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- กรมสามัญศึกษา. (2539). *เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2545). *แนวทางการพัฒนาและการผลิตสื่อการศึกษานอกระบบตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). *สรุปผลการวิจัย เรื่อง ภูมิปัญญา ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์กลางลาดพร้าว.
- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). *วิถีไทย : กุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพฯ: เวิร์ดเวฟเอ็ดดูเคชั่น.
- กฤษฎา ยคชรัฐ. (2546). *การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียน : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กิดานันท์ มะลิตอง. (2536). *เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพลสโปรดักส์.
- กิตติพิศ ศิริสูตร. (2537). *การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรสุพรรณบุรี*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กลุ่มบริหารการเงินและสินทรัพย์ สพท.นฐ.เขต 2. (2551). *ระเบียบการเบิกจ่ายค่าตอบแทนให้วิทยากรบุคคลภายนอก*. นครปฐม: เอกสารโรงเรียนเย็บเล่ม.
- จूरี่รัตน์ เขียวเงิน. (2551, 21 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านน้ำพริกนิตยา.
- จำลอง ทุ่นทอง. (2549). *สภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อยู่ช่วงชั้นที่ 4 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2523). *เทคโนโลยีการสอน : การออกแบบและพัฒนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชัชวาล ทองดีเลิศ. (2547, ตุลาคม-ธันวาคม). รู้จักนักคิด. *วารสารสื่อพลัง*. 12(4): 18-25.
- ชาญชัย อาจิณสมอาจารย์. (2537). *การนิเทศการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- ชุมพร วงศ์พัฒน์. (2538). *การใช้ประโยชน์จากแหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษารายวิชา ส101 – ส102 ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (สังคมศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ณรงค์ ก่องแก้ว. (2540). *การใช้แหล่งวิทยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (ประถมศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้. ถ่ายเอกสาร.

- เดือน คำดี. (2543). *สังคมศึกษาสมบูรณ์แบบ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ทัศนาศาสตร์ แสงศักดิ์. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา*. (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทัศนีย์ ทองไชย. (2542). *สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สังคมศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ทิพวรรณ โรจนสถาพรกิจ. (2551, 22 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านธงวันชาติ.
- ทัศนาศาสตร์ แคมมณี. (2542, พฤษภาคม). การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. *วารสารวิชาการ*. 2 (5): 23 - 25.
- (2545). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2531). *ทิศทางการหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- นัทธี พงษ์ดนตรี. (2544). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียน คาทอลิก สังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (หลักสูตรและการเรียนการสอน). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.
- นันทสาร สีสลับ. (2541, พฤษภาคม-มิถุนายน). *ภูมิปัญญาไทย*. *วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศิลปวัฒนธรรม*. 41(2): 17-20.
- นิตยา บุตรศรี. (2542). *การนำวิถีชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (ภาควิชาบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- นางลักษณ์ วงศ์ประเสริฐ. (2541). *การศึกษาปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแพร่*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (หลักสูตรและการสอน). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- นางลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ เรื่อง กระบวนการปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้: การประเมินและประกัน*. เอกสารโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ลำดับที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- บังอร ฝ่ายสัจจา. (2546). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดการเรียนการสอนนอกโรงเรียน
ในจังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.(สาขาหลักสูตรและการสอน). ชลบุรี:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญเลิศ ไพรินทร์. วิทยาการ. (2534). อุบลราชธานี: ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- ประกอบ ใจมั่น. (2539). การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการเรียนการสอน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ ค.ม.
(โสตทัศนศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ประจักษ์ บุญอารีย์. (2543). บริบทแนวโน้มทางการศึกษา. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏ
อุบลราชธานี.
- ประเวศ วะสี. (2532). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์
ติ้งกรุ๊ป.
- (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- (2536). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนา
ชนบท. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- ประไพ แซ่เป้. (2551, 21 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านธงบวรไตรรงค์.
- ประไพพรรณ ผ่องสวัสดิ์. (2549). การศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้
แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1. สารนิพนธ์ กศ.ม.
(การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ประยุทธ์ ตรีชัย. (2544). การศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
(การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ประยูรศรี เจียวก๊ก. (2546). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์
กศ.ม. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.
- ปราณี ทองประพันธ์. (2546). สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียน
การสอนของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตเพชรบูรพา จังหวัดสระแก้ว.
วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ปิยะพงษ์ จันทรวงศ์. (2551, 25 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านอร่อยเด็ด.
 ปรีชา ทุดิยาภรณ์. (2548). *บรรณนิทัศน์เรื่องภูมิปัญญาไทย*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา).
 กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา อุยตระกูล. (2539). “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” *เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องภูมิปัญญา
 ชาวบ้าน*. ขอนแก่น: ณ ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2535). *จิตวิทยาอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
 ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมเขตพระนคร. (ม.ป.ป). *รายชื่อผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
 เขตพระนคร*. กรุงเทพฯ: เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.
- พัชรา ทิพย์ทัศน์; และคณะ. (2552). *เกาะรัตนโกสินทร์ถิ่นท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: เอสพีเอ เจริญผล.
 หน้า 41-44
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542, 9 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา.
 หน้า 47-51.
- พระศรีสิทธิมนี; และคนอื่นๆ. (2551). *เพชรบางลำพู*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2541, 16-31 ตุลาคม). ภูมิปัญญาศึกษา. *ปฏิรูปการศึกษา*. 1(3): 28 – 31.
- พรชัย ภาพันธ์. (2545). *การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา
 ตอนต้น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร*.
 ภาคนิพนธ์ ค.บ. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี. ถ่ายเอกสาร.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2549). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แฮัส
 ออฟ เดอร์มิสท์.
- พงษ์พันธ์ งามพงษ์. (2552, 23 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านมาลาพานิช.
 ภัทรวดี อุดมมงคล. (2545). *การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
 สถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตรสังกัดกรมสามัญศึกษา
 กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. บัณฑิตวิทยาลัย. (2546). *คู่มือการจัดทำปริญญานิพนธ์และ
 สารนิพนธ์*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย.
- มณีนภา ชุติบุตร. (2538). *แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน*.
 กาญจนบุรี: ม.ป.พ.
- มาลาพานิช. (2535, ปักษ์หลัง. กรกฎาคม). *นิตยสารลลนา รายปักษ์*. 22(528): 15-16.
- มาลินี สวyc้าขาว. (2538). *การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาใน
 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ค.ม.
 (ครุศาสตร์การสอนสังคมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 ถ่ายเอกสาร.

- ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์. (2537). การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการศึกษานอกระบบโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ คบ. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2533). บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 24(5):6.
- (2535). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. ปริญญาณิพนธ์ กศ.ด. (วิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- (2537). การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : การศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รัศมี ทองบุตร. (2542). การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สังคมศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร
- ราชบัณฑิตยสถานศึกษา.(2530). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- โรงเรียนวัดบวรนิเวศ. (2550). สารการเรียนรู้ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: โรงเรียนฯ
- โรงเรียนสตรีวิทยา. (2545). โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: โรงเรียนฯ.
- รุ่ง แก้วแดง. (2540). การปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.
- (2541). การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- (2543). ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.
- (2545). ครูภูมิปัญญาไทยกับรัฐธรรมนูญใหม่. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.
- ลำพอง บุญช่วย. (2530). การสอนเชิงระบบ. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปทุมธานี: วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาจกรณ
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2541). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.
- เวกวรรณ จ่าสันเทียะ. (2541). การศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ: กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

- วิชาการ,กรม. (2545). *หลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติการวัดผลประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา*
กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- (2544). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- ศิริพงษ์ นวลแก้ว. (2540). *การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น*
ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (หลักสูตรและการนิเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- ศรียรัตน์ บุญศรี; และคนอื่นๆ. (2541) *การศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้*
ในการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดน่าน
(การศึกษาด้วยตนเอง). กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- ศึกษา พลศรี. (2550). *การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในช่วงชั้นที่ 3*
ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุบราชธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ค.ม.
(การบริหารการศึกษา). อุบลราชธานี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
ถ่ายเอกสาร.
- สมจิตร สาราเปญ. (2551, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านอาอีชะฮ์.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (ม.ป.ป). *ประวัติวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร*. กรุงเทพฯ:
ชวนพิมพ์.
- สมหมาย สว่างวัฒนารักษ์. (2546). *การศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร*
สถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
จังหวัดนันทบุรี. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.
- สมาน อัสวภูมิ. (2541). *การจัดการศึกษาท้องถิ่น : กรณีศึกษา*. อุบลราชธานี: อุบลกิจออฟเซต
การพิมพ์.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2534). *ภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สามารถ รอดสำราญ. (2546). *การใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนของ*
โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.
(การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.
- สาร สาระทัศน์นันท์. (2543, ธันวาคม-2544, มกราคม). *การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและ*
ภูมิปัญญาชาวบ้าน. *วารสารวัฒนธรรมไทย*. 38(2): 15-18.

- สำนักงานเขตพระนคร. (ม.ป.ป.). *ไฟกัศพระนคร*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- (2551). *ข้อมูลชุมชนเขตพระนครที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2553, จาก <http://www.dusit.ac.th>.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. (2551). *รายงานการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: เอกสารโรเนียว.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2527). *การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน (กศ.พช.)*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- (2534). *การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2539). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544)*. กรุงเทพฯ: อรรถพลการพิมพ์.
- (2540). *นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- (2542). *เส้นทางสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาไทย : แนวทางการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2535). *ภูมิปัญญาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- (2541). *ภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- (2541). *รายงานวิจัยแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- (2545). *แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) ฉบับสรุป*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. (2550). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีแห่งราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2540). *การวัดและประเมินผลสภาพแท้จริงของนักเรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- (2542). *โครงการอบรมครูผู้สอนกลุ่มคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (วิทยาศาสตร์) และครูประจำห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- (2545). *แนวทางการวัดและประเมินผลในชั้นเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2542). *โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.

- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2551). รายงานการประเมินคุณภาพ การศึกษาภายนอก รอบ 2 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: เอกสารโรเนียว.
- สุดใจ อ่อนถาษา. (2545). สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการ จัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ ศึกษา จังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษา สหวิทยาเขตภูเวียง. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหาร การศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. (2533). รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: หมู่บ้าน. สุรพงษ์ ศิริวรรณชัย. (2551, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านขนมไทย ชูถิ่น.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2533). แหล่งวิทยาการในชุมชนกับการศึกษานอกระบบในการพัฒนาและการใช้ แหล่งวิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 18. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2544). การพัฒนามาตรฐานคุณภาพครูและผู้บริหารสถานศึกษาและ การวางระบบประเมินภายใน. กรุงเทพฯ: สำนักงานข้าราชการครู กระทรวงศึกษาธิการ. ----- . (2546). การประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2533). ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เสาวภาคย์ แผลมเพชร. (2545). การศึกษาความพร้อมของสถานศึกษาและศักยภาพของบุคลากร ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2522). พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- อเนก นาคะบุตร. (2531). หนังสือตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบทจากประสบการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- อนุวัติ คุณแก้ว. (2548). หลักการวัดและประเมินผลทางการศึกษา. เอกสารสำเนา.
- อมรวิชัย นาครทรรพ. (2540). ความฝันของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ตะวันออก (มหาชน).
- อภิรดี บำรุงสุข. (2544). การศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาบูรณาการในการสอนวิชา สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (หลักสูตรและ การสอน). ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.

- อังกฤษ สมคะเนย์. (2535). *สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี*.
 ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- (2543). *เราจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างไร. อุบลราชธานี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี*.
- อังคาร. (2545). 18 ชุมชนหัตถกรรม ภูมิปัญญาโบราณ กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- อารี สันถนหจวี. (2541). *รูปแบบการเรียนการสอนเด็กปัญญาเลิศ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). *หลักการสอน*. ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อินทิดา หิรัญสาย. (2545, ตุลาคม). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา*. *วารสารวิชาการ*. 5(10): 18 – 22.
- อุดม ปัทมสูตร. (2550, 17 กรกฎาคม). *สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ ที่ร้านขนมไทยแม่อุดม*.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2535). *แนวความคิดการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น*. *วารสารครุศาสตร์*. 27(2): 15-20.
- อรพิน สันติธีรกุล. (2545). *การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการเป็นวิทยากร*. เชียงใหม่: คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม.
- Bunnell, G.D.C. (1999). *Stylistic Analysis of the Contemporary Retold Folktale, State College : Docral Dissertation*”pp. 105 – 109. The Mississippi State University.
- Ellis, Arthur K.; & Hurs. (2002). *Introduction to the Foundation of Education*. New Jersey: Prentice Hall.
- Ely, Donald P. (1972). *The Field of education technology a Statement of definition*. Audiovisual Instruction.
- Ferguson, Harl R. (1973). *The High School Curriculum*. New York: The Ronald Press.
- Lawey, Ragina F. (1998). *Audio Visual Method in Teaching*. New York: Holt Rinchart And Winston.
- Mackay, Join Wisdom. (1995). *Country Music Performance in Northern Nova Scotia*. Canada: Memorial University of New foundland.
- Relic, Peter D . (2001, Winter). *The New Windom in Sexuality Education*. *Independent School*. 60(2): 7-8.
- Wither, Sarash E. (2000, October). *Local Curriculum Development and Place – based Education*. DAO. Retrieved Jan 21 2005, from <http://thailis.uni.net.th/dao/detail.nsp>.
- Yonghwan, Lee. (May 1995). *Toward a new Concept of Local Curriculum (Korea)*. *Education Leadership*: 2121-A.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพระนคร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเขตพระนคร

เขตพระนคร เป็น 1 ใน 50 เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร อยู่ในกลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร กลาง ถือเป็นเขตอนุรักษ์เมืองเก่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมทางฝั่งพระนคร เนื่องจากมีสถานที่สำคัญทั้งทางด้านวัฒนธรรมและด้านการเมืองการปกครองตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่บนเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นบริเวณตะวันตกสุดของฝั่งพระนคร มีอาณาบริเวณติดต่อกับเขตข้างเคียง ดังนี้

-ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตดุสิต มีคลองผดุงกรุงเกษมเป็นเส้นแบ่งเขต

-ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตป้อมปราบศัตรูพ่ายและเขตสัมพันธวงศ์ มีถนนราชดำเนินนอกและคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) เป็นเส้นแบ่งเขต

-ทิศใต้ ติดต่อกับเขตคลองสานและเขตธนบุรี มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

-ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบางกอกใหญ่ เขตบางกอกน้อย และเขตบางพลัด มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

การแบ่งเขตการปกครอง

เขตพระนครแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 12 แขวง (khwaeng) ได้แก่

- 1.พระบรมมหาราชวัง (Phra Borom Maha Ratchawang)
- 2.วังบูรพาภิรมย์ (Wang Burapha Phirom)
- 3.วัดราชบพิธ (Wat Ratchabophit)
- 4.สำราญราษฎร์ (Samran Rat)
- 5.ศาลเจ้าพ่อเสือ (San Chaopho Suea)
- 6.เสาชิงช้า (Sao Chingcha)
- 7.บวรนิเวศ (Bowon Niwet)
- 8.ตลาดยอด (Talat Yot)
- 9.ชนะสงคราม (Chana Songkhram)
- 10.บ้านพานถม (Ban Phan Thom)
- 11.บางขุนพรหม (Bang Khun Phrom)
- 12.วัดสามพระยา (Wat Sam Phraya)

สถานที่สำคัญ

ศาลหลักเมือง เขตพระนครอยู่ทางฝั่งทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ที่ทำการรัฐบาล มีจำนวน 18 แห่ง ได้แก่

- กระทรวงกลาโหม
 - กระทรวงมหาดไทย
 - กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - กระทรวงพาณิชย์
 - กระทรวงยุติธรรม
 - กรมที่ดิน
 - กรมข้าวทหารบก
 - กรมเสนาบดีเงินตรา กระทรวงการคลัง
 - กรมศิลปากร
 - กรมแผนที่ทหาร
 - กรมสวัสดิการทหารเรือ
 - กรมพระธรรมนูญ (ศาลทหารกรุงเทพมหานคร)
 - กรมการรักษาดินแดน
 - สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล
 - สำนักอัยการสูงสุด
 - หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง
 - ศาลว่าการกรุงเทพมหานคร เลขที่ 173 ถนนดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร
 - ศาลรัฐธรรมนูญ เลขที่ 326 ถนนจักรเพชร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร
 - สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เลขที่ 1 ถนนพระอาทิตย์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
- วัด มีจำนวน 24 แห่ง ได้แก่
- วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 - วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
 - วัดสุทัศนเทพวราราม
 - วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
 - วัดบวรนิเวศวิหาร
 - วัดมกุฏกษัตริยาราม
 - วัดอินทรวิหาร
 - วัดใหม่อมตரச
 - วัดนรนาถสุนทริการาม
 - วัดเอี่ยมวรนุช

- วัดราชนั้ดดาราม
- วัดเทพธิดาราม
- วัดตรีทศเทพ
- วัดราชบูรณะ
- วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
- วัดมหารณพาราม (โรงเรียนประถมศึกษาแห่งแรกของไทย)
- วัดปรินายก
- วัดทิพย์วาริ์รวิหาร
- วัดชนะสงคราม
- วัดสังเวชวิศยาราม
- วัดสามพระยา
- วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม
- วัดบูรณศิริมาตยาราม (วัดศิริอ้ามาตย์)
- มัสยิด** มีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่
- มัสยิดจักรพงษ์
- มัสยิดบ้านตึกดิน
- ศาลเจ้า** มีจำนวน 6 แห่ง ได้แก่
- ศาลเจ้าพ่อเสือ
- ศาลเจ้าพ่อหอกลอง
- ศาลเจ้าแม่ทับทิม
- ศาลเจ้าบ้านหม้อ
- ศาลเจ้าพ่อเขาตก
- ศาลเจ้าแม่สาวตรี
- ศาลเจ้าพ่อหนู
- พระราชวัง และ วัง**
- พระบรมมหาราชวัง
- พระราชวังบวรสถานมงคล หรือ พระบวรราชวัง
- วังบูรพาภิรมย์
- วังสราญรมย์
- วังท่าเตียน หรือ วังท่าพระ
- วังสะพานช้างโรงสี วังเหนือ

- วังสะพานช้างโรงสี วังใต้
- วังจักรพงษ์
- วังมะลิวัลย์
- วังบางขุนพรหม
- วังเทวะเวสม์
- วังสรรพศาสตร์ศุภกิจ
- วังลดาววัลย์
- วังวรดิศ
- วังวรวรรณ
- วังตรอกสาเก

อนุสาวรีย์ และ พระบรมราชานุสาวรีย์

- อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
- อุทกทาน
- อนุสาวรีย์ทหารอาสา
- อนุสาวรีย์พระบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (หน้ากระทรวงพาณิชย์)
- อนุสาวรีย์สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท (หน้าวัดมหาธาตุฯ)
- อนุสาวรีย์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (หน้ากระทรวงยุติธรรม)
- อนุสาวรีย์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (หน้ากระทรวงมหาดไทย)
- อนุสาวรีย์หมี (ถนนราชินี ริมคลองคูเมืองเดิม)
- พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)
- พระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (ภายในบริเวณวัดสุทัศน์ฯ)
- ปฐมพระบรมราชานุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติ (สะพานพระพุทธยอดฟ้า)

โบราณสถาน และสถานที่สำคัญต่าง ๆ

- ป้อมพระสุเมรุ
- ป้อมมหากาฬ
- กำแพง และ ประตูพระนคร (ตรงข้ามวัดบวรนิเวศวิหาร และหลังป้อมมหากาฬ)
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์
- ศาลหลักเมือง
- โรงละครแห่งชาติ
- ศาลาเฉลิมกรุง

-อนุสรณ์สถานวีรชน 14 ตุลาคม

-สนามหลวง

-เสาชิงช้า

-สนามไชย

-คลองคูเมือง ได้แก่ คลองคูเมืองเดิม (คลองหลอดและคลองตลาด) คลองรอบกรุง (คลองบางลำพูและคลองโอรัง) และคลองผดุงกรุงเกษม

-ทำราชวรดิฐ

-ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์

-โถงประสาธน์ (วัดราชนันทาราม)

-หอสมุดทศนัย (ใกล้หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง)

-ตึกกรมแบบตะวันตก เช่น หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง อาคารริมถนนราชดำเนินกลาง

ถนนหน้าพระลาน

-ประตูฝรั่ง (ถนนแพ่งสรรพศาสตร์)

-หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า

-ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ แยกป้อมมหากาฬ

-ศาสนสถาน โบสถ์พราหมณ์

-บ้านพระอาทิตย์

-บ้านเจ้าพระยา

-บ้านมะลิวัลย์

โรงเรียน มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยของรัฐ

-มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

-มหาวิทยาลัยศิลปากร

-มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตเพาะช่าง

-วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา

-วิทยาลัยนาฏศิลป์

-วิทยาลัยในวัง

-โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

-โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

-โรงเรียนเบญจมราชาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

-โรงเรียนราชินี

-โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

- โรงเรียนสตรีวิทยา
- โรงเรียนวัดราชบพิธ
- โรงเรียนวัดสังเวช
- การคมนาคมมีถนนสายหลักในเขตพระนคร ได้แก่
- ถนนกรุงเกษม
- ถนนข้าวสาร
- ถนนจักรเพชร
- ถนนเจ้าฟ้า
- ถนนเจริญกรุง
- ถนนดินสอ
- ถนนตรีเพชร
- ถนนตานี
- ถนนตะนาว
- ถนนตีทอง
- ถนนบ้านหม้อ
- ถนนบำรุงเมือง
- ถนนประชาธิปไตย
- ถนนพระพิทักษ์
- ถนนพระจันทร์
- ถนนพระพิพิธ
- ถนนพระสุเมรุ
- ถนนพระอาทิตย์
- ถนนพหลุ์
- ถนนเฟื่องนคร
- ถนนมหารณพ
- ถนนมหาไชย
- ถนนมหาราช
- ถนนราชินี
- ถนนราชดำเนินใน ราชดำเนินกลาง และราชดำเนินนอก
- ถนนวิสุทธิกษัตริย์
- ถนนศิริพงษ์

- ถนนสนามไชย
- ถนนสิปสามห้าง
- ถนนสามเสน
- ถนนหน้าพระธาตุ
- ถนนหน้าพระลาน
- ถนนหลวง
- ถนนอนุสาวรีย์
- ถนนอัษฎางค์
- ถนนบูรพา

สะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา 4 แห่ง ได้แก่

- สะพานพระราม 8 เชื่อมระหว่างเขตพระนครกับเขตบางพลัด
- สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า เชื่อมระหว่างเขตพระนครกับเขตบางกอกน้อย
- สะพานพระพุทธยอดฟ้า เชื่อมระหว่างเขตพระนครกับเขตธนบุรี
- สะพานพระปกเกล้า เชื่อมระหว่างเขตพระนครกับเขตธนบุรี

ผู้วิจัยได้จัดทำหมวดหมู่โดยสอดคล้องกับการจัดประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นของ อังกูล สมคะเนย์ (2543: 24-26) ที่ได้สรุปประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา ได้แก่ความเชื่อทางพุทธศาสนาเช่นพิธีสวดมนต์ไหว้พระ พิธีฟังเทศน์ในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ความเชื่อแบบพราหมณ์ เช่นพิธีบายศรีสู่ขวัญ ความเชื่อแบบผี เช่นพระภูมิเจ้าที่ การบวงสรวงต่างๆ ความเชื่อเรื่องบุคคล เช่นการเคารพบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น

2. กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่การเล่นพื้นบ้านเช่น หมอลำกลอน หมอรำหมู่ ลำตัด ลิเก ลำตัด การรำเซิ้ง เป็นต้นดนตรีพื้นฐาน แคน พิณ โปงลาง ศิลปกรรมไทย ประเพณีต่างๆเช่น บุญบั้งไฟ บุญกฐิน

3. กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น อาหารไทย ขนมไทย เครื่องปั้นดินเผา การทอผ้า การจักสาน การเกษตร หัตถกรรมในครอบครัว

4. กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติการ เทคโนโลยีใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพระนครโดยยึดเกณฑ์ โดยจัดแบ่งตามประเภทเป็น 4 กลุ่มมีดังต่อไปนี้

1 กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมถ่ายทอดกันมา

หมายถึง ความเชื่อแบบพุทธศาสนา คติความเชื่อแบบคริสต์ศาสนา คติความเชื่อแบบพราหมณ์และคติความเชื่อส่วนบุคคล เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ความเชื่อการเกิด ความเชื่อเรื่องการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ ความเชื่อเรื่องอาชีพร ความเชื่อเรื่องบ้านเรือน ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นของแต่ละท้องถิ่น และถ่ายทอดสืบสานต่อ ๆ กันมาในเขตพระนคร ประกอบด้วยชุมชนต่างๆที่มาอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยแบ่งออกเป็นประเภทดังนี้

1.1 ชุมชนในท้องถิ่นเขตพระนคร

1.1.1 ชุมชนถนนดินสอ

ถนนดินสอ เป็นถนนที่มีเส้นทางตัดกับถนนราชดำเนินกลาง ผ่านศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร และมีอาณาเขตติดกับถนนตีทอง และยังเป็นที่ตั้งของสถานที่สำคัญหลายแห่งด้วยกัน ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า เป็นต้น

ถนนดินสอ มีประวัติความเป็นมาตามที่พบในเอกสารเก่าจะเรียกว่า “ถนนตรอกดินสอ” ส่วนในแผนที่เก่าจะใช้คำว่า “ถนนบ้านดินสอ” เพราะในย่านนี้มีสถานที่ที่ใช้คำว่าบ้านหลายแห่ง เช่น บ้านบาตร บ้านพานถม เป็นต้น

1.1.2 ชุมชนตรอกบ้านพานถม

ตั้งอยู่บริเวณสะพานเฉลิมวันชาติ ถนนประชาธิปไตย แขวงบ้านพานถม กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ศูนย์กลางความเจริญทั้งหมดด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองชุมชนตรอกบ้านพานถม พื้นที่เป็นเรือกสวนไร่นา เป็นชุมชนเล็กๆ นอกกำแพงพระนครที่มีอายุมากกว่า 150 ปี มีสภาพเป็นชนบท ผู้คนมีไม่มาก มีคลองบางลำพูเป็นคลองที่เอื้อประโยชน์ในด้านต่างๆ ให้กับผู้คนที่อยู่อาศัยบริเวณนี้ ตั้งแต่การคมนาคม อุปโภค บริโภคตลอดจนการเกษตรสมัยก่อนน้ำในคลองใสสะอาดมีปลาชุกโดยเฉพาะหน้าน้ำ ในเวลาเย็นจะมีเด็ก ๆ มาเล่นน้ำบริเวณสะพานเฉลิมวันชาติอย่างสนุกสนานในอดีตถัดจากสะพานวันชาติจะมีสะพานไม้เล็กๆ ข้ามคลองบางลำพู ริมฝั่งคลองเป็นที่ตั้งโรงเลื่อย โรงไม้ มีเรือลากไม้ซุงจอดเรียงราย

ในปัจจุบันลักษณะที่อยู่อาศัยในชุมชนตรอกบ้านพานถมมีทั้งลักษณะบ้านไม้ชั้นเดียว บ้านไม้ 2 ชั้น และตึกแถว การอยู่อาศัยของประชาชนค่อนข้างหนาแน่น หลายบ้าน นอกจากใช้เป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ยังใช้เป็นที่ประกอบอาชีพอีกด้วย เช่น ขายของชำ ขายอาหาร ร้านเสริมสวย

1.1.3 ชุมชนดนตรีไทยและนาฏศิลป์

ชุมชนดนตรีไทยและนาฏศิลป์ตั้งอยู่ที่ ถนนสามเสน แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีสถาบันสอนทางนาฏดุริยางคศิลป์ไทย คือ โรงเรียนพาทยกุลการดนตรีและนาฏศิลป์ นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นอำนวยการสอนโดย ครูเตือน พาทยกุล ศิลปิน

แห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง ด้านดนตรีไทย เปิดสอนดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย ดนตรีไทยแบ่งออกเป็น 7 ชนิด คือ ขิม ระนาด จะเข้ ซออู้ ซอด้วง ซอสามสาย และขลุ่ย นาฏศิลป์ไทยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ชั้นต้น ชั้นกลาง และ ชั้นสูง

1.1.4 ชุมชนตรอกสุหร่า

ชุมชนตรอกสุหร่าเป็นกลุ่มคนชาวมุสลิมที่อพยพมาจากภาคใต้ของประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 โดยมีฝีมือในการทำเครื่องทองติดตัวมา เมื่ออพยพมาอยู่รวมกันได้ร่วมมือกันทำช่าง-ทรงทองคำประดับเพชร ทับทิม มรกต ด้วยฝีมืออันประณีต นำขึ้นทูลเกล้าถวาย รัชกาลที่ 3 ผลงานชิ้นนี้ทำให้ฝีมือช่างทองเลื่องลือไปในราชสำนัก บางคนได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าไปเป็นช่างทองหลวงผลิตเครื่องทองถวายพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ในแผ่นดินรัชกาลที่ 6 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการทำเครื่องทองของชุมชนแห่งนี้ โดยนายไกรศรีเลอ ช่างทองชาวเยอรมันได้นำกรรมวิธีผลิตเครื่องประดับแบบตะวันตกเข้ามาเผยแพร่

1.1.5 ชุมชนถนนข้าวสาร

ถนนข้าวสารเป็นย่านเก่าแก่ของเขตพระนคร เดิมเป็นที่อยู่ของข้าราชการบริพารและข้าราชการ อาชีพหลักของคนในชุมชนที่สืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษ คือทำงานโรงพิมพ์ งานฝีมือ งานช่าง ร้านสังฆภัณฑ์ สินค้าที่ขายกันในย่านชุมชนนี้ตั้งแต่ดั้งเดิมคือ ขายข้าวสาร คนขายเป็นชาวจีนจึงเรียกว่า “ตรอกข้าวสาร” จนถึงปัจจุบันในช่วงสงครามเวียดนามถนนข้าวสารมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ชาวอเมริกันเข้ามามากขึ้น มีการทำการค้ากับชาวอเมริกันบริเวณถนนข้าวสาร ชาวจีนจึงกันห้องให้เช่าในตึกแถวเพื่อทำการค้าขายกับต่างชาติ เริ่มมีสถานบริการ มีบาร์เหล้า มีโสเภณี เศรษฐกิจเฟื่องฟูด้วยเงินดอลลาร์ ปัจจุบันก็ยังมีการกันห้องให้เช่าเรียกว่า “เกสต์เฮาส์”

1.1.6 ชุมชนตรอกบวรรังษี

ชุมชนตรอกบวรรังษีมีอายุประมาณ 100 กว่าสมัยก่อนคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพตีทองคำเปลว แต่เมื่อไฟไหม้ใหญ่ทำให้ช่างทองมีการอพยพไปอยู่ที่อื่นกันมาก ที่กลับมาอยู่ที่ชุมชนบวรรังษีน้อยนัก ปัจจุบันมีอยู่ 2 บ้านที่ยังทำอยู่คือ บ้านป่าแจ่ม และบ้านพี่น้องของป่าแจ่ม สาเหตุ ที่เหลือช่างทำทองเพียง 2 บ้านนั้น เนื่องจากรุ่นลูกหลานไม่สืบต่อ เพราะตีทองเป็นงานที่เหนื่อยมาก

1.1.7 ชุมชนมัสยิดบ้านตึกดิน

ชุมชนมัสยิดบ้านตึกดินเป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวมุสลิม ซึ่งตั้งอยู่เขตพระนครใกล้โรงเก็บดินเป็นภายหลังมีการสร้างถนนราชดำเนินกลางทำให้ชุมชนมัสยิดบ้านตึกดินถูกแบ่งแยกออกเป็นสองกลุ่มโดยมีมัสยิดตึกดินเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นอาคารคอนกรีตหลังคาโดมซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม นอกจากเป็นศูนย์รวมของชุมชนมัสยิดบ้านตึกดินแล้ว ยังให้บริการศาสนกิจแก่นักท่องเที่ยวชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในย่านถนนข้าวสารอีกด้วย

1.1.8 ชุมชนตรอกศิลป์

ชุมชนตรอกศิลป์-ตรอกตึกดิน เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการอยู่อาศัยมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จากการสำรวจชุมชนดั้งเดิมของเขตพระนครเบื้องต้นพบว่า ชุมชนตรอกศิลป์-ตรอกตึกดินมีรูปแบบที่อยู่อาศัยที่หลากหลายอยู่ในชุมชนเดียวกันมีบ้านที่ยังคงลักษณะสถาปัตยกรรมดั้งเดิมสไตล์โคโลเนียลสมัยร.5 - ร.6 ไว้ได้เป็นอย่างดีมากที่สุดในประเทศไทยเป็นที่ตั้งคณะละครไทยศิริซึ่งอยู่ติดกับวัดมหรธรรณพารามทางด้านใต้ของคลองหลอดและชุมชนตรอกศิลป์ ถือว่าเป็นแหล่งกำเนิดคณะจำวอดหรือตลกกรุ่นแรกของไทยเช่น คณะเสมาทอง ผลิตศิลปินตลกที่มีชื่อเสียงมากมาย หลายท่าน เช่น ล้อต๊อก (สงว ทรัพย์สำรวย)

1.1.9 ชุมชนหลังวัดราชนัดดารามวรวิหารและวัดเทพธิดาราวรวิหาร

ชุมชนหลังวัดราชนัดดาฯ เป็นชุมชนที่มีอายุมากกว่า 80 ปี ปัจจุบันจึงยังคงปรากฏอาคารบ้านเรือนขุนนางเก่าอยู่หลายหลังเช่น บ้านขุนโกวิทวิจารณ์ บ้านพระยาลักษณณ์มันย โรงเรียนสุพมาสพิทยาคม บ้านพระยาภักดีภูธรหลังมุ่มอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นต้น ในตรอกสาเก ริมคลองหลอดวัดราชนัดดาฯ มีอาคารไม้พักอาศัยสองชั้นของกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม และหม่อมเจ้าไสลทอง ทองใหญ่ สำหรับอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ได้แก่ อาคารที่เป็นของกรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งปัจจุบันใช้ชื่อว่า สำนักงานบริพัตร

ชุมชนป้อมมหากาฬ เป็นชุมชนที่มีกลุ่มคนที่อยู่อาศัยต่อเนื่องกัน โดยมีการผสมผสานเข้ากับผู้คนที่ย้ายมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ที่ ปลูกบ้านเรือนเก่าที่ยังเหลืออยู่ในขณะนี้ อีกทั้งยังปลูกอาคารที่สัมพันธ์กับท่าเรือที่จอดอยู่ริมป้อมมหากาฬ ชุมชนป้อมมหากาฬแห่งนี้แม้จะเป็นเพียงชุมชนขนาดเล็กแต่กลับมีวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพที่น่าสนใจ เช่น การเลี้ยงนกเขาชวา และการทำทรงนก จะจัดได้ว่าบริเวณนี้เป็นแหล่งซื้อขายนกเขาชวาที่มีชื่อและเป็นที่รู้จักกันดีของคนทั่วไปมากที่สุดแห่งหนึ่งในปัจจุบัน อีกทั้งทรงนกก็เป็นที่ยอมรับของลูกค้ำมาก หรือจะเป็นการเลี้ยงไก่ชน รวมทั้งการปั้นเศียรพ้อแก่ (หัวฤๅษี) และปั้นตุ๊กตาดินเผารูปฤๅษีติดต่อนในอิริยาบถต่าง ๆ กัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน

สรุปชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณท้องถิ่นเขตพระนคร นับถือศาสนาต่างๆ ดังนี้ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามจึงมี คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา พิธีทางศาสนาแต่ละศาสนาที่แตกต่างกันสรุปได้ดังนี้

1.2 ศาสนาในชุมชนท้องถิ่นในเขตพระนคร

ศาสนาพุทธ

การที่ประชากรส่วนใหญ่ของท้องถิ่นเขตพระนครนับถือศาสนาพุทธ ความเชื่อ ทั้งทางด้านพิธีกรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวไทยจึงมีพื้นฐานสำคัญมาจากพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออีกอย่างหนึ่งซึ่งถ่ายทอดสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ที่เรียกว่าความเชื่อพื้นบ้าน ความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเห็นได้จากการทำบุญทุกรูปแบบ นับแต่การ

ตักบาตร การช่วยกันลงทุนลงแรงสร้างปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม งานบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า การไปวัดฟังเทศน์ รักษาศีล การบวชเป็นสามเณรหรือภิกษุสงฆ์ ตลอดจนพิธีมงคลต่าง ๆ จะต้องมีการพิธีสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องของความเชื่อตามแบบคติพราหมณ์แบบชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านจะมุ่งให้เกิดความเป็นสิริมงคลในโอกาสต่าง ๆ เช่น การแต่งงาน การบวช การสู่ขวัญผู้ที่จากบ้านหรือกลับเข้าบ้าน การรับขวัญผู้เจ็บป่วยหรือ การรับขวัญผู้มาเยือน (ปราณี ทองประพันธ์. 2546: 18-22) จึงพอจำแนกลักษณะความเชื่อและประเพณีการปฏิบัติได้ดังนี้

วันสำคัญทางศาสนาพุทธ มีดังต่อไปนี้

- 1) วันมาฆบูชา
- 2) วันวิสาขบูชา
- 3) วันอาสาฬหบูชา
- 4) วันเข้าพรรษา
- 5) วันออกพรรษา
- 6) วันธรรมสวนะ

ประเพณีการปฏิบัติในวันสำคัญทางศาสนาพุทธ

พิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา คือ ทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล เวียนเทียน ฟังพระธรรมเทศนา และสวดมนต์ จึงถือว่า พุทธศาสนิกชนควรได้รับประโยชน์

ศาสนาอิสลาม

ประเพณีการปฏิบัติของศาสนาอิสลาม

การมีผู้เสียชีวิต ชาวบ้านช่วยกันชุดหลุมศพ บันลุดดินขนาดใหญ่เพื่อใส่ในหลุม จะมีผู้คนมานอนในบ้านที่มีคนเสียชีวิตและจะมีการจุดไฟสว่างไสวเพื่อให้เกียรติแก่ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ญาติที่เป็นชายหรือบุตรผู้ตายจะเข้าไปช่วยอาบน้ำศพพอ ส่วนบุตรสาวหรือญาติที่เป็นสตรีจะเป็นผู้อาบน้ำศพให้แม่ด้วยการกอดท้องให้ทุกสิ่งทุกอย่างในร่างกายออกมาทำให้สะอาด สำหรับผู้ชายเมื่อเสียชีวิตจะห่อด้วยผ้าขาวส่วนผู้หญิงจะห่อด้วยผ้าขาว 5 ผืน ลักษณะเช่นนี้ไม่ว่าจะเป็นภาคใต้ ภาคกลาง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคเหนือของไทย อิสลามจะมีวัฒนธรรมเหมือนกันหมด เป็นวัฒนธรรมที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอาน

วัฒนธรรมด้านการแต่งกายของมุสลิม สามารถแต่งกายได้ตามหลักการของศาสนาอิสลามที่เรียกว่าฮิญาบ (HiJab) ซึ่งหลักของศาสนาอิสลามย้ำว่าผู้หญิงจะต้องแต่งกายปกปิดทุกส่วนในร่างกายยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือที่สามารถเปิดได้ ส่วนการแต่งกายผู้ชายจะต้องปิดตั้งแต่สะดือถึงหัวเข่า

หลักการถือศีลอด การไปประกอบพิธีฮัจญ์มีการออกทานบัจคับหรือชากาดร้อยละ 2.5 แบบเดียวกับการจัดงานฉลองเหมือนกันหมดทั่วประเทศหรือทั่วโลกคือฉลองก่อนสิ้นสุตพิธีฮัจญ์ และหลังวันถือศีลอดครบแล้ว

การร้องเพลง อิสลามไม่ได้ห้ามเรื่องการร้องเพลง แต่มีขอบเขตกำหนดว่าดนตรีชนิดใดใช้ได้ คำร้องใดที่ไม่ส่อในด้านการปลุกเร้าในด้านกามโลกก็จะได้รับการอนุญาต

คำสอนของอิสลาม

คำสอนของอิสลามที่กลายมาเป็นวัฒนธรรม ซึ่งต่อมากลายเป็นประเพณีของชาวมุสลิม พิธีกรรมทางศาสนาคือหลักปฏิบัติและหลักศรัทธาเหมือนกันหมดสำหรับมุสลิมทุกภาคในประเทศไทย ในสังคมมุสลิมถือว่ามัสยิดเป็นศูนย์รวมของจิตใจ ฉะนั้นมัสยิดจึงเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ

เป็นสถานที่รวมตัวกัน ฉะนั้นจึงมีคำสอนของอิสลามว่าเวลาละหมาดให้ไปทำที่มัสยิด ความมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อให้มารวมตัวกันให้รู้จักกัน

2. กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องศิลปวัฒนธรรมและประเพณีหมายถึงผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึง คุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่

ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีครอบครัว ประเพณีชุมชน ศิลปกรรมพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน งานถัก งานสาน งานทอ งานจักสานไม้ไผ่หุ้มเชรามิก เครื่องปั้นดินเผา การแกะสลัก งานโลหะ งานก่อสร้าง ภาพเขียนต่าง ๆ ศิลปกรรมสถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มหรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นเขตพระนครศรีอยุธยาหลายอย่าง ประกอบด้วยวัด วัง บ้าน สิ่งก่อสร้าง โดยมีศิลปวัฒนธรรมและประเพณีดังมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วัดในเขตพระนคร

2.1.1 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า วัดพระแก้ว เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2325 เป็นวัดในพระบรมมหาราชวัง เช่นเดียวกับ วัดพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นวัดในพระราชวังหลวงในสมัยอยุธยา และมีพระราชประสงค์ให้วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต ที่นำมาจากกรุงเวียงจันทน์ แต่แท้ที่จริงแล้ว พบเจอวัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย และเป็นสถานที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นวัดที่ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ เพราะมีแต่ส่วนพุทธทาสไม่มีส่วนสังฆาวาส วัดพระศรีรัตนศาสดารามได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ มาโดยตลอด การบูรณะครั้งใหญ่ทั้งพระอาราม มีขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้มีการเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี ใน พ.ศ. 2425

2.1.2 วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหาร (วัดตองปุ)

วัดชนะสงครามราชวรมหาวิหารตั้งอยู่ที่ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 เป็นพระอารามหลวง ชั้นโท ราชวรมหาวิหาร เดิมชื่อวัดกลางนา มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงแต่งตั้งพระราชอาคันตุกะฝ่ายรามัญเป็นผู้ดูแลจึงเรียกชื่อวัดตามภาษาอญว่าวัดตองปุ เมื่อสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทกรีธาทัพกลับพระนคร หลังจากทรงมีชัยชนะในสงคราม 9 ทัฟ ทรงทำพิธีสงฆ์และเปลี่ยนเครื่องทรงตามพระราชพิธีโบราณที่วัดแห่งนี้ ก่อนเสด็จเข้าพระบรมมหาราชวัง และโปรดได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามใหม่ในปี พ.ศ. 2330 จากนั้น รัชกาล ที่ 1 ทรงพระราชทาน นามว่า “วัดชนะสงคราม”

2.1.3 วัดบวรนิเวศวิหาร

วัดบวรนิเวศวิหารเป็นวัดชั้นเอกชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ต้นถนนตะนาวและถนนเฟื่องนคร บางลำภู กรุงเทพฯ แต่เดิมวัดนี้เป็นวัดใหม่อยู่ใกล้กับวัดรังษีสุทธาวาส ต่อมาได้รวมเข้าเป็นวัดเดียวกัน โดยกรมพระราชวังบรมมหาศกิตพลเสพย์ ในรัชกาลที่ 3 ทรงสร้างขึ้นใหม่ วัดนี้ได้รับการทะนุบำรุง และสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆขึ้นจนเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่ง โดยเฉพาะในสมัยปลายรัชกาลที่ 3 เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงอาราธนา สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้ามงกุฎ ซึ่งผนวชเป็นพระภิกษุ อยู่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) เสด็จมาครอง เมื่อ พ.ศ. 2375 ทำให้วัดนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์และเสริมสร้างสิ่งต่างๆขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชอาคันตุกะเสด็จประทับที่วัดนี้แล้วทรงบูรณะปฏิสังขรณ์และสร้างถาวรวัตถุต่างๆเพิ่มเติมขึ้นหลายอย่าง พร้อมทั้งได้รับพระราชทาน ตำแหน่งจากรัชกาลที่ 3 ด้วย ในสมัยต่อมาวัดนี้ เป็นวัดที่ประทับของพระมหากษัตริย์ เมื่อทรง ผนวชหลายพระองค์ เช่นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 และ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน จึงทำให้วัดนี้ได้รับการทะนุบำรุงให้คงสภาพดีอยู่เสมอในปัจจุบันนี้ ศิลปกรรมโบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุ หลายสิ่งหลายอย่างอยู่ในสภาพดีพอที่จะชม และ ศึกษาได้ เป็นจำนวนมากไม่น้อย

2.1.4 วัดสังเวชวิศยาราม

วัดสังเวชวิศยาราม เป็นวัดโบราณสร้างมานานก่อนการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ เดิมชื่อว่า “วัดสามจีน” สันนิษฐานว่าจีน 3 คนเป็นผู้สร้าง และมีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “วัดบางลำพู” เพราะตั้งอยู่ที่ตำบลบางลำพู การปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 กรมพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท ทรงก่อสร้างปฏิสังขรณ์ปรับปรุงอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เป็นหมวดหมู่ไว้เป็นจำนวนมาก ต่อมาในรัชกาลที่ 3 ก็ได้ทำการปฏิสังขรณ์กำแพงแก้วพระอุโบสถ พระอุโบสถ พระอุโบสถและพระวิหารเพิ่มเติมด้วย

ครั้นถึงรัชกาลที่ 4 ได้ปฏิสังขรณ์พระประธานในพระอุโบสถโดยนายสุข ปลัดกรมช่างหล่อ เมื่อสำเร็จแล้วโปรดพระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดสังเวชวิศยาราม”

ครั้น พ.ศ. 2412 (จ.ศ. 1231) ได้เกิดเพลิงไหม้โรงทำขนมจีนถนน 13 ห้าง ลูกกลมไปไหม้วัด อาคารเสนาสนะต่าง ๆ ถูกไฟไหม้เสียหายมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 โปรดให้กรมขุนภูวนัยนถเบนทรบาล จัดการปฏิสังขรณ์ปรับปรุงอาคารต่าง ๆ ให้เป็นหมวดหมู่ ซึ่งต่อมาประชาชนก็ได้ช่วยกันสร้างและปฏิสังขรณ์วัดสังเวชวิศยาราม ให้รุ่งเรืองเป็นลำดับตราบเท่าทุกวันนี้ (พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ. 2545: 59)

2.1.5 วัดเทพธิดาราม

เป็นพระอารามชั้นตรีสร้างเมื่อพ.ศ.2379โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าอยู่หัวสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติแต่พระองค์เจ้าหญิงวิลาศซึ่งภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าสถาปนาขึ้นเป็นกรมหมื่นอัสสุดาเทพ พระองค์ทรงเป็นพระธิดาที่ทรงโปรดปรานด้วยเหตุนี้จึงพระราชทานนามว่า “วัดเทพธิดาราม”

ในหนังสือวรรณคดีได้ระบุว่า สุนทรภู่เคยอุปสมบทและจำพรรษา ณ วัดเทพธิดาในปีพ.ศ.2382-2385 ในระหว่างจำพรรษาประพันธ์บทกลอนที่เกี่ยวข้องกับวัดเทพธิดาราม ดังนี้

รำพันพิลาป ปัจจุบันทางวัดเทพธิดารามได้ตั้งชื่อกุฏิที่สุนทรภู่เคยจำพรรษาว่า “กุฏิคณะสุนทรภู่” และประดิษฐานรูปปั้นสุนทรภู่ไว้เป็นสถานที่สำคัญของวัด

2.1.6 วัดราชนัดดารามวรวิหาร

วัดราชนัดดารามวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหารตั้งอยู่ต้นถนนมหาชัยที่ตัดกับถนนราชดำเนินกลาง เชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศและป้อมมหากาฬ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นบริเวณที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 3 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงปกครอง กรุงรัตนโกสินทร์ระหว่างพุทธศักราช 2367-2394 เจริญรุ่งเรืองยิ่งด้วยเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและศิลปวัฒนธรรม ทรงสถาปนาวัดราชนัดดารามวรวิหาร พุทธสถาน โลหะปราสาท ซึ่งปัจจุบันมีเพียงแห่งเดียวในโลก และวัดเทพธิดารามวรวิหาร พระอารามที่ประดิษฐานอยู่เคียงข้างด้านทิศใต้

2.1.7 วัดตรีทศเทพ

วัดตรีทศเทพ สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ.2403 ในสมัยรัชกาลที่ 4 กรมหมื่นวิษณุภาคนิภาธร (พระองค์เจ้าสุประดิษฐ์) ต้นตระกูล "สุประดิษฐ์ ณ อยุธยา" ทรงสร้างขึ้นแต่ไม่สำเร็จสิ้นพระชนม์เสียก่อนต่อมา กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส (พระองค์เจ้าเนปวงศ์ ต้นราชตระกูล เนปวงศ์ ณ อยุธยา) ทรงสร้างต่อแต่ยังไม่แล้วเสร็จ ทั้งสององค์เป็นเจ้าของ ในพระมรดกเดียวกัน คือในเจ้าจอมมารดาน้อย ซึ่งเป็นเจ้าจอมองค์แรกในรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเจ้าจอมก่อนทรงผนวชและก่อนเสวยราชสมบัติ มีจุดประสงค์เกี่ยวกับคือ สร้างวัดนี้เพื่ออุทิศแก่เจ้าจอมมารดาน้อยเมื่อสร้างไม่แล้วเสร็จ รัชกาลที่ 5 ก็ทรงสร้างเพิ่มเติมขึ้นจนสำเร็จและได้

พระราชทานนามวัดว่า วัดตรีทศเทพ แปลว่า เทวดาสามชายมาสร้างแล้วจึงสำเร็จ และได้ทำพิธีผูกพัทธสีมาเมื่อวันที่ 7 มกราคมพ.ศ.2492 (www.thaidphoto.co สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2551)

2.1.8 วัดราชบพิธสถิตยมหาสีมาราม

วัดราชบพิธสถิตยมหาสีมาราม เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นวัดประจำรัชกาลเมื่อ พ.ศ. 2412 โดยมีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนครงคหริรักษ์ (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ และเจ้าพระยาธรรมมาชิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. บุ่ม มาลากุล) เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง มีลักษณะผสมระหว่างสถาปัตยกรรมไทยและยุโรป คือ ลักษณะภายนอกเป็นสถาปัตยกรรมไทย ส่วนภายในออกแบบตกแต่งอย่างตะวันตก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า วัดราชบพิธสถิตยมหาสีมาราม หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง และมีมหาสีมาอันเป็นเสาศิลาจำหลักยอดเป็นรูปเสมาธรรมจักร 8 เส้า ตั้งเป็นสีมาที่กำแพง 8 ทิศ “ราชบพิธ” หมายถึง พระอารามที่พระเจ้าแผ่นดินสร้าง “สถิตยมหาสีมาราม” หมายถึง พระอารามซึ่งมีมหาสีมาหรือสีมาให้ วัดราชบพิธสถิตยมหาสีมาราม นับเป็นพระอารามหลวงสุดท้าย ที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างตามโบราณราชประเพณีที่มีการสร้างวัดประจำรัชกาลสุสานหลวงวัดราชบพิธสถิตยมหาสีมารามราชวรวิหารมีสุสานหลวงซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของวัด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสาวรีย์ขึ้น เพื่ออุทิศพระราชกุศลแก่พระบรมราชเทวี พระราชเทวี เจ้าจอมมารดา ตลอดจนพระราชโอรสธิดา และมีบางส่วนของพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงสร้างขึ้นในสมัยหลัง อนุสาวรีย์ที่สุสานหลวงนี้ทำเป็นรูปเจดีย์ ปรารงค์ และอาคารศิลปะยุโรป

2.1.9 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

วัดพระเชตุพนในประวัติการสร้างตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการสร้าง เดิมเรียกว่า “วัดโพธาราม” หรือ “วัดโพธิ์” ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงในสมัยกรุงธนบุรี ครั้งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวัดนี้ใหม่ใน พ.ศ. 2331 โดยทรงสร้างพระอุโบสถ พระระเบียง พระวิหาร ตลอดจนบูรณะของเดิม เมื่อแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2344 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส” เป็นวัดประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ประติมากรรมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

นอกจาก อาคาร พระวิหาร พระเจดีย์ต่าง ๆ แล้ววัดโพธิ์ยังมีสิ่งน่าสนใจอีกหลายอย่าง อาทิเช่นรูปปั้นฤๅษีดัดตนเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม พระองค์ทรงได้รวบรวมการแพทย์แผนโบราณและศิลปวิทยาการของกรุงศรีอยุธยาเอาไว้ รวมทั้ง

ได้ปั้นรูปฤๅษีตัดตนในท่าต่าง ๆ ไว้ด้วย ซึ่งจำนวนของรูปปั้นฤๅษีตัดตนที่สร้างในรัชกาลที่ 1 นั้น ไม่ทราบจำนวนแน่ชัด ต่อมาในรัชกาลที่ 3 ได้หล่อรูปปั้นฤๅษีตัดตนในท่าต่าง ๆ รวม 80 ท่า โดยใช้สังกะสีและดีบุก แทนการใช้ดินที่เสื่อมสภาพได้ง่าย นอกจากนี้ยังมีการแต่งโครงสร้างรูปปั้นเพื่อบรรยายสรรพคุณท่าต่าง ๆ ของฤๅษีตัดตนทั้ง 80 บทด้วย เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายรูปปั้น รวมทั้ง มีการลักลอบเอารูปปั้นไปขายบางส่วน ดังนั้น รูปปั้นที่อยู่ภายในวัดโพธิ์จึงมีเหลือเพียง 24 ท่าเท่านั้น การศึกษาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารเปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย โดยเมื่อมีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดครั้งใหญ่ในรัชกาลที่ 3 พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมสรรพวิชาแขนงต่าง ๆ จารึกลงบนศิลาจารึกหรือแผ่นศิลา รวมทั้งได้ปั้นฤๅษีตัดตน ประดับไว้ภายในบริเวณวัด ซึ่งอาจจะแบ่งความรู้ต่าง ๆ ออกได้เป็น 8 หมวด ได้แก่ หมวดประวัติการสร้างวัดพระเชตุพนฯ หมวดตำรายาแพทย์แผนโบราณ หมวดอนามัย หมวดประเพณี หมวดวรรณคดีไทย หมวดสุภาษิต หมวดทำเนียบ (จารึกหัวเมืองขึ้นของกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น) และหมวดพระพุทธศาสนา โดยเมื่อเทียบในปัจจุบันอาจจะแบ่งออกเป็นคณะต่าง ๆ ดังนี้ คณะประวัติศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และคณะแพทยศาสตร์ (ไม่เป็นทางการ) เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ เป็นสถานที่ซึ่งเต็มเปี่ยมด้วยพลังทางพุทธศาสนาและศิลปกรรม นั่นคือวิหารพระนอนแห่งวัดโพธิ์ และมีโรงเรียนแพทย์แผนโบราณและอายุเวทวัดโพธิ์ภายในวัดทำการสอนปรุงยา ตรวจโรค ภายในวัดทำการสอนปรุงยา ตรวจโรค และหมวดแผนโบราณ ตมจารึกในแผ่นศิลา ตามรูปลักษณะฤๅษีตัดตน แสดงท่าทางต่าง ๆ

2.1.10 วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

ตั้งอยู่ที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 เป็นวัดโบราณ สร้างในสมัยอยุธยา เดิมเรียกว่าวัดสลัก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อทรงตั้งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี และทรงสร้างพระบรมมหาราชวังเป็น

ที่ประทับและสร้างพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นที่ประทับสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคล นั้น วัดสลักเป็นวัดที่อยู่กึ่งกลางระหว่างพระบรมมหาราชวังกับพระราชวังบวรสถานมงคล สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์วัด สลักเมื่อ พ.ศ. 2326 พร้อมกับการก่อสร้างพระราชวังบวรสถานมงคล จากนั้นทรงเปลี่ยนชื่อวัดจากวัดสลัก เป็น วัดนิพพานาราม เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้ใช้วัดนิพพานารามเป็นสถานที่สังคายนาพระไตรปิฎกใน พ.ศ. 2331 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดพระศรีสรรเพชญ์” และใน พ.ศ. 2346 พระราชทานนามใหม่ว่า วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรมหาวิหาร ตามชื่อวัดในกรุงศรีอยุธยาที่เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและเป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช

วัดมหาธาตุเป็นสถานที่ใช้ เป็นที่พระราชทานเพลิงพระศพโศภิตาเจ้านายซึ่งดำรงพระเกียรติยศสูงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ใช้พื้นที่ของวัดเป็นที่สร้างเมรุพระราชทานเพลิงพระศพพระบรมวงศ์ชั้นสูง ในปลาย พ.ศ. 2432 โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งบาลีวิทยาลัยที่วัดมหาธาตุ เรียกว่า มหาธาตุวิทยาลัย และย้ายการบอกพระปริยัติธรรมมาจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมา ใน พ.ศ. 2437 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างอาคารถาวรวัดถุ เรียกว่า สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย เพื่อใช้ในงานพระศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร หลังจากนั้น จะทรงอุทิศถวายแก่มหาธาตุวิทยาลัย เพื่อเป็นที่เรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูง ซึ่งจะได้พระราชทานนามว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” แต่อาคารหลังนี้มาสร้างเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และงานพระศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงจัดที่วัดบวรสถานสุทธารวาส ใน พ.ศ. 2439 โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในการบูรณะวัดมหาธาตุและพระราชทานนามว่า “วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์”

2.1.11 วัดมกุฏกษัตริยารามวรวิหาร

เป็น พระอารามหลวง ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนและคลองผดุงกรุงเกษม ด้านใกล้ถนนราชดำเนินนอก หลังจากขุดคลองผดุงกรุงเกษมเป็นคูพระนครชั้นนอกแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงพระราชดำริที่จะให้มีวัดเรียงรายอยู่ตามชายคลองเหมือนที่กรุงศรีอยุธยา จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดขึ้นเคียงคู่กับวัดโสมนัสวิหาร การก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2411 ในขั้นแรกโปรดเกล้าฯ ให้เรียกชื่อว่า วัดนามบัญญัติ ไปพลาง ๆ ก่อน เมื่อสิ้นรัชกาลจึงค่อยเรียกนามพระราชทานว่า วัดมกุฏกษัตริยาราม อันเป็นนามตามพระปรมาภิไธยวัดมกุฏกษัตริยาราม ในเขตพระนคร และ วัดโสมนัสวิหาร ที่อยู่ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เป็นวัดในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีเสมา 2 ชั้น ชั้นแรกเรียกว่า มหาสีมา อยู่ในซุ้มที่มุมกำแพงรอบวัด และยังมีเสมารอบพระอุโบสถอีกเรียกว่า ชั้น๓สีมา ในวัดที่มีเสมา 2 ชั้นเช่นนี้ พระสงฆ์สามารถประชุมทำสังฆกรรมได้ทั้งพระอุโบสถและพระวิหารอาคารสำคัญในวัดได้แก่ พระวิหาร และพระอุโบสถ มีลายพระมหามงกุฎอันเป็นตราประจำรัชกาลที่ 4 ทั้งที่หน้าบันและด้านบนของซุ้มประตูหน้าต่างเช่นเดียวกัน ผนังด้านในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมอันหลากหลายแตกต่างจากวัดอื่น เช่น เรื่องพระสาวกในบาลีและอรรถกถา พระอัครสาวก 11 พระองค์ อัครสาวิกา 8 องค์ ภาพการบำเพ็ญกรรมฐาน สิ่งที่พึงปฏิบัติเนื่องด้วยธรรมวินัย ชูดวงควัตร บนบานหน้าต่างและบานประตูด้านในเขียนพระสูตรที่เป็นคาถาด้วยตัวอักษรบรรจง เป็นต้น

2.1.12 วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหารมีงานจิตรกรรมฝาผนัง และองค์ประธานนาม “พระศรีศากยมุนี” ที่เรียกกันติดปากว่า “พระโต” วัดสุทัศนฯ นั้น สร้างขึ้นด้วยความต้องการจะให้เหมือนกับวัดมณฑลพิตรที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายในวัดมีส่วนผสมรูปแบบของศิลปะจีน อยู่มากมายวัดสุทัศนเทพวราราม เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นใน พ.ศ. 2350 เดิมพระราชทานนามว่า “วัดมหาสุทธาราม” โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระวิหารขึ้นก่อนเพื่อประดิษฐานพระศรีศากยมุนี (พระโต) ซึ่งอัญเชิญมาจากพระวิหารหลวงวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย แต่สิ้นรัชกาลก่อนที่จะประดิษฐานเป็นสังฆาราม จึงเรียกกันว่า วัดพระโต วัดพระใหญ่ หรือวัดเสาชิงช้าบ้าง จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างต่อ และทรงจำหลักบานประตูพระวิหารด้วยพระองค์เอง แต่ก้สิ้นรัชกาลเสียก่อนที่การก่อสร้างจะแล้วเสร็จ การก่อสร้างวัด มาเสร็จบริบูรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2390 และพระราชทานนามว่า “วัดสุทัศนเทพวราราม” ปรากฏในจดหมายเหตุว่า “วัดสุทัศนเทพวราราม” และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผูกนามพระประธานในพระวิหาร พระอุโบสถ และศาลาการเปรียญ ให้คล้องกันว่า “พระศรีศากยมุนี” “พระพุทธตรีโลกเชษฐ” และ “พระพุทธเสถียรธมฺมุนี” ภายในวัดสุทัศนเทพวรารามเป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร และได้ อัญเชิญ พระบรมราชสรีรางคารของพระองค์ มาบรรจุที่ผ้าทิพย์ด้านหน้าพุทธบัลลังก์พระศรีศากยมุนีเมื่อ พ.ศ.2493และมีพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลพระอัฐมรามาธิบดินทรในวันที่ 9 มิถุนายนของทุกปี

2.1.13 วัดมหรณพารามวรวิหาร

วัดมหรณพารามวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 โดย กรมหมื่นนอดมรัตน์ราชสีห์ ที่มี พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าอรุณพ เป็นพระราชโอรสในสมัยรัชกาลที่ 1 การก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 หลังจาก กรมหมื่นนอดมรัตน์ราชสีห์สิ้นพระชนม์แล้วรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า วัดมหรณพาราม สถาปัตยกรรมภายในวัดมีทั้งแบบไทยและแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีนหลังคาของพระอุโบสถไม่มีช่อฟ้า ใบระกามีพระประธานปั้นด้วยปูนลงรักปิดทองเป็นพระพุทธรูปสมัยกรุงศรีอยุธยา ส่วนพระวิหารมีขนาดเท่ากับพระอุโบสถ รวมทั้งมีศิลปะแบบเดียวกัน มีพระพุทธรูปหล่อสมัยสุโขทัยนามว่า พระร่วงทองคำ ประดิษฐานอยู่

2.1.14 วัดอินทรวิหาร

ที่ตั้ง 114 ถ.วิสุทธิกษัตริย์ แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 เป็นวัดราษฎร์ สร้างราวปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาสมัยก่อนมีชื่อเรียกกันต่างๆ ว่า “วัดไร่พริก วัดอินหลวงพ่อโต วัดบางหลวงพรหมนอก วัดอินทาราม” ต่อมารัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามวัดเนื่องจากชื่อเดิมไปพ้องกับวัดอินทารามที่บางยี่เรือใต้ฝั่งธนบุรี สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น)

แห่งวัดบวรนิเวศวิหารจึงขนานนามให้ใหม่เป็น “วัดอินทรวิหาร” พระพุทธรูปประจำวัด พระศรีอริยเมตไตรยหรือหลวงพ่อดโต ริเริ่มสร้างโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ โต พรหมรังสี) ในสมัย รัชกาลที่ 4 ใช้เวลาสร้างถึง 60 ปี (2410-2470) แล้วเสร็จในสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นพระพุทธรูปยืนปางทรงบาตรศิลปะแบบสุโขทัยที่สูงที่สุดในโลก สร้างแบบก่ออิฐถือปูน พระวรกายประดับกระจกโมเสคทองคำ 24 เค มีบันไดขึ้นทางด้านหลังองค์พระจนถึงพระเศียรสำหรับให้ขึ้นไปปิดทองได้ทั่ว พระวรกาย

2.1.15 วัดใหม่อมตรส (วัดบางขุนพรหมใน)

วัดใหม่อมตรส (วัดบางขุนพรหมใน) สร้างขึ้นในปลายรัชกาล สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เดิมมีชื่อเรียกว่า วัดวรามะตาราม ต่อมาเปลี่ยนชื่อว่า วัดอามตยรส หรือ วัดอมฤตรส แต่ชาวบ้านเรียกกันว่า วัดบางขุนพรหม หรือ วัดบางขุนพรหมใน คู่กันกับ วัดบางขุนพรหมนอก หรือ วัดอินทรวิหาร

2.1.16 วัดราชบูรณะ

ตั้งอยู่เชิงสะพานปทุมบรมราชานุสรณ์ฝั่งกรุงเทพฯ วัดนี้เป็นวัดหนึ่งในจำนวนวัดสำคัญประจำเมืองเอก 3 วัด วัดราชบูรณะนี้เป็นวัดเก่าแก่เดิมชื่อ "วัดเลียบ" เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระราชทานนามว่า "วัดราชบูรณะ" วัดนี้ได้รับการบูรณะมาตลอด ตั้งแต่รัชกาลที่ 1-7 เว้นรัชกาลที่ 6 รัชกาลเดียว ในคราวสงครามมหาเอเชียบูรพา สถานที่สำคัญ ๆ ของวัดถูกระเบิดพังเกือบหมด โดยเฉพาะพระอุโบสถที่มีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือขรัวอินโข่ง ถูกระเบิดทำลายจนหมด ปัจจุบันวัดราชบูรณะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์

2.1.17 วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร

วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ตามธรรมเนียมประเพณีโบราณที่ว่า ในราชธานีจะต้องมีวัดสำคัญประจำ 3 วัด คือ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ และวัดราชประดิษฐาน เช่นที่สุโขทัย สวรรคโลก พิษณุโลก และพระนครศรีอยุธยา แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา วัดสลัก เป็นวัดนิพพานาราม และเปลี่ยนเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ แต่ต่อมามีพระราชดำริว่า ในกรุงเทพฯ แต่ยังไม่มียอดมหาธาตุ จึงเปลี่ยนชื่อวัดพระศรีสรรเพชญ์เป็นวัดมหาธาตุ และพระสัมพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสudarักษ์ พระพี่นางเธอในรัชกาลที่ 1 ทรงบูรณะวัดเลียบ ต่อมา ได้นามว่า วัดราชบูรณะ ยังคงขาดแต่วัดราชประดิษฐ์เท่านั้น จึงทรงสร้างขึ้นใหม่เพื่อให้ครบตามโบราณราชประเพณี และเพื่อพระอุทิศถวายแก่พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายเพื่อที่พระองค์เองและเจ้านาย ข้าราชการ ที่จะไปทำบุญที่วัดฝ่ายธรรมยุติกนิกายใกล้พระบรมมหาราชวังได้สะดวกวัดราชประดิษฐ์จึงเป็นวัดฝ่ายธรรมยุติกนิกายวัดแรกที่สร้างขึ้น เพื่อพระสงฆ์ในนิกายนี้ เพราะวัดอื่น ๆ ของฝ่ายธรรมยุติเป็นวัดที่แปลงมาจากวัดของมหานิกาย วัดราชประดิษฐ์สร้างขึ้นในที่ดินที่เคยเป็นสวนกาแพของหลวงโดย

ก่อสร้างใน พ.ศ. 2407 เดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า “วัดราชประดิษฐสถิตธรรมยุติการาม”

2.1.18 วัดบวรสถานสุทธาวาส

วัดบวรสถานสุทธาวาส หรือ วัดพระแก้ววังหน้า เป็นวัดในพระราชวังบวรสถานมงคล เช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามภายในพระบรมมหาราชวัง และด้วยเหตุที่เป็นวัดในวัง ดังนั้นจึงไม่มีพระภิกษุจำพรรษา สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ ซึ่งเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่การยังไม่แล้วเสร็จพระองค์เสด็จทิวงคตเสียก่อน การก่อสร้างวัดพระแก้ววังหน้าจึงมาก่อสร้างแล้วเสร็จในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและได้รับพระราชทานนามว่า วัดบวรสถานสุทธาวาส ปัจจุบัน วัดบวรสถานสุทธาวาสตั้งอยู่ในสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ เป็นวัดที่ไม่มีกรมประกอบสังฆกรรมใด ๆ และถูกใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีไหว้ครู พิธีครอบครู และพิธีมงคลต่าง ๆ ของบรรดาศาฎศิลป์ ดุริยางคศิลป์และกรมศิลปากร

2.1.19 วัดปริณายกวรวิหาร

สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ตั้งอยู่บนถนน ราชดำเนินกลาง ติดกับ ถนน หลานหลวง ตรงเชิงสะพานผ่านฟ้าลีลาศนั้น เป็นวัดเก่าแห่งหนึ่ง วัดนี้เป็นวัดขนาดย่อมที่สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาของ เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนีย์) เสนาบดีคู่พระทัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากตระกูลพราหมณ์โปรหิต ในสมัยแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์ เจ้าพระยาบดินทร์เดชานั้น ได้ชื่อว่าเป็นขุนนางผู้ใหญ่ที่มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เมื่อใดที่ท่านมีโอกาสที่จะได้บารุงพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านมักจะหาทางสร้างวัด หรือ ทำนุบำรุงวัด อยู่เสมอๆ และ เมื่อครั้งที่เจ้าพระยาบดินทร์เดชายังดำรงยศเป็น พระพรหมสุรินทร์ นั้น ท่านได้ไปสร้างวัดเล็กๆ ทั่วไปใกล้ๆ กับป้อมมหากาฬ แล้วตั้งชื่อวัดว่า วัดพรหมสุรินทร์ ตามบรรดาศักดิ์ของท่าน ในคราวนั้น ครั้นท่านเจ้าพระยาฯ ได้รับการเลื่อนยศเป็นพระยาบดินทร์เดชาแล้ว ท่านจึงได้ทำนุบำรุงวัดให้กว้างขวางขึ้น งดงามขึ้น แต่ก่อนที่วัดจะกว้างขวางสวยงามตามเจตนารมย์ ท่านก็มาสิ้นชีพลงเสียก่อน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ ยกให้เป็นอารามหลวง แล้วพระราชทานนามให้ใหม่ ว่า วัดปริณายกวรวิหาร เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงปริณายกของพระองค์เอง (ขุนพลคู่บารมีกษัตริย์)

2.1.20 วัดบูรณศิริมัตยาราม

วัดบูรณศิริมัตยารามเป็นวัดอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญอยู่ช่วงต้นของคลองหลอดด้านตรงข้ามสนามหลวง เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (บุญศรี บูรณศิริ) เป็นผู้สร้างในสถานที่ๆเป็นบ้านเกิดของท่าน เมื่อครั้งดำรงตำแหน่ง พระยาพิพัฒน์โกษา ในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า วัดศิริอำมตยาราม และพระราชทานนามใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นวัดบูรณ ศิริมัตยาราม พระอุโบสถเป็นอาคารแบบรัตนโกสินทร์ มีลักษณะเป็นทรงไทย ไม่มีลวดลายประดับมากมายนัก บานประตู หน้าต่าง เป็นลวดลายรดน้ำ มีพระเจดีย์ใหญ่ ทรงเหลี่ยมย่อมุม 8 มุม ลักษณะแบบรัตนโกสินทร์ตอนต้น

2.3 วัง

2.3.1 วังกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯให้สร้างขึ้นไว้เพื่อเป็นที่แปรพระราชฐานโดยสร้างเป็นตึกฝรั่งตามแบบที่ถ่ายมาจากเมืองสิงคโปร์ แต่เสด็จสวรรคตก่อนการก่อสร้างจะแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 จึงพระราชทานให้เป็นวังของกรมหมื่นบวรวิชัยชาญ พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ของสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนการช่างทหารบก

2.3.2 วังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษฐ์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 พระราชทานให้เป็นวังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษฐ์ ซึ่งได้ทรงสร้างตำหนักใหม่ขึ้นเคียงข้างตำหนักเดิมและประทับอยู่จนถึง พ.ศ. 2476 ก่อนเสด็จไปประทับที่ปิ่นัง ตำหนักทั้งสองจึงตกเป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ปัจจุบันเป็นที่ทำการขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ)

2.3.3 วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ากฤษฏาภินิหารกรมพระนเรศวร นรฤทธิ์ (บ้านมะลิวัลย์)

วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ากฤษฏาภินิหารกรมพระนเรศวรนรฤทธิ์ (บ้านมะลิวัลย์) ตั้งอยู่เลขที่ 39 ถนนพระอาทิตย์ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เดิมเป็นบ้านของเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรีย) ผู้เป็นปู่ของเจ้าจอมมารดากลิ่น ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และตกทอดมาถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรนรฤทธิ์ (พระองค์เจ้ากฤดาภินิหาร) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตำหนักพระราชทานบนที่ดินนั้น บ้านมะลิวัลย์เป็นตำหนักหลังใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์สร้างพระราชทานแก่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ากฤษฏาภินิหาร กรมพระนเรศวรนรฤทธิ์ ต้นราชสกุลกฤดากรในโอกาสที่ทรงเจริญพระชันษาครบ 5 รอบใน พ.ศ. 2460 เป็นอาคารทรงยุโรปก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น หลังคาทรงปั้นหยา มีห้องพระโรงเป็นหอโถงสูงใหญ่มีเฉลียงรายรอบชั้นล่าง และมีระเบียงรายล้อมชั้นบน เพดานห้องโถงและหัวเสาบันลายนูนเลียนแบบศิลปะขอม ออกแบบโดยนายเออโคล มังเฟรดี (ออกฤทธิ์หมั่นเพินดี) สถาปนิกชาวอิตาลีเลียน ก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2460 เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรนรฤทธิ์สิ้นพระชนม์ และเจ้าจอมมารดากลิ่นถึงแก่กรรม ใน พ.ศ. 2466 บ้านมะลิวัลย์ได้ตกทอดมาสู่ทายาท และประสบปัญหาค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา ทายาทราชสกุลกฤดากรจึงทูลเกล้าฯ ถวายขายบ้านและที่ดินแก่พระคลังข้างที่ใน พ.ศ. 2469 และได้อยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2478 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล บ้านมะลิวัลย์ใช้เป็นที่พำนักของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์หลายท่าน ได้แก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอ้อสการ์นุกิต กรมหมื่นอนุวัตรจาตุรนต์, พลเอก เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน (อุมอินทรโยธิน) เป็นต้น

ปัจจุบันเป็นที่ทำการของสำนักงานองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO) (สาระท้องถิ่นโรงเรียนวัดบวรนิเวศ. 2551:188)

2.3.4 วังเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ หรือ บ้านพระอาทิตย์

วังพระอาทิตย์ หรือ บ้านพระอาทิตย์ ตั้งอยู่เลขที่ 102/1 ถนนพระอาทิตย์ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร บ้านพระอาทิตย์ เดิมเป็นที่ตั้งของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล วังหน้าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ต่อมาที่ดินนี้ตกทอดมาสู่เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์ เย็น อิศรเสนา) ซึ่งเป็นเสนาบดีกระทรวงวังในสมัยรัชกาลที่ 7 เนื่องจากวังเดิมชำรุดทรุดโทรมลงไปมาก เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ได้สร้างวังขึ้นมาใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2475 ลักษณะอาคารเป็นตึก 2 ชั้นยกพื้นสูงหลังคามุงกระเบื้องว่าว และต่อเติมเป็นอาคาร 5 ชั้น มียอดโดมประดับอยู่เป็นหลังคาทรงสูงอยู่ด้านหลัง ประดับชายคาและช่องลมด้วยลวดลายไม้ฉลุ อาคารนี้ได้ตกทอดมาสู่ราชสกุลอิสรเสนา คือ หม่อมหลวง สันธยา อิศรเสนา ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อวังให้เป็น "บ้านพระอาทิตย์" ต่อมาได้ขายให้กับเอกชน เป็นสำนักงานของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ บ้านพระอาทิตย์เคยเป็นที่ตั้งของสถาบันเกอเธ่ (สถาบันวัฒนธรรมไทย-เยอรมัน) ระหว่าง พ.ศ. 2505-2533 ซึ่งปัจจุบันย้ายไปอยู่ที่ ซอยอรรถการประสิทธิ์ ถนนสาทรใต้

2.3.4 วังพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านวิรัตน์ กรมหมื่น

สถิตยธำรงสวัสดิ์ (บ้านเจ้าพระยา)

วังพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านวิรัตน์ กรมหมื่นสถิตยธำรงสวัสดิ์ (บ้านเจ้าพระยา) เดิมเป็นวังของ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านวิรัตน์ กรมหมื่นสถิตยธำรงสวัสดิ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวจันสิ้นพระชนม์ ต่อมาได้เป็นที่พักของนาย เอ็ม. ตมานโย (M. Tamango) นายช่างชาวอิตาลีเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงซื้อที่ดินสร้างเป็นที่ทำการของกรมตำรวจ ต่อมาใน พ.ศ. 2549 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานที่ดินและอาคารแก่ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ อติตอธิตกรมตำรวจพระนครบาล พระบิดาของหม่อมราชวงศ์ ถ้วนถำนิก ปราโมช, หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช และ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และได้สืบทอดเป็นกรรมสิทธิ์ของราชสกุลปราโมช คือ หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช อาคารแห่งนี้เคยเป็นที่ทำการของพรรคประชาธิปัตย์ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2519 เคยเป็นที่ทำการของศาลรัฐธรรมนูญอยู่ระยะหนึ่ง ปัจจุบันเป็นสำนักงานของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการและสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เอเอสทีวี

2.4 บ้าน

2.4.1 บ้านบางลำพู

บ้านบางลำพู แหล่งชุมชนดนตรีไทยที่เก่าแก่กว่าร้อยปีเป็นแหล่งเรียนรู้งูมูมิปัญญาไทย ด้านการบรรเลงดนตรีไทยการขับร้อง การแสดง การละเล่น การประดิษฐ์เครื่องดนตรีไทย รวมทั้งเป็นสถานที่นัดพบในการทำกิจกรรมและฝึกซ้อมดนตรีไทยของกลุ่มนักดนตรีไทยที่มีชื่อเสียง เช่นวงดุริยางค์ วังดุริยางค์ วังเขียววิจิตร ฯลฯ

2.4.2 บ้านช่างทองตรอกสุเหร่า

บ้านทำเครื่องทองรูปพรรณ บ้านช่างทองตรอกสุเหร่า ชุมชนจักรพงษ์ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร เป็นบ้านช่างที่ทำเครื่องทองรูปพรรณมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประวัติความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้เป็นชาวมุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาจากหัวเมืองมลายูตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ภายหลังจากก่อความไม่สงบ ชาวมุสลิมเหล่านี้มีวิชาช่างทำเครื่องทองติดตัวมาด้วยสมัยแรก ๆ นั้นยังไม่ยึดอาชีพทำทองกันอย่างจริงจัง จนได้ร่วมมือร่วมใจกันประดิษฐ์ช่างทรงประดับอัญมณีด้วยฝีมืออันประณีตขึ้นทุกเกล้า ๆ ถวายรัชกาลที่ 3 ชื่อเสียงความสามารถของช่างทองตรอกสุเหร่าจึงเป็นที่เลื่องลือ บางคนได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้เป็นช่างทองหลวงตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 เกือบทุกบ้านจึงยึดอาชีพช่างทำทอง

ต่อมาเครื่องทองรูปพรรณสมัยใหม่เป็นที่นิยมแพร่หลายมากขึ้น ช่างทองตรอกสุเหร่าจึงทยอยกันเลิกทำทอง ส่วนลูกหลานก็หันไปประกอบอาชีพอื่นแทน ปัจจุบันเหลือเพียงบางนางเล็ก ลอประยูร (อาซาร์ตัน) ช่างทำทองสกุลลอประยูร และอีกบางบ้านที่ไม่ประสงค์เปิดเผยนามยังผลิตทองรูปพรรณต่อเนื่องมาหลายชั่วคน (อังคาร. 2552: 26-29)

2.4.3 บ้านดอกไม้ บ้านดอกไม้ไฟ

บ้านดอกไม้เป็นบ้านที่ทำดอกไม้ไฟ ตั้งอยู่บริเวณใกล้วัดสระเกศ ภูเขาทอง ความ เป็นมาของชุมชนแห่งนี้เล่ากันว่า ชาวเขมรที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งแต่ครั้งสมัย รัชกาลที่ 1 ได้รวมกลุ่มกันตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมคลองรองกรุงฝั้งตะวันออกไปจนถึงวัดจางวาง ดิส (วัดดินานุการาม) บริเวณ ถนนวรจักร ใกล้โรงพยาบาลกลางในปัจจุบันบ้างก็รู้ว่าเป็นเขมรที่ ถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้อาศัยอยู่ บริเวณที่เรียกว่า "เกาะเขมร" ซึ่งเป็นที่กักกันชาวเขมร ชาวเขมรที่มีฝีมือจึงได้ประกอบอาชีพที่ตน ถนัด เช่น การทำบาตร จนกลายมาเป็น "บ้านบาตร" และช่างที่ถนัดทำดอกไม้ไฟตั้งบ้านเรือน อยู่ใกล้เคียงกัน คือ "บ้านดอกไม้" ในปัจจุบัน

คนไทยประดิษฐ์ดอกไม้ไฟตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 จารึก ว่า "เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย้อมคน เสียตักกันเข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีตั้งจักแตก" เป็นเครื่องมือต่าง ๆ ถือว่าทุกชิ้นมีครู จึงต้องจัดพิธีไหว้ครูเป็นประจำ ทุกปี ภูมิปัญญาของคนไทยในการประดิษฐ์ดอกไม้ไฟให้เกิดเสียงสีสนับและรูปแบบต่างๆทั้งยังเล่นได้ ทั้งบนบกและในน้ำ หรือยิงขึ้นไปบนอากาศ ให้ความสนุกเพลิดเพลินแก่ผู้ชมเป็นอย่างดี (อังคาร. 2545:30-33)

2.4.4 บ้านพาน อธิบดีบ้านทำพานเงินและเครื่องถม

“เครื่องถม” เป็นภาชนะหรือเครื่องประดับที่ทำโดยใช้ผงยาถมผสมน้ำประสานทองถมลงบนลวดลายที่แกะสลักบนภาชนะหรือเครื่องประดับนั้น แล้วขัดผิวให้เป็นเงางาม เครื่องถมเป็นงานประณีตศิลป์โดยแท้จริง เพราะต้องใช้ทั้งความชำนาญและความประณีตบรรจง ช่างทำเครื่องถมต้องมีความสามารถหลายอย่าง ทั้งงานออกแบบ งานเขียนลวดลาย งานแกะสลัก และงานเครื่องถมเริ่มมีครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา เล่ากันสืบมาว่า ชาวโปรตุเกสที่เข้ามาค้าขายได้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ แก่ชาวนครศรีธรรมราช หนึ่งในความรู้นั้นก็คือการทำเครื่องถมต่อมาชาวนครศรีธรรมราชได้ดัดแปลงแก้ไขตามแบบศิลปกรรมไทยให้มีลวดลายวิจิตรสวยงาม ใช้น้ำยาถมสีดำสนิท เนื้อแน่น เป็นมันเงา กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำเมืองนครศรีธรรมราชจนได้ชื่อว่า “ถมนคร” ติดปากมาถึงทุกวันนี้

ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ชุมชนแถบเชิงสะพานเฉลิมวันชาติ บางลำพู เคยทำพานเงินแกะสลักมาก่อน จึงได้ชื่อว่า “บ้านพาน” จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ช่างชาวบ้านพานคงเห็นว่าเครื่องถมนครเป็นของดี นิยมใช้กันทั่วไป หากทำขายบ้างคงได้ราคา จึงพยายามทำเครื่องถมตามอย่างถมนครแต่ทำอย่างไรน้ำยาถมก็มีสีดำด้านเหมือนถ่าน ไม่เป็นมันวาวและมีรูอากาศพรุนไปหมด ในปี พ.ศ. 2433 พระยาเพชรปราณี เจ้ากรมอำเภอนครบาล จึงได้ขอตำราทำน้ำยาถมจากช่างเมืองนคร เมื่อได้ตำราแล้วจึงเรียกนายหยุดช่างบ้านพานไปเรียนรู้วิธีการทำเครื่องถมนครจนชำนาญ และให้เข้ารับราชการเป็นครูช่างถม ซึ่งต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็น ขุนประณีตถมการตั้งแต่นั้นมาจนเปลี่ยนชื่อเรียกหมู่บ้านเป็น “พานถม” (อังคาร.2545: 42-44)

2.4.5 บ้านลาน บ้านค้าขายลานย่านบางขุนพรหม

ผลิตภัณฑ์จากใบลานอยู่กับคนไทยมาตั้งแต่อดีต พ่อแม่สมัยก่อนมักผูกปลาตะเพียนใบลานสีสวย ๆ เหนือเปลเด็ก และเชื่อว่าเมื่อโตขึ้นเด็กจะมีความขยันหมั่นเพียรสมดังชื่อของปลา นอกจากปลาตะเพียนใบลานแล้ว ใบลานยังนำไปใช้ได้สารพัดประโยชน์ อาทิ มุงหลังคาบ้าน ทำจากเครื่องจักสาน พัด ตาลปัตร ใช้จารหนังสือ ต่าง ๆ หรือคัมภีร์ทางศาสนาและใช้ทำเครื่องรางป้องกันอันตราย เป็นต้น เนื่องจากใบลานมีคุณสมบัติเหนียว ดัดแปลงเป็นรูปทรงต่าง ๆ ได้ง่าย มีอายุการใช้งานนาน คงทน และยังสามารถหาได้ไม่สูญจะยากนักในอดีต

การนำใบลานมาประดิษฐ์ข้าวของเครื่องใช้ไม่มีการบันทึกว่าเริ่มแต่สมัยใดสันนิษฐานว่าคงมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา แต่เนื่องด้วยเป็นงานสามัญชนทำกันทั่วไป จึงไม่มีผู้บันทึกเป็นหลักฐาน ในสมัยกรุงธนบุรีการปลูกลานผูกขาดจากหลวง โดยนำใบลานล่องตามแม่น้ำเจ้าพระยามาขึ้นยังบริเวณธนาคารแห่งประเทศไทย ย่านบางขุนพรหมในปัจจุบัน มีการค้าขายใบลานจนเรียกกันติดปากว่า “บ้านลาน” ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 ผู้มีจิตศรัทธาได้ถวายที่ดินแถบลานทั้งหมดเหนือปากคลองบางลำพูเพื่อสร้างวัด เรียกว่า “วัดบางขุนพรหม” เป็นผลให้เรียกขานชื่อบ้านบานว่า “บ้านขุนพรหม” ย่านบ้านลานเดิมยังคงเป็นแหล่งผลิตใบลานที่สำคัญเรื่อยมา โดยเฉพาะการค้าขายใบลานที่นำไปจารพระไตรปิฎก ชาวบ้านหลายครอบครัวต่างสืบทอดอาชีพนี้

มาจากบรรพบุรุษ แต่ผู้ที่ดำเนินอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนประเภทนี้จะต้องมีทุนมากพอที่จะซื้อ ไบโกลานเป็นจำนวนมากเก็บไว้ใช้ตลอดปี แล้วค่อยนำออกมาผลิตเรื่อย ๆ เพราะชาวบ้านจะตัดไบโกลานจากป่าชายเลนชายใต้เฉพาะช่วงฤดูร้อน ซึ่งไบโกลานจะแห้งไม่ขึ้น ผู้ที่ยังทำการค้าไบโกลานจึงมีจำนวนไม่มากนักและ ค่อย ๆ ทอยยเล็กรไปเนื่องจากป่าลานลดน้อยลงและหายากทุกที่ จนในปัจจุบันเหลืออยู่เพียงรายเดียวคือ “ร้านลานทอง” แขวงบางขุนพรหม เขตพระนคร ตั้งร้านขายแผ่นไบโกลานและรับสิ่งของที่ประดิษฐ์จากไบโกลานมาจำหน่าย เช่น ปลาตะเพียน หมวก ภาชนะจักสานและรับทำของชำร่วย นามบัตรพิมพ์บนไบโกลาน สืบทอดกันมานับได้ 3 - 4 ชั่วคนแล้ว (อังคาร. 2545: 46-48)

2.4.6. บ้านตีทอง

บ้านตีทอง ตั้งอยู่ที่เขตพระนคร แขวงเสาชิงช้า เป็นย่านที่ประกอบอาชีพตีทองคำ ให้เป็นทองคำเปลวเพื่อใช้ปิดพระพุทธรูป ปิดหน้าบันโบสถ์วิหาร ใช้ทำลายน้ำ ลายทอง และงานช่างศิลป์อื่น ๆ ซึ่งบรรพบุรุษของชาวชุมชนบ้านตีทอง เป็นชาวเวียงจันทน์และชาวหลวงพระบาง ที่อพยพครอบครัวมาตั้งบ้านเรือนประกอบอาชีพในยุคต้นรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันย่านถนนตีทองแทบจะไม่มีบ้านตีทองหลงเหลืออยู่เพราะว่าช่างตีทองได้ย้ายครอบครัวไปอยู่ที่อื่น เช่นคุณ ชูจิตต์ แสงวิจิตร ที่ยังสืบทอดอาชีพการทำทองคำเปลวอยู่ที่ย่านจรัญสนิทวงศ์ เขตบางพลัด

2.5 โบราณสถาน และสถานที่สำคัญในเขตพระนคร

2.5.1 พระบรมมหาราชวัง

เมื่อรัชกาลที่ 1 เสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ.2325 ทรงให้ย้ายราชธานีจากฝั่งธนบุรีมายังฝั่งพระนคร และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระบรมมหาราชวังเป็นศูนย์กลางสำหรับพระนครใหม่ภายในพระบรมมหาราชวังประกอบด้วยหมู่พระมหามณเฑียรพระมหาปราสาท พระที่นั่ง หอและอาคารอื่น ๆ ซึ่งมีการรื้อถอน ซ่อมแซม และต่อเติมแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือสร้างบ้านใหม่บ้างตามความจำเป็นและความเหมาะสมแต่ละรัชสมัย (โพกัสพระนคร. 2545: 13)

2.5.2 กระทรวงกลาโหม

ปัจจุบันด้านหน้าอาคารได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง จัดแสดงปืนใหญ่โบราณ ซึ่งได้จัดลำดับหมวดหมู่ตามอายุสมัยของปืน เริ่มจากปลายกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ นับเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งเกี่ยวกับศาสตราวุธที่มีความน่าสนใจและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

2.6 อาคารสำคัญในเขตพระนคร

2.6.1 โรงเรียนเพาะช่าง

โรงเรียนเพาะช่าง ตั้งอยู่ถนนตรีเพชร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีสีแดง-ดำ เป็นสัญลักษณ์ของสถาบันเพาะช่างเป็นโรงเรียนศิลปะการช่าง ก่อตั้งขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยถือเอาวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2456 เป็นวันกำเนิดโรงเรียนเพาะช่างซึ่งเป็นวันชุมนุมศิษย์เก่าของทุกปี ปัจจุบันเพาะช่างมีชื่อเต็มคือ วิทยาลัย

เพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์คำว่า "เพาะช่าง" ได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในวาระที่ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดโรงเรียนเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2456 สืบเนื่องมาจากงานเฉลิมพระชนมพรรษา ในการที่โรงเรียนเพาะช่างได้รับพระราชทานกำเนิดจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นก็เพราะพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงห่วงใย ในศิลปะการช่างของไทยจะถูกอิทธิพลของศิลปวัฒนธรรมต่างชาติ โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่หลายเข้าครอบงำ อาจถึงคราวเสื่อมสูญญได้ จึงมีพระราชประสงค์จะทำนุบำรุงศิลปการช่างของไทย ให้พัฒนาถาวรสืบไป ปัจจุบันเพาะช่างได้เปิดหลักสูตรการสอนในระดับปริญญาตรี 4 ปี ทั้งภาคปกติและภาคสทบพ มีทั้งหมด 4 กลุ่มวิชา คือ ศิลปประจำชาติ ศิลปหัตถกรรม วิจิตรศิลป์ และ ออกแบบ โดยสังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ผู้อำนวยการสถาบัน ปัจจุบันคือ นายโสภณ จงสมจิต

2.6.2 อาคารโรงเรียนสวนกุหลาบ

อาคารสวนกุหลาบ เริ่มก่อสร้างราวกลางปี พ.ศ. 2453 โดยมี หลวงราชายาสาธกมรรคนายก วัดราชบูรณราชวรวิหาร เป็นผู้ลงนามในสัญญาจ้าง และ นายเอง เลียงหยง เป็นผู้รับเหมา ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 30,110 บาท เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) เป็นประธานในพิธีเปิด และพิธีทำบุญโรงเรียน เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2454 โดยกรมศึกษาธิการ ทำสัญญาเช่า ซึ่งระบุให้จ่ายค่าเช่าแก่วัดราชบูรณะ ในอัตราร้อยละ 7.5 ของเงินลงทุน รวมค่าเช่าสงฆ์ 2,258.25 บาท ต่อปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2454 และกำหนดส่งมอบอาคาร ในวันที่ 11 กรกฎาคม ปีเดียวกันนั้นอาคารสวนกุหลาบ ก่อสร้างด้วยสถาปัตยกรรมยุโรปแบบนีโอคลาสสิก ซึ่งเป็นที่นิยมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวอาคารทอดยาว ตามแนวถนนตรีเพชร ผันงอาคารด้านติดถนน ชั้นล่างเป็นแนวหน้าต่างโค้ง ส่วนชั้นบน ถอยร่นผนังเข้าไป อยู่หลังแนวซุ้มโค้งที่เป็นทางเดิน ช่องทางเข้าสู่โรงเรียน สร้างเป็นหลังคาจั่ว ตกแต่งด้วยบัลลาเดียนโมทิฟ ตามแบบของวิลลา ที่ออกแบบโดย อันเดรอา บัลลาดีโอ ผนังด้านภายในโรงเรียน เป็นแนวทางเดินซุ้มโค้ง (อาเขต) ยาวตลอดทั้งสองชั้น ตัวอาคารมีความยาวทั้งสิ้น 198.35 เมตร กว้าง 11.35 เมตร หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนสีเทา มี 37 ห้อง ชั้นบน 19 ห้อง ชั้นล่าง 18 ห้อง ภายในกันเป็นห้องขนาด 15x9 เมตร 1 ห้อง สลับกับห้องขนาด 7x9 เมตร 2 ห้อง ตลอดความยาวของอาคาร มีประตู 164 บาน มีหน้าต่าง 166 บาน มีบันได 12 แห่ง มีช่องลูกกรงไม้ 54 แห่ง

2.6.3 อาคารโรงพิมพ์คุรุสภา

ตั้งอยู่หัวมุมถนนพระอาทิตย์กับถนนพระสุเมรุ ถัดจากป้อมพระสุเมรุ ประกอบด้วยอาคาร 2 หลัง เป็นอาคารตึก 2 ชั้น และอาคารเรือนแถวไม้ 2 ชั้น อยู่ทางด้านหลังติดคลองบางลำพู ปัจจุบันได้รับการปรับปรุงอาคารใหม่ มีการเปิดรั้วให้มองเห็นพื้นที่เปิดโล่งที่ได้รับการปรับปรุงภายในบริเวณ แต่ยังไม่มีการใช้งานใดในปัจจุบันสร้างในปี พ.ศ. 2468เป็นโรงพิมพ์ตำราของ

กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 จึงเปิดเป็นโรงเรียนสอนช่างพิมพ์แห่งแรกของประเทศไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง โรงเรียนได้หยุดทำการสอน แต่ยังคงพิมพ์หนังสือและตำราเรียน โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ”เสรี

2.7 สะพานในเขตพระนคร

2.7.1 สะพานพระราม 8

สะพานนี้เกิดจากพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 พระองค์มีพระราชดำริให้กรุงเทพมหานครก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มอีก 1 แห่ง เพื่อบรรเทาการจราจรบนสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้ารองรับการเดินทางเชื่อมต่อระหว่างฝั่งพระนครกับฝั่งธนบุรี และเป็นจุดเชื่อมต่อโครงการพระราชดำริตามแนวจตุรทิศ สะพานพระราม 8 จะช่วยเชื่อมการเดินทางระหว่างฝั่งพระนครกับฝั่งธนบุรีให้สะดวกสบายขึ้น ซึ่งจะช่วยระบายรถบนสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าได้ถึง 30 และบนสะพานกรุงธน อีก 20% และยังสามารถลดมลพิษทางอากาศบริเวณในเมือง โดยเริ่มเปิดให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2545 เวลา 7:00 น

2.7.2 สะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

สะพานพระพุทธยอดฟ้า เป็นสะพานที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) เมื่อปี พ.ศ. 2472 เนื่องในโอกาสสถาปนากรุงเทพมหานครครบ 150 ปี และโปรดเกล้าฯ ให้มีพระราชพิธีฉลองพระนครครบ 150 ปี ด้วยพระราชดำริที่จะสร้างสิ่งที่เป็นอนุสรณ์ถึงความรำลึกในพระกรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้ทรงสถาปนากรุงเทพมหานคร โดยมีพระราชดำริว่าควรสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมจังหวัดพระนครกับธนบุรีเข้าด้วยกัน เพื่อให้การคมนาคมติดต่อสะดวก ทั้งยังเป็นการขยายพระนครอีกด้วย จึงโปรดเกล้าฯ ให้คิดแบบพระบรมราชานุสาวรีย์ และสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นประกอบกันเป็นปฐมบรมราชานุสรณ์ที่ปลายถนนตรีเพชร ถือเป็นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งที่ 2 ถัดจากสะพานพระราม 6 ที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 6 โครงการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์และสะพานได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2471 โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ต่อมาเป็นกรมพระยา) อุปนายกราชบัณฑิตยสภา ซึ่งทรงอำนาจการแผนกศิลปกรรมคิดแบบอย่างเป็นพระบรมรูปทรงเครื่องขัตติยาภรณ์เสด็จประทับเหนือพระราชบัลลังก์และหล่อด้วยทองสำริด ขนาดสูงตั้งแต่ฐานถึงยอด 4.60 เมตร ฐานกว้าง 2.30 เมตร ส่วนสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน (ต่อมาคือพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน) เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ทรงเป็นผู้ดำเนินการสร้างโดยได้เลือกแบบของบริษัทดอร์แมนลอง ประเทศอังกฤษ และสร้างเป็นสะพานเหล็กยาว 229.76 เมตร กว้าง 16.68 เมตร ท้องสะพานสูงเหนือน้ำ 7.50 เมตร และอาจยกตอนกลางขึ้นด้วยแรงไฟฟ้า เปิดช่องกว้าง 60 เมตรเพื่อให้เรือใหญ่ผ่านได้สะดวก พระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์สร้างปฐมบรมราชานุสรณ์ เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2472 และ พระราชทานนามสะพานว่า “สะพานพระพุทธรยอดฟ้า” รัฐบาลได้ประมาณการโปรดเกล้าฯงบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างปฐมบรมราชานุสรณ์ไว้เป็นจำนวน 4,000,000 บาท พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง รัฐบาลส่วนหนึ่ง ส่วนอีกจำนวนหนึ่งนั้น ทรงพระราชดำริว่าควรบอกบุญเรียไรประชาชน เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดสะพานเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475

2.6.3 สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า

สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า (Somdet Phra Pin Klao Bridge) เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อมถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้าระหว่างเขตพระนคร (ฝั่งพระนคร) กับเขตบางพลัด-เขตบางกอกน้อย (ฝั่งธนบุรี) กรุงเทพมหานคร สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าเป็นสะพานแบบคอนกรีตอัดแรงชนิดต่อเนื่อง มีจำนวนช่องทางรถวิ่ง 6 ช่องทางจราจร ความกว้างของสะพาน 26.60 เมตร ความยาว 622 เมตร สร้างขึ้นเพื่อผ่อนคลายความคับคั่งของการจราจร โดยได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลประเทศญี่ปุ่น ในการสำรวจออกแบบสะพาน และให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่รัฐบาลไทย โดยให้เงินกู้สมทบกับเงินงบประมาณของรัฐบาลไทย เริ่มลงมือก่อสร้างเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2514 และสร้างเสร็จทำพิธีเปิดการจราจรเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2516 โดยได้รับพระราชทานนามว่า "สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า" เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากพื้นที่ของสะพานทางฝั่งพระนครนั้นเคยเป็นเขตของพระราชวังบวรสถานมงคล

2.7.4 สะพานพระปกเกล้า

สะพานพระปกเกล้า เป็นสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เชื่อมระหว่างฝั่งพระนคร และฝั่งธนบุรี เป็นสะพานคู่ขาไปและขากลับ สร้างเคียงข้างขนานกันกับสะพานพระพุทธรยอดฟ้า เนื่องจากการจราจรบริเวณนั้นถึงจุดวิกฤต รัฐบาลจึงเห็นว่าควรมีสะพานอีกแห่งหนึ่ง เพื่อช่วยในการระบายการจราจร ช่วงกลางสะพานได้วันที่ไว้สำหรับก่อสร้างรถไฟฟ้าลาวาลินด้วย สะพานพระปกเกล้า ทำการก่อสร้างเมื่อ วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 เปิดการจราจร : วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2527

2.8 สถานที่สำคัญในเขตพระนคร

2.8.1 พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สร้างขึ้นตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 7 วาระที่พระมหานครครบรอบ 150 ปี พร้อมกับสร้างสะพานพุทธข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อเชื่อมฝั่งพระนครกับธนบุรีเข้าด้วยกันสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงคิดแบบและอำนวยการก่อสร้าง โดยมี ศ.ศิลป์ พีระศรีเป็นผู้ปั้นและหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ บริเวณหน้าฐานเป็นรั้วคอนกรีต

ตอนกลางรั้วหล่อเป็นแผ่นหินอ่อนมีลายไทย กึ่งกลางสลักตรา "ปฐมบรมราชจักรีวงศ์" เป็นรูปช้าง หินข้างยื่นเหนือแท่น

2.8.2 พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เป็นพิพิธภัณฑสถานในความดูแลของสถาบันพระปกเกล้า ตั้งที่อาคารกรมโยธาธิการเดิม บริเวณสี่แยกผ่านฟ้า เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร อาคารหลังนี้เป็นอาคารสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 6-7 ซึ่งสถาบันพระปกเกล้า ได้บูรณะเพื่อจัดทำเป็นพิพิธภัณฑสถานเพื่อรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี จัดแสดงภาพถ่าย เอกสาร และพระราชประวัติของพระองค์พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมเรียกว่า พิพิธภัณฑสถานรัฐสภา อยู่ในการกำกับดูแลของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร อยู่บริเวณใต้พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าอาคารรัฐสภา จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานพระมหากษัตริย์ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 พระราชทานสิ่งของส่วนพระองค์นำมาจัดแสดงและเปิดให้ประชาชนเข้าชมในปี พ.ศ. 2523 ต่อมาในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2544 สถาบันพระปกเกล้าได้รับโอนอำนาจการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานฯ และได้รับความอนุเคราะห์จากกรมโยธาธิการให้ใช้อาคารที่ตั้งในปัจจุบัน

อาคารพิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

อาคารหลังนี้เริ่มก่อสร้างขึ้นใน พ.ศ. 2449 ในปลายรัชกาลที่ 5 ใช้เวลาก่อสร้างทั้งสิ้น 6 ปี และ เปิดให้เข้าเป็นที่ตั้ง "ห้างยอนแซมสัน" ดำเนินธุรกิจขายผ้าฝรั่งและตัดชุดสูทสากลที่มีชื่อเสียงในสมัยรัชกาลที่ 6 ต่อมาเมื่อห้างยอนแซมสันเลิกกิจการ อาคารหลังนี้จึงเปลี่ยนเป็น "ห้างสุชาติลิก" ขายเครื่องก่อสร้างและเครื่องสุขภัณฑ์ต่างๆ จนกระทั่ง พ.ศ. 2476 กรมโยธาเทศบาลจึงเช่าอาคาร ใช้เป็นที่ทำการของกรม จนกระทั่งกรมนี้เปลี่ยนชื่อเป็นกรมโยธาธิการ ตั้งในปัจจุบันรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารหลังนี้ออกแบบโดยนายชาร์ล เบเกอแลง สถาปนิกชาวฝรั่งเศส-สวิส เป็นอาคาร 3 ชั้น อิทธิพลสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนี้โอคลาสสิก มีหอคอยยอดโดม ตกแต่งด้วย ลายปูนปั้นแบบกรีก-โรมัน ในปี พ.ศ. 2538 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนอาคารเป็นโบราณสถานแห่งชาติ อาคารกรมโยธาธิการหลังนี้ได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามที่มา

2.8.3 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล หรือส่วนหนึ่งของที่ประทับวังหน้า (พื้นที่พระราชวังของสมเด็จพระบวรราชเจ้าตั้งแต่รัชกาลที่ 1 เป็นต้นมา มีอาณาเขตตั้งแต่บริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สนามหลวง ตอนเหนือ อนุสาวรีย์ทหารอาสา และโรงละครแห่งชาติในปัจจุบัน) ในสมัยรัชกาลที่ 1 ตั้งอยู่ที่ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร อยู่ระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และโรงละครแห่งชาติ ตรงข้ามสนามหลวง ประกอบด้วยหมู่พระที่นั่ง

ต่าง ๆ ได้แก่ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย หมู่พระวิมาน พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ อาคารประพาสพิพิธภัณฑสถาน และ อาคารมหาสุรสิงหนาทการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยนั้นเริ่มขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานพระองค์ขึ้นที่พระที่นั่งราชฤดีซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านข้างของพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ต่อมา เมื่อพระองค์ทรงสร้างพระอภิเนาว์นิเวศน์ขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง จึงโปรดฯ ให้ย้ายโบราณวัตถุและของแปลก ๆ มาไว้ยังพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑสถานในหมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ ซึ่งนับเป็นพิพิธภัณฑสถานพระองค์ หรือ “รอยัล มิวเซียม” (Royal Museum) มิได้เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมต่อมา ในรัชสมัย พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครขึ้นที่หอคองคอคอดเคียว (ศาลาสหทัยสมาคม ในปัจจุบัน) เรียกว่า “มิวเซียม” หรือ “พิพิธภัณฑสถานหอคองคอคอดเคียว” โดยมีพิธีเปิดเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2417 ซึ่งนับเป็นวันกำเนิดของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งแรกของประเทศไทย[3] พิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่ภายในพระบรมมหาราชวังเป็นเวลา 13 ปี จนกระทั่ง กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญเสด็จทิวงคต พร้อมกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดฯ ให้ยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล เป็นเหตุให้พระราชวังบวรสถานมงคล หรือ วังหน้า วังลง พระองค์จึงโปรดฯ ให้ย้ายพิพิธภัณฑสถานมาจัดแสดงโดยใช้พื้นที่ของพระราชวังบวรฯ บางส่วน ได้แก่ พระที่นั่งศิวโมกขพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2430[4] นอกจากนี้ พระองค์ยังโปรดฯ ให้มีการปรับปรุงพื้นที่เขตวังหน้าและให้ตัดพื้นที่บางส่วนไปใช้ในราชการทหารด้วย ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้านายฝ่ายกรมพระราชวังบวรฯ เหลือน้อย พระองค์ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายฝ่ายพระราชวังบวรฯ เข้าไปประทับในพระบรมมหาราชวังและพระราชทานพระมหามณเฑียร ณ ขณะนั้นให้เป็นโรงทหาร จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดฯ ให้ย้ายโรงทหารไปอยู่ที่วังจันทร์เกษม (บริเวณกระทรวงศึกษาธิการ ในปัจจุบัน) ส่วนพระราชมณเฑียรของพระราชวังบวรฯ ทั้งหมดจัดเป็นพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครและหอสมุดพระวชิรญาณเพื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครเมื่อ พ.ศ. 2469 ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อ พ.ศ. 2477 ในปี พ.ศ. 2510 ได้สร้างอาคารเพิ่มขึ้นอีก 2 หลัง คือ “อาคารมหาสุรสิงหนาท” ปัจจุบัน จัดแสดงความเป็นมา ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และในยุคประวัติศาสตร์ตั้งแต่อาณาจักรทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี ตลอดจนอิทธิพลอารยธรรมอินเดียสมัยก่อนพุทธศักราช 1800 และ “อาคารประพาสพิพิธภัณฑสถาน” ปัจจุบัน จัดแสดงศิลปวัตถุจากอาณาจักรล้านนา สุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ ตลอดจนจัดแสดงงานประณีตศิลป์ของกรุงรัตนโกสินทร์ แนวทางการจัดแสดงปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร แบ่งการจัดแสดง ออกเป็น 3 หัวเรื่องใหญ่ ๆ คือ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ยังคงมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมไทย ที่โดดเด่นที่สุดแห่งหนึ่งของเกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน

2.8.4 เสาชิงช้า

เสาชิงช้า ตั้งอยู่หน้าวัดสุทัศน์เทพวราราม บนถนนบำรุงเมือง เขตพระนครเดิมตั้งอยู่ที่ริมถนนบำรุงเมืองทางจะเลี้ยวไปถนนดินสอ ก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2327 และต่อมาย้ายมาตั้งที่ถนนบำรุงเมืองหน้าวัดสุทัศน์เทพวราราม ในปัจจุบันเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 เสาชิงช้ามีส่วนสูงทั้งหมด 21.12 เมตร “พิพิธริยมปวาย” หรือ “พิพิธโลชิงช้า” ในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งจัดในเดือนนี้และยกเลิกไปเมื่อ พ.ศ.2478 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเสาชิงช้าขึ้นตรงหน้าเทวสถาน เมื่อวันพุธ แรม 4 ค่ำ เดือน 5 ปีมะโรง พุทธศักราช 2327 เพื่อจะรักษาธรรมเนียมการสร้างพระนครตามอย่างโบราณไว้ โดยถือคติว่าจะทำให้พระนครมีความมั่นคงแข็งแรง กรมศิลปากรจึงประกาศขึ้นทะเบียนเสาชิงช้าในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 64 วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2492 ให้เป็นโบราณวัตถุสถานสำคัญของชาติ ประกาศ ณ วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2492

2.8.5 พิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์ อยู่ด้านถนนมหาไชยประกอบด้วยอาคาร 4 หลังคือ ตึกศาลอาญา ตึกรักษาการณ์ ตึกร้านค้ากรมราชทัณฑ์และอาคารแดน 9 ภายในจัดแสดงเครื่องมือลงทัณฑ์และวิวัฒนาการของการราชทัณฑ์ไทย อาคารศาลอาญา แสดงเครื่องมือลงทัณฑ์ และวิธีประหารชีวิตสมัยโบราณ รวมทั้งแสดงการประหารชีวิตในปัจจุบัน อุปกรณ์เกี่ยวกับเรือนจำและการหลบหนีของนักโทษ

อาคารรักษาการณ์ แสดงภาพประวัติและอุปกรณ์เครื่องใช้ของเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร และเอกสารเกี่ยวกับประวัติการราชทัณฑ์ในอดีต

อาคารร้านค้ากรมราชทัณฑ์ จัดจำหน่ายสินค้าราชทัณฑ์และของที่ระลึก

อาคารแดน 9 เป็นเรือนนอนผู้ต้องขังในอดีต แสดงสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของนักโทษ ระบบการคุมขังและลักษณะอาคารตามแบบตะวันตก

พิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์ จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2482 รวบรวมวัตถุเกี่ยวกับการลงโทษและวัตถุโบราณจากเรือนจำต่างๆ ทั่วประเทศ จัดแสดงที่เรือนจำกลางบางขวาง เมื่อมีการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมข้าราชการราชทัณฑ์ บริเวณตรงข้ามเรือนจำกลางบางขวาง จึงได้ขนย้ายมาจัดแสดงที่อาคารศูนย์ฝึกอบรมข้าราชการราชทัณฑ์เมื่อ พ.ศ. 2515 และย้ายมาจัดแสดงที่สวนรมณีนาถเมื่อวันที่ พ.ศ. 2542 พร้อมกับการเปิดสวนสาธารณะอาคารพิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์ ได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่น จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2540

2.8.6 สนามหลวง

เมื่อแรกสร้างกรุงเทพ ฯ บริเวณนี้เป็นที่ทำนาของประชาชน และใช้เป็นที่ตั้งเมรุเผาศพของเจ้านาย จึงเรียกกันติดปากว่า “ทุ่งพระเมรุ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่านามนี้ไม่เป็นมงคล จึงโปรดเกล้าฯ ให้เรียกใหม่ว่าท้องสนามหลวง และยกเลิกการทำนาในบริเวณนี้ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้รื้อกำแพงปราการ

ของวังด้านทิศตะวันออก และขยายพื้นที่สนามหลวงให้กว้างดังเช่นปัจจุบัน ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้ปลูกต้นมะขามไว้โดยรอบสนามหลวงจำนวน 365 ต้น อีกด้วย

2.8.7 สวนรมณีนาถ

ในปี พ.ศ. 2432 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อที่ดินบริเวณนี้ เพื่อสร้างสถานคุมขังและอบรมผู้ต้องโทษให้กลับตนเป็นคนดีเมื่อสร้างเสร็จจึงเรียกว่า “กองมหันตโทษหรือคุกใหม่” ได้มีการเปลี่ยนชื่อสถานที่นี้หลายครั้ง ในครั้งหลังสุดได้เปลี่ยนเป็น “เรือนจำกรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบรอบ 5 รอบ ในปี 2535 กรมราชทัณฑ์จึงทำการย้ายเรือนจำออกไปแล้วจัดสร้างสวนรมณีนาถอันมีความหมายว่า “สวนแห่งพระนางผู้เป็นที่พึง” ขึ้นแทน และในสวนรมณีนาถมีประติมากรรมสังข์สัมฤทธิ์ตั้งอยู่กลางสระน้ำพุเฉลิมพระเกียรติ โดยอยู่บนตำแหน่งที่สูงที่สุดของสวน สังข์และพานหล่อด้วยโลหะทำผิวสัมฤทธิ์ ภายในบรรจุแผ่นยันต์มหาโสฬสมงคลและสังข์องค์จริงพระองค์พระผู้ก่อตั้ง

2.8.8 วังสราญรมย์

แต่เดิมนั้นสวนแห่งนี้เป็นพระราชวังสราญรมย์ ซึ่งเป็นที่ประทับของเชื้อพระวงศ์และสถานที่รับรองพระราชอาคันตุกะ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 วังแห่งนี้เปลี่ยนมาเป็นของรัฐเพื่อจัดตั้งสมาคมสโมสรคณะราษฎร ต่อมาถูกส่งมอบให้เทศบาลกรุงเทพฯ ดูแล พระราชอุทยานแห่งนี้จึงถูกเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นสวนรุกขชาติ และสวนสาธารณะ เพื่อประชาชนจะได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากสวนแห่งนี้

2.8.9 อุทกทาน

อุทกทาน มีความหมายว่า ให้ทานด้วยน้ำ (หรือให้น้ำเป็นทาน) เป็นศาลตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนินใน ใกล้โรงแรมรัตนโกสินทร์ และสะพานผ่านพิภพลีลา สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นปูนปั้นรูปพระแม่ธรณีกำลังบีบมวยผม มีน้ำสะอาดไหลออกมาจากปลายมวยผม สามารถใช้ดื่มกินได้ อุทกทาน สร้างจากพระราชดำริของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เพื่อแจกจ่ายน้ำดื่มสะอาดบริสุทธิ์ให้ผู้คนทั่วไป โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะกำลังทรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าวิภาวดีอยู่ขณะนั้น ได้พระราชทานคำแนะนำให้สร้างอุทกทาน เป็นรูปพระแม่ธรณีบีบมวยผม ปั้นขึ้นด้วยฝีมือพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ร่วมกับ พระยาจินดารังสรรค์ (พลับ) แล้วเสร็จทำพิธีเปิดในวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2460 ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นยุคที่ข้าวยากมากแพง อุทกทานนี้ถูกชาวบ้านเข้ามาขโมยเอาอุปกรณ์ท่อน้ำต่างๆไป จนทำให้ใช้การไม่ได้ และได้รับการซ่อมแซมให้ใช้ได้เหมือนเดิม ในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่สถานที่นี้ก็ไม่ได้ใช้เป็นที่แจกจ่ายน้ำสะอาดอีกต่อไป คงเหลือแต่ศาลศักดิ์สิทธิ์ ที่ให้ผู้คนมาสักการะบริเวณลานอุทกทาน เคยมีแผงขายหนังสือจำนวนหลายสิบร้าน จนเป็นแหล่งขายหนังสือที่สำคัญ ก่อนที่จะถูกสำนักงานกรุงเทพมหานครให้ย้ายไปอยู่ที่

สวนจตุจักร ในปี พ.ศ. 2528 รูปพระแม่ธรณีบีบมวยผม แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ จึงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของหลายหน่วยงาน รวมทั้งเป็นเครื่องหมายของ การประปา และ พรรคประชาธิปัตย์

2.8.10 ปากคลองตลาด

ปากคลองตลาด เป็นตลาดขนาดใหญ่ที่เรารู้จักกันดีว่าเป็นแหล่งขายส่งผัก ผลไม้สด รวมทั้งดอกไม้สดนั้น แต่เดิมเคยเป็นตลาดปลาที่ได้แปรสภาพเป็นตลาดสดที่ขายสินค้าเกษตรกรรม ที่เน้นการค้าส่งผัก ผลไม้ และดอกไม้สดมาจนถึงทุกวันนี้

2.8.11 พาหุรัด

ถนนพาหุรัดเป็นถนนที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นโดยทรงใช้ทรัพย์ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพาหุรัดมณีมัย พระราชธิดาซึ่งประสูติจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และสิ้นพระชนม์ขณะพระชันษา 10 ปี จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลพระราชทานและพระราชทานนามถนนว่า "ถนนพาหุรัด" ทุกวันนี้ถนนพาหุรัด เป็นย่านที่มีสินค้าที่มีให้เลือกสรรอย่างมากมายและหลากหลาย ทั้งผ้าตัด อุปกรณ์ตัดเย็บ รวมไปถึงเสื้อผ้าสำเร็จรูปสารพัดชาติ ทั้งชุดไทย ชุดจีน โดยเฉพาะสำหรับ นอกจากนี้พาหุรัดยังมีชุมชนเล็กๆ ที่ยังคงดำเนินวิถีแบบภาคตะออยู่ จนทำให้หลายๆคน ชนนานนามย่านพาหุรัด ว่าเป็นลิตเติล อินเดียนเมืองไทย

2.9 ศาลเจ้าในเขตพระนคร

2.9.1 ศาลเจ้าพ่อเสือ

ศาลเจ้าจีนแห่งนี้มีอายุและประวัติศาสตร์มายาวนานและเป็นທີ່เคารพนับถือของชาวจีนเป็นจำนวนมาก แต่เดิมศาลเจ้าตั้งอยู่ที่ถนนบำรุงเมือง เมื่อมีการขยายถนนในสมัยรัชกาลที่ 4 เพื่อทำการสร้างทางรถและสร้างตึกแถวริมถนนจึงโปรดให้พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (เขียน) สร้างใหม่ในที่ดินทรงพระราชทานให้ คือ ถนนตะนาวในปัจจุบันอาคารหน้าหลังคาเป็นเครื่องไม้แบบหลังคาจีน สันหลังคาเป็นปูนปั้นรูปบุคคลสำคัญ บานประตูทางเข้าเขียนภาพสีทวารบาลแบบจีน ภายในประดิษฐานเจ้าพ่อเสือ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิม ชุมที่ประดิษฐานตักแตงด้วยไม้แกะสลักปิดทองเป็นรูปมังกร ปลาน้ำเต้าและดาบ

2.9.2.ศาลเจ้าพ่อหอกลอง

ธรรมเนียมการสร้างหอกกลางของไทยมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เพื่อใช้ติดต่อแจ้งสัญญาณแก่ราษฎร เมื่อรัชกาลที่ 1 ทรงปราบดาภิเษก ไทยยังคำศึกสงครามกับประเทศข้างเคียงตลอดเวลา พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างหอกกลางขึ้นที่หน้าพระเชตุพนฯ พร้อมกับสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ในปี 2325 โดยทำเลียนแบบหอกกลางในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้รื้อหอกลองและศาลเจ้าที่อยู่ด้านข้างลง เพื่อจะใช้สร้างพระราชอุทยานสวนเจ้าเชตุ ต่อมาได้มีการสร้างศาลเจ้าและรูปเจ้าพ่อหอกลองขึ้นใหม่ในบริเวณกรมการรักษาดินแดนส่วนหอกกลางนั้นสร้างขึ้นในปี 2525 อันเป็นปีที่กรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี

2.9.3 อนุสาวรีย์คนปีหมู

อนุสาวรีย์คนปีหมูสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2456 เป็นปีที่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ มีพระชนมายุ 50 พรรษา รูปหมูหมายถึงปีกุน ซึ่งเป็นปีพระราชสมภพของพระองค์ อนุสาวรีย์นี้ตั้งอยู่บริเวณคลองคูเมืองเดิมริมคลองหลอด ผังตรงข้ามวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม อนุสาวรีย์รูปหมูหรือชื่อเป็นทางการว่า "อนุสาวรีย์สหชาติ" อันหมายถึงของผู้เกิดปีเดียวกัน ออกแบบโดย สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เมื่อแรกนั้นใช้แทนศิลาขนาดใหญ่มาซ้อนกันเป็นฐาน ตัวหมูที่ตั้งอยู่ด้านบนแท่งศิลาหล่อโดยโลหะ ปัจจุบันฐานศิลาถูกเปลี่ยนเป็นปูนซีเมนต์ และก่อยกให้สูงขึ้นกว่าเดิมลักษณะภูเขา ที่มาของการสร้างอนุสาวรีย์รูปสัตว์นี้มีบันทึกไว้ว่าสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ มีพระชนมายุครบ 50 พรรษา ในปี พ.ศ. 2456 พระองค์มีพระราชสมภพในปีกุน ในปีวันเฉลิมพระชนมายุของพระองค์ในปีนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงร่วมกับพระยาพิพัฒน์โกษา (เศเลสดีโน ซาเวียร์) และพระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) ซึ่งเกิดปีเดียวกันกับพระองค์ได้สร้างอนุสาวรีย์นี้ถวาย

2.9.4 ศาลหลักเมือง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้โปรดเกล้าให้กระทำพิธียกเสาหลักเมือง เมื่อวันอาทิตย์ เดือน 8 ขึ้น 10 ค่ำ ตรงกับวันที่ 21 เมษายน ปีพุทธศักราช 2325 เวลา 6.45 นาฬิกา การฝังเสาหลักเมืองมีพิธีต้องตามพระตำราที่เรียกว่า พระราชพิธีนครฐาน ใช้ไม้ชัยพฤกษ์ทำเป็นเสาหลักเมือง ประทับด้านนอกด้วยไม้แก่นจันทร์ที่มี เส้นผ่าศูนย์กลางวัดที่โคนเสา 29 เซนติเมตร สูง 187 นิ้ว กำหนดให้ความสูงของเสาหลักเมืองอยู่พื้นดิน 108 นิ้ว ฝังลงในดินลึก 79 นิ้ว มีเม็ดยอครบบัวตูม สวมลงบนเสาหลัก ลงรักปิดทอง ล้างภายในไว้เป็นช่องสำหรับบรรจุ ดวงชะตาเมือง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าให้ ขุดเสาหลักเมืองเดิม และจัดสร้างเสาหลักเมืองขึ้นใหม่ทดแทนของเดิมที่ชำรุด เป็นแกนไม้สัก ประทับนอกด้วยไม้ชัยพฤกษ์ 6 แผ่น สูง 108 นิ้ว ฐานเป็นแท่นกว้าง 70 นิ้ว บรรจุดวงเมืองในยอดเสาทรงมณฑลที่มีความสูงกว่า 5 เมตร และอัญเชิญหลักเมืองเดิม และหลักเมืองใหม่ประดิษฐานในอาคารศาลหลักเมืองที่สร้างใหม่ มียอดปราสาท ก่ออิฐฉาบปูนขาว ได้แบบอย่างจากศาลหลักเมืองกรุงศรีอยุธยา เมื่อปีพุทธศักราช 2395 ศาลหลักเมืองได้รับการปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2523 มีการบูรณะซ่อมแซมครั้งใหญ่ เพื่อเตรียมการเฉลิมฉลองสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี พ.ศ.2525 ศาลหลักเมืองได้รับการบูรณะอย่างสวยงาม ด้านทิศเหนือจัดสร้างซุ้มสำหรับประดิษฐานเทพารักษ์ทั้ง 5 คือเจ้าพ่อหอกลอง เจ้าพ่อเจตคุปต์ พระเสื่อเมือง พระทรงเมือง และพระกาฬไชยศรี มีการจัดละครรำ ละครชาตรี ให้ผู้ต้องการบูชา ว่าจ้างรำบูชาศาลหลักเมืองอยู่ด้านข้าง

2.10 ป้อมปราการในเขตพระนคร

2.10.1 ป้อมพระสุเมรุ

ป้อมปราการจัดสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แล้วเสร็จในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเป็นหนึ่งใน 14 ป้อมที่จัดสร้างขึ้นตามกำแพงพระนครชั้นนอกในสมัยแรก ซึ่งได้แก่ป้อมจักรเพชร ป้อมผีเสื้อ ป้อมพระจันทร์ ป้อมพระอาทิตย์ ป้อมพระสุเมรุ ป้อมมหากาฬ ป้อมมหาชัย ป้อมมหาปราบ ป้อมมหาชัย ป้อมมหาฤกษ์ ป้อมมหาฤกษ์ ป้อมยุคนธร ป้อมวิสันทร ป้อมเสื่อทะยาน และสุดท้ายป้อมหมูทะเลวง ปัจจุบันเหลือคงเพียงป้อมพระสุเมรุและป้อมมหากาฬเท่านั้น ป้อมอื่นๆ ทรวดโทรดมจนรื้อทิ้งไปหมดแล้ว ป้อมพระสุเมรุมีลักษณะเป็นทรงแปดเหลี่ยม มีฐาน 3 ชั้น ฐานชั้นแรกมีบันไดทางขึ้นได้สองทางและมีทางเดินโดยรอบฐานชั้นนี้ กำแพงของฐานชั้นที่ 2 ทำเป็นรูปใบเสมา ประตูหน้าต่างเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม และเจาะช่องลมรูปวงโค้งแหลม บริเวณผนังมีการเจาะช่องปืนโดยรอบหลังคาเป็นโครงไม้ฉาบปูน ภายในมีเชิงเทียน ช่องยิงปืน ห้องเก็บกระสุนดินดำ และอาวุธต่างๆ เมื่อป้อมพระสุเมรุชำรุดทรุดโทรมลงมาก กรมศิลปากรจึงได้เข้ามาซ่อมแซมให้ดูสง่างาม โดยดูแบบจากรูปถ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5 ชื่อของ “สวนสันติชัยปราการ” นี้ แปลว่า “มีปราการที่เป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของสันติภาพ” เป็นชื่อพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเมื่อคราวที่ได้มีการจัดทำโครงการบูรณะป้อมพระสุเมรุและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบเป็นสวนสาธารณะ ได้มีการจัดสร้างพระที่นั่งเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 6 รอบ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานนามให้พระที่นั่งและสวนสาธารณะแห่งนี้ไว้ว่า “สวนสันติชัยปราการ”

2.10.2 ป้อมมหากาฬ

ป้อมมหากาฬตั้งอยู่ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นป้อมตามมุมหักของกำแพงพระนครชั้นนอก สร้างรายล้อมแนวคลองรอบกรุงไปจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยา มีลักษณะเป็นรูป 8 เหลี่ยม ตรงกลางเป็นเชิงเทียนคล้ายป้อมพระสุเมรุ แต่ป้อมมหากาฬมีขนาดเล็กกว่า เนื่องจากตั้งอยู่ริมคลอง ซึ่งความสำคัญในการป้องกันน้อยกว่าทางริมแม่น้ำป้อมมหากาฬ เป็นชุมชนบริเวณชานเมือง พระนครชุมชนนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ที่อาศัยอยู่ริมกำแพงชั้นในของป้อมมหากาฬซึ่งเป็น 1 ใน 14 ป้อมสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้โปรดให้สร้างขึ้น ต่อมาในปีพ.ศ.2492 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน และต่อจากนั้นก็มีการบูรณะอย่างต่อเนื่อง ในอดีตบริเวณชานเมืองกำแพงเคยเป็นท่าเรือสำหรับขุนนางและเจ้านายที่เดินทางมาตาม ลำคลองเข้าและออกไปนอกเมือง เพราะเป็นบริเวณที่จะต่อไปยังที่อื่นตามคลองมหานาค คลองแสนแสบ และตามลำคลองโอบอ่างไปยังรอบเมืองอื่นๆ ส่วนบริเวณภายนอกของแนวป้อมมหากาฬ คือ ที่อยู่อาศัยของข้าราชการบริวาร มีการปลูกสร้างอาคาร เป็นแนวยาวตลอด ตั้งแต่สะพานผ่านฟ้าลีลาศจรดแนวคูคลองวัดเทพธิดาราม

2.11 อนุสาวรีย์ในเขตพระนคร

2.11.1 อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเริ่มก่อสร้าง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2448 ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ออกแบบโดยหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ควบคุมการก่อสร้างจนแล้วเสร็จโดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ศิลปินผู้ปั้นอนุสาวรีย์คือนายสิทธิเดช แสงหิรัญ มีพิธีเปิดเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2483 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นรูปหล่อลอยตัว ประกอบด้วย รูปเล่มรัฐธรรมนูญในสมุดไทยประดิษฐานบนพานแว่นฟ้าสร้างด้วยทองแดงมีความสูง 3 เมตร หน้า 4 ด้าน ตั้งบนฐานรูปทรงกลมด้านบนโค้งกลม ลานอนุสาวรีย์ยกสูงมีบันไดโดยรอบ รอบนอกลานอนุสาวรีย์มีคิริบทรงแบนอยู่ 4 ทิศ ที่โคนคิริบ มีภาพแกะสลักลายปั้นหุ่น และมีรั้วเตี้ยๆ กันโดยรอบลานอนุสาวรีย์ รั้วนี้ใช้ปืนใหญ่โบราณจำนวน 75 กระบอก ฟังดินโคลนทำยกกระบอกขึ้นมา เป็นเสา คล้องโซ่เชื่อมต่อกัน

คิริบ 4 ด้าน สูงจากแท่นพื้น 24 เมตร มีรัศมียาว 24 เมตร หมายถึง วันที่ 24 ซึ่งเป็นวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พานรัฐธรรมนูญ ซึ่งตั้งอยู่บนยอดป้อมกลางตัวอนุสาวรีย์ สูง 3 เมตร หมายถึง เดือน 3 หรือ เดือนเมษายน ตรงกับเดือนที่ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสมัยนั้น และหมายถึง อำนาจอธิปไตยทั้ง 3 ภายใต้รัฐธรรมนูญ (นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ)

ปืนใหญ่จำนวน 75 กระบอก (ปากกระบอกปืนฝังลงดิน) โดยรอบฐานของอนุสาวรีย์ที่มีโซ่เหล็กร้อยไว้หมายถึงปีที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง(เลข 75 เป็นเลขท้ายสองหลักของปี พ.ศ. 2475) ส่วนโซ่ที่ร้อยไว้ด้วยกัน หมายถึงความสามัคคีพร้อมเพรียงของคณะปฏิวัติ

ลายปั้นหุ่นที่ฐานคิริบทั้ง 4 เน้นถึงเรื่องราวการดำเนินงานของคณะราษฎรตอนที่นัดหมายและแยกย้ายกันก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

พระขรรค์ 6 เล่ม ที่รายล้อมรอบป้อมกลางตัวอนุสาวรีย์ หมายถึง หลัก 6 ประการของคณะราษฎร คือ เอกราช ความสงบภายใน เสรีภาพ สิทธิเสมอภาค เศรษฐกิจ และการศึกษา

รัฐธรรมนูญที่วางเหนือพานคือ กฎหมายสูงสุดที่ใช้ปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย อนุสาวรีย์นี้จึงได้ชื่อว่า “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย”

2.11.2 อนุสรณ์สถานวีรชนประชาธิปไตย

ตั้งอยู่ตรงสี่แยกคอกวัว ริมนถนนราชดำเนินกลาง อนุสรณ์แห่งนี้สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งนิสิต นักศึกษาและประชาชนรวมตัวกัน เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยจากรัฐบาลในสมัยนั้น ทำให้มีการก่อสร้างอนุสรณ์สถานแห่งนี้ขึ้น อนุสรณ์สถานวีรชนประชาธิปไตยนี้เป็นปฏิมากรรมที่มีฐานเป็นทรงสี่เหลี่ยมช่วงกลางสอบเข้ามียอดแหลมทรงสลับสี่เหลี่ยมมีความสูงจากฐานถึงยอดประมาณ 14 เมตร เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงไฟแห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยที่ไม่มีวันสิ้นสุด ตั้งอยู่ใจกลางลานอนุสรณ์สถาน

2.12 ถนนสำคัญในเขตพระนคร

2.12.1 ถนนสิบสามห้าง

เดิมเป็นถนนที่มีตึกแถวสิบสามห้างตั้งอยู่ เป็นตึกแถวรุ่นแรกสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 เป็นแหล่งจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูปเครื่องประดับสตรี ซึ่งในปัจจุบันก็ได้ต่างไปจากอดีต

2.12.2 ถนนราชดำเนิน

เป็นถนนที่อยู่ติดกับโรงเรียนสตรีวิทยา ซึ่งนับว่าเป็นถนนประวัติศาสตร์และเป็นถนนแห่งความทรงจำนำสู่วิถีประชาธิปไตยในอดีตวีรชนไทยร่วมใจกันต่อสู้ระบอบเผด็จการด้วยชีวิตแลคราบหน้าตาซึ่งนำมาสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขซึ่ง มีลำดับเหตุการณ์สำคัญดังต่อไปนี้

1. วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบ ประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด
2. วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 “วันมหาวิปโยค” เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทยวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
3. เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ในสมัยรัฐบาล ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช ในปี พ.ศ. 2519 มีความพยายามกลับประเทศไทย ของ จอมพลประภาส จารุเสถียร ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และการกลับประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 หลังจากที่ยังสองได้เดินทางออกนอกประเทศหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา
4. วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 “พฤษภาทมิฬ” ประชาชนพร้อมใจกันล้มล้างระบอบเผด็จการทางทหาร
5. วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2549 “ล้มเผด็จการประชาธิปไตย” ทหารปฏิวัติล้มล้างระบอบเผด็จการประชาธิปไตย (ระบอบทักษิณ)

ถนนราชดำเนินจึงนับว่าเป็นถนนประวัติศาสตร์ ที่มีการต่อสู้เพื่อระบอบประชาธิปไตยมาอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลาอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน จารีกอยู่ในความทรงจำของคนไทยทั้งชาติซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ที่นักศึกษานำมาเขียนตำราให้นักเรียนศึกษาในวิชาประวัติศาสตร์นอกนี้ถนนราชดำเนินยังเป็นสถานที่ประวัติศาสตร์ในการร่วมฉลองพระราชพิธีสำคัญมากมาย และเป็นถนนสายที่พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จพระราชดำเนินจึงนับเป็นถนนประวัติศาสตร์ในวาระและวโรกาสสำคัญต่างๆมากมาย เช่นงานเฉลิมฉลองกรุงเทพ 200 ปี งานเฉลิมฉลองในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

2.12.3 ถนนข้าวสาร

ถนนข้าวสารเป็นถนนที่นักท่องเที่ยวต่างชาติรู้จักกันดี เป็นจุดนัดพบของนักท่องเที่ยวทั่วโลก สองฝั่งถนนมีบ้านเช่าราคาถูก ห้องพักรับรอง (Guest House) ร้านขายของที่ระลึก เครื่องประดับ ถักผมแฟชั่น เสื้อผ้า ร้านอาหาร ร้านหนังสือให้เช่า ร้านอินเทอร์เน็ต บริษัทจำหน่ายตัวเครื่องบินราคาถูก และบริษัททัวร์ตั้งเรียงรายอยู่มากมาย ประเพณีไทยถนนข้าวสาร

3. กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองและได้รับ การพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

หมายถึงภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตัวเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัยก็คือองค์ความรู้ที่เกิดจากสภาพการดำเนินชีวิตและเพื่อความอยู่รอดนำมาพัฒนาและคิดค้นให้เกิดประโยชน์สอดคล้องกับวิถีชีวิตในท้องถิ่นของตนเอง การประกอบอาชีพในท้องถิ่นโรงเรียนสตรีวิทยาประกอบด้วย ร้านจำหน่ายธงบริเวณถนนวันชาติ ร้านขนมไทยแม่อุดม ร้านขนมไทยชุกถิ่น ร้านน้ำพริกนิตยา ร้านอาหารอิสลามอาชีวะส์ ร้านก๋วยเตี๋ยววอร้อยเต็ด

3.1 อาชีพร้านขนมไทย

3.1.1 ร้านขนมไทยแม่อุดม

ประวัติ

ชื่อ นางอุดม ปัทมสุต เกิดวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2464 ปัจจุบันอายุ 86 ปี เกิดที่ อ.ขลุง จ.จันทบุรี ร้านตั้งอยู่ที่ ถนนดินสอ เขตพระนคร หน้าโรงเรียนสตรีวิทยา บิดาชื่อ นายเล็ก มารดาชื่อ จอก ชินดวงค์

สามีชื่อ นายถนิม ปัทมสุต ถึงแก่กรรม มีธิดา 1 คน ชื่อนางดารณี ปัทมสุต ปัจจุบันแยกไปอยู่ที่อื่น นางอุดมอยู่กับหลานๆ ซึ่งเป็นญาติมาช่วยทำขนมขาย

มูลเหตุจูงใจที่มาประกอบอาชีพ ขายขนมที่ถนนดินสอตั้งแต่ปีพ.ศ.2499เนื่องจากสามีถึงแก่กรรมตนเองต้องรับภาระเลี้ยงดูลูกสาวประกอบกับเคยมีความรู้เกี่ยวกับการทำขนมไทยมาจากคุณยายแดงซึ่งมีศักดิ์เป็นยายเล็กคุณยายแดงเป็นคนในห้องเครื่องของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชวังสนามจันทร์ จ.นครปฐม เมื่อเริ่มประกอบการค้าขายใหม่ ๆ ในปี พ.ศ. 2499 นั้นขายขนมให้กับเด็กนักเรียนโรงเรียนสตรีวิทยาและชุมชนบวรรังสี โดยขายข้าวต้มมัดกล้วยทอด แต่ไม่เป็นที่นิยมจึงได้หันมาขายขนมไทยชนิดแรกๆ 4 อย่างคือ 1.วุ้น 2.เปียกปูน 3. ข้าวเหนียวแดง 4. กาละแม ต่อมาขนมเหล่านี้ก็มีคนทำขายมากขึ้นจึงได้หันมาทำขนมไทยประเภทอื่น ๆ คือ ทองหยิบ ฝอยทอง เม็ดขนุน ทองหยอด ข้าวเหนียวแก้ว เผือกกวน เป็นต้น แต่เดิมไม่มีชื่อร้านแต่ลูกค้าที่เคยมาซื้อก็จะบอกต่อ ๆ กันไปว่าอยู่ข้างโรงเรียนสตรีวิทยาก็มาซื้อถูก ต่อมา มีลูกจ้างคนหนึ่งซึ่งเคยช่วยทำขนมเห็นว่ามีคนนิยมและขายดี จึงไปเช่าร้านใกล้ ๆ กันทำขนมขายบ้าง ลูกค้าที่ไม่เคยมาซื้อก็จะไปซื้อร้านใหม่นี้ แต่ฝีมือทำสู้ไม่ได้ทำให้ร้านเสียชื่อเสียงนางสาวดารณี ลูกสาว จึงได้ไปทำป้ายชื่อร้านขนมแม่อุดม มาติดหน้าร้าน ตั้งแต่นั้นมาลูกค้ามาซื้อกันมากมายที่อยู่ไกล ๆ ก็มาซื้อถูกร้าน จึงได้ทำขนมหลายอย่างเพิ่มขึ้นจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

รางวัลที่ได้รับ ร้านแม่อุดมได้รับการคัดเลือกผู้ประกอบการดีเด่นกรุงเทพมหานคร ประจำปี 2549-2550 (อุดม ปัทมสุต . (255, 17 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ,ที่ร้านขนมแม่อุดม.)

3.1.2 ร้านขนมไทยชุกถิ่น

ประวัติ

ชื่อ นายสุรพงษ์ ศิริวรรณชัย

เกิดวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2502 มีบุตรจำนวน 3 คน ชาย 1 คน หญิง 2 คน เริ่มอาชีพปีพ.ศ.2491 เริ่มจากคุณย่าได้ทำอาชีพขายแป้งต่างๆที่ใช้ในการทำขนมไทยและอาหารไทย เริ่มจากการผลิตแป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว ขายดีมาก โดยคุณย่าเป็นผู้คิดค้นสูตร และการผสมการผลิตต่างๆ ต่อมาเป็นมรดกที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของวงศ์ตระกูล จนถึงรุ่นปัจจุบัน

ต่อมาเริ่มผลิตขนมไทยในปี 2499 โดยผลิต และวัน ทำให้ร้านเริ่มมีชื่อเสียงทางด้านขนมไทย โดยขนมไทยที่สร้างชื่อเสียงให้กับร้านชุกถิ่นมากคือ ขนมสลิ้ม ต่อมาปีพ.ศ. 2510 ทางร้านได้ริเริ่มผลิตขนมข้าวตุกุ ขนมหั่น ขนมหีบปูนและขนมตะโก้เพิ่มเติม ก็ได้รับความนิยมนิยมและทำยอดการจำหน่ายมากขึ้น สุรพงษ์ ศิริวรรณชัย. (2551, 20 พฤศจิกายน).สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ,ที่ร้านขนมไทยชุกถิ่น.

3.1.3 ร้านขนมเบื่องไทยหน้าโรงเรียนสตรีวิทยา

ประวัติ

ชื่อ นางกรประภา แยมอรุณ เกิดเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2501

จำนวนบุตร 3 คน ชาย 2 คน หญิง 1 คน

เริ่มอาชีพขนมเบื่องไทยโบราณ โดยได้รับการสอนจากครอบครัวเป็นมรดกทางภูมิปัญญาไทยที่ครอบครัวสามีได้ถ่ายทอดให้นำมาทำทดลองจนเป็นที่พอใจ จากนั้นนำออกจำหน่ายหน้าโรงเรียนสตรีวิทยาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2530 ขนมเบื่องขายดีเป็นที่รู้จักทั่วไปการผลิตขนมเบื่องได้ใช้สูตรโบราณตามสูตรดั้งเดิมของไทย ใส้ผลิตเอง จำหน่าย 2 ใส้ ใส้หวานและใส้เค็ม

คติในการประกอบอาชีพ จำหน่าย ด้วยคุณธรรมมีคุณภาพ รักษาชื่อเสียงกรประภา แยมอรุณ. (2551, 22 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ,ที่ร้านขนมเบื่อง.

3.2 อาชีพอาหารในท้องถิ่น

มีผู้ประกอบการร้านอาหารที่รักษาคุณภาพและมีชื่อเสียงมายาวนานในท้องถิ่นเขตพระนครและสืบทอดการนำภูมิปัญญาด้านอาหารมาใช้ในการประกอบอาชีพมากมายหลายชนิดเช่นร้านน้ำพริกนิตยา ภูมิปัญญาด้านอาหารไทย ร้านอาหารอิสลามอาฮีชะซ ออาหารอิสลามในชุมชนร้านก๋วยเตี้ยวอรอยเตี้ยวเนื้อวัว ที่มีชื่อเสียงนานนับ 50 ปี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 ร้านน้ำพริกนิตยา

ตั้งอยู่ที่บางลำภู จำหน่ายน้ำพริกไทยนานาชนิด ขนมต่างๆอาหารไทยปรุงสำเร็จ ให้เลือกซื้อมากมาย อาทิ แกงเหลือง แกงส้ม ผัดเผ็ดหมูป่า ฯลฯ

ประวัติ

ชื่อ นางจूरรัตน์ เขียวเงิน เกิด วันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2493 มีบุตรจำนวน 1 คน

ประวัติการประกอบอาชีพ เริ่มค้ำน้ำพริกไทยในปีพ.ศ.2502 แต่เดิมตั้งร้านอยู่ที่ตลาดน้ำ จังหวัดนนทบุรี ต่อมาการค้าเป็นที่รู้จักและจำหน่ายได้ดีจึงขยายสาขามายังบางลำพูตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 ผลิตน้ำพริกไทยทุกชนิดโดยใช้ภูมิปัญญาความรู้ด้านอาหารไทยจากบรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน การคิดค้นสูตรมาจากมรดกทางภูมิปัญญาไทยของครอบครัว น้ำพริกที่ผลิตขายได้รับความนิยมชมชอบของลูกค้าว่าเป็นรสชาติดั้งเดิมของชาวไทยและขายดีทุกชนิด ปัจจุบันร้านนิตยาผลิตน้ำพริกส่งออกต่างประเทศด้วย ร้านนิตยาเป็นร้านน้ำพริกที่มีชื่อเสียงมากและเป็นที่ยอมรับในวงการด้านอาหารไทย จึงทำให้สื่อมวลชนหลายแห่งเผยแพร่เช่น รายการตลาดสดสนามเป้า, รายการต้องลอง, รายการซ่าแซบ ช่วงตะลอนชิม ช่อง 7 และได้รับเกียรติบัตรจากกรุงเทพมหานครรณานอาหารดีเด่นด้านสุขภาพอาหาร รับรองเกียรติบัตรรสชาติอร่อยของหม่อมราชวงศ์ถนัดศรี

คติการประกอบอาชีพ เน้นคุณภาพ ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า รักษาชื่อเสียงและสืบทอดตำรายุทธศาสตร์ทางภูมิปัญญาไทย จूरรัตน์ เขียวเงิน. (2551, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ, ที่ร้านน้ำพริกนิตยาบางลำพู.

3.2.2 ร้านอาหารมุสลิมอาฮีชะฮ์

ประวัติ

ชื่อ นางสมจิตร สาราเปญ ปัจจุบันอายุ 74 ปี มีบุตร 7 คน ชาย 4 คน หญิง 3 คน

ประวัติการประกอบอาชีพ

เริ่มขายตั้งแต่อายุ 12 ปี ได้ตำรับมาจากบิดาซึ่งเป็นชาวอินโดนีเซีย เป็นคนสอนให้ทำอาหารมุสลิม ในช่วงแรกจำหน่ายอยู่ที่กรมแผนที่จากนั้นเปลี่ยนที่เรื่อยมาตั้งแต่ เนติบัณฑิตสภา ตลาดยอดและท้ายสุดย้ายมาขายที่ถนนตาดน้ำใสเขตพระนครแห่งนี้จนถึงปัจจุบันอาหารที่ร้านจำหน่ายมีหลายประเภทเช่น ข้าวหมกไก่ ข้าวหมกเนื้อ ลูกชิ้นปิ้ง สลัดแขก ก๋วยเตี๋ยวเนื้อวัว เนื้อสับเต้าฮวย ข้าวหมู่ม้วน ซุปไก่ มัสมันไก่ มัสมันเนื้อ อาหารขึ้นชื่อของร้านคือข้าวหมกไก่ ซุปหางวัว ก๋วยเตี๋ยวเนื้อวัว ร้านอาฮีชะฮ์ ได้รับเกียรติจากบุคคลสำคัญของประเทศไทยเช่น จอมพล ป.พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี , จอมพลสฤษดิ์ นายกรัฐมนตรี , จอมพลเผ่า ศรียานนท์ ให้ไปจัดเลี้ยงที่บ้านในโอกาสวันสำคัญ

ร้านอาฮีชะฮ์ เป็นที่ยอมรับในวงการอาหารได้รับการเผยแพร่ทางสื่อมวลชนต่างๆ มากมายตั้งแต่ตลาดสดสนามเป้า 100 เส้นทางทำกิน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

คติในการประกอบการค้า อัชมาศรียดี รสชาติฝีมือคงที่ รวดเร็วทันใจ

สมจิตร สาราเปญ. (2551, 20 ธันวาคม). สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ, ที่ร้านอาฮีชะฮ์.

3.3.3 ก๋วยเตี๋ยวอรร้อยเด็ด

ประวัติ

ชื่อ นายปิยะพงษ์ จันทรวงศ์ เกิด วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2510
สถานภาพสมรส ชื่อนางเอื้องฟ้า จันทรวงศ์ มีบุตรจำนวน 2 คน

ประวัติการประกอบอาชีพ

เกิดมาในตระกูลเชื้อสายคนจีน อาชีพก๋วยเตี๋ยวนี้อาชีพของครอบครัวทางคุณพ่อ ซึ่งแต่เดิมเป็นของคุณย่า ส่วนคุณพ่อเป็นคนปรุงได้รับแต่เงินเดือนรายได้ที่ได้รับจากกำไรจะเป็นส่วนที่แบ่งจากครอบครัวเนื่องจากพี่น้องอยู่รวมกันมากมายหลายคน ร้านอรร้อยเด็ดเป็นร้านเก่า

ในย่านบางลำพูการประกอบอาชีพก๋วยเตี๋ยวจึงเป็นมรดกของครอบครัวตนเองเริ่มทำการค้าตั้งแต่อายุ 11 ปี ร้านอรร้อยเด็ดเป็นร้านที่มีชื่อเสียงมากรายได้ต่อวันจำได้ว่าจำหน่ายในราคาชามละ 8 บาทแต่ได้รายได้ถึงวันละ 2 หมื่นบาท ต่อมาคุณย่าเสียชีวิตร้านจึงตกทอดมาเป็นของคุณพ่อ และในปี 2545 คุณพ่อชราภาพมากจึงยกร้านก๋วยเตี๋ยวอรร้อยเด็ดให้กับตน ปัจจุบันร้านอรร้อยเด็ดได้ย้ายมาอยู่ถนนวันชาติ ซึ่งปัจจุบันเป็นสถานที่รับจัดงานมงคลต่างๆด้วย ก็ยังคงขายดีและมีชื่อเสียงของย่านถนน จนได้รับการออกอากาศรายการทีวี เช่น ตลาดสดสนามเป้า เป็นต้น

ปิยะพงษ์ จันทรวงศ์. (2551, 25 ธันวาคม) สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ,
ที่ร้านก๋วยเตี๋ยวอรร้อยเด็ด.

หมายเหตุ นอกจากนี้จากการสืบค้นและรวบรวมร้านอาหารที่มีชื่อเสียงในเขตพระนคร โดยฝ่ายพัฒนาชุมชนชุมชนและสวัสดิการสังคม เขตพระนคร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 22 รายชื่อร้านอาหารอรร้อยในเขตพระนคร

รายชื่อร้านอาหาร	ประเภทอาหาร	ที่อยู่/เบอร์โทร
1.ขนมเบื้องแม่ประภา	ขนมเบื้องไทย	ถ.พระอาทิตย์
2.ขนมเปี๊ยะแม่เออย	ขนมเปี๊ยะ	กระทรวงมหาดไทย โทร. 02-622-0588-9
3.ครัวนพรัตน์	อาหารไทย	103-132 ถ.พระอาทิตย์ แขวง ชนะสงคราม กทม. โทร. 02-281-7578
4.บ้านปลาสด	อาหารไทย	114 ถ.พระอาทิตย์ แขวงชนะ สงคราม เขตพระนคร กทม./ โทร. 02-629-3339

ตาราง 22 (ต่อ)

รายชื่อร้านอาหาร	ประเภทอาหาร	ที่อยู่/เบอร์โทร
5.เซฟฟรัน	เค้ก	86 ถ.พระอาทิตย์ แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กทม.
6.ต้มยำกุ้ง	อาหารไทย	7,9 ตรอกมะยม ถ.ข้าวสาร แขวงตลาดยอด เขตพระนคร กทม./โทร. 081-319-6557
7.กินลมชมสะพาน	อาหารไทย	11/6 ถ.สามเสน แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กทม./โทร. 02-688-8383
8.บ้านมยุรฉัตร	อาหารเวียดนาม	237 ถ.สามเสน แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กทม./โทร. 02-281-5628
9.ผัดไทกุ้งสดนานา	ผัดไทย	152 ถ.สามเสน แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กทม.
10.ภัตตาคารปู้เฮ้า	อาหารจีน	88/1-3 ถ.ศิริพงษ์ แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กทม.
11.ย่งฮั่ว ภัตตาคาร	อาหารจีน	101 ถ.ศิริพงษ์ แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กทม./โทร 02-221-3412
12.มิตรโกหย่วน	อาหาร สลัด	186 ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กทม.
13.ชวนชิม	อาหารไทย	188 ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กทม./โทร. 02-224-1137
14.เทียนซัง	อาหารจีน เบียด่าง	168-170 ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กทม./โทร. 02-224-4554
15.นันทฟ้า	เบียด่าง อาหารไทย	164 ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า กทม./โทร. 02-233-5215
16.มนต์นมสด	นมสด ขนมปังปิ้ง	160/2-3 ถ.ดินสอ

ตาราง 22 (ต่อ)

รายชื่อร้านอาหาร	ประเภทอาหาร	ที่อยู่/เบอร์โทร
17. ส.หน้าวัง	สุกี้	แขวงเสาชิงช้า เขตพระนครกทม./ โทร.02-224-1989 156/2 ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กทม.
18. ตั้งเตี้ยวเรือ	ก๋วยเตี้ยวเรือ	ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กทม.
19. คริวอัปสร	อาหารไทย	ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กทม.
20. ข้าวมันไก่ นายจิว	ข้าวมันไก่	ถ.ดินสอ แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร กทม./โทร. 02-221-4814
21. นิยมโภชนา	ข้าวหมูแดง	109 ถ.มหารณพ แขวงเสา ชิงช้า โทรสาร 02-224-1196
22. ภัตตาคารผ่านฟ้า	อาหารไทย	550-552 ถ.พระสุเมรุ แขวง บวรนิเวศ เขตพระนคร กทม.
23. เมธวาลัย ศรีแดง	อาหารไทย	78/2 ถ.ราชดำเนินกลาง แขวง บวรนิเวศ เขตพระนคร กทม./ โทร. 02-224-3080
24. โรงแรมรัตนโกสินทร์	อาหารไทย	2 ราชดำเนินกลาง แขวงบวร นิเวศ เขตพระนคร กทม./โทร. 02-222-9111-26
25. ร้านอาหาร บ.พุลสิน	อาหารจีน เป็ดย่าง	458 ถ.วิสุทธิกษัตริย์ แขวง บ้านพานถม เขตพระนคร กทม./โทร. 02-282-2728
26. ทิพย์สมัย	ผัดไทย	313-315 ถ.มหาไชย /โทร. 02-221-6284
27. ปาท่องโก๋ เกลียว	ปาท่องโก๋	บางลำพู โทร. 084-092-6271

ที่มา: โฟกัสพระนคร. (2545). หน้า 152-163.

นอกจากนี้ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม เขตพระนคร ยังได้รวบรวมรายชื่อผู้ที่เป็น
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เขตพระนคร ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

ตาราง 23 รายชื่อผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่เขตพระนคร

ชื่อ-สกุล	ภูมิปัญญา/ผลงาน รางวัลที่ได้รับ	ที่อยู่
1.นางบุญเรือน สมวัฒน์	- ผัดไทบ้านพระอาทิตย์	ถนนพระอาทิตย์
2.นางพนิจ รามสงฆ์	- ศิลปกรรมด้านงานประดิษฐ์ - เป็นวิทยากรของสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพฯ ด้านศิลปะประดิษฐ์ - เป็นวิทยากรพิเศษของ กศน. เขตพระนครและบ้านมิตรไมตรี กรม พัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวง การพัฒนาสังคมฯ	152 ตรอกวัดอินทรวีหาร แขวง บางขุนพรหม เขตพระนคร กทม.10200
3.นายอรุณ วรชุน	- ประดิษฐ์ปอดักไขมัน	73/1 ซ.สามเสน1 ถ.สามเสน แขวงวัดสามพระยา เขตพระ นคร
4.ม.ล.ประทีม อิศรเสนา	- ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์บริเวณ ถนนพระอาทิตย์ - กรรมการประชาคมบางลำพู	50 ถ.พระสุเมรุ แขวงชนะ สงคราม เขตพระนคร กทม. 10200
5.อ.สุดจิตต์ (ดุริย ประณีต) อนันตกุล	- ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดง (คีตศิลป์ไทย) ปี พ.ศ.2536	มูลนิธิดุริยประณีต 83 ซ.สาม เสน 1 ถ.ลำพู แขวงบางลำพู บন เขตพระนคร กทม.
6.นางอรศรี ศิลป์	- จัดงานปิดถนนพระอาทิตย์ เป็นงาน ถนนคนเดินเพื่ออนุรักษ์ เผยแพร่ของ โบราณ - เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมเขต พระนคร ปี 2543-254	ครีวันพรัตน์ 130 ถ.พระอาทิตย์ กทม. 10200
7.คุณแม่ฟองจันทร์ เชียง ทอง	- เกียรติคุณ แต่ “น้ำอบนางลอย” ที่ คงคุณภาพการผลิตและสามารถต่อสู้ แก้จนจนประสบความสำเร็จ - เกียรติคุณ จาก สู้แล้วรวย	217.219,221,223 ถ.มหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระ นคร กทม.10200

ตาราง 23 (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	ภูมิปัญญา/ผลงาน รางวัลที่ได้รับ	ที่อยู่
8.นางวราพร พาทยกุล	<ul style="list-style-type: none"> - ผลิตเยาวชนให้มีความสามารถในด้านศิลปวัฒนธรรมไทยเพื่อเผยแพร่สู่ต่างชาติ - สร้างเครื่องดนตรียี่ห้อส่วนที่สามารถบรรเลงได้จริง - จัดการแสดงชุด “บุปผาราชินี” เถลิงพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ - การแสดงชุดอัครศิลปิน พระเจ้าแผ่นดินหนึ่งเดียวในโลก 	170/5-6 ถ.สามเสน แขวงบ้านพานถม เขตพระนคร 10200
9.นายเผด็จ มนต์รีวัต	<ul style="list-style-type: none"> - ผลิตเครื่องหวายและผลิตภัณฑ์จักสานมากกว่า 100 ปี 	ร้านนายเหมือน 422 ถ.มหาไชย เขตพระนคร กทม. 10200
10.นายวัฒนา หงษ์เผือก	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างถนน สะพานในชุมชนวัดสามพระยา สร้างท่อระบายน้ำ-ส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการให้กับชุมชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม 	65 ถ.สามพระยา แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร
11.นายสันติ เหลืองจินดา	<ul style="list-style-type: none"> - เปิดกิจการร้านเพชร ส.เพชร มณีมากกว่า 40 ปี มีสาขากว่า 9 สาขาทั้งในและต่างประเทศ - สร้างความเข้มแข็งและสามัคคีให้แก่ชุมชน - เป็นผู้ริเริ่มโครงการถนนธงชาติ ถ. ถนนข้าวสาร 	23 ถ.ตะนาว แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กทม.

ตาราง 23 (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	ภูมิปัญญา/ผลงาน รางวัลที่ได้รับ	ที่อยู่
12.นายเตียง ธนโกเศศ	- ประธานชุมชนวัด - สร้างความเข้มแข็งและความ สามัคคีในชุมชนวัดใหม่อมตรส	

ที่มา: ฝ่ายพัฒนาชุมชนชนและสวัสดิการสังคม เขตพระนคร

ตาราง 24 ผลิตภัณฑ์ OTOP ในเขตพระนคร

ชื่อ-สกุล	ประเภทผลิตภัณฑ์	เบอร์โทร
1.น.ส.นลินี ทองแท้	กรอบรูปประดิษฐ์	02-629-0175-6
2.นายมิ่ง ตริรัตนธรรม	สร้อยร้อยด้วยมือ	02-226-4030, 02623-7578-9
3.น.ส.ปิติมิน ตั้งวิรุพห์	เฟอร์นิเจอร์ไม้จำลอง	02-623-6293
4.นางสมถวิล นาถวิริยะกุล	ชุดอุบะ เพชรชีก แหวน	02-623-6293
5.นายดิสรณ์ มาริษชัย	ขนมเปี๊ยะแอนด์พาย	02-6220588-9
6.น.ส.สาคร กิจทรานนท์	งานทองฉลุลาย	02-629-1491
7.นายจักรพงษ์ คงปัญญา	งานพิมพ์ภาพลงวัสดุด้วย เทคโนโลยีใหม่ล่าสุด	02-628-6501
8.น.ส.สมศรี เสมสมบูรณ์	กล้วยอบม้วนรสชาเขียว	085-116-8815
9.นางกฤษฎวรรณ ทนงคงสวัสดิ์	รองเท้าหนังสตรี	02-224-1331

ที่มา: แหล่งเดิม. (2545). หน้า 62.

ตาราง 25 ข้อมูลชุมชนเขตพระนครที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลำดับที่	ชุมชน/ที่ตั้ง	ภูมิปัญญา
1	ชุมชนมัสยิดบ้านตึกดิน ที่ตั้ง ซอยดำเนินกลางเหนือ แขวงบวรนิเวศ เบอร์โทรศัพท์ 02-2802819	การทำทองคำเปลว
2	ชุมชนวัดอินทรวิหาร ที่ตั้ง ตรอกวัดอินทรวิหาร แขวงขุนพรหม เบอร์โทรศัพท์ 02-2815123	การทำดอกไม้บายัว
3	ชุมชนตรอกศิลป์-ตรอกตึกดิน ที่ตั้ง ตรอกศิลป์ แขวงบวรนิเวศ ถนน มหารณพ แขวงเสาชิงช้า เบอร์โทรศัพท์ 02-2243986, 09-7688560	- การทำศิลปะประดิษฐ์จากสิ่งของ เหลือใช้ (โมบายจากขวดน้ำ โพลาลิส)
4	ชุมชนแพร่งภูธร ที่ตั้ง ซอยแพร่งภูธร แขวงบวรนิเวศ ถนนแพร่งภูธร แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ เบอร์โทรศัพท์ 02-2230399, 02-2217612, 02-2213954	- การร้อยมาลัยดอกมะลิสด - การปรุงยาแผนโบราณ - การนวดแผนโบราณ - การแปรรูปสมุนไพร - ประดิษฐ์แซกโซโฟนไม้ไฟ - อาหารไทย, อาหารจีน - ร้านสมองหมู - ร้านไอศกรีม - ร้านปลาทองโก๋เสวย ร้านขนมเบ็องโบราณ

ตาราง 25 (ต่อ)

ลำดับที่	ชุมชน/ที่ตั้ง	ภูมิปัญญา
5	ชุมชนวัดใหม่อมตรส ที่ตั้ง ซอยวัดใหม่อมตรส แขวงบ้านพานถม หลังวัดสังเวช ถนนลำพู เบอร์โทรศัพท์ 02-2820972, 02-2211439	- การแทงหยวก - การทำบุหงารำไฟ - ตักตาเปลือกข้าวโพด อาหารจืด ก๋วยเตี่ยวสุโขทัย
6	ชุมชนวังกรมพระสมมตอมรพันธุ์ ที่ตั้ง สำราญราษฎร์ ตรงข้ามศาลาঙ্গพิพัฒนีสุข วัดเทพธิดาราม เบอร์โทรศัพท์ 02-2227207-8	การทำเครื่องสังฆภัณฑ์
7	ชุมชนเขียนนิวาสน์-ไก่แจ้ ที่ตั้ง ซอยมัสยิดจักรพงษ์ แขวงชนะสงคราม ถนนพระอาทิตย์ แขวงชนะสงคราม เบอร์โทรศัพท์ 02-2821978, 02-2817578	- การทำช่างทองโบราณ - ร้านอาหารครัวนพรัตน์
8	ชุมชนบ้านพานถม ที่ตั้ง ซอยปรีณายก 5 แขวงบ้านพานถม	- การทำเครื่องเงิน
9	ชุมชนท่าเตียน ที่ตั้ง ซอยท่าเตียน ถนนมหาธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง ถนนมหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ ถนนจักรเพชร แขวง วังบูรพาภิรมย์ เบอร์โทรศัพท์ 02-2224657, 02-2229705 09-3447663	- ยาแผนโบราณ - อาหารไทยประเภทน้ำพริก
10	ชุมชนวัดสังเวช ที่ตั้ง ถนนลำพู แขวงวัดสามพระยา ซอยวัดสังเวช แขวงวัดสามพระยา ซอยสาม เสน แขวงวัดสามพระยา เบอร์โทรศัพท์ 02-2808920, 02-2815015	- บ้านดนตรีไทย - ขนมเบ็องญวน - การทำขนมเบ็องไทย - การทำขนมอบทุกประเภท

ตาราง 25 (ต่อ)

ลำดับที่	ชุมชน/ที่ตั้ง	ภูมิปัญญา
11	ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ที่ตั้ง ซอยมัสยิดจักรพงษ์ แขวงชนะสงคราม ถนนลำพู แขวงวัดสามพระยา เบอร์โทรศัพท์ 02-6295236	- การทำช่างทองโบราณ - ขนมไทย
12	ชุมชนวัดสามพระยา ที่ตั้ง ถนนสามเสน3 แขวงวัดสามพระยา	การทำข้าวต้มน้ำวัน

ที่มา: <http://www.dusit.ac.th> สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2553.

3.4 อาชีพทำธง

บริเวณถนนพระสุเมรุเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายธงที่ใช้ในเทศกาลสำคัญต่างๆ ซึ่งเป็นอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตัดเย็บ จัดทำอันนำมาซึ่งรายได้ให้แก่ชุมชนเป็นอย่างดี

3.4.1 ร้านธงบวรไตรรงค์

ประวัติ

ชื่อ นางประไพ แซ่เบ๊ เกิด วันที่ 9 เดือน13 อายุ 78 ปี

มีบุตรจำนวน 5 คน ชาย 2 คน หญิง 3 คน

มูลเหตุในการประกอบอาชีพ

แต่เดิมเป็นคนรับจ้างเย็บธงมานานประมาณ 30 ปี ต่อมาเริ่มสนใจเนื่องจากมีคนขอซื้อธง ปีพ.ศ. 2506 จึงเช่าร้านในราคา 25,000 บาท เริ่มผลิตธงจำหน่ายในช่วงแรกขายเฉพาะเทศกาลและในวันสำคัญต่างๆ ต่อมาเริ่มขายอย่างอื่นเพิ่มเติมเช่นกรอบรูป, พุ่ม, กรวยดอกไม้, โคม และจำหน่ายทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ

สิ่งประทับใจในอาชีพขายธง

การจำหน่ายธงเป็นอาชีพที่ทำความสวยงามให้แก่บ้านเมือง มีส่วนในการแสดงความจงรักภักดี และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ที่สำคัญเป็นการส่งเสริมให้ประชาชน คนไทยได้แสดงพลังความรักความสามัคคีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ จึงประทับใจในอาชีพนี้ และวันที่ทำให้เกิดความประทับใจในอาชีพ คือวันที่สำคัญจำหน่ายธงได้ดีมากไม่อยากจะลืมเลือน มี 3 ครั้ง ดังนี้

1.วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วันมหาวิปโยคเป็นช่วงที่ขายธงดีมาก ประชาชน นิสิต นักศึกษา นักเรียน ร่วมชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย เป็นช่วงที่ทางร้านจำหน่ายธงได้ดีมาก ธงเล็กๆไม่พอจำหน่าย

2. ปีพ.ศ. 2525 ปีฉลองกรุงเทพมหานคร 200 ปี

3. ปี พ.ศ. 2542 ในหลวงทรงมีพระชนมายุครบ 5 รอบ หรือครบ 60 พรรษา นับเป็นปีที่ขายธงได้ดีที่สุดในชีวิต ขายดีจนต้องปิดร้านหนีลูกค้าเพราะของไม่มีขาย จึงเกิดความประทับใจในเหตุการณ์อย่างยิ่ง เพราะรู้สึกปลื้มใจในพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และรู้สึกถึงความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทย ดีใจที่ร้านเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยได้แสดงพลังความรักความสามัคคีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

การผลิตธงเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ต่อมาทางร้านก็ส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้ โดยแม่บ้านได้มารับธงไปเย็บจึงนับเป็นการส่งเสริมรายได้ในท้องถิ่น ปัจจุบันมีแม่บ้านที่เป็นสมาชิกรับธงที่ร้านไปเย็บเพื่อนำมาจำหน่าย จำนวน 30 - 40 ครัวเรือน

ประไพ แซ่เบ๊. สัมภาษณ์. (2551, 21 พฤศจิกายน) สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ, ที่ร้านธงบวรไตรรงค์

3.4.2 ร้านธงวันชาติ

ประวัติ

ชื่อ นางทิพวรรณ โรจนสถาพรกิจ เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2496

ปัจจุบันอายุ 58 ปี มีบุตรจำนวน 1 คน

เริ่มอาชีพขายธงในปีพ.ศ. 2519 มูลเหตุการณืทำอาชีพจำหน่ายธง ด้วยเพราะธงเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ ของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งตนเอง ก็มีความศรัทธาในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ การจำหน่ายธงเริ่มจากบรรพบุรุษในตระกูล เป็นผู้เริ่มอาชีพนี้ไว้ ต่อมาได้สืบสานต่อจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ร้านธงวันชาติ ออกแบบ และตัดเย็บเอง โดยมีโรงงานผลิตตั้งอยู่ในแถบชานเมือง ในปัจจุบันได้พัฒนาชุมชนโดยมีกลุ่มแม่บ้านมารับธงไปเย็บ ประมาณ 30 ครัวเรือน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ร้านธงวันชาติ จัดจำหน่ายธงในราคาข้อมเยียว จึงมีลูกค้ามากมายหลายจังหวัด ซึ่งแต่ละหน่วยงานทั้งในภาครัฐและเอกชนทั่วประเทศมาอุดหนุนสินค้าทางร้านอย่างต่อเนื่อง

ความประทับใจในการจำหน่ายธง

ในการทำอาชีพจำหน่ายธงได้มีความรู้สึกประทับใจมากที่สุดในชีวิตคือ ปีพ.ศ.2549 ปีในหลวงครองราชย์ครบ 60 ปี ในปีนั้นจำหน่ายธงได้ตั้งแต่ต้นปีโดยมีการโทรสั่งจองทุกวัน

โรงงานผลิตต้องเพิ่มการทำงานล่วงเวลาให้แก่พนักงานเย็บทำธงทุกขนาดจำหน่ายได้ทุกขนาดออกแบบสินค้าใหม่ๆก็จำหน่ายได้หมด และทางร้านได้ทำการผลิตเสื้อตราสัญลักษณ์จำหน่าย

ซึ่งทางร้านภาคภูมิใจมากเพราะเป็นร้านเดียวที่จำหน่ายเสื้อตราสัญลักษณ์ในหลวงครองราชย์ครบ 60 ปีในราคา 200 บาท ได้รับการประชาสัมพันธ์ชมเชยจาก จส. 100 แนะนำให้มาซื้อเสื้อตราสัญลักษณ์ได้ที่ร้านประชาชนแห่มาซื้อต้องเข้าแถวจำหน่ายดีมาก จึงนับเป็นปีที่

ชายดีที่สุดในชีวิตเกิดความประทับใจในเหตุการณ์อย่างยิ่งเพราะรู้สึกปลาบปล้ำใจในพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และรู้สึกถึงความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทย

ทิพวรรณ โรจนสถาพรกิจ. (2551, 22 ธันวาคม) สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ,
ที่ร้านธงวันชาติ.

3.5 อาชีพทำหมวก

ร้านทำหมวกเก่าแก่ ตั้งอยู่ถนนดินสอ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร ตั้งแต่สมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 ช่างไทยโบราณ ทำหมวกทหาร ตำรวจ ดังมีประวัติต่อไปนี้

ชื่อ นายพงษ์พันธ์ งามพงษ์ เกิดวันที่ 21 พ.ศ. 2495

ประวัติการประกอบอาชีพ

ครอบครัวงามพงษ์ เป็นตระกูลทำหมวก 2 ชั่วอายุคน โดยเริ่มจาก นายสนิท งามพงษ์ บิดาซึ่งเดิมเป็นช่างวางสายเคเบิล แต่หันมาสนใจเรื่องการทำหมวก หลังจากได้รู้จักคุ้นเคยกับชาวอินเดียที่มาตั้งร้านทำหมวกกะโล่เมื่อ 60 กว่าปีก่อน จึงใช้วิธีครูลักพักจำจนสามารถนำวิชาที่ได้มาตั้งร้านทำหมวกขึ้นที่กระทรวงมหาดไทยชื่อร้านวัฒนมมาลา และทำแต่หมวกกะโล่เพียงอย่างเดียว

ต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 ร้านวัฒนมมาลาจึงย้ายมาตั้งที่บริเวณถนนดินสอตรงข้ามโรงเรียนสตรีวิทยา จึงเปลี่ยนเป็นร้านมาลาพานิชจนกระทั่งถึงสมัย จอมพลป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี หมวกฝรั่งจึงเป็นที่นิยม ร้านมาลาพานิชจึงทำหมวกต่างๆเพิ่มขึ้น ต่อมาสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นบริหารประเทศเครื่องแบบของข้าราชการทหารและตำรวจบางหน่วยเริ่มเปลี่ยนจากหมวกกะโล่เป็นหมวกแก๊ปอย่างที่เรียกทางการในสมัยนั้นว่า ทรงหม้อตาล

ปัจจุบันร้านมาลาพานิชเป็นยุคของบุตรชายนายพงษ์พันธ์ งามพงษ์ โดยมีน้องชาย นายพงษ์พร พงษ์พัฒน์ และพอล ที่ร่วมกันดูแลสานศิลปอาชีพแขนงนี้ โดยทำหมวกทุกชนิด ทั้งของนายทหาร ตำรวจ ข้าราชการ ซึ่งเป็นงานหลักของร้าน

ความภาคภูมิใจมากที่สุดในชีวิต

ร้านมาลาพานิชความภาคภูมิใจมากที่สุดในชีวิต คือการได้รับการไว้วางพระราชหฤทัยในการประกอบพระมาลาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯตั้งแต่รัชกาลที่ 7 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน และรวมถึงสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์นอกจากนี้ทางร้านยังถือเป็นเกียรติประวัติในโอกาสคนสำคัญของประเทศชาติได้สั่งและตัดใช้หมวกที่ร้านดังนี้ พระยาพหล พยุหเสนา นายกรัฐมนตรีในคณะราษฎร จอมพลป. พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรี และปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุดทุกสมัย

งานที่ผลิตทุกชิ้นทางร้านทำด้วย “Hand made” นอกจากทำหมวกข้าราชการแล้ว ปัจจุบันยังได้รับทำหมวกประกอบละคร ภาพยนตร์ต่างๆเช่น ละครเวที ภาพยนตร์เรื่องพระนเรศวร

รวมทั้งหมวกแบบพระมาลาประดับหุ่นขี้ผึ้ง,พระราชานุสาวรีย์รัชกาลต่างๆ (ลลนา ปักษ์ หลัง กรกฎาคม 2535 หน้า 15-16) ช่างไทยทำหมวกตระกูล งามพงษ์ได้ช่วยกันสืบทอดอนุรักษ์ ภูมิปัญญาด้านอาชีพแขนงช่างไทยทำหมวกจนถึงปัจจุบัน

พงษ์พงษ์ งามพงษ์. (2552, 23 กุมภาพันธ์) สัมภาษณ์โดย นุชลี คล้ายวันเพ็ญ,
ที่ร้านมาลาพานิช.

3.6 อาชีพทำเครื่องสังฆภัณฑ์

ย่านเสาชิงช้า ใกล้วัดสุทัศน์ฯ เขตพระนคร กรุงเทพฯ เป็นย่านร้านขายเครื่องสังฆภัณฑ์และสินค้าที่ใช้ในศาสนาพิธีที่ครบครันที่สุดย่านหนึ่ง ตลอดแนวถนนรวมไปถึงในตรอกซอกซอยน้อยใหญ่ การขายเครื่องสังฆภัณฑ์ที่มีมานานเกือบร้อยปีลึกเข้าไปด้านหลังตึกแถวมีโรงหล่อพระ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม ทำการเย็บผ้าสบง จีวร สังฆาฏิ ทำสิ่งของเครื่องใช้พระภิกษุ เช่น ตาลบัตร ตู้พระธรรมโต๊ะหมู่บูชาพอทำเสร็จก็สามารถส่งไปขายที่ตึกแถวด้านหน้าได้ทันที

นอกจากนี้ ชุมชนใกล้เคียง กันเช่นชุมชนบ้านบาตร ก็ตีบาตรพระส่งมาขาย และชุมชนบ้านสายที่อยู่บริเวณตรงข้ามวัดเทพธิดารามติดกับถนนมหาไชย ก็ทำสายรัดประคด เข็มขัดสำหรับพระภิกษุไว้คาดเอวหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าสายรัดเอว ส่งมาขายเช่นกัน ย่านเสาชิงช้าจึงนับว่าเป็นแหล่งธุรกิจการค้าเครื่องสังฆภัณฑ์ (อังคาร. 2545: 72)

4. กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติการ เทคโนโลยีใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่

4.1 การผลิตเครื่องดนตรีไทย

ภาพประกอบ 8 ชุมชนดนตรีไทย ชาวบ้านที่เก่าแก่กว่าร้อยปี ณ บ้านบางลำพู

ที่มา : สารทอณถิ่นโรงเรียนวัดบวรนิเวศ. (2551) หน้า 55

ชุมชนดนตรีไทย ชาวบ้านที่เก่าแก่กว่าร้อยปี ณ บ้านบางลำพูข้างวัดสังเวช ทำการผลิตเครื่องดนตรีไทยใช้ภูมิปัญญาอนุรักษ์ศิลป์และวิธีการผลิตดั้งเดิม แต่ใช้เทคโนโลยีในการผลิต ปัจจุบัน นอกจากการผลิตจำหน่ายแล้ว ชุมชนดนตรีไทยสอนดนตรีไทย เช่น ระนาด ขิม ซอด้วง ซอด้วง และนำนักเรียนแสดงในงานสำคัญต่างๆที่จัดโดยกรุงเทพมหานคร เช่นการแสดงดนตรีไทย ณ สวนสันติชัยปราการ เนื่องในงานลอยกระทงเป็นต้น (สาระท้องถิ่นโรงเรียนวัดบวรนิเวศ. 2551: 55)

4.2 การผลิตขนมไทย

ภาพประกอบ 9 การใช้เทคโนโลยีในการผลิตขนมไทย

ถ่ายเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551

ร้านขนมไทยแม่อุดม การใช้เทคโนโลยีในการผลิตขนมไทยโดยคิดค้นออกแบบเครื่องกวนไส้ขนม เครื่องโม่ใช้ในการผลิตขนมไทยต่างๆ

4.2.1 การผลิตแป้งต่าง ๆร้านชูถิ่น

ภาพประกอบ 10 การใช้เครื่องจักรกลผลิตแป้งทอดกรอบ,แป้งสาลี,แป้งหอยทอย

ถ่ายเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2551

ร้านชุมชน ใช้แนวคิด หลักปฏิบัติการ เทคโนโลยีใหม่ ในการผลิตแปงต่างๆ โดยการออกแบบการใช้เครื่องจักรกลในการผลิตแปงทอดกรอบ, แปงสาลี, แปงหอยทอด

4.2.2 เทคนิคการผลิตเครื่องถม

เครื่องถมของไทยทั้งในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ได้ทำกันมาอย่างต่อเนื่อง ในกรุงเทพมหานครมีหมู่บ้านชื่อ บ้านพานถม ใกล้สะพานเฉลิมวันชาติ ถนนพระสุเมรุ มีอาชีพทำเครื่องถมขายทั้งหมู่บ้าน หมู่บ้านนี้อพยพมาจากนครศรีธรรมราชในสมัยราชกาลที่ 1 เครื่องถม

ในอดีตมีความสำคัญต่อชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก เพราะในสมัยก่อนไม่มีผลิตภัณฑ์ทำจากอะลูมิเนียม ชันถมจึงมีบทบาทในกิจกรรมของผู้คนสมัยนั้น เช่น เป็นภาชนะใส่ของทำบุญตักบาตร ภาชนะใส่น้ำในเทศกาลสงกรานต์ ชาวบ้านในชุมชนทุกบ้านจึงมักรับจ้างทำพานถม ชันถมกันเป็นส่วนใหญ่ลายที่นิยมคือ ลายกนก

ประมาณ 30-40ปีที่ผ่านมามีชุมชนเริ่มขยายตัว ความหลากหลายทางอาชีพมีมากขึ้น ชาวบ้านหันไปประกอบอาชีพอื่นประกอบกับอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องถม มีการนำกรรมวิธีที่ทันสมัยมาใช้แทนงานฝีมือเช่น การแกะสลักลายใช้แม่พิมพ์ ใช้เครื่องปั๊มทำลวดลายได้งดงามและรวดเร็วกว่าเดิม อีกทั้งความนิยมในการใช้เครื่องถมลดลง คนนิยมใช้อลูมิเนียมมากกว่า ชาวบ้านจึงค่อยๆเลิกทำเครื่องถม แม้ในปัจจุบันคนในชุมชนบ้านพานถมมิได้ประกอบอาชีพทำเครื่องถมแต่เครื่องถมก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ เนื่องจากช่างฝีมือทำเครื่องถมจากนครศรีธรรมราชได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ ณ ชุมชนบ้านพานถมแห่งนี้ และได้เปิดกิจการทำเครื่องถมที่ชื่อว่า ไทยนคร

ภาพประกอบ 11 ป้าเล็กช่างฝีมือทำเครื่องถมชุมชนบ้านพานถม

ภาพประกอบ 12 เทคนิคและเทคโนโลยีชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนตัวอย่างฝีมือเครื่องถมชุมชนบ้านพานถม

ที่มา: แหล่งเดิม. (2551). หน้า 89-90.

การนำเทคนิคและเทคโนโลยีชาวบ้านในการทำเครื่องถม

กรรมวิธีในการทำเครื่องถมมี 5 ขั้นตอน คือ

1. การทำน้ำยาถม ใช้โลหะ 3 ชนิดคือ ตะกั่ว ทองแดง เงิน หลอมรวมกันในเบ้าหลอม ชัดด้วยกำมะถันเหลืองให้โลหะผสมขึ้นสีดำ แล้วนำไปบดจนละเอียด เรียกผลละเอียดนี้ว่า "น้ำยาถม" น้ำยาถมที่ดีจะมีสีดำขึ้นเงาเหลือบสีเงิน
2. การเคาะขึ้นรูป เป็นการเตรียมรูปทรงโลหะ การเคาะขึ้นรูปจะมีแม่แบบหรือหุ่น ชัดผิวโลหะให้เรียบด้วยกระดาษทรายน้ำ
3. การแกะสลัก การแกะสลักจะเขียนลวดลายทั้งหมดด้วยหมึกก่อน แล้วจึงสลักลายให้เป็นร่องลึกบริเวณที่แกะสลักเป็นร่องคือบริเวณที่จะใส่น้ำยาถมลาย ลายที่นิยมได้แก่ ลายไทย เช่น ลายกนก กระจิงดอกไม้
4. การถมลาย การใส่น้ำยาถมต้องใส่ให้เต็ม เกลี่ยให้เสมอกัน และเป่าให้ความร้อนด้วยเครื่องเป่าแล้วความร้อนจะทำให้ น้ำยาที่ถมละลายไหลเกาะติดกับโลหะเงิน
5. ชัดแต่งลาย ผิวของโลหะเมื่อถูกความร้อน อาจจะขรุขระหยาบเป็นเม็ด ด้วยน้ำยาถมหรือน้ำประสานกระเด็นต้องขัดด้วยกระดาษทรายให้ผิวโลหะเรียบสะอาด แล้วขัดซ้ำด้วยถ่านไม้เนื้ออ่อนให้ผิวขึ้นเงา หากลวดลายที่ปรากฏแข็งไม่อ่อนช้อย ช่างแกะจะแกะต่อเติมลายเส้นเบา ๆ บนโลหะได้อีกเรียกว่าการแกะนี้ว่า "แกะแร" แล้วขัดให้ขึ้นเงาเป็นมันด้วยผ้านุ่มผสมยาดิน

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน
โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 ที่ตั้งอยู่ในเขตพระนคร

2. แบบสอบถาม มี 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน 2 ด้าน
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน

2.1 แบบสอบถามการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 กลุ่ม มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2.2 แบบสอบถาม ระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน

2. ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อสถานศึกษาของท่าน กรุณาตอบแบบสอบถามทุกตอน ทุกข้อ และพิจารณาให้ตรงกับความเป็นจริง คำตอบของท่านทำให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน สามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพระนคร

ขอขอบพระคุณท่านอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

ผู้วิจัย

นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ

นิสิตปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้ทำวิจัยจึงได้กำหนดนิยามหรือความหมายของศัพท์เฉพาะต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นขึ้นเอง และมีกระบวนการถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้

1.1 กลุ่มที่ 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ หมายถึง คติความเชื่อแบบพุทธศาสนา คติความเชื่อแบบคริสต์ศาสนา คติความเชื่อแบบศาสนาพราหมณ์คติความเชื่อแบบศาสนาอิสลาม และความเชื่อส่วนบุคคล

1.2 กลุ่มที่ 2 ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมา เช่น ประเพณีครอบครัว ประเพณีชุมชน ศิลปกรรมพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน กาลเล่นพื้นบ้าน งานถัก งานทอ เครื่องปั้นดินเผา การแกะสลัก งานโลหะ งานก่อสร้าง ภาพเขียนต่างๆ เป็นต้น

1.3 กลุ่มที่ 3 การประกอบอาชีพท้องถิ่น หมายถึง การจักสานการแกะสลัก การทำเกษตรแบบดั้งเดิมโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีหรือวิทยาศาสตร์ สมุนไพร เป็นต้น

1.4 กลุ่มที่ 4 แนวคิด หลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน หมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านคิดค้นเอง หรือนำมาประยุกต์ใช้เช่นการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม เทคนิคการทอดน้ำเข้านาการนำพลังงานจากธรรมชาติมาใช้ เคล็ดลับการหล่อ การบัดกรี หรือการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ให้โตเร็ว เป็นต้น

2. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ หมายถึง การนำประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นองค์ความรู้ของชาวบ้านใน 4 กลุ่มและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของครู 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ เพื่อกำหนดการสอน การเขียนแผนการสอน กำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่สอน นำมาจัดทำสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อกิจกรรมการนำมาเป็นวิทยากร และ การนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการตัดสินความรู้ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียน โดยครูผู้สอนกำหนดวิธีการประเมินผลและสร้าง เครื่องมือในการประเมินผลอย่างหลากหลาย ด้วยวิธีการประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) ดังนี้ การสังเกต\ การสัมภาษณ์ การตรวจงานจากแบบฝึกหัด ผลงาน ภาคปฏิบัติ โครงการ/โครงการต่างๆ การรายงานตนเองของนักเรียน การประเมินตนเอง การ ตรวจบันทึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือการประเมินจาก ครู เจ้าของภูมิปัญญา ผู้ปกครอง เพื่อน การใช้ข้อสอบ และการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลของท่าน

1. ท่านปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอนโรงเรียน

☐ โรงเรียนมัธยมวัดมกุฎกษัตริย์	☐ โรงเรียนเบญจมราชาลัยฯ
☐ โรงเรียนวัดราชบพิธ	☐ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ
☐ โรงเรียนวัดสังเวช	☐ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
☐ โรงเรียนสตรีวิทยา	

2. ท่านปฏิบัติหน้าที่ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้

☐ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	☐ ภาษาต่างประเทศ
☐ ภาษาไทย	☐ คณิตศาสตร์
☐ วิทยาศาสตร์	☐ ศิลปะศึกษา
☐ การงานอาชีพและเทคโนโลยี	☐ สุขศึกษาและพลศึกษา

3. ระดับการศึกษา

- ปริญญาตรี
- สูงกว่าปริญญาตรี

4. ประสบการณ์การทำงาน

- น้อยกว่า 10 ปี
- 10 - 20 ปี
- มากกว่า 20 ปี

ตอนที่ 2

คำชี้แจง แบบสอบถามเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนซึ่งมี 2 ด้าน คือ 1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2. ด้านการประเมินผลการเรียนรู้
โปรดขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้

ตอนที่ 2.1 ในการจัดการเรียนการสอนที่ท่านได้นำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนด้านใดในหัวข้อต่อไปนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ด้าน)

ข้อ	ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น	การนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน		หมายเหตุ
		ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ด้านการประเมินผลการเรียนรู้	
1.	กลุ่ม 1 คติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา 1.1 คติ คำพังเพย สำนวน 1.2 พิธีกรรมของชุมชน 1.3 ความเชื่อแบบพิธีพราหมณ์ 1.4 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ 1.5 การไหว้ครู ครอบครู บูชาครู 1.6 การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา 1.7 นิทาน ตำนานพื้นบ้าน 1.8 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ	
2.	กลุ่ม 2 ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิต ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา 2.1 วิธีการดำเนินชีวิตของชุมชน เช่นการ แต่งกาย มารยาท 2.2 ประเพณีครอบครัว เช่นการโกนจุก การบวช การทำบุญบ้าน	

ข้อ	ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น	การนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน		หมายเหตุ
		ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ด้านการประเมินผล การเรียนรู้	
	2.3 ประเพณีทางศาสนา เช่นวัน เข้าพรรษา ประเพณีสงกรานต์ 2.4 ประเพณีท้องถิ่นในรอบ 12 เดือน 2.5 การเล่นพื้นบ้าน 2.6 เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก 2.7 ศิลปกรรมพื้นบ้าน เช่น งานแกะสลัก, ถัก สาน ทอ, เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น 2.8 ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม เช่น วัดพระศรีรัตน ศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง บ้านพระอาทิตย์ 2.9 สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ ป้อมพระสุเมรุ ป้อมมหากาฬ 2.10 สถานที่สำคัญเช่น อนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	
	กลุ่ม 3 การประกอบอาชีพ ในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการ พัฒนาให้เหมาะสมกาลสมัย 3.1 การทอผ้า 3.2 การทอเสื่อจากวัสดุต่าง ๆ 3.3 การปรุงอาหารหรือขนมไทยพื้นบ้าน 3.4 การจักสาน 3.5 การแกะสลักไม้การทำเฟอร์นิเจอร์ 3.6 การทำหมวก 3.7 การทำธง 3.8 การทำเครื่องสังฆภัณฑ์ 3.9 การเจียรเพชร พลอย 3.10 การทำเกษตรแบบดั้งเดิม 3.11 การทำเครื่องมือประกอบอาชีพในท้องถิ่น 3.12 การปลูกพืชหมุนเวียน	

ตอนที่ 2.2 โปรดขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการใช้โดยพิจารณาจากการใช้การใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัด
ประเมินผลการเรียนรู้

1. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ท่านได้ปฏิบัติดำเนินการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการในข้อ
ต่อไปนี้ในระดับใด

ที่	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ระดับการใช้				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร					
2	ออกแบบเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น					
3	การสำรวจและบันทึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น					
4	การจัดทำแฟ้มข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น					
5	ศึกษาวิเคราะห์คำอธิบายรายวิชาวิเคราะห์ เนื้อหาสาระ เพื่อกำหนดการสอน					
6	การเขียนแผนการสอน, กำหนดรายละเอียด เนื้อหาที่สอน					
7.	นำมาจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ใบความรู้ ไปงาน					
8.	นำมาจัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ ช่วยสอน Power point					
9.	นำมาเป็นสื่อกิจกรรม เช่น การจัดทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ การสาธิต					
10	นำสื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นแหล่ง เรียนรู้สิ่งก่อสร้าง อุทยานประวัติศาสตร์มาจัด กิจกรรมการเรียนรู้					
11.	นำสื่อบุคคลเช่น พระสงฆ์ ข้าราชการพนักงาน รัฐวิสาหกิจ ปราชญ์ชาวบ้านมาจัดกิจกรรม การเรียนรู้					
12.	ดำเนินการสำรวจรายละเอียดข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นวิทยากร /นำ นักเรียนไปศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น					

2. ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้

ในการวัดประเมินผลการเรียนรู้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ท่านได้ใช้วิธีการวัดประเมินผลและสร้างเครื่องมือประเมินผลโดยใช้การประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic assessment) ในหัวข้อต่อไปนี้ระดับใด

ที่	การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ระดับการใช้				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนขณะร่วมกิจกรรม					
2	การสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลพฤติกรรมด้านความคิด ความรู้สึก กระบวนการขั้นตอนในการทำงาน					
3	การตรวจงานจากแบบฝึกหัด ผลงานภาคปฏิบัติ โครงการ/โครงการต่างๆ					
4	การรายงานตนเองของนักเรียนโดยให้นักเรียนเขียนบรรยายหรือตอบคำถามที่ครูสร้างขึ้น					
5	การประเมินตนเอง					
6	การประเมินจากบันทึกข้อมูลผู้ที่เกี่ยวข้องเช่น ครู เจ้าของภูมิปัญญา ผู้ปกครอง เพื่อน					
7	การใช้ข้อสอบแบบเน้นการปฏิบัติจริงเพื่อวัดความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์					
8	การประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมงาน					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ
อาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ
อาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพบุลย์ อ่อนมั่ง
อาจารย์ภาควิชาบัณฑิตศึกษา
คณะบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. อาจารย์ ดร. นิตย์ รัตนโรจน์วาณิช
ผู้อำนวยการสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษา
5. อาจารย์ ดร.จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์
อาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ง

หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โทร. 5730

ที่ ศธ 0519.12/๕๕๗๑

วันที่ ๑๗ มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพบุลย์ อ่อนมั่ง

เนื่องด้วย นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ศธ 0519.12/๐๖๖๕

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

.๖ มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษา

เนื่องด้วย นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบถ่วงถ่วงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โทร. 5730

ที่ ศธ 0519.12/๐๖๘๘

วันที่ ๑๗ มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์จรัสวรรณ พลอยดวงรัตน์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้บุคลากรในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ศธ 0519.12/๕๕๖ ๖

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๖๖ มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิระ สุภากิจ

เนื่องด้วย นางนุชติ คล้ายวันเพ็ญ นิติตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบถ่วงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางนุชติ คล้ายวันเพ็ญ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อมิสดี โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศท 0519.12/๐๖๖๘

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

๑๗ มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ

เนื่องด้วย นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบถ่วงถ่วงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครู โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อพัฒนาเครื่องมือวิจัย

ที่ ศษ 0519.12/1246

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

เนื่องด้วย นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 20 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศธ 0519.12/ 12 45

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมวัดมกุฎกษัตริย์

เนื่องด้วย นางนุชติ คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 20 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอกความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชติ คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ภาคผนวก จ
หนังสือขออนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

ที่ ศธ 0519.12/ 1) 51

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีวิทยา

เนื่องด้วย นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 60 คน ตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2553

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันคิวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ตำแหน่งงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศธ 0519.12/ 1249

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนเบญจมราชาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

เนื่องด้วย นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 40 คน ตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศธ 0519.12/ 1๖๕๖

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

1๗ กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดมกุฎกษัตริย์

เนื่องด้วย นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 30 คน ตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2553

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวิษณุกุล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศธ 0519.12/ 1๖๔ ๖

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

1๖ กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดราชบพิธ

เนื่องด้วย นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 40 คน ตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศธ 0519.12/ ๑๕๓

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดบวรนิเวศ

เนื่องด้วย นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณี นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 24 คน ตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2553

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชดี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ตันติวัฒน์กุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศธ 0519.12/1246

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

เนื่องด้วย นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในกรณีนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 60 คน ตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ที่ ศธ 0519.12/1250

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดสังเวช

เนื่องด้วย นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน 8 กลุ่มสาระ จำนวน 16 คน ตอบแบบสอบถามการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์— มีนาคม 2553

จึงเรียนมาเพื่อขอกความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 0-2649-5067

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์ 081-558-5374

ภาคผนวก ช

ตารางคำร้อยละของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น
มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายกลุ่มและรายด้าน

ตาราง 26 ค่าร้อยละ ของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 1 คติ ความเชื่อหลักการที่เป็น พื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ รายข้อ

ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น	ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้		ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้	
	(n=248)	ร้อยละ	(n=248)	ร้อยละ
1. กลุ่ม 1 คติ ความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา				
1.1 คติ คำพังเพย สำนวน	202	81.5	32	12.9
1.2 พิธีกรรมของชุมชน	212	85.5	15	6.1
1.3 ความเชื่อแบบพิธีพราหมณ์	213	85.9	11	4.4
1.4 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์	192	77.4	13	5.2
1.5 การไหว้ครู ครอบครู บูชาครู	210	84.7	45	18.1
1.6 การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา	231	93.1	40	16.1
1.7 นิทาน ตำนานพื้นบ้าน	210	84.7	51	20.6
1.8 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ	182	73.4	37	14.9
รวม	207	83.3	31	12.3

จากตาราง 26 แสดงว่า การนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 1 คติ ความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยรวมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.3 เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องประกอบพิธีกรรมทางศาสนาใช้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 93.1

ตาราง 27 คำร้อยละ ของการนำประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 2 คติ ความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้รายข้อ

ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น	ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้		ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้	
	(n =248)	ร้อยละ	(n =248)	ร้อยละ
กลุ่ม 2 คติ ความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา				
2.1 วิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนเช่นการแต่งกายมารยาท	215	86.7	162	65.3
2.2 ประเพณีครอบครัวเช่น การโกนจุก	220	88.6	157	63.3
2.3 ประเพณีทางศาสนาเช่นวันสำคัญทางศาสนา	235	94.7	162	65.3
2.4 ประเพณีท้องถิ่นในรอบ 12 เดือน	200	80.6	150	60.5
2.5 การเล่นพื้นบ้าน	225	90.7	151	60.9
2.6 เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก	226	91.1	130	52.4
2.7 ศิลปกรรมพื้นบ้านเช่นการแกะสลัก ถักสาน ทอ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น	198	79.8	145	58.4
2.8 ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม เช่นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวัง บ้านพระอาทิตย์	233	93.9	121	48.4
2.9 สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ เช่นป้อมพระสุเมรุ ป้อมมหากาฬ	212	85.4	121	48.4
2.10 สถานที่สำคัญ เช่นอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	235	94.7	122	49.1
รวม	220	88.6	142	57.2

จากตาราง 27 แสดงว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่ม 2 คติ ความเชื่อหลักการที่เป็นพื้นฐานองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยรวมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 88.6 เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้นำประเพณีทางศาสนา เช่นวันสำคัญทางศาสนา และสถานที่สำคัญ เช่น อนุสาวรีย์พิพิธภัณฑน์ มาใช้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.7

ตาราง 28 ค่าร้อยละ ของการนำประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกาลสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัด ประเมินผลการเรียนรู้

ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น	ด้านการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้		ด้านการวัดประเมินผล การเรียนรู้	
	(n =248)	ร้อยละ	(n =248)	ร้อยละ
กลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึด หลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้ เหมาะสมกาลสมัย				
3.1 การทอผ้า	157	63.3	11	4.4
3.2 การทอเสื่อจากวัสดุต่างๆ	151	60.9	15	6.1
3.3 การปรุงอาหารหรือขนมพื้นบ้านไทย	190	76.6	151	60.9
3.4 การจักสาน	162	65.3	32	12.9
3.5 การแกะสลักไม้ทำเฟอร์นิเจอร์	151	60.9	11	4.4
3.6 การทำหมวก	146	58.8	15	6.1
3.7 การทำธง	162	65.3	13	5.2
3.8 การทำเครื่องสังฆภัณฑ์	151	60.9	11	4.4
3.9 การเจียรนัยเพชร พลอยเครื่องประดับ	162	65.3	11	4.4
3.10 การทำเกษตรแบบดั้งเดิม	162	65.3	45	18.1
3.11 การทำเครื่องมือประกอบอาชีพใน ท้องถิ่น	143	57.6	40	16.1
3.12 การปลูกพืชหมุนเวียน	146	58.8	37	14.9
รวม	143	63.3	33	13.2

จากตาราง 28 แสดงว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 3 การประกอบอาชีพในท้องถิ่น ที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกาลสมัย มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยรวม ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.3 เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้นำการปรุงอาหารหรือขนมพื้นบ้านไทยมาใช้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.6 และร้อยละ 65.3 ตามลำดับ

ตาราง 29 ค่าร้อยละ ของการนำประเทภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่ม 4 แนวคิด หลักปฏิบัติ เทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพการเป็นอยู่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตพระนคร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้รายข้อ

ประเทภูมิปัญญาท้องถิ่น	ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้		ด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้	
	(n=248)	ร้อยละ	(n=248)	ร้อยละ
กลุ่ม 4 แนวคิด หลักปฏิบัติเทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพการเป็นอยู่				
4.1 การทำเกษตรทฤษฎีใหม่	198	79.8	45	18.1
4.2 การการทตหน้า การนำพลังน้ำมาใช้	162	65.3	40	16.1
4.3 การประดิษฐ์เครื่องใช้ เครื่องทุ่นแรงเพื่อการประกอบอาชีพ	167	67.3	32	12.9
4.4 การปลูกพืชเศรษฐกิจ	162	65.3	45	18.1
4.5 การทำไวน้จากผลผลิตทางการเกษตร	165	66.5	32	12.9
4.6 การทำเครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องทอง	167	67.3	30	12.1
รวม	170.2	68.6	37.3	15.0

จากตาราง 29 แสดงว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่ม 4 แนวคิด หลักปฏิบัติเทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพการเป็นอยู่ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยรวม ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.6 เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้นำการทำเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 79.8 และร้อยละ 65.3 ตามลำดับ

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นางนุชลี คล้ายวันเพ็ญ
วัน เดือน ปีเกิด	25 พฤษภาคม 2503
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลหัวเฉียว
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	18/12 ม.12 หมู่บ้านเปรมวดี ซอย 19 แยก 18 ถ.พุทธมณฑล สาย 3 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู คศ.3 (หัวหน้ากลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี)
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสตรีวิทยา 82 ถนนดินสอ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2521	ประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา จากวิทยาลัยการศึกษำบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2524	ประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษำสูง จากวิทยาลัยการศึกษำบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2527	การศึกษำบัณฑิต เอกคหกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2553	การศึกษำมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษำ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประวัติผลงาน

พ.ศ. 2540	รางวัลชมเชยครูแม่แบบ สำนักงานคุรุสภากรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2541	รางวัลชนะเลิศครูแม่แบบ สำนักงานคุรุสภากรุงเทพมหานคร ได้รับรางวัลเข็มเสมาทองคำ
พ.ศ. 2542	รางวัลครูดีเด่นด้านวิชาการ โรงเรียนสตรีวิทยา
พ.ศ. 2545	รางวัลครูต้นแบบแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้ กระทรวงการศึกษำ
พ.ศ. 2545	รางวัลครูเกียรติยศ Teacher Award แกนนำปฏิรูปการศึกษำ กระทรวงการศึกษำ ได้รับรางวัลเข็มเกียรติยศ
พ.ศ. 2546	รางวัลครูแกนนำ ครูต้นแบบ ส่วนกลางกรมสามัญการศึกษำ